

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

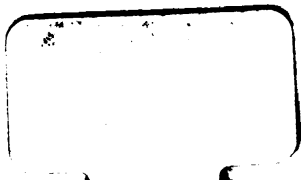
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

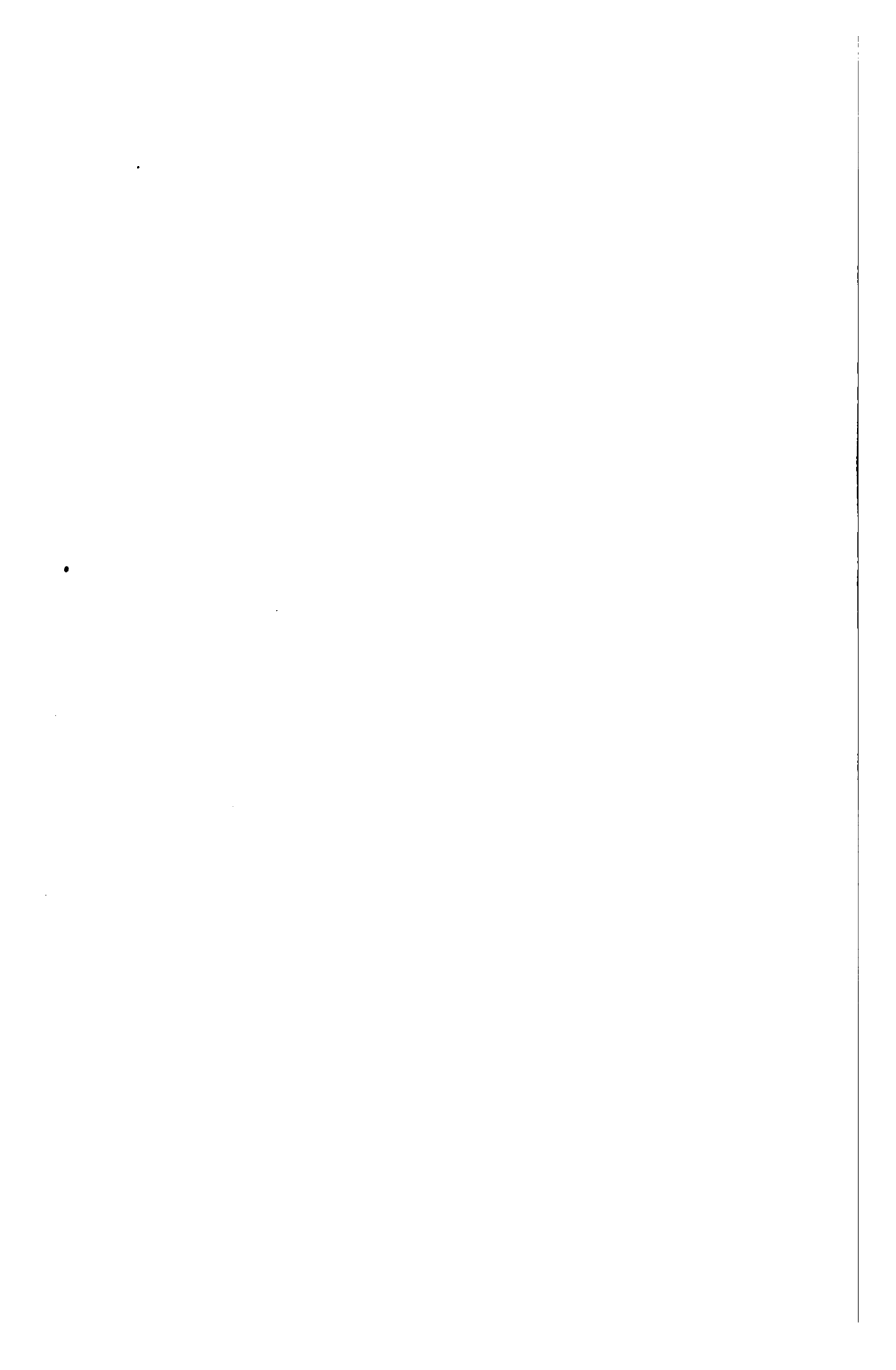
HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Hungary

|

P.4-39
22

130

RADVÁNSZKY GYÖRGY
HÁZASSÁGI PÖRE
(1724–25)

ÍRTA ÉS ADATTÁRRAL ELLÁTTA

RUGONFALVI KISS ISTVÁN

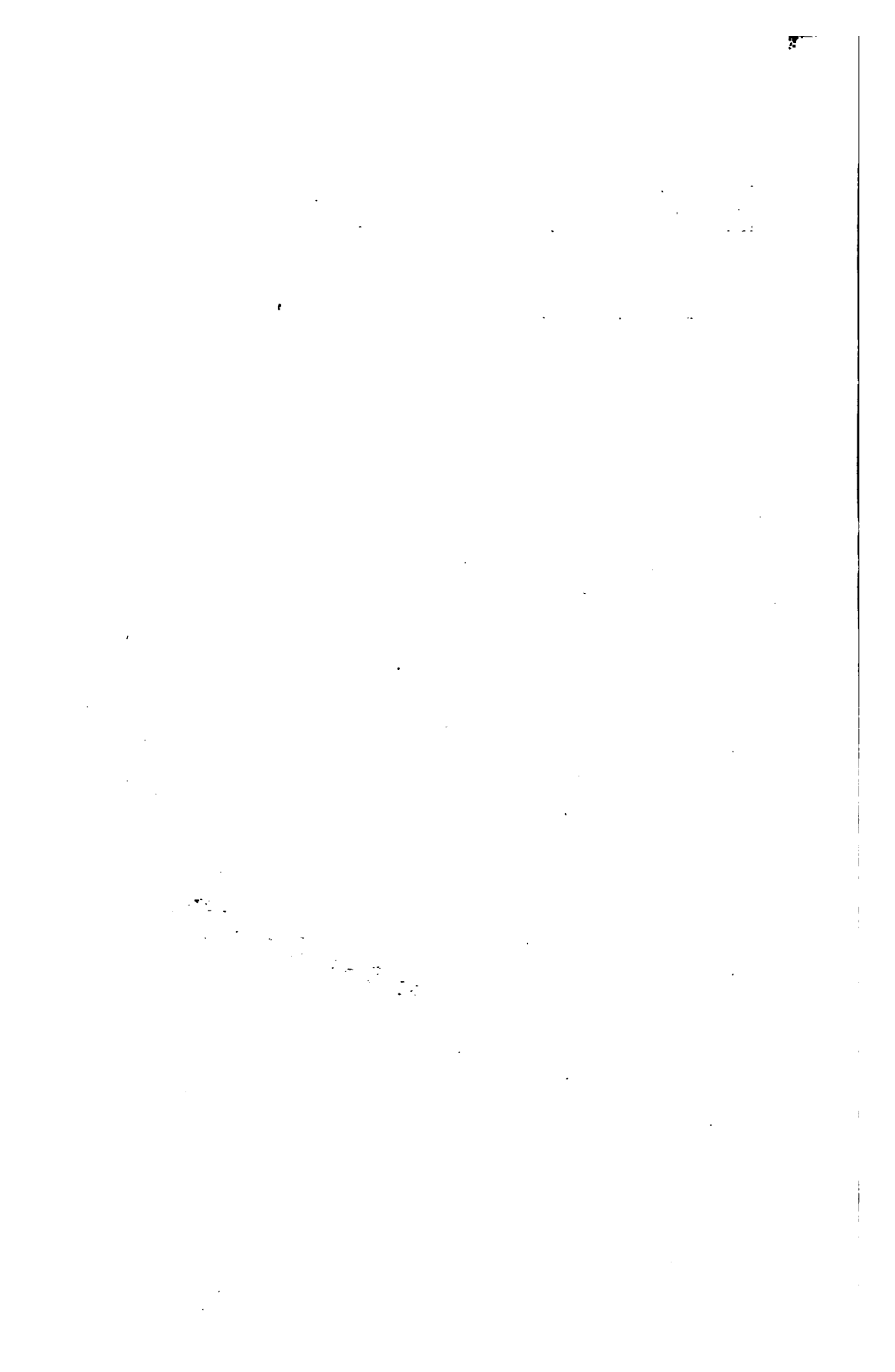

PRINTED IN HUNGARY

BUDAPESTEN

KIADJA HORNYÁNSZKY VIKTOR

1904

x
RADVÁNSZKY GYÖRGY^c
HÁZASSÁGI PÖRE
(1724—25)

ÍRTA ÉS ADATTÁRRAL ELLÁTTA

(RUGONFALVI) KISS, ISTVÁN

PRINTED IN HUNGARY

BUDAPESTEN

HORNÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1903

HUN
946
KAT/7

FORTY
K

APR 17 1933

42
130

I.

Tájékoztató.

Régóta és sokan vádolták már azzal a protestánsokat, hogy nincs semmi biztos törvényük s a mi van, azt is naponkint változtatják.¹ A régi vádból új vád keletkezett, hogy a protestánsok Magyarországon nem tudták felhasználni azt a kedvező helyzetet, melybe már I. Ferdinánd alatt jutottak és II. József jogi szervezettel nem biztosították lételüket.

Ennél erősebb váddal nem sújtották a protestánsokat, mert e vélemény a vallási üldözések és veszteségek végokául magukat a protestánsokat tünteti fel. Méltó azért arra, hogy gondolkozzunk fölötte, keressük az adatokat a multból és azokból állapítsuk meg az igazságot.

A XVI. század története az említett vádat megerősíti, a minek egyszerű oka az, hogy a protestantismus negligálva 1000 éves történeti fejlődését, az apostoli kor egyszerű, szervezetlen állapotára igyekezett visszatérni. Kezdetben csak a hittelt, a bibliának megfelelő ételtel gondolt; reformálni akarta az egyházat a nélkül, hogy külön akart volna válni. Nálunk a különválás gondolata a XVI. században még csak szórványos, annyira, hogy ép' az egy akol gondolata miatt megtúrik a katolikus püspökök iurisdictionóját és papfelszentelési jogát.

A hol erősebb a separatikus törekvés, ott a protestáns papokat külföldi, fejlettebb protestáns egyházak előljárói ordínálják, annyira nem érzik szükségét az önállóságnak.²

¹ „Proprias nullas certas habent et mutent quotidie leges,“ írja róluk Lippay György érsek 1658-ban a nagyszombati zsinaton. L. Péterffy: *Sacra concilia ecclesiae Romano-caiholicae in regno Hungariae celebrata*. Pozsony, 1742. II. köt. 391. l.

² A papavatás kath. ritus szerint történt azután is, hogy a szabad vallásgyakorlatot megnyerték. A semptei zsinat is ezt fogadja el. „Candidatos Sacrae Theologiae secundum ritum Catholicae Ecclesiae, hactenus

Részint az apostoli kor reminiscenciája, részint a separatisztikus törekvés hiánya magyarázza meg az alakuló protestáns egyházak szervezetlenségét, de ez csak addig tart, a míg meggyőződnek arról, hogy a szervezetlenség belső veszélyt rejt; a míg be nem látják, hogy a kibékíthetetlen ellentétek miatt külön kell válniok, harczra kell szállniok, oly harczra, a melyben a szervezetlen fél bukik el.

Az első nagyobb összeütközés meghozza az első fecskét; az 1608. törvény 1. cikkelyének 1. §-a biztosítva a szabad vallásgyakorlatot, kimondja, hogy „a gyűléség és ellenségeskedés eltávoztatása céljából minden vallásnak legyenek előljárói, superintendensei.“¹

Maga a superintendens fogalma nagyobb szabású szervezetet rejt magában. Bár a superintendens hierarchiai szempontból nem püspök (nincsenek isteni eredetű, autokratikus jogai,² a hívők közösségétől nem független), de a zsolnai és a rákövetkező lutheránus zsinatok végzése szerint egyházkormányzati szempontból gyakorol püspöki jogokat. És ez gondolkozó ember előtt azt jelenti, hogy a római katolikus püspökök iurisdictionja a protestánsok fölött törvényileg megszűnt, a protestáns püspökökre szállt, mert — a mint bővebben kimutatom — a példás szervezetű római katolikus egyháztól, ha a protestáns elveknek megfelelően változtatva is, de a megmaradást, a függetlenséget jogilag tökéletesen biztosító módon átvétetvén a püspöki szervezet, kialakult a protestáns egyház-alkotmány biztos alapja.

Hogy a gyakorlati életben is így kellett lenni abban az időben, a mikor még respectálandó vala a protestánsok száma, ereje, sok zsinat végzésével, consistoriumi jegyzőkönyvekkel bizonyít-

apud nos observatum, ordinabit.“ Szeberényi: Corpus maxime memorabilium Synodorum 52. l.

¹ E törvény előtt már van adat arra, hogy a protestánsok superintendenst választottak, így az 1553. szebeni zsinat az 1545. medgyesi zsinat határozata értelmében. Általánosan ismert dolog, hogy Erdélyben korábban fejlődött és szervezkedett a protestantismus.

² A semptei zsinatnak azonban hierarchikus fogalmai vannak a superintendensről. Debito honore illi obtemperent, tamquam potestati ecclesiasticae a Deo ordinatae. I. pont. Szeberényi: Corpus maxime memorabilium Synodorum 50. l.

hatnám, de csak azokra szorítkozom, a melyeket tárgyamhoz feltétlenül szükségesnek tartok.

Az említett törvénycikkelyek megerősítése után két évvel, mint egy valóságos országgyűlés a nádor meghívására főurakból, nemesekből, városi követekből és papokból összegyűlt a zsolnai zsinat, hogy superintendenseket válasszon, jogaikat és kötelességeiket meghatározza és az egyház kormányzatáról gondoskodjék. Nem sok idő múlván hasonló célból gyűl össze a szepesváraljai zsinat (1614.) és a semptei consistorium (1622.).

Törvényes alapon, a katolikus püspököktől való tökéletes függetlenség tudatában határoznak minden ügyről, a mely szóba jön¹ és hasonló módon utasítják vissza a Forgách Ferencz esztergomi érsek tiltakozását.

E tiltakozás érvénytelensége miatt megmaradnak a protestáns superintendensek és a zsolnai zsinat végzései értelmében, melyeket egy pont kivételével majd szóról-szóra ismételi a szepesváraljai, papokat ordinálnak, felügyelnek a tiszta tan hirdetésére, iskolákra, védik azokat, gyakorolják az egyházi birtokok ügyében az ellenőrzést, a hol szükséges, kényszeríthetik a hívőket, hogy az egyház és szolgálói iránti kötelességüket teljesítsék és — a mi tárgyunkra nézve a legfontosabb — megvan az a joguk, hogy egyházi természetű pörökben, különösen házassági ügyekben végérvényesen döntsenek és e tekintetben fellebezési forumok is.

Mindenik jog a protestáns egyházi életnek egy-egy nélkülözhetetlen idege, bármelyiknek hiányát bénulás jelzi, bármelyikhez nyul idegen kéz, megsérti a bécsi békét.

De semmi nagyobb bénulást nem okoz, senki nem sértetheti meg jobban a vallásszabadság elvét, mint ha idegen egyházi bíróság elé utasítja, idegen egyházi törvények szerint ítélte meg a világiak egyházi jellegű ügyeit. Ezzel markol csak igazán a hívő szívébe, ezzel állíthatja tragikus dilemma elé, ez az a

¹ A zsolnai zsinat apologiájában szépen és röviden össze vannak foglalva a zsolnai zsinat határozatai. „Neque superattendentium creatio in se et per se considerata, neque ordinationes ministrorum, neque consignationes et asservatio bonorum ecclesiasticorum, neque census cathedrales, neque causarum adiudicationes (de his enim Solnae actum) salutem animarum concernunt, sed ad eutaxiam, disciplinam et conservationem nostram Ecclesiarum concernunt. L. Apologia pro Synodo Solnensi. Historia dipl. 34.

tör, melynek fájdalmas dőfése annyiszor hittagadásra kényszerítette az érző kebleket.

Pedig a hazai protestánsok, a mint öntudatra ébredtek, igyekeztek életet tompítani, igyekeztek hatalmukba keríteni. Mint ha életbe vágó fontosságát előre sejtették volna, nem bántak úgy ezzel, mint más sok, igen sok ügygyel, hogy a bécsi békével eléggé biztosítottak vélték, hanem törődtek vele, zsinati határozatokat hoztak róla, melyeket a nádorral is megerősítettek.¹

E zsinati végzések nem mindenben következetesek, így egyik a superintendensnek,² másik az általános zsinatnak, illetve ítélőszékének³ adja a döntési jogot; az egyházi törvényszék tagjai, számuk, jogai, illetékessége egyikben sincs határozottan körvonalazva. A legtökéletesebb lutheránus zsinat, a semptei végzései is kezdetlegesek; de nem is arról van szó, hogy mily

¹ A nádori megerősítés szükséges volt arra, hogy a statutum kötelező erőt nyerjen. Nádori megerősítést nyert a zsolnai és semptei zsinat. A szepesváraljainál nem volt erre szükség, mert majd minden pontja a zsolnai zsinat végzéseinek ismétlése.

² Zsolnai zsinat VIII. pontja: *In causis et casibus ad revisionem superintendentium legitime spectantibus ita exposcente necessitate, adiungantur politicae personae iuris peritae stb.* Szeberényi i. m. 18. l. Historia dipl. 26. l. A XI. p. bírói jogot ad a seniornak és dekanoknak. Ítéletük alól fellebbezni lehet a superintendenshez, de máshová nem. II. pont. *Ita enim fratrum negotia iuvare, casus illis oblatos diiudicare, statum etiam ecclesiarum cognoscere, disciplinam tueri et censum suum levare poterunt.*

³ *Indicta generali Synodo, causae omnes, tam matrimoniales, quam aliae, forum ecclesiasticum concernentes discutientur; nec quispiam seniorum attentabit, ut privatim aliquas discutiat, nisi permissu superattendentis, hac tamen lege, ut deliberationem pro confirmatione ad superintendentem remittat.*

A praefata generali Synodo nemo se subtrahat, qui enim non comparuerit absentiaequae suae sufficientes causas recensere non poterit, florenorum Hungaricalium duodecim mulctam subibit. Semptei zsinat VI—VII. pont. Szeberényi i. m. 52.

A zsinatot a superintendens hívja össze minden évben májusban (Semptei zsinat V. p.) és hogy zsinati törvényszék döntött, az a X. pontból gyanítható, mely a diaconusokról, mint ügyészekről beszél, a kik „coram Tribunali partes Actoris sustinebunt“.

A semptei zsinat is különben nagy jogot ad a superintendensnek, csak az ő engedélyével gyakorolhat a senior bírói jogokat és ítélete csak a superintendens megerősítése után válik jogérvényessé. (VI. p.)

remek alkotmányt tudtak készíteni, hanem az a fontos kérdés, hogy igyekeztek-e törvényadta jogukkal élni és a katolikus főpapok praetensióiival szemben függetlenségüket az egyházi élet szervezésével biztosítani.

Az egyházi bíróság szervezése tökéletesen igazat ad ama véleménynek, hogy a superintendens név püspöki szervezetet involvál, mert a protestáns egyházi bíróság a katolikus szentszékeknek majdnem változatlan hű mása.

Tagjai papok, de szükség esetén a superintendens meghív jogtudós világiakat is,¹ a kik az illető pörben nem érdekeltek, ép' úgy, mint a római katolikus szentszéknél a püspök vagy vicarius, mint elnök, különösen vegyes természetű ügyekben, világiakat is meghív.

Hogy a felek a bíróság előtt tisztességesen viselkedjenek, az is egyező és igen természetes törvény.

Mindkettő elé első sorban tiszta egyházi ügyek tartoznak. Törvény van arra, hogy a papok ügyét nem szabad világi bíróság elé vinni, hanem panaszolják be a superintendens és consistorium előtt.²

A zsolnai zsinat meg arról határoz, hogy a superintendens a pörökben ne saját tetszése és véleménye, hanem a törvények szerint ítéljen.

Mily törvényeket érthet?

Feleletet már a bécsi béke előtti időből találtam. Az egyes szomszédos egyházak papjai, contuberniumok, gyakran összegyűltek tanácskozni és alkottak törvényeket is. Így keletkeztek a bányavárosoknak később említendő határozatai, melyeket Miksa is megerősített; így előkelő nemesek hozzájárulásával 1600-ban a trencsényi contubernium egyházi törvényei³ és hasonlóan a csetneki contuberniumnak az ország törvényeihez alkalmazott és 1610-ben a nádortól megerősített constitúciói.⁴

¹ Zsolnai zsinat VII. és semptei X. p. A római katolikus szentszékekre nézve lásd a közkezen forgó egyházjogi munkákat és Hajnik: Magyar bírósági szervezet és perjog 118. l.

² Zsolnai zsinat X., semptei XX.

³ Említi Krmann superintendens. Br. Radvánszky levéltár I. oszt. XXVII. cs. 192. sz.

⁴ Adattár XXVIII.

Az 1707. rózsahegyzi zsinat XXV. pontja úgy intézkedik, hogy a felállítandó két consistorium az összes házassági ügyeket, melyek a magok útján a senioroktól a superintendens urakhoz s onnét ide fellebbezésként vitetnek és melyek a törvény értelmében és az elfogadott országos szokásnál fogva az egyházi forum elé tartoznak, meghallgassák, jegyzőkönyvbe foglaltassák és az e tekintetben minden épségben fentartott, — hacsak nem módosított, — zsolnai és székesváraljai cikkelyek és az *esperes-ségek törvényei* szerint intézzék.¹

Bizonyos az előbbiekből, hogy minden contuberniumnak voltak törvényei és ezeket az akkori állapotok szülték. Superintendens hiányában az ügy is egyedi irányú protestantismusnak a contubernium volt legnagyobb egysége. Egység hiányában külön-külön hoztak sokszor ellenkező törvényeket, a melyeket sokáig használtak, megszoktak, úgy hogy a superintendensi nagyobb kerületek felállítása után sem akarták megsérteni, eltörölni, sőt a zsolnai zsinat XV. pontja a contuberniumok szabadságait, kiváltságait és törvényeit érvényben hagyta és ezzel a szervezeti egységet hosszú időre megsemmisítette.

E törvények a dolog természeténél fogva apróbb dolgokra terjeszkedtek ki és ép' ezért mozognak a zsinati határozatok általánosságban.

Az egyházi bíróságra vonatkozólag korántsem határozzák meg oly pontosan az illetékességet, mint a római katolikus kánonok. Legtöbbet mond a semptei zsinat, de az sem beszél másról, mint általában egyházi ügyekről és a többbit (árvaügy, özvegyügy, végrendeletek, uzsora (?) hamis eskü, hit-szegés), *omnes causae, tam matrimoniales, quam aliae forum ecclesiasticum concernentes* kifejezésbe burkolja, mert feleslegesnek tartja, hogy részletezzen, a mikor minden jogtudós tudja, hogy mily ügyekben illetékes az egyházi törvényszék. Tehát e tekintetben nincs semmi újítás, a mint más tekintetekben is nagy a hasonlóság, így a végrehajtás tekintetében.

Római katolikus kánonok szerint, ha az ítéletet még kiközösítés után sem lehet foganatosítani, politikai hatóság se-

¹ Szeberényi i. m. és fordításban Zsilinszky M. Egy forradalmi zsinat története 74. l.

gítségét kell igénybe venni. Ugyanily szellemben intézkedik a zsolnai és szepesváraljai zsinat is,¹ eltekintve attól, hogy gyengesége, még inkább a protestantismusnak a világiakkal való közössége folytán feltétlenül világihatósághoz fordulnak.

Megtaláljuk az ügyészi hivatalt is a semptei zsinat végzései között. Az ügyész a senior collegája, a diaconus. A diaconusok, a mit meghallanak a presbyterekről és rectorokról, arról jelentést tesznek, a bűnösöket a superintendentens idézőlevelével megidézék² és az ítélőszék előtt felperesként szerepelnek.³

Tulajdonkép csak egy dolog van, a melyen a protestáns elvek szerint változtattak és ez a fellebbezés ügye. Katholikuskánonok szerint több fellebbezési fórum áll a szentszékek fölött egész föl a pápáig, a superintendentens felett azonban nem áll semmiféle egyházi méltóság s ezért ítélete alól fellebbezésnek nincs helye.⁴

Így áll az egyházi biráskodás ügye a bécsi béke után hamarjában tartott 3. nevezetes lutheránus zsinat szerint, és hogy az akkori protestánsokat vétkes mulasztás nem terheli, annak praegnansabb jelét nem tárhatom elé, mint a besztérczebányai országgyűlést. Bár a zsinatok végzését a bécsi béke és a nádorok megerősítése után mindenkinek respectálni kellett, a besztérczebányai országgyűlés több ügygyel együtt az egyházi biráskodás kérdését is felveti és határoz felőle teljesen a paritas elve alapján.

Ezeket a törvényeket a Corpus Jurisból kizárhatták, erejétől

¹ Superintendentes — viris praecipuis, imo etiam iuris peritis politicis causam diligenter cognoscent et convictum sceleris pro qualitate delicti aut dignitate pastoralis exuent et exactorabunt beneficioque privabunt et *magistratui politico* puniendum committent. X. p. Szeberényi i. m. 37. 1. Contumaces si post unam aut alteram admonitionem obedire pertinaciter noluerint vel recusaverint communicato prius *cum magistratu loci politico* Inspectionibusque et senioribus consilio excommunicet et si in gradu aliquo honoris fuerint, deponat. Zsolnai és szepesváraljai zsinat XII. p. A világi magistratusok segítségül vétele szerepel még a IV. és a XIV. pontban.

² Az idézés módjáról intézkedik a zsolnai és szepesváraljai zsinat XIII. p. A régi magyar bírósági szervezetnek megfelelően a felperes kézbesíti a superintendentenstől kiállított idézőlevelet 1—2 pap jelenlétében.

³ Semptei zsinat X. p.

⁴ Ulterius appellare non liceat et pars convicta expensas refundat Zsolnai zsinat XIV.

megfoszthatták, de történelmi értékük örökre megmarad. Nem érdemtelen azért agyonhallgatásukat megtörni és emléküket felelevenítve a 7. pontot fordításban itt közölni.

„Szükséges, hogy az egyházi bíróság csupán a házassági perek megítélésére megmaradjon, de úgy, hogy a meghasonlás eltávoztatása végett minden vallásnak legyenek egyházi bírái, a kiket a püspökök és bármely vallás superintendensei jelölnek ki. Mindenki saját egyházának bírái előtt pörösködjék. Ha a felek más-más vallásúak, akkor az illető egyházak bírái egyenlő számmal közös helyen gyűljenek össze s úgy ítéljenek. Más ügyekben,¹ a melyekben az ország törvényei szerint egyházi bíróságok voltak illetékesek, azon megye hatósága illetékes, a melyben felmerültek, de a megyei hatóság engedelmessé teszi az átutaló parancsnak² hivatalvesztés terhe alatt, hogy felsőbb bíróságok megítéljék, hogy a pörben egyházi bíróság, vagy a királyi tábla illetékes-e? Szentszéki perek, a melyeket még római katolikusok előtt kezdetek, de nem fejeztek be, tekintessenek illetéktelen bíró előtt kezdeteknek és elevenítsék fel újból a jelen törvénycikkely értelmében.“³

E törvénycikkelyből nemcsak azt tanulhatjuk meg, hogy a protestánsok az egyházi bíróságok ügyét országos törvényekkel is igyekeztek rendezni s részben a kifejlett gyakorlatot szentesíteni, hanem több tanúságot is meríthetünk, ha visszagondolunk a bécsi békét megelőző tárgyalásokra és az azt követő törvény VII. pontjára.

Bocskaynak a szentszékekre vonatkozó követelése így szól: „Sőt ezután az szentszékeknek állapotja és neve is tolláltassék, senki annak citálására az evangéliumi vallásán valók közül ne comparáljon és obstrictus rendtartásának ne legyen; holott a külső törvényeknek is a méltósága minden dolgokat eligazíthat s kinek-kinek igazságát helyére hozhatja.“⁴

¹ Csakis vegyes természetű ügyek érthetők, a melyek vehetők lelkieknak is, világiaknak is.

² Átutaló parancsot (mandatum declinatorium; litterae praeceptoriae) akkor adtak ki, mikor az egyházi bíróságot az illető ügyben nem tartották illetékesnek. Ez esetben megfordítva. Különösen Zsigmond törvényei szigorúan követelik, hogy a szentszékek engedelmessé legyenek az átutaló parancsnak.

³ Latin szövegét l. Katona: *Historia critica* XXX. 503—504. l.

⁴ Magyar országgyűlési emlékek XI. kötet 440. l. A követelés második része ellentétben van az elsővel. Ebből sem lehet arra következtetni,

Hogy ez nem protestáns, hanem hazafias követelés volt, az kétségtelen.¹ Az igazság szeretetével, lelkiismeretesen kerestem az adatokat, melyekből ellenkezőre következtethessenek, de haszon-talanul. A szentszékek visszaéléseinek felsorolása alkalmával nem szerepel az, hogy protestánsokat egyházas jellegű ügyekben a vallásszabadság sérelmével katolikus kánonok szerint ítélnék el, de panaszkodnak az ellen, hogy haszonnal járó, tisztán világi ügyekben biráskodnak s az igazságot nem tekintve, önhasznuk-ért, vagy a püspökök befolyásának engedve, a püspökök érde- kében igazságtalanul ítélnék.²

A Bocskay-féle felkelés egyik elsőrendű oka a püspökök visszaélései, napnál világosabb hazafiatlansága. A felkelés poli- tikai jellegű, a haza és nem a protestánsok érdekében követelik a püspökségek számának korlátozását, a címzetes püspökségek eltörlését, a jezsuiták kiűzését, és különösen a haza érdekében akarják kizárni a hazafiatlannak bizonyult püspököket a királyi tanácsból és világi méltóságokból. És ez a minden követelésen átvonuló hazafias szellem támad a szentszékek ellen is, melyek a püspököknek kétségtelen eszközei. Napnál fényesebben bizo- nyítja a felkelők felfogását a radikális pártnak a bécsi februári egységre tett bírálata.

„Ha az összes püspököket, kanonokokat, jezsuitákat kiűzzük az országból és azt az egyet megengedjük, hogy maradjanak meg a szentszékek, veszélyt hoznának az országra, mivel a tapasztalat bizonyossága szerint éppen ezekben van azoknak ereje“.³

Nem hisznek abban az ígéletben, hogy a következő ország- gyűlésen megszüntetik a szentszékek visszaéléseit, nem akarják az ügyet halasztani, mert előre látták, hogy ebből az ígéletből nem lesz semmi.

A józan többség azonban hitt az ígéletben, elejtette Bocskay

hogy egyházas jellegű ügyekben, a milyen különösen a házasság, protes- tánsok fölött is illetékesek lettek volna. Hiszen mennyi ügy van, a melybe protestáns is belekerülhet, mint állampolgár! ? Pl. a trencsényi tizedügyben az egész megye nemességét megidézték és átokkal sujtották. Mennyi lehe- tett azok között protestáns ?

¹ Magyar országgyűlési emlékek XI. kötet 289—290. l.

² Különösen a trencsényi tized.

³ U. o. 759. l.

követelését, mert belátta, hogy a szentszékek intézménye annyira országos jellegű, hogy megszüntetése nagyobb rázkódtatások és károk nélkül nem vihető keresztül. Igazuk is vala s csak azzal követtek el hibát, hogy ígérettel megelégedtek és megfélemlítettek arról, hogy reformálni is lehetne őket. Így aztán megállapodnak abban, hogy maradjanak meg a szentszékek, és ha azokba valami visszaélés csúszott be, azokat a legközelebbi országgyűlésen ő felsége és az ország rendei elé terjeszthetik, szabályozhatják és javíthatják. Ugyanakkorra halasztják a tizeddel kapcsolatos visszaélések megvizsgálását.

Ezt a hibát jóvátenni, a reformot végrehajtani igyekszik 14 évvel később a beszterczebányai országgyűlés említett határozata.

Ez a kétségtelen történeti fejlődés, de mivel a beszterczebányai országgyűlés végzéseit érvénytelennek nyilvánították, jogi szempontból még sokáig a bécsi béke s az annak alapján hozott 1608. koronázás előtti decretum 7. articulusa lett irányadó. Ez is ismétli, hogy a szentszékek megmaradjanak, annak hozzáadásával, hogy ő felsége az ország lakóival mindjárt a koronázás után kiegyenlítse és rendbe hozza.

Így a legklasszikusabb, legradikálisabb irányú magyar forradalom a győzelem után e téren is tökéletes kudarczot vallott. Eredménye egy oly békepont és törvényczikkely lett, mely egyfelől a megbízhatatlan és mindig a római katolikus papságnak kedvező királyi akarattól tette függővé az ügyet és szűkszával tág teret nyitott a találgatásokra és olyan magyarázatásokra, a milyen a hatalmasabb félnek, a római katolikus főpapoknak jól esett. Hivatkoztak is rá bőven a protestánsok kárára és ma is sokan értelmezik úgy, hogy a bécsi béke (csodálatos, hogy az 1. ponttal mily vad ellentéttel) a protestánsokat is — mindama ügyekben, melyekben illetékesek¹ — a szentszékek iurisdictionja alá rendeli.

Sok idő telt el azóta; sok vihar, sok gondatlanság letarolta az akkori idők tanujeleit, a feljegyzéseket. Egy-egy szál az, a mely rossz utakon, feneketlen mélységek fölött vezet és mégis vannak, a kik ezeket a szálakat nem ragadják meg, úgy a mint

¹ Tehát a tisztán egyházi ügyben is.

kell. Vagy rövidlátásuk miatt, vagy azért, mert más pontra vetik szemüket, nem látják a mélységeket. Kimondom reájuk, hogy nem igaz úton járnak és be is bizonyítom.

Hogy a Bocskay 7. feltétele a többivel együtt oly zsák-útczába tévedt, annak egyik oka a követelés valósíthatatlansága, másik oka pedig a szerfölött loyális protestáns főurak közbenjárása vala. Tökéletlen küszöbpolitikát űztek s tökéletlen törvényeket alkottak. E főurak között mindkét fél előtt a legtekin­télyesebb alak gr. Thurzó György, a későbbi nádor.

Tulajdonképen az ő nézetét fogadták el a szentszékekre vonatkozólag,¹ keressünk tehát adatot arra, hogy ő hogyan vélekedett és eljárása támogatja-e az előbbi véleményt?

Egy igen-igen súlyos adatot tudok felhozni itt: a zsolnai zsinatot, melyet eddigi fejtegetésemből az olvasó ismer.

Ő az apja a bécsi béke 7. pontjának, ő is a védője a hasonló törvénynek, mint nádor, és az ő meghívására összegyűlt, az ő aegise alatt tartott zsinat határozhatott-e azzal ellenkezőt? Bizonyára nem.

Hát kevés idő mulván a semptei zsinat végzéseit, melyekben a leghatározottabban tűnnek fel a katolikus szentszékek mintájára alakult lutheranus egyházi törvényszéknek körvonalai, megerősíthette volna-e a nádor, ha azok a bécsi békével és az 1608. törvény 7. cikkelyével ellenkeznek? Bizonyára nem.

Honnan veszik hát az ellenkező véleményűek a bizonyítékot? Honnan merítik azt, hogy a protestánsoknak egyházszervezetük, egyházi bíróságuk nem volt? Sokszor biczegő okoskodásaikból és legtöbbször a későbbi fejleményekből: az erőszak uralmának korából, a mikor nem jog, hanem jogsértés született. Összetévesztik a jogot és a praetensiót, beleburkolóznak a burkolt 1647. decretum XV. cikkelyének 3. §-ába² s az ügyek tisztázását lehetetlenné teszik az által, hogy a protestáns házas-

¹ Magyar országgyűlési emlékek. XI. 293. 1.

² „Az evangélikusok pedig a házassági ügyekben maradjanak meg, a bécsi békekötés első pontjához 1608. évben koronázás előtt kiadott cikkely erejénél fogva, a megszokott gyakorlat mellett“. Meggyőződésem, hogy az előbbi fejtegetések után e §. is nyer világosságot, különösen ha arra is gondolunk, hogy e törvénycikkely ellen Lippay György érsek alatt a nagyszombati zsinat *tillakozott!* L. Péterffy i. m. II. k. 390—92. 1.

sági jogot attól teszik függővé, hogy kihirdették-e az illető helyen a tridenti zsinat határozatait.¹

Ez által az ügy is particularis, az egyes gyülekezeteknek igen nagy szabadságot adó protestáns egyházjog még ziláltabb, még homályosabb lesz.

Világosságot, történelmi adatokat, tiszta, ellenmondástól ment, következetes logikát!

Ha az a kérdés, hogy volt-e protestáns jogszervezet, protestáns jogtörténettel és ne katolikus praetensióval feleljenek; ha bizonyítani kell, ismét ne praetensióval, ne olyan korral bizonyítsanak, mikor a praetensiót joggá tette az erőszak, hanem történelmileg elfogadható adatokkal.²

Ha nincs kétségtelenül ellenkező bizonyíték, ismerjük el, hogy a superintendens nem üres név, hanem jogi fogalom, jogi szervezet; ismerjük el, hogy a bécsi béke, vagy — hogy én is hasonlóan újabb időből vegyek bizonyítékot — az 1685. törvény³ a protestánsoknak kétségtelenül *tökéletes* függetlenséget biztosított; ismerjük el, hogy abból hogy a nem egységes, a nem minden tekintetben következetes zsinati határozatok megegyeznek azon felfogásban, hogy joguk van egyházi törvényekről intézkedni, csak arra következtethetünk, hogy kétségtelen jogukkal éltek. Én részemről elismerem, hogy a római katolikus egyház törvényei úgy vannak megalkotva, hogy praetensive minden megkeresztelt egyénre szólnak, katolikus szempontból elfogadom Hinschius fejtegetését is,⁴ hogy a protestánsok, mint eretnekek továbbra is a katolikus egyház iurisdictionja alá tartoznak, sőt ebből és a XVIII. század elején megindult ultrakatolikus irány-

¹ Kovács Gyula: A házasságkötés Magyarországon. 99. lap.

² Történelmi módszer szerint a későbbi fejleményekkel is lehet előbbi időre bizonyítani, ha a fejlődés nem erőszakos, vagy jobban mondva, ha a fejlődést semmi erőszakos hatás nem zavarta meg. Gondolom azt is, hogy a bécsi béke után közvetlenül is lehetne arra adatot találni, hogy protestánsok katolikus szentszékek előtt állottak: de ez a protestáns jog ellen nem bizonyít, mert épp az általánosan ismert erőszakosságok miatt nem fogadható el bizonyító jogi esetnek.

³ I. decr. XXV. art. 4. §. Se a lutheránusokat, se a kálvinistákat hitvallásukkal ellenkező ceremóniákra ne kényszerítsék.

⁴ Kirchenrecht. II. 313. És ezzel ugyan ellenkező adatokat is szép számmal találhatunk a kath. egyháztörténetekben!

ból¹ fejtem meg történelmünknek annyiszor megsiratott gyász napjait.

Ez irány a maga praetensiójától, vélt jogától nem látta a mások jogát, ha érdeke úgy kívánta — pedig hányszor kívánta úgy!? — nem tekintette még az ország törvényét sem.² A Forgács Ferenczek tiltakoznak azon pontok ellen, a melyet kezük aláírásával már elfogadtak és a királyi auctoritásra, sohse válogatott eszközökre, anyagi erejükre támaszkodva eltipornak minden gátat és lassanként letördelik a fejlődő protestantismusnak virágzó, gyümölcscsel fenyegető ágait.

A pusztá, élettelennek látszó törzs maradt meg, a mely mintha nem is lett volna a nedvkeringést, az életet biztosító rendezett sejtekből összetéve, mintha kezdettől fogva belsejében viselte volna a bomlás csíráit; de ha fejlődését nézzük, ha azt látjuk, hogy mily lázas izgatottsággal készült magát a vihar ellen biztosítani, ha magunk elé képzeljük, hogy milyen vihar tette tönkre; nem a fát, nem az elődök mulasztását, hanem a vihar erejét vádoljuk és elismerjük, hogy erős gyökerei lehettek annak a fának, melyet oly nagy vihar nem döntött ki.

Ismétlések elkerülése czéljából mentem bele e hosszabb tájékoztatásba és azért, hogy előre tisztázva a helyzetet, igazoljam azon felfogásomat, hogy nem a multak mulasztásának egyik bosszújeléről, hanem visszaélésről és annak megszüntetéséről írok.

¹ L. Károlyi Árpád kiváló fejtegetéseit. Magyar országgyűlési emlékek. XI. k. 282—288. l.

² Hogyan tekintette volna akkor a protestáns jogszervezetet!?

II.

Bevezetés.

A rokonság, mint házasságbontó akadály a római katolikus és protestáns jog szerint.

Minthogy az egyházi házasságkötés formáiról sem Krisztus, sem az apostolok nem intézkedtek, különböző állami és népi hatás (csekély zsidó, nagyobb római és germán) folytán fejlődött ki és ismertetett el lassanként az államok által a hatalmas, egységes római katolikus egyházi házassági jog.

Az idegen hatás oly nagy volt, hogy olyan dologban is, a melyre az ó-testamentumban határozott törvény van, előbb a római, azután a germán hatás érvényesül. Értem ez alatt a rokonságot, mint házasságbontó akadályt.

Még a legvadabb népekben is ösztönszerűleg él a rokonvértnek tisztelete, a vérfertőzéstől való irtózás; eltérés csak annak megállapításában nyilvánul, hogy a vérrokonság hány fízen át tart.

Mózes törvényei szerint¹ a vérrokonság egyenes ágon a végtelenig, oldalágon a második ízig tart. Ez az Úrnak Mózes által kijelentett parancsa, ez az úgynevezett isteni tilalom.

A legrégibb keresztyén zsinatok az isteni tilalom alapján állanak, de ezt a római jog hatása elborította, elfeledtette, úgy hogy később római számítás szerint hatodízig állapítják meg a tilalmat, a még későbbi germán hatásra pedig germán ízsámítás szerint kiterjesztik hetedízig.²

¹ Mózes III. könyve XVIII. és XX. rész.

² A római és germán (úgynevezett kánoni) ízsámítás közötti különbségekre l. bármelyik egyházjogi munkát. Ezekon kívül Bod Péter: *Synopsis iuris connubialis, seu tractatus de iure connubio Cibinii 1773.* 40—48. lap. Ugyane munkának Benkő László-féle fordítását (*Házassági törvényrajz, vagy a házassági törvényekről való tanítás. Kolozsvár 1836.*) 64. és köv. lap.

Mivel azonban ily távoli oldalági rokonságot a leggondosabb genealogiai feljegyzések mellett is (a mi akkor, sőt most is különösen középrangú embereknél lehetetlen) a legnagyobb gonddal sem lehet ellenőrizni, a IV. laterani zsinat a tilalmat negyedízig terjesztette ki és ezt az állami törvények is elfogadták. A mi törvényeink is ezt fogadják el és áthágását felségsértésnek tekintik.¹

A reformatio az egyházi házassági jogban óriási változást jelent, a mely a körül forog, hogy nem tekinti a házasságot szentségnek, felbonthatatlannak és egy nagy lépéssel felfogás dolgában közeledik a polgári házassághoz. Már az előbbiekből sejthetjük, hogy bibliai alapon állva óriási változásokat kezdeményezhetett volna, mert az egész római katolikus házassági jognak alig van bibliai alapja, mégis csodálatos, hogy a legrégibb lutheránus symbolikus könyvek nem támadják meg többek közt a 3. és 4. ízi rokonok közötti házassági tilalmat se. Pedig bármily alapon állunk, akár azt vetjük el, a mi a bibliával ellenkezik, vagy a minek nincsen bibliai alapja, mindkét szempontból meg kell vala szüntetni.

Tudtommal csak a schmalkaldi cikkelyek céloznak rá más megváltoztatandó dolgokkal együtt; de csak következtetni lehet, hogy ez is az általános kalap alatt rejlik.² És az természetes is, hogy a reformátorok e kérdés megvitatására nem fordítanak

A római katolikus és protestáns számítás közti különbségre: I. Beöthy Zsigmond, A magyarországi protestáns egyházra vonatkozó összes országos törvények. Budapest, Tettey 1876. 35—37. l.

¹ A felségsértés esetei között tudtommal legelőbb Mátyás I. decr. a, 1462. Art. II. §. 14. említi. Követi II. Ulászló a. 1495. Art. IV. §. 13. Hasonlóan Werbőczy: Tripartitum Partis I. Tit. XIV. §. 6. Werbőczy szól még róla Partis I. Tit. CVI. §. 2. és CVII. §. 1. és CVIII.

A 3. és 4. ízet III. Károly alatt (anno 1723. XI. 3. és XII. 2.) határozottan protestáns hatásra kiveszik a nota esetei közül az előbbi 3, az utóbbit 2 évi börtönbüntetéssel sújtva.

² Hase: Libri symbolici ecclesiae Evangelicae. Lipsiae 1837. 355. l. A római katolikus házassági jog egynéhány igazságtalanságának felsorolása után: Sunt et alii laquei conscientiarum in eorum legibus, quos omnes recitare nihil attinet. Illud satis est recitasse, quod multae sunt injustae leges Papae de negotiis matrimonialibus, propter quas magistratus debent alia iudicia constituere.

figyelmet, mert sokkal égetőbb és nagyobb szerű kérdéseket kellett fejtegetniök.

Hazai történelmünkben e kérdéstről 1559 előtti időből nem ismerek adatot. Ez évben decz. 6-án kelt a *Confessio montanarum civitatum*, melyet 1569-ben ismétettek és I. Ferdinándnak és Miksának is bemutatnak és elfogadtattak.¹ Ennek XVII. pontja fordításban így szól: A házasságok tilalmasak tiltott rokonsági fokban, azaz harmadízig bezárólag.

Hasonlóan intézkednek a bányavárosoknak 1577 jún. 7-én kelt és a 7 bányaváros papjainak aláírásával megerősített *constitutiói*² és a trencsényi *contubernium*nak 1600-ban összeírt egyházi törvényei.³

A magyar lutheránus egyháztörténetben jó ideig ez a végső adatom a házassági tilalom korlátozásáról. Látni fogjuk, hogy később negyedízig terjesztik egyes helyeken a tilalmat az ország törvényeinek megfelelően.

Legszébben kifejezik ezt a kalvinistákra vonatkozólag Geleji Katona István kánonjai, melyben hangoztatja ugyan, hogy bibliai alapon csak az 1. és 2. ízi rokonság házasságbontó akadály, de a tilalmat a vér és ország törvényeinek tisztelete miatt 4 ízig terjeszti.⁴

Ugyanígy nyilatkozik Bod Péter is⁵ épen Katona kánonjai alapján.

És hogy a magyarországi lutheránus egyházak is ez álláspontra helyezkedtek részben, azt abból gyanítom, hogy a nagy-

¹ Nyomtatásban megjelent Besztercebányán 1578.

² A br. Radvánszky-család levéltára I. oszt. XXVII. csomó.

³ Cap. IV. De ritibus nuptialibus. Lex IV. Említve e pont br. Radvánszky-levéltár I. osztály XXVII. 192. szám.

⁴ *Canones ecclesiastici. Claudiopoli. Impress. per Josephum Pataki 1752. 35. l. LXIII. art: Gradus consanguinitatis nubentium, antequam copulentur, solícite investigandus est, ne quid contra decorum, aut honestatem committatur; in eo namque non modo quid liceat, sed etiam quid deceat, diligenter perpendendum. Quocirca etiam si tertio et quarto gradu coniugia Scriptura non interdicit, tamen ne offenculum praebeatur infirmis ex antiqua gentis nostrae ad quartum usque cognationis, totidemque affinitatis gradum inclusive coniugium nobis est prohibitum.*

⁵ *Synopsis iuris connubialis. Szeben, 1763. 41. lap. 109. kérdés. Em-lített fordításában 66—67. l.*

hírű Krman Dániel superintendens¹ egyik levelében említvén, hogy a protestáns superintendensek régen gyakorolták rokonsági esetekben a dispensálás jogát, bizonyosságul felhoz egy superintendensi jegyzőkönyvet, a melyben több ily eset fordul elő és ezek között az Illésházy Gábor és Tarnovszky Zsófiának adott dispensatio is. Közöttük, a mint Nagy Ivánból kiböngésztém, nem egyenlő 4. ízi oldalági rokonság volt.² Különbben azt hiszem, hogy e tekintetben a magyarországi lutheránusoknak nem voltak egységes törvényei, így a csetneki contubernium 1610 előtti egyházi törvényei a tilalmat negyedízig terjesztik ki. De már az előbb felsorolt adatok mutatják, hogy a lutheránus contuberniumok többsége a 4. ízi rokonság tilalmát nem fogadták el.

Hogy e tekintetben mikor helyezkedtek általánosan tiszta bibliai alapra és mikor vetették el az emberi tilalmat, pontosan meg nem állapíthatom. Az bizonyos, hogy Erdélyben II. József házassági rendeletéig a tilalom mindig 4. ízig terjedt, de a mint Bod Péter idézett munkája mondja, a harmad- és negyedízi rokonság könnyen kisáfárolható akadály (dispensabilis). És így is volt, mert Erdélyben a protestánsok önálló jogi életét a protestantismus elterjedése és a fejedelmek pártfogása folytán senki kétségbe nem vonta; a superintendensek gyakorolták a felmentés jogát és az úgy is formai tilalomra könnyen megadták a dispensatiót; de Magyarországon a XVII. század második felétől kezdve a katolikus főpapok hatalmaskodása ránehezedett és agyonnyomta

¹ Érdekes életrajzát I. Zsilinszky Mihálytól, Protestáns Szemle III. évfolyam 129. és köv. l.

² Br. Radvánszky-levéltár III. oszt. XIX. csomó 62. szám.

A genealogiai schema:

Czobor II Imre	
II. Márton	Erzsébet
I	Thurzó Györgyné
III. Imre	I
I	Thurzó Ilona
Anna	Illésházy Gáspárné
Tarnovszky Szaniszlóné	I
I	Illésházy Gábor
Sophia.	

A házasság ideje a rendelkezésemre álló adatokból nem állapítható meg pontosan. A XVII. század első felében Illésházy áttérése előtt történt.

a protestáns jogi életet és kényszerítette a protestánsokat, hogy tiltott rokonsági fokokban katolikus főpapoktól kérjenek dispensációt, melyet az áttérés feltétele, vagy reményleges kifejezése nélkül ki nem adtak.

Annál fájdalmasabb lehetett ez a protestánsokra nézve, minél gyakrabban hangoztatták külföldi protestáns jogtudósok, hogy 3. és 4. ízi rokonság nem házasságbontó akadály és minél jobban érvényesült a gyakorlatban e felfogás a német államokban.

A mint szabadabb mozgást nyernek és a pietismus is szakadással fenyegetett, a II. Rákóczi Ferencz fejedelemsége alatt a lutheránusok egyházuk újjászervezésére Rózsahegyén zsinatot tartottak.

Mindenki elképzelheti, hogy egy — rendszeren rövid ideig tartó — zsinat nem elégséges oly nagyszerű épület szilárd fel-emelésére, a milyennek az egyházi szervezetnek kell lenni. Sajnos, a régiek nem gondoltak ezzel (pl. a zsolnai zsinat 2 napig tartott) és épp ezért oly fogyatékosak a zsinati határozatok. Hiányos, gyöngye munkát végzett a rózsahegyzi zsinat is, de a hiányt pótolta azzal, hogy a XXV. pontban felállít két consistoriumot, mint a superintendentensi szék fölötti fellebbezési fórumot, a melynek kötelessége a zsolnai, szepesváraljai és rózsahegyzi zsinat, meg az esperességek törvényei szerint ítélni, „és a meny nyiben a hazai törvények nem volnának kielégítőek, *Carpzovius* szerint kell kormányozniok, ítélniök és döntenioök“.

Ugyane pont az elnyomás visszhangjaként határozottan parancsolja: „Vigyázzanak, hogy ágostai evangélikus a szoroson egyházi bíróság elé tartozó ügyekben, vallásával ellenkező bíróság (a szentszékek!) elé ne álljon“.¹

Carpzovius egyházjoga szerint² a házasság rokonok között 3. ízig bezárólag tilalmas. Tehát a bányavárosok említett határozata ez érvénytelennek nyilvánított zsinati végzések között jut érvényre újból, hogy annál fájdalmasabb legyen a protestánsokra nézve a katolikus főpapok praetensiójának eltűrése.

¹ Szeberényi: Corpus maxime memorabiliun Synodorum. Pest, Heckenast. 1848. 83. lap.

A zsinati végzés fordítását l. Zsilinszky M.: Egy forradalmi zsinat története. Budapest, Hornyánszky. 1889. 74. l.

² Jurisprudentia ecclesiastica. Tit. V., Definitio LXXVII. és LXXXV.

De hát el kellett tűrni, mert sok jel mutatott arra (többek között a rózsahegyzi zsinat végzéseinek megsemmisítése is), hogy a szatmári béke elsimíthatta a politikai ellentéteket, de a vallási surlódást nem szüntette meg. Nem szünetelt ez a kuruczkorban sem, belebujt a rendi különbség köntösébe s még a legországosabb gondok közepette is felütötte hydrafejét¹ és megbontotta a jó egyetértést, bár Rákóczi aggodalmas gonddal megtett mindent, hogy az ország törvényeit és a lelkiismereti szabadságot, a melyért épp úgy fegyvert fogott, mint a politikai szabadságért, tiszteletben tartassa.

És hogy a kuruczkor után változás állott be III. Károly biztosításai ellenére is, azt igen élesen kifejezi Pyber László nagyszombati vicarius 1712-ben kelt levele, a melyet Radvánszky Jánosnak a radványi plebanus árulkodásaira írt.² „A mellett a szécsényi gyűlésnek stylusán nem köll sokat építenünk, hogy catholicus catholico, Augustanus Augustano, mert az akkor volt, annak előtte másként. Most is Isten kegyelmébül más időben vagyunk és többen szólanak hozzá, hogysem az előtt.“

E szavak nagy éleslátásra vallanak, mert az elnyomás megkezdődött, mint „annak előtte“ és a dologhoz többen szólottak hozzá katolikus részről.

Meglepte az országot a nyugalomvágy, belefáradtak a százados küzdelembe. — Mint a hogy kis fájdalmát nagy fájdalom eltompít, észrevétlenné tesz, úgy tüntette el a kuruczkor borzasztó, országos pusztítása az alkotmány iránti kiolt-hatatlan féltékenységet. A töröktől megmentett ország rendezése, békés fejlesztése foglalkoztatta e helyett a lelkeket és e kedvezőtlen talajban is megélt, sőt felburjázott a vallási gyűlölködés szelleme. Csakhogy sokat változott; mint a kaméleon, a természeti viszonyok, a körülmények szerint színt változtatott. Régen belebujt a harcos vérebe, elárasztotta szívét, agyvelejét, megacélozta kardját s a kiontott vértengerben tombolt; most, mintha rombolását jóvá akarná tenni, mosolygó, biztató arczczal, a béke symbolumaként jelent meg és a béke nevében meggyűlöltette,

¹ A szécsényi országgyűlés naplója és törvényczikkei. Thaly: Rákóczi-tár. Pest, Lauffer 1866. 424. Horváth Mihály: Magyarország történelme. Az új dolgozat második bővített kiadása. Pest, Heckenast 1872. VI. k. 393—94. l.

² Br. Radvánszky-levéltár. III. osztály, XXIV. csomó 152. szám.

elnyomatta az izgága protestánsokat, a kik az alkotmány legkisebb sérelméért kardjukra ütöttek.

Nem az alkotmány, hanem a nemzet békés megmaradását igyekeztek a hazafiak biztosítani és a mult, a történelmi tapasztalat úgy tüntette fel a protestánsokat, mintha e törekvésnek ellenségei volnának, azért a nemzetbiztosító munkában az „eretnekek ostorá“-ról is gondoskodnak.

Ritkán húzódott a vallási kérdés észrevehetőleg politikai ruhába, mint épen ez időben, úgy hogy ez a protestáns-ellenes irány nem felülről, nem is a felvilágosult, szabadelvű főpapi karból, hanem egyes papoktól és a nemzet nagy tömegéből indul ki. A király és környezete sokszor kimutatta, hogy szabadelvű, a protestánsoknak nem ellensége, úgy hogy mindazon elnyomásért, a mely a protestánsokat III. Károly alatt érte, nem lehet mást, csak a nemzet nagy többségét vádolni.

Mikor így a protestánsok sérelmei megújultak és jogosulttá vált mindaz a panasz, a mely protestáns ajakról valaha ez országban elhangzott, akkor jött meg az alkalom arra, hogy a király alattvalói iránt érzett, vallási tekintetektől ment, igazságos érzelmét bebizonyítsa.

III.

Radvánszky György jegyváltása.

Mikor a protestánsokat hazánkban a szatmári béke után nyílt és leplezett eszközökkel újra elnyomták és már az emléke is eltűnt annak, hogy a protestánsoknak valaha önálló jogi élete volt, abban az időben váltott jegyet a Radvánszky János fia, György, az elfogult, túlbuzgó Révay Erzsébet leányával, Petrőczy Erzsébettel. Köztük negyedízi rokonság volt és Révay Erzsébet kikötötte, hogy megalázkodás és lelkiismereti sérelem nélkül szerezzenek dispensatiót, a mi nem sikerülvén, sok huza-vona után az eljegyzés felbomlott akkor, a mikor már Radvánszky János a nyitrai püspöktől megnyerte a dispensatiót.¹

A küzdelemnek legkétségesebb idejében Radvánszky Jánosnak nem volt hűségesebb segítője br. Révay Mihálnál, az eljegyzés után pedig a kölcsönös gyűlölet Révay Erzsébet iránt még közelebb hozta egymáshoz szívüket. A kölcsönös jó viszony megérellelte Radvánszky Györgynek és a Révay Mihály leányának, Johannának eljegyzését, bárha köztük is negyedízi rokonság volt. Hogy annyi keserves tapasztalat után Radvánszky Jánosnak kedve volt újra hasonló fáradságot magára vállalni a dispensatio megszerzéséért, az némi magyarázatra szorul.

Tapasztalta fia első eljegyzése alkalmával, hogy nem volt pap, a ki kérésére nem segítette szívesen a dispensatio megszerzésében. A római katolikus egyház legkiválóbb, leghívebb katonái, jezsuita rectorok fogadalmuk ellenére fáradoztak azért, hogy a nagyszombati vicarius, a római pápa, majd a nyitrai püspök adjon dispensatiót az áttérés feltétele nélkül. Munkájuk sikerült

¹ Az eljegyzés felbontásának történetét közölte tőlem a Századok ez évi novemberi száma. Az ott leírt dolgokat feleslegesnek tartom ismételni, bárha sok része lenne ennek bevezetése.

is és egészen alapos reménye lehetett, hogy az elmúlt két év alatt nem változtak annyit a körülmények, hogy több-kevesebb pénz árán fia jegyesével, hitük megtartása mellett, törvényes házasságot köthessen.

Ezzel szemben könnyítette, sőt kívánatosá tette a dolgot az, hogy Révay Mihály nem nehezítette a dispensatio megszerzését lehetetlennek látszó feltételekkel. Ő ugyan, a mint a fáma beszélte, önérekből áttért a katolikus vallásra, de a helyett, hogy hitbuzgalmát mások példájára tömeges térítéssel bizonyította volna, inkább a vallási ellentétek kibékítésén fáradozott, melyért az elfogulatlan katolikusok és protestánsok előtt egyaránt kedves vala.¹ Mintha a térítési buzgalmat nem is ismerte volna, szívesen eltúrta, hogy felesége és leánya áttérése után is lutherana maradjon, és most sem kísértette meg, hogy a jegyesek áttérítésére a dispensatio könnyebb megnyerése céljából kísérletet tegyen, sőt közbenjárását ígerte, ha valahol elakad a dolog.²

E kedvező körülmények miatt a mindig optimista Radvánszky János azt hitte, hogy küzdelem nélkül, kevés pénzzel sikerül a dolog.

Hogy a szerelmi viszony hogyan kezdődött a fiatalok között és az eljegyzés hogyan ment végbe, arról semmi különöset nem tudunk.

Radvánszky János 1724 márcz. 10-én meglátogatta Révay Mihályt Blatnicza várában.³ Ekkor beszélhették meg az ügyeket és ennek következtében márcz. 25-ike körül fiát levél kíséretében elküldötte Révayékhoz, a kik jól fogadták és mivel megszomorodásra nem adtak okot, víg szívvel visszatérve, dolgai előhaladását jelenthette atyjának.⁴ Úgy látszik, hogy már ekkor megkérte a leány kezét, de Révay még egyelőre nem adott határozott választ. Ezt Radvánszky János levélben háromszor is sürgette és Révay előbbi kijelentéséhez képest a husvéti ünnepre (ápr. 16.) halasztotta a határozatot, a mikorra Györgyöt sógorával, Gerhárd Györggyel meghívta és várta.⁵ Ekkor lehetett az ünnepélyes leánykérés. Az eljegyzés lefolyásáról nincs semmi adat.

¹ Adattár XX.

² Meg is tette. U. o. utóirat és LXIX.

³ Adattár LXXXVII.

⁴ U. o. I.

⁵ U. o. II.

Az eljegyzés után következett a Radvánszky János munkája, a dispensatio megszerzése. Fia ugyan már 24 éves és fiatalsága daczára Zólyom vármegye alispánja volt, de az atyai szeretet gondossága most is reá, mint kiskorúra terjedt ki. Minden akadályt el akart háritani útjából és küzdelem nélkül akarta a boldogsághoz juttatni. Azért elküldötte Litomericzky József zólyomi szolgabíróét Spáczay Pál nagyszombati vicariushoz a folyamodványnyal, hogy a lutheránus vallású jegyeseket mentse fel a negyedízi rokonsággal járó házassági akadály alól, hogy teljes biztonsággal köthessenek vallásuk megtartása mellett házasságot. Érvül, úgy látszik, a felekezetek egyenrangúságát hozta fel. Maga Révay is írt a kérés mellett ajánlólevelet.¹

Azonban Spáczaynak már multja is azt mutatja, hogy a paritas elvét nem fogadja el. Az I. József alatti béketárgyalások alkalmával az 1709. országgyűlésen hevesen kikelt a király ellen, hogy a római katolikus vallást a két protestáns vallással együtt leiratában egy névvel recepta religiónak nevezte, mert a római katolikus vallás nem befogadott, hanem Szt. Istvántól öröklött, a protestáns vallás pedig első sorban nem érdemli meg a vallás nevet, az csak felekezet, és mivel fegyveres erővel csikarták ki a szabad vallásgyakorlatot, nem nevezhető bevettnek, csak tűrtnek, mint a melyet megtűrnek addig, a míg kénytelenek.²

Jelen alkalommal nem volt kénytelen, hogy türelmet tanúsítson, azért a kérelmet, az illem határait átlépve, durván visszautasította. „A gyöngy nem való disznóknak, bitangokat nem táplál az anyaszentegyház tejével, azért semmi köze hozzájuk.“

E sértő visszautasítás elég érthetően nagyon bántotta a köztiszteletben álló Radvánszky Jánost, úgy hogy még hónapok mulva is keservesen panaszkodik, hogy a vicarius mint disznókat, mint bitangokat utasította vissza.³

A vicarius br. Révayval szemben is illetlenséget követett

¹ Adattár XX, LXIX, XCII. Hogy a paritással érvelt, azt fia első eljegyzése alkalmával feltett kéréséből és Bartakovics célzásából következtethetjük: A paritate et convenientia nemkülönben történhető sequelákból eruált *argumentumok* is ehez concurrálnak.

² Zsilinszky M.: Egy forradalmi zsinat története (1707—1715.) Bpest, Hornyánszky 1889. 67. és köv. lap.

³ Adattár XXXVIII., XLVII., LVI., LVIII., XCII.

el; nem válaszolt levelére, a mi a mindenkinek tetszeni vágyó ember kedvét elvette.¹

Nem vette el azonban a Radvánszky János kedvét. Sajoghatott szíve a sérelemtől, fellázadhatott jó érzése a nagy méltatlanságra, hogy dispensatio-kérésre kényszerítik és mikor kéri, azt felelik, hogy semmi közük hozzá; de annak az újabb szégyennek, — sőt az akkori felfogás szerint becstelenségnek — nem volt szabad megtörténni, hogy fiának második eljegyzése is felbomoljék.

Családja becsületéért feledte a sérelmet, fiának boldogságáért újabb munkára, nagy költségre határozta magát, és hogy bizalmából a másik fél is nyerjen, május 10-én Györgyöt jegyesehez Blatniczára, László fiát pedig Révay Mihályhoz² Pestre küldötte.

¹ Adattár LXIX.

² U. o. LXXXVII.

IV.

Sembery Sámuel az esztergomi érseknél.

A nagyszombati vicarius sértő visszautasítása után a dispensatio megnyeréséért magasabb fórumhoz kellett fordulni.

Ennek megbeszélése és Révay beleegyezésének megnyerése végett küldötte Lászlót Révayhoz, nem tudhatni mily utasítással. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy itt határozták el, hogy Radvánszky János küldje Sembery Sámuel a Regensburgban tartózkodó Christianus Augustus esztergomi érsek, cardinalis és szász herceghez.¹

Nagy reménységük volt, hogy kérésük és a költség nem lesz haszontalan. Christianus Augustus idegen létére is kedvelte a magyarokat, a protestánsokat pedig már származásánál fogva sem gyűlölte. Hiszen családja protestáns, ő maga is 30 éves korában lett katolikus. Mint érsek, kötelességének megfelelt, de nem volt türelmetlen, sőt belátta, hogy a protestánsokkal jogtalanul bántak; belátta, hogy igazságtalan a katolikus szentszékek iurisdictionja a protestáns házassági ügyekben s épp azért engedélyt kért XI. Kelemen pápától, hogy a protestánsok házassági ügyeiben ne alkalmazzák szigorúan a canonjogot, de kérésére, bárha sokáig sürgette, soha választ nem kapott.²

Ez elfogulatlan emberhez küldi Radvánszky János Sembery Sámuel ügyvédet. A követ megválasztása szerencsés, mert Sembery elsőrendű jogtudós volt; maga Révay is helyesli ezt, „mert — a mint írja — ő kegyelme tudós ember lévén, solválhat sok kérdéseket, ha obiiciáltatnának ő kgmének“.³

¹ Adattár V.

² Az életére vonatkozó adatok röviden összeállítva a Purpura Pannonica-ban (312—324. l.) U. o. regensburgi tartózkodásának okáról (323. l.). Elveire nézve I. Adattár VII.

³ Adattár VI.

Sembery Radványból május 26-án indult.¹ Magával vitte a György kérését, a Radvánszky János, meg a Révay Mihály ajánlólevelét.²

A két Radvánszky levelében nincs szó a dispensatio módzatáról; György indokul azt hozza fel, hogy a rokonság távoli, a mit még az is enyhít, hogy nem ugyanazon ősatyától származnak, János pedig azt hangsúlyozza, hogy vidékükön a főrendűek annyira összeházasodtak s rokonság által annyira össze vannak kötve, hogy nem talált fiához illő lányt, a ki ne volna rokona.

Tehát vagy nem házasíthatja fiát származásához illően, vagy dispensatiót kell kérnie. Az utóbbit választotta, de Semberynek utasítást ad, hogy csakis oly dispensatiót fogadjon el, a melynek ára nem az áttérés.

Ez utasítással ellentétes volt a Révay levele, mert ő reményt nyújtott az áttérésre. Meg is ijedt az aggodalmas természetű ember, a mikor értesült a Semberynek adott utasításról. Attól tartott, hogy az ellenmondás „valami nehéz consideratiót okoz ő eminentiájának“.³

De ő eminentiája ezt észre se látszott venni. Semberyt igen nyájasan fogadta, majd egy óráig elbeszélgetett vele, a miben talán nagy része volt Sembery eszélyességének is. A mint két heti út után jún. 6-án megérkezett, igyekezett előbb a helyzetet kiismerni. Két napig tárgyalt a szolgarenddel, igyekezett megnyerni a biboros kedves embereit, így secretariusát Götzl atyát és gróf Berényi Zsigmondot, az érseknek a latere való kanonokját. Csak ezután, 9-én kért és nyert audientiát, a mikor már az említettek előkészítették útját. Úgy látszik elfogódás nélkül, bátran terjesztette a kérést a nagy úr elé s hasonló bátorsággal felelgetett az érsek kérdéseire a latinnal vegyes német discursusban.

Igazán „igyekeztén solválni“ a kérdéseket, vitára mert

¹ Adattár LXXXVII.

² Az R. György kérése és a János ajánlólevelének eredeti fogalmazata. Adattár III. és IV. A Révay Mihályé nincs meg, de szó van róla az Adattár VI-ban és a Chr. Augustus válaszában. Ebből tudjuk meg azt is, hogy a Révay levele máj. 17-én kelt Pesten.

³ Adattár VI.

kelni az érsekkel megbízói érdekében, mert hát a kérés teljesítését megtagadta, mivel, a mint mondta, „meg vannak a kezei kötve s nincsen hatalmában, hogy a maga szíves kívánsága szerint vallásunkon való hazánkfiainak ebben szolgálhasson.“

Sembery ezt nem akarta elhinni s megkérdezte, hogy miért nyerhettek protestánsok az áttérés feltétele nélkül dispensatiót Szécsényi érsek idejében s hogyan nyerhetnek most is a nyitrai dioecesisben?

E kérdésre feleletet sem várva, maga felelt meg: Mind azért, mert a mi vallásunk országos törvényeken nyugszik, mind pedig, hogy ha a szentszék iurisdictionja alá huzattatunk; súlyát azon iurisdictionnak másképp nem viselhetjük, hanem ha kedvezményeivel is élhetünk. Ezekre való nézve országunkban gyakorlatban már nem is követik a canonjog szigorát.

De az érsek kezét nem a canonjog szigora kötötte meg, hanem az, hogy említett kérésére feleletet nem kapott s a hallgatást nem akarta beleegyezésnek tekinteni. E miatt mindaddig, míg a jegyesek nem térnek át, nem adhat dispensatiót.

Elszomoroda e határozott válasza a jó Sembery, az érsek pedig, mintha kételkedést olvasott volna le arcáról, esküdött szavaira: Esküszöm kgdnek . . . , még egyszer is esküszöm kgdnek, hogy semmiképen nem lehet megcselekednem, hanem ha vallásukat kívánnák megváltoztatni; másként ha megcselekednék, talán ugyan nem excommunicáltatnék, de annál nem igen sokkal kisebb notát incurrálnék a római széknél.“

Ez eskü után Sembery illetlenségnek tartotta, hogy az érseket tovább is erőltesse; még csak egyet kérdett, hogy nem lehetne-e Rómából nyerni dispensatiót?

Az érsek vállat vont s felelé: „Ha akarja a pápa, megadhatja, de nehezen jutnak hozzá.“

Többet aztán nem is beszéltek a dispensatióról. Az érsek még kérdezősködött a Sembery úti tervei felől s a mikor megtudta, hogy nem tér vissza egyenesen, hanem előbb Nürnberget tekintint, háromszor is meghagyta neki, hogy Regensburgon át térjen vissza s híre nélkül ne távozzék, mert még beszélni akar vele.¹

¹ Adattár VII.

Így az első kihallgatás teljesen eredménytelen volt, de van egy dolog, a mi a visszautasítást enyhítette: az érsek szivesége, feltűnő jóakarata, a mely határozott ellentétben van a vicarius durvaságával. Annyira ment a sziveségben, hogy levelet írt úgy Radvánszky Jánosnak, mint Révay Mihálynak, melyekben kifejezi sajnálatát, hogy nem szolgálhat, mert nincs neki felhatalmazása arra, hogy nem katolikusoknak dispensáljon.¹

Radvánszky János előbb a Sembery levelét kapta meg s jún. 19-én, még az érsek levelének megérkezése előtt válaszolt neki. Levele oly lelki tulajdonságot tár elénk, mely alapja minden nagyságnak.

Éles szemével látja a helyzetet; észreveszi a vicarius durva válaszából, az érsek udvarias, de határozott visszautasításából, hogy azóta, a mióta ő dispensatiót nyert, változtak a körülmények. Akkor egy pár forinttal jutott hozzá, most pedig hiában határozza magát majd példátlan kiadásokra. Pedig mit nem tenne meg háza becsületéért, mit nem áldozna fia boldogságáért szent meggyőződésén kívül!?

De hát épen azt kívánják bérül; kívánják oly határozottan, a mint ők ragaszkodnak ahhoz, kívánják oly feltétlenül, hogy látja a megalkuvás lehetetlenségét s kétségbeesetten felsóhajt: „Én Istenem! hát az-é én szegény házomnak szerencsétlensége, hogy a miben még csak parasztember sem akad meg, én gyermekem megakadályoztatik?“

De hátha mégsem akadályoztatik meg? Optimismusa nem hagyja el, nem engedi nyugodni addig, míg valami reménykét nem talál, mely a kétségbeesés szélétől elcsalja s lelkét lassanként betölti.

„Egy kis reménységnek mint egy szikráját, igen becsüli primás urunk abbéli hagyományát“ (parancsát), hogy még találkozni akar Semberyvel. Hátha a kérés megújítására akar alkalmat nyújtani? „Talán a Szentlélek működése folytán az idő alatt kegyelmesebben gondolkodik!“

Aztán ezt a kis reménykét körülbástyázza, megerősíti sokféle színes okokkal, melyekkel kételyeit eloszlatja.

Megesküdt az érsek, hogy nem adhat dispensatiót; hiszen

¹ Adattár VIII. és IX.

fejedelmi szavának, de azt is hiszi, hogy ha akar, találhat módot rá. Hiszen a rokonság oly távoli, az ország törvényei is büntetését leszállították, épp azért nem akad magyar pap, a ki az érsek dispensatiója ellen állást merjen foglalni, a pápa pedig nem tud meg a dologról semmit, mert nem oly nevezetes ő szegény háza, hogy szegény legényfia megházasodásának híre Rómába eljutna. Ha meg is támadnák az érseket a dispensatio kiadásáért, felhozhatná okul, hogy Révay Mihály reményt nyújtott az áttérésre, igérete azt is, hogy buzgólkodni fog áttérétségükben és e reményt feltétel gyanánt becsülve adta ki a dispensatiót.

Szóval, csak az érsek jóakarató kegyelmességétől függ minden, csak ezt kell megnyerni s meg is nyerhetni ügyességgel, szép szóval.

Azért azt írja Semberynek, hogy előbb, — ha szükséges, igéretekkel is, — nyerve meg az érsek embereit, kérjen audientiát újból s „mindnyájuk képében essék térdre ő serenitása előtt és könnyező alázatos kérésüket ismételni ne terheltelessék“.

Reményében annyira bizonyos, annyira tetszik neki a képzeleti épület, hogy berendezéséről is gondoskodik. Eszébe jut a nagyszombati vicarius sértése s azt óhajtja, hogy a dispensatiót ne intézzék a vicariushoz, hanem tartsák általánosságban, hogy akármelyik plebánus kihirdetés nélkül megeskethesse a jegysekét.¹

De alig hogy megújult reményében, lelkét újabb aggodalmak tépdésik. Visszagondol fiának első eljegyzésére, a mikor annyit fáradott és költött a dispensatióért és hosszas fáradalmaiba a másik fél unt bele, úgy hogy fia majdnem egyszerre nyerte meg a dispensatiót és vesztette el jegyesét. Most is tart az asszonyok ismeretes állhatatlanságától, tart az eljegyzés felbontásából származható újabb szégyentől s azért még három levelet ír ugyanazon napon; Révaynak, feleségének és leányának.² Kéri mindeniket, de különösen a kisasszonyt, hogy maradjanak állhatatosak, „mely is tiszta szeretetnek próbája“; hiszen „estek ezelőtt is szerelmeseknek illetén nehéz próbái, de a szemérmes tökéletességben

¹ Adattár XI.

² Adattár XII., XIII. és XIV.

állandó szíveket a házasságnak szerző istene szokta megsegíteni“.

Leveleiben családja elkeseredését nem titkolhatja; de nem esik kétségbe, bárha „az elméknek és szíveknek gyötrelmét s az idővesztést“ sajnálja. Reméli, hogy az érsek nem hiában akar Semberyvel találkozni, de ha csalódik, akkor sem veszett el minden, újabb utakon próbál szerencsét. Csáky Imre biboros kalocsai érsek, a ki Rómába ment pápaválasztásra, esetleg az új pápától kér számukra dispensatiót, avagy a nyitrai püspök segít rajtuk.

Hogy mindent megbeszélhessenek, kéri Révayt, hogy a mikor Pestről hazamegy, vegye útját Radvány felé.

Révay azonban más úton ment Blatniczára, azért úgy ő, mint felesége választ ad levelére.¹ Ezekből láthatjuk, hogy a Révay-családot is szomorúsággal tölti el a regensburgi válasz, de kétségbe nem esnek. Révayné gyöngéden czéloz is a György első, szerencsétlen eljegyzésére, de csak azért, hogy állhatatosságukat annál jobban kiemelje. „Bizonyos lehet benne kegyelmetek, hogy mi nem vagyunk oly változásokra hajlandók, a minémöket kgték másutt tapasztalt és ha ezen dolog elmulik is, se rajtam, se leányomon el nem mulik“. Arról is meg van győződve, hogy Radvánszky Jánoson sem, tudja, hogy a munkát tovább folytatja s Révay is e meggyőződésben tanácsolja, hogy kérjen Rómából dispensatiót, még pedig Tapolcsányi Lőrincz, a nagyszombati jezsuita collegium rectorának és Csáky cardinalisnak közbenjárásával.

Csakugyan alkalmoszerű volt e tanács, mert az érsek ragaszkodott elveihez. Sembery ugyanis, ha nem is talált semmi emlékezetes dolgot Regensburgban, egy pár napig még ott maradt s eleget mesterkedett azon, hogy az érseket változásra bírja, de hasztalan. Felhozta egy Dessewffynek is a példáját, a ki dispensatiót nyert, de az érsek azt felelte, hogy „ott az egyik fél pápista“ s oly esetben könnyebben megy a dolog.²

Ez ugyan ellenkezik a Révaynak adott válaszzal, melyben követeli, hogy mindketten térjenek át a jegyesek; de az is nagy

¹ Levelük: Adattár XVI., XVII.

² Adattár X.

követelés, hogy az egyik jegyes térjen át, mert melyik határozza el magát olyan lépésre, oly nagy veszteségre, a melylyel a földi boldogság fel nem ér? Radvánszky György nem térhet át semmiért s Révay Zsuzsanna ép' oly kevéssé, mert ő az Okolicsányi Zsuzsa leánya, a ki férje áttérése után is megtartotta hitét s leányát is abban növelte.

Ennél több engedményre az érsek nem volt hajlandó s így Sembery haszontalan fáradság és költség után visszaindult.

Érdekes, hogy ugyanezen időtájban Huber pozsonyi notarius Rómából akar dispensatiót nyerni, Zay András pedig — bár jegyese is protestáns vala — nyert is feltétel nélküli dispensatiót a pápától.

Nosza ír is neki Radvánszky János, a mint szerencséjéről értesül, s futártól küldi levelét,¹ hogy annál hamarabb értesülhessen a kívánatos dispensatio kiszerezésének módjáról.

Zay nemsokára felel is és csakugyan — a mi majd hihetetlennek látszott — feltétlen dispensatiót nyert, még pedig költsége, fáradsága nélkül.

Szerencséjére „meghalván akkoron római pápa“, Csáky Imre bíboros pápaválasztásra ment s kérésére az új pápa mindjárt választása után magánpecsété alatt kiadta a dispensatiót. Zay annak színét se látta, mert az egri püspöknek expedieálták, az pedig az esztergomi vicariusnak mutatta be, a ki kevés huza-vona után acceptálta.²

Zay levele Radvánszky Jánosra nézve újabb remény. Nyitva tehát az út kellő protectióval a katholikus gratia legfőbb földi forrásához, a pápához, protestánsok előtt is! És a protectiót ő is megszerezheti; Csáky Imre neki is, Révaynak is jóakarója s így vége lesz „a szívek gyötrelmének“.

De azután mást is gondol; biztosabb és közelebbi utakon töri fejét, az udvar közbenjárását szeretné megnyerni, vagy még egyszer Nagyszombatban szerencsét próbálni, majd pedig rebellis gondolat szállja meg agyát: nem lehetne-e egyenesen a király-

¹ Adattár XII.

² Adattár XV. Zay András ezredes volt. Neje gróf Berényi Judith. Minden jel arra mutat, hogy dispensatiója titkos volt, melyet a fogamatostónak egyházi törvények szerint excommunicatio terhe alatt meg kell semmisíteni.

hoz fordulni, a kinek a commissionalis acták fölött döntő joga van, a melyekben követelik a protestánsok, hogy szabadítsák meg őket a szentszékek jogtalan iurisdictionjától.¹

Gondolata, terve még nem egészen tiszta; de határozottá teszi Sembery Sámuel levele,² a ki Regensburgból visszatérve, több bécsi jóakarójával ugyane gondolatra jött.

¹ Adattár XVIII.

² Nincs meg a br. Radvánszky levéltárban; R. János Révaynak küldötte. Cézálás van rá Adattár XIX.

V.

További haszontalan kísérlet és a királyhoz intézett kérvény.

Mint a jeltelen úton bolygó vándor keresztutak előtt, melyekről nem tudja, hogy várva-várt nyugalomhoz, barátságos emberek közé vezetnek-e, vagy a vad rengetegbe, önmagát kérdezve száz felelet után is határozatlanul, habozva áll és ösztöne sugallatára megindul valamelyiken, hogy kétségei miatt csakhamar a másikon haladjon; oly tanácstalanul áll az ember minden meglepő, életbevágó nagy kérdés előtt. A dolog nagyszerűsége felizgatja képzeletét, felizgatott képzelete száz meg száz tervvel rohan győtrött agyára; mindeniket elfogadtatja, mindeniket eldobatja, addig úzve játékát, míg belefárad. A sok terv közül nem illan el mindenik nyom nélkül; a tetszetősek, a lehetségesebbek mélyebb nyomot hagynak, az elme felfrissülése után felelevenülnek, bővülnek és még sokáig rágódik az ember rajtuk, míg határozatra juthat. Bús kétségei közt, ily lelki állapotban küld követet Radvánszky János Révay Mihályhoz, egy Memorialében¹ összefoglalva terveit, hogy a követnek útközben emlékezetéből ki ne hulljon valamelyik.

E feljegyzés nemcsak lélektani szempontból nevezetes, nemcsak azért érdekes, hogy az optimista, nagy akaratú Radvánszky János a két kudarcz után is hány kudarcznak menne neki teljes bizalommal, ha Révay is tanácsolja, hanem azért is, mert mutatja, hogy előkelő, gazdag ember még hány helyen kereshette igazságát. A szegény — az egészen más. Az első fórum végső reménye, az első kudarcz végső kétségbeejtője vagy megpuhítója volt. A gazdag, befolyásos Radvánszky János nem esik kétségbe,

¹ Adattár XVIII.

nem puhul meg; előtte még tervek nyílnak és erejét aczélozza gyermeke szeretete. Eddig nem akarta magát megalázni, mások közvetítésével kért, most már arra kéri Révayt, hogy együtt menjenek Bécsbe. „Sokszor kordély (kisszerű, hitvány) dologban sem kéméljük magunkat, méltóbb gyermekink szerencséjéért s magunk becsületéért azon fáradságot felvennünk“.

A bécsi úttal nagyszerű terve van. Azt akarja, hogy a feleséges udvar járjon közbe, hogy a pápa dispensáljon. Neki a mód tökéletesen egyre megy, akár a magyar cancellária, akár az ő felsége Rómában lévő követe, akár a bécsi pápai követ útján mozdítja elő ügyüket a király. Azt is óhajtáná, hogy a Csáky Imre biboros közbenjárásával jussanak dispensációhoz, csak azon töpreng, hogy megérkeztét bevárja-e, vagy Révayval együtt írjon neki Rómába.

Arra is gondol, hogy a király teljhatalmából, melyet emelt az 1715. országgyűlés, midőn kimondotta, hogy a ki vallása szabad gyakorlatában sértve érzi magát, forduljon a királyhoz, a kinek különben a pesti bizottság előterjesztése felett végleges döntése van, adjon a házasság megkötéséhez engedélyt.

Egy barátja biztatta, hogy Bartakovics Márton a vicariustól megszerzi a dispensatiót. Annak is ír, sőt fiát (Lászlót vagy Györgyöt?) elküldi hozzá,¹ mert úgy látszik, hogy Révay nem akart szokatlan úton haladni és ez utóbbi, legkétségesebb tervet pártolta legjobban.²

A Radvánszky fiú mindent alaposan megbeszélt Bartakovics Mártonnal és átadott neki egy levelet a vicarius részére.³ Barta-

¹ Adattár XX.

² Révay állásfoglalásáról nem tudunk sokat. A Memoriale pontjaira vonatkozólag nincs levele. Úgy látszik nem is akart arra felelni, hanem meghívta Radvánszkyt, hogy személyesen beszéljék meg a teendőket. Radvánszky János naplója szerint (Adattár LXXXVII.) György fiával július 5-én már Blatniczán van (6 nappal a Memoriale kelte után) és három nap mulva egyedül indul vissza Györgyöt még ott hagyva jegyesénél. Hogy Révay pártolta a Bartakovics ajánlatát, azt későbbi leveléből tudjuk. Mikor határozottabban felmerül az a terv, hogy kérjenek a királytól indultumot, egyelőre azzal halasztja a dolgot, hogy várják be Bartakovics választát. (Adattár XIX.)

³ Hogy a családból személyesen keresse fel valaki, a jutalom megbeszéléseért volt szükség. A levél valószínűleg a Révay Mihályé volt. Erre

kovics azután el is ment Nagyszombatba a vicariushoz, átadta a levelet és előterjesztette mindazt, a mit a körülmények szerint elő lehetett hozni. A vicarius — mint mondá — nagyra becsüli Révay Mihálynak békéltető működését. Már ez egy ok is elég lenne a dispensatio megadására, hanem mégis sok beszéd után azzal végezte, hogy még nagyobb okokra sem teljesíthetné a kérést, mert a korlátokat, melyekkel körül van véve, nem lépheti át.

Bartakovics próbálta erőltetni; de a vicarius csak azt ismételtette: Nem lehet, mert nem szabad. Így Radvánszky Jánosnak csak kedvezőtlen választ küldhetett.¹

Első levele nem is jutott a Radvánszky kezébe, úgy látszik, elveszett a postán és mire a kihallgatásról második értesítést írt, akkorra már Sembery levele vigasztalta meg Radvánszky Jánost.

Sembery ugyanis visszatérve Regensburgból, Bécsben időzött egy pár napig, és több barátjának, jóakarójának elmondta útja célját és eredményét. Kérdezősködött, hogy mi móddal juthatnak protestánsok dispensatiohoz vallásuk megtartása mellett. Az volt a vélemény, hogy a királytól kérhetnek dispensatiót, a kinek joga van azt megadni.

Beszélt a veszprémi püspökkel is, a kinek szintén az volt a véleménye, hogy a királynak joga van dispensálni protestánsok részére nálunk is ép' úgy, mint a hogy Sziléziában él e jogaival. Feljogosítja erre az 1647. törvény 15. cikkelye és az, hogy a protestánsok constitutiói szerint a fejedelemnek a legfőbb püspöki jogai vannak.²

vonatkozik Bartakovics levelének utóirata. E feltevést megerősíti Radvánszky László emlékirata a házassági pörről. Adattár XCII.

¹ Radvánszky László emlékiratába úgy írja le a dolgot, hogy a vicarius Bartakovicsnak adta a fent említett sértő választ.

Később is látni fogjuk, hogy László emlékezetből írta az emlékiratot és azért több dolgot nem mond el helyesen, a többi kétségtelen adatoknak megfelelően. Mindjárt a Bartakovics közbenjárását is Sembery regensburgi útja előtt említi, a mi fölött nem is lehet csodálkozni, mert az emlékezetben a sorrend igen könnyen megbomlik. Könnyen meglehetősen a visszautasítás idejéről is. E gyanúra feljogosít Bartakovich levele, a ki a sértésről nem emlékezik meg. Oly irányú az egész kihallgatás a levél szerint, hogy nem is történt meg akkor, mert a vicarius feleletei mindvégig udvariasak.

² Adattár XCII. Ribini is megemlékezik röviden a házassági pörről.

Tehát a mire Radvánszky János csak félve gondolt, a mit talán még megkisérteni nem mert volna, Sembery értesítése szerint könnyen teljesülhetőnek látta. Még nem is vette a Bartakovics levelét, de már is, mintha tudta volna a vicarius válaszát, egész lelkesedéssel karolja fel e tervet. Ír Révaynak, mellékeli a Sembery levelét,¹ kéri tanácsát.

Révaynak a dolog már kevésbbé tetszett. Talán nem akarta „az egyház auctoritásának labefactióját“, talán nem bízott a sikerben és azt tartotta, hogy a haszontalan kísérlettel az egyházi dispensatio útját örökre bevágják, — elég az hozzá, hogy formálisan tiltakozik az ellen, hogy a királyhoz forduljanak. Abban ugyan nem kételkedik, hogy a jóváhagyást (consensus) kiadja a cancellaria, de az semmit sem ér egyházi dispensatio nélkül. A király csak egy móddal segíthet rajtuk, ha a vallásügyi bizottság (a pesti commissio religionis) javaslatára megengedi, hogy ez ügyben a lutheránus superintendens dispensáljon, vagy pedig megparancsolja, hogy dispensáljon a róm. kath. szentszék a vallásra való tekintet nélkül. És mivel ebben nem bízik, azt tanácsolja, hogy ne is gondolkozzék e tervről addig, a míg „Nagyszombatból, vagy nunciaturátul, vagy épen Rómából nem gyön valami“. Újból is hangsúlyozza az egyházi dispensatio szükségességét, melyet megnyerhet Nagy-Szombatban Bartakovics, a nunciaturától a királyi cancellaria, Rómából a Csáky cardinális közbenjárásával.

Ez csak elég határozott tiltakozás, de hát a jó Révay Mihálynak természetében volt, hogy semmi nagy dologban nem tudott határozott álláspontot foglalni. Híres vala jó tanácsadásiról,²

Nem tudja biztosan, hogy ki adta azt a tanácsot, hogy forduljanak a királyhoz, de megbízható embertől hallotta, a ki Radvánszkyt teljes erejéből segítette, hogy egy pap, a ki ily ügyekben a király tanácsosa volt. (A sacerdote catholico, qui eo tempore Carolo in eiusmodi negotiis a consiliis fuit. Ribini: Memorabilia Augustanae confessionis in regno Hungariae a Leopoldo M. usque ad Carolum VI. Posonii. 1789. II. kötet 191.)

Ez adatot alig beszélte más, mint Sembery Sámuel.

¹ E két levél nincs meg a Radvánszky-levéltárban. Tartalmukra csak Révay válaszából és Radvánszky László Emlékiratából következtethetünk. (Adattár XIX. és XCII.)

² Schwandtner: *Scriptores rerum Hungaricarum veteres et ingenui*. Folio kiadás II. köt. 246.

de én — bár nagyon sok levelét ismerem — mindenikben azt látom, hogy 3—4 ellenkező vélemény sem vezett össze az ő fejében, és mindenik véleményét néminemű *consideratio* után jónak tartja, ajánlja.

Idegenkedik attól, hogy a királyhoz forduljanak, de csak addig, a míg minden fórumot haszontalanul végig könyörögtek; e mellett megakad a szeme a veszprémi püspökön, azon „a mindenekben mély experientiával bíró méltóságos úron“, a ki római katolikus főpap létére az eretnekeknek oly kedvező tanácsot ad és kéri Radvánszky Jánost, hogy írjon bővebben erről.

Radvánszky János ezenközben megkapta Bartakovics értesítését, hogy a vicarius nem adhat dispensatiót, és ha a vicarius csakugyan ez alkalommal indokolta oly sértően a visszautasítást, az is csak erősíthette, fokozhatta elhatározottságát.

A jogtalanul törvényessé lett *praetensiónak* a fölöslegig eleget tett. Haszontalan reménykedések között nagy költséggel háromszor kért egyházi dispensatiót, háromszor utasították vissza hol udvariasan, hol durván. A válaszoknak csak formája változó, lényege egy: hogy a katolikus főpapoknak semmi köze kérő protestánsokhoz; mert nincs joguk protestánsokkal szemben a kánonok szigorán enyhíteni.

Igazságos-e az, hogy a törvény szigorát kiterjesztik rájuk és a törvények jótéteményében nem részesítik? Szabadság van-e, ha ellenség szab törvényt? Élhet-e még sokáig az a kis bogár, a melyet a pók körülhálózott? Élhet, ha el tudja tépni a rátapadó szálakat, melyek ellensége hatalmába adják, mielőtt vérét kiszíjja.

Ő is benne van a hálóban, lába köré csavarodtak a szálak, érzi, hogy nem lesz kegyelem, ha kedvező alkalommal nem menekül. Régiek azok a szálak és oly nagyok, hogy végig érik az országot. Ép' ezért nézte szent tisztelettel, bár tudta, hogy veszélyesek, tudta, hogy már sok protestáns lelket megfogtak. Fiatal korában forgott ő is bennük és könnyű szerrel, szerencsésen szabadult; azt hitte, hogy fiát is hasonló szerencsével átvezeti, de későn vette észre, hogy az idő változott, hogy sokat tapasztalt ősz fejjel sem tud eredményhez jutni. Bizalma kinos dilemma elé állította: vagy elhagyja fia vallását, vagy ismét nagy gyalázatjukra fel kell bontani az eljegyzést. De most tárul fel

egész fényesen előtte egy taposatlan, szűz kivezető út; széttépheti a veszélyes hálót, ellenség helyett barátához fordulhat, a király kegyelmét kérheti, a ki minden alattvalójának igazságos, atyai jóakarója.

Akármi is Révay véleménye, nem törődik vele. Ha nem kénytelen, nem hajol meg a jogtalanság előtt. Meg is írja neki, hogy már határozott és megnyugtatóan igéri, hogy Sembery még tárgyal Bécsben a méltóságokkal.¹

Révay most is tiltakozik. Most már a nagy experientiájú méltóságos veszprémi püspök és a cancellaria referendariusának, Sigray Józsefnek nem becsüli véleményét oly nagyra, hanem ezzel szemben határozottan írja, „hogy a dispensatio venerabilis clerus akarátja és engedelme nélkül el nem készölhet“. De a mint leírja, enyhődik rigiditása; jól esik, hogy Sembery még megbeszéli a dolgot a méltóságokkal. Addig Nagy-Szombatból is érkezik hír, Csáky biboros is ad tanácsot s ezeket mind szembe állítva, a legjobbat fogadják el. Ha azután is megmarad szándéka mellett, Semberyt küldje Bécsbe, hogy megnyerje az engedélyt.²

Tehát Révay mindkét tiltakozó levelében utolsó szavaival levágta az elsőket. Quasi beleegyezését adta, csak szükséges volt a két állásfoglalás, mert a gyarló, véges emberi lény nem láthat a jövőbe, ily szokatlan nagy dolgokban nem tudja kiszámítani, hogy mi történik, azért jobb úgy intézni előre a dolgát, hogy akármily esetben nyugodt lelkiismerettel mondhasa: „No lám, nem megmondtam!“

Radvánszky János nem volt ilyen kételkedő természetű. Ha egyszer valami betöltötte lelkét, nem tudott nyugodtan, hidegen gondolkozni. Érzelme, kétség nélküli bizalma megacézolta akaratát és küzdésre készítette az utolsóig.

Most sem ismert többé kétséget, nem ismert akadályt. Hamar készen volt tervével, és hogy mégis majdnem három hónapig³ várt a kivitellel a mindenben lázas sietséggel dolgozó

¹ E levelének sincsen meg fogalmazata; de Révay válaszából (Adattár XXI.) tartalmára következtethetünk.

² U. o.

³ Ez idő alatt Révayval találkozott és megbeszélték a dolgot. Úgy látszik, hogy ő is beleegyezését adta. Erre vonatkozik az Adattár XXIII.

ember, annak az volt az oka, hogy nagyon valószínű és általános hír szerint a cancellárságban a nyitrai püspököt a jóindulatú veszprémi püspök váltja fel és akkor a cancellaria semmi akadályt nem gördít a kérvény elé.¹ Várt, várt, de hiában. Végre is megunta a várakozást és megkészítetvén a kérvényt, Sembery Sámuel felküldötte Bécsbe, hogy adja át a cancellárnak.

Hogy mikor indult el Sembery, arról határozott adatunk nincs; de már október 7-én a cancellaria tárgyalta a kérvényt, tehát szeptember utolsó, vagy október első napjaiban indulhatott. Megérkezése után még beszélt a jóakaró barátokkal, megmutatta nekik a kérvényt és helyeslésük után átadta a cancellárnak, gróf Erdődy László Adám nyitrai püspöknek.²

A kérvényt³ Sembery Sámuel fogalmazta. Meg is látszik rajta az ügyvédi észjárás. Elhallgatva a katolikus főpapoknál tett sikertelen kísérleteket azzal kezdi, hogy jegyváltás után reményük ellenére vették észre, hogy a jegyesek egy dédősanyától, de más-más dédősapától származva, egyoldali negyedízi rokonok. Bárha e rokonság a lutheránus egyház törvényei szerint nem házassági akadály s az ország törvényei is leszállították büntetését, mégis, hogy ép' az ország törvényeire hivatkozva senki ne mondhassa házasságukat törvénytelennek, ő felsége engedélyét kérik, hogy teljes biztonsággal köthessenek házasságot. Kérik ezen kívül, hogy mentse fel őket és gyermekeiket bármely bírótól indítható kereset alól.

A cancellaria az október 6-án tartott consiliumban tárgyalta a kérvényt és nem véve tekintetbe a praetensiót, a leg-tisztább jogi alapra helyezkedett. Csak azt akarta tudni, hogy az Augustana confessio tiltja-e a házasságot 3. és 4. ízi rokonok között? Ha nem tiltja, akkor az engedély kiadásának nincs

alatti levele, mely épen azon a napon kelt, a mikor a cancellaria már felelt is a kérvényre. Hogy kétségei megmaradtak, következő szavai bizonyítják: Sembery Sámuel uram szerencsés successusáru! én nem kételkedem; csak (minapi discursus szerint) itt ne legyen impedimentuma.“

¹ Adattár XIV. és XCII.

² Így írja le a dolgot Radvánszky László emlékirata és csak annyiban téved, hogy a kérvényt Sembery Sigray referendariusnak „kezében ejtette“, ígérve neki 20, Szuha Ferencz és Koller consiliariusoknak 12—12 aranyat, ha boldogulhat a dologban. Adattár XXV.

³ Adattár XXII.

semmi akadály. Tehát biztonság kedvéért azt határozták, hogy a folyamodók adjanak be bizonyítványt lutheránus superintendensektől, hogy az Augustana confessió 3. és 4. ízi rokonok között nem tiltja a házasságot.¹

Sembery erről mindjárt másnap értesíti megbízóit és tanácsal látja el. Legjobb, ha futárokat küld a csetneki és miavai superintendensekhez és a beszercei meg a selmeczi papokhoz, a kik egy-egy collegiumot képezvén, bizonyosságukat tekintetbe veszik. Kérje őket, hogy adják ki a bizonyosságot, oly színezetet adva a dolognak, mintha tanácskozás után határoznák el a bizonyosság kiadását. Hogy hivatalosabb jellege legyen a dolognak, írja alá a legközelebbi contubernium seniora, a notarius és még egy pap, még akkor is, ha nem akarnának, vagy nem mernének (a mi a protestánsok viszonyaira szomorú fényt vet) tanácskozni. A bizonyítványba csak a 4. ízre szorítkozzanak, mert a 3. íz nem vonatkozik rájuk.

Legjobb, ha Michaelides Sámuel előre megfogalmazza és mindeniknek megküldik, mert ő „papi hivataljához képest ezen formalításokat jobban fogja tudni“.

Arra is gondol, hogy nem lesz jó, ha a clerusnak fülibe megy a dolog, mert észre veszik, hogy ezáltal tekintélyük megrendül és a cancellarián meggátolják a dolog további folyását.

Négy nappal később szövegmintát közöl Radvánszky János-sal. Mivel az Augustana confessió a rokonságról, mint házassági akadályról nem szól, a német államok praxisát veszi alapul. Az első és másodízi oldalági rokonság isteni tilalom, tehát ember nem menthet fel alóla. A harmadízi rokonság némely államokban nem házasságbontó akadály, másokban az, de a negyedízi rokonok között minden államban, a hol a lutheránus vallás virágzik, a házasság meg van engedve, a miből kiderül, hogy az Augustana confessio szabályai nem tiltják a 3. és 4. ízi rokonok között a házasságot.²

A cancellaria kívánsága már fél győzelem. Bizonyos, hogy elvben nincs kifogás kérésük ellen és a bizonyítványok megszerzése kevés munka.

¹ I. h.

² Adattár XXV.

Megfogalmaz tehát egy szép levelet¹ az említett superintendensekhez. Ebben sem említi, hogy a katolikus főpapokhoz sikertelen kéréseket intézve majdnem kénytelenségből fordult a királyhoz, sőt ellenkezőleg azt írja, hogy el akarta kerülni a válásukra és lelkiismeretükre sérelmes katolikus főpapi dispensációt, azért a cancellariától kért engedélyt, mentességet a hazai törvények alól, mert vallása törvényei nem tiltják negyedízi rokonok között a házasságot. A cancellaria válasza folytán fordul hozzájuk bizonyítványért. Mintát mellékel, kéri, hogy írjanak egyet a minta, egyet pedig saját tetszésük szerint, de röviden és tartózkodjanak gyűlölséget gerjesztő, vitázó kifejezésektől.

Hogy a nem mindennapi kérést szívesen és jól teljesítsék, hangsúlyozza azt a nyereséget, mely siker esetén vallásukra háramlik.

Öt nappal levele kelte után már kezében voltak a bizonyságok. Csakhogy nem volt köszönet benne, mert nem állhatták meg, hogy ne szólják el magukat, hogy ne csak a lutheránus álláspontot, hanem annak helyességét is bizonyítsák bibliával, régi zsinatok határozataival, jogtudósok tekintélyével, hogy ne disputáljanak és hogy igazságukat minél bővebben ne fejtsék ki. Bizony csak meg kellett nyirbálni rendre mindeniket és ily alakban beadni. Hogy mily változtatásokat tettek, azt Krmann Dániel bizonyágleveleinek közlésével akartam bemutatni,² részint emléke iránti tiszteletből, részint egyházi ismeretei bizonyágául, de az eredeti ismertetésére nem terjeszkedem ki, mert az ügyet jogilag nem ez, hanem a megváltoztatott szövegű mozdította elő. Ismertetnem kell azonban röviden azon levelét, melylyel a bizonyságot kísérte.

Míg a bizonyáglevélben a tudós szólal meg, a kinek keze kötve van, a ki nem mer a körülmények miatt szíve szerint írni, hanem szárazon rakja halomra bizonyágait, addig levelében³ korlátozás nélkül, szíve szerint szól.

Jobb jövő jelét látja a szokatlan kérésben; bizonyosnak tartja a sikert. Az a felfogása, hogy az emberi tilalmat a feje-

¹ Adattár XXVII.

² U. o. XXIX. és XXX.

³ U. o. XXXI.

delmek állapították meg, övük a felmentési jog és nem a pápáé. A régi gyakorlat ellenére reméli, hogy majd hasonló ügyeket protestáns egyházi bíróságok fognak tárgyalni, mert nincs addig vallásszabadság, míg jogtalan bíróság alatt állanak. Hiszen csak egy év alatt is hány római dispensatiót látott protestánsok részére, melyekben hangsúlyozzák, hogy csak katolikusok nyerhetnek dispensatiót; pedig szerencsétlen dispensatio, melyet a hit hajótörésével nyernek. Régen meg is hagyták a lutheránusokat országos törvényekkel megerősített jogaikban, a mint hogy saját szemeivel látott superintendensi dispensatiókat.

Használni akar a jegyeseknek, azért nem ragaszkodik nagy gonddal készített bizonyágleveléhez. Ha nem találják czélszerűnek, helyettesítsék jobbal és hogy ezt minél hamarabb megtehessék, aláírt és megpecsételt fehér lapot küld.

Hasonló örömmel fogadták a papok általában a Radvánszky kérését. Másik jele ennek Voigt Kristóf selmeczbányai pap levele.¹ Őt Radvánszky László személyesen kereste fel és mivel a reménye szerint nagy következményű terv értelmi szerzőjének Semberyt tartotta, neki fejezi ki örömét és őt buzdítja kitartásra, tanácsokkal látva el.

Annál szívesebben írta meg a bizonyítványt, minél örvendetesebben csillan fel a remény, hogy a protestáns házassági ügyeket ezután protestáns kánonok szerint ítélik meg és így lassanként felújulnak a protestáns szentszékek jogai. Nem akarja buzdítani, mert tudja, hogy az egyházért megtesz mindent, de mégis felhívja figyelmét a sziléziaiakra, a kiknek ő felsége az altranstädti békében megengedte, hogy saját egyházi törvényeik szerint ítéljék meg a házassági ügyeket. Már ezt nagy vívmánynak tartja. „Ha ez ügyben ugyanazt a kegyet megnyernéd, magad beláthatod, hogy mily nagy érdemeid lennének egyházunk körül“.

Vegyes vallású német államokban Carptzovius egyházjoga szerint döntenek a consistoriumok, ha a cancellaria most e gyakorlatot követi, örvendetes jó alapot nyer egyházuk.

Egy pap van csak, a kit Radvánszky János kérése nem indít meg, nem hangol reményre: Antoni Sámuel. A legtekin-

¹ Adattár XXXII.

télyesebb felvidéki papok és superintendensek nyugodt szívvel merik kiadni a bizonyítványt, ő nem adhatja ki, mert a csetneki contuberniumnak törvényei a tilalomban az ország törvényeit követik és ő nem mer e törvények fölé emelkedni, mert nem veszi észre, hogy a cancellaria a katolikus kánonokkal ellenkező, a protestantismus alap gondolatából következő vallási kérdés és nem az ország törvényeinek megfelelő statutum-iránt érdeklődik. Hiszen azt kellett eldönteni, hogy kell-e egyházi dispensatio, vagy nem? Ha nem kell, akkor a királyi engedély felmenti a jegyeseket az ország törvényeinek tilalma alól, melynek birtokában jogérvényesen, teljes biztonsággal köthetnek házasságot.

Így a miavai, selmeczi és besztercebányai bizonyosságokkal meg kellett elégedniök. Ugy látszik, hogy a más két helység papjai is — mint Krmann — aláírt és megpecsételt fehér lapot is adtak.¹ Azokat a bizonyosságokkal együtt Radvánszky László Bécsbe felvitte Semberyhez és együtt egyöntetűen újra fogalmazva és lényegesen rövidítve a fehér lapokra leiratták és a cancellariának beadták.

A bizonyságok tartalma már Sembery tanácsaiból ismeretes. A bibliával és külföldi jogtudósokkal, különösen Carptzoviussal bizonyítják, hogy a lutheránus egyház törvényei 3. és 4. ízi rokonok között a házasságot nem tiltják, bárha helyenként lutheránus fejedelmek a tilalmat a 3. ízig kiterjesztik.

A cancellaria a bizonyságok benyújtása után kikérte a király gyóntatópapjának és tanácsosának, Tenemannnak tanácsát. Mikor ő — talán jogérzéke, talán a Révayak iránti jóakarata folytán — kedvezőleg nyilatkozott, a cancellaria ismét tanácskozott és az ügyet, miután br. Sigray József a referadát megkészítette, ő felsége elé bocsátotta A kérvényt mellékleteivel együtt a cancellar, gróf Erdődy Ádám mutatta be a királynak.²

¹ Csak így érthető, hogy a fogalmazatokat Sembery átjavította. A bizonyságokat l. Adattár XXVI., XXX., XXXIII.

² Adattár XCII. Tenemannról l. Adattár VII.

A királyi indultum.

A cancellar a kérvénnyel nemcsak két család ügyét, becsületét, hanem a hazai protestánsok éledő reményét tette le a király kezébe. Annak a kéznek egy vonása boldogság és a protestánsok szabadulása, vagy „kinos keserűség és reménytelen rabság“.

Ismerjük meg a királyt, hogy vajjon méltán reménykedtek-e kegyelmében, méltán várhatták-e jogaik elismerését. Nincsen királyunk, a kinek gondolkozásmódját, jellemét, a vallásokkal szemben elfoglalt álláspontját szükségesebb és nehezebb lenne ismerni, mint a III. Károlyét; szükséges, mert ő az első királyunk, a kitől minden vallás korlátozás nélkül függ, a ki vallásügyekben a legfőbb jogforrás és nehéz, mert annyi ellenmondás, annyi következetlenség, annyi félszég a vallásügyi rendeletekben és törvényekben egy uralkodó alatt sincs. Ennek oka részint a torz, átmeneti viszonyokban, részint jellemében található.

Alatta kezdődik az absolutismus kora, a mikor a nemzet legvitalisabb jogait a király kezébe helyezi, az országgyűlést lényegtelen formasággá süllyesztve. Ily vitalis joga volt az országgyűlésnek a vallásügyek rendezése, melyet a királyra ruháznak, hogy haszontalan veszekedéssel ne töltsék az időt. És a király ezzel és más jogaival nem él vissza, hanem lehetőleg szépszerével, az alkotmány megtartásával igyekszik rendezni az ország ügyeit és a hosszas harcok alatt lehetetlen békés fejlődés alapjait lerakni. Alig szorult valami jobban rendezésre, mint a vallásügy, az a fátyla, a mely annyiszor langba borította az országot, a melyhez nem nyúlhatott akkor a nélkül az ember, hogy meg ne égesse kezét.

Igen határozottan hangoztatták uralkodása kezdetén, hogy

minden bajnak, lázadásnak a protestantismus a fészke, azért ki kell irtani gyökerestül. Valószínű, hogy el is hitte ezt, de tanácsukat nem követte, mert azzal a belbékét, a mit nagyon óhajtott, feldúlta volna. Hamisítatlan spanyol vakbuzgalom,¹ erős, a többi Habsburgoknál nem tapasztalható politikai érzék, méltányosság, törvénytisztelet főbb jellemvonásai. Vakbuzgalmát utóbbi jellemvonásai mérsékelték és békeszeretete még akkor is menteni tudta a protestánsokat, a mikor a katolikus clerus, törvénytiszteletét tapasztalva, azzal állott elő, hogy a protestánsok szabad vallásgyakorlatának nincs törvényes alapja, mert a bécsi békét érvénytelenné tette a clerus tiltakozása, sőt azt is bizonyíttatta, hogy a rózsahegyzi zsinat határozatai ellenkezően az Augustana confessióval, melynek követését a törvények megengedik, a lutheránusok törvényen kívüli állapotba jutottak.

A király a rigorosus érvelést nem fogadja el, „kegyelemből és jószívűségből“ az 1681. törvényeket még fentartja; de elnézi, hogy azokat a protestánsok kárára magyarázzák.

Uralkodása ép' ezekért óriási fordulópont az egyháztörténetben; mert a protestánsokat végeredményben az ingatag és a jövőre semmi biztosítékot nem nyújtó királyi kegytől tette függővé, és azon törvények magyarázatát, melyeket alapul engedni kegyeskedett, nem engedte az országgyűlésnek.

És hogy e sanyarúságok súlyát a protestánsok ne érezzék annyira, királyi kegyelmét mindig éreztette, ha kérték, ha hivatkoztak rá. Abban a szomorú időben, mikor nemcsak a clerus, hanem világiak is üdvösnek tartották az országra nézve a protestánsok kiirtását, a mikor a többséget annyira elvakította a vallási gyűlölet, hogy az ország elnéptelenítése, elpusztítása árán is hajlandók lettek volna letörölni az eretnokség foltját, az alattvalóinál buzgóbb király mérsékli a gyűlöletet, bünteti a törvénytelenségeket, kegyesen meghallgatja és orvosolja a protestánsok sérelmeit. Így történt aztán, hogy a gyámoltalan protestánsok ismerve a többségre jutott katolikusok érzelmeit, örülni kezdtek az eleinte nehéz szívvel túrt királyi kegynek, mint egyetlen

¹ Az egykorú Cserey Mihály írja róla: Bizony ebben az császársban minden virtus nagy vagyon. Csak szintén mivel már tíz esztendőktől fogva Hispaniában neveltetett azoknak baromi zelusokat, a ref. religio ellen való gyűlölséget felette inbibálta és jezsuiták tanácsokon jár.

oltalmuknak és reményüknek. Oly kétségtelen, oly szent lett e kegy vallásügyekben, hogy a mikor a többség, a vallásügyi bizottság, a cancellaria és helytartótanács meg-megsuhogtatta ostorát, másban bízni, mint a királyi kegyben, eszükbe sem jutott. Külföldi protestáns udvarok részvétellel szemlélték a gonosz állapotokat, készek voltak legalább közbenjárásukkal segíteni, de a vallásügy annyira a királyé lett, hogy lázadás, hazaárulás vádja nélkül követjeikkel szóba sem állhattak volna. Pedig bizonyos, és azt tudták a protestánsok is, hogy az elnyomás nem a királytól indul ki, mert a király mindent a lehető legalkotmányosabban rendezett, hanem a többségtől (pl. vallásügyi bizottság). A király egyesek excessusát megróhatta, de épen alkotmányos érzékénél fogva, a többség akaratát nem korlátozhatta. Innen a sok ellenmondás, a sok következetlenség a vallásügyben. Ha adott esetről volt szó és az a király elé került, a királytól a legtöbb esetben — ha nagybefolyású tanácsosai félre nem vezették — igazságos ítélet jött, de ha általánosságban, akármily gyűlésben, tanácsban volt szó vallásügyi kérdésről, a rövidebbet mindig a protestánsok húzták.

Legclassicusabb példája ennek az eskümintá kérdésére. Történt 1728-ban, hogy Sembery Sámuel és társai katolikus eskümintá szerint a szentekre és Szűz Máriára nem akartak esküdni. Nagy vihart keltett a vakmerőség. A királyi biztosok nem tudták lecsendesíteni, úgy hogy az ügy a király elé kerül és a király megengedte, hogy esküdjenek Istenre és ígérjenek hűséget a szent koronának; de azért az 1729. évi országgyűlés kötelezővé tette a katolikus eskümintát, mert a többség akarta.

Ily sok és eltérő tényezők, — mivel a földesúrtól kezdve fel a királyig minden méltóság intézkedik — szülik a rendetlenségeket és eredményezik azt, hogy ugyanegy időben olyan dolgok történtek, a melyek reményre és kétségbeesésre jogosíták a protestánsokat.

Így Lampe¹ az 1724. évet okmányok alapján azzal vezetheti be, hogy új üldözésekkel kezdődött, én pedig ugyanez évből

¹ Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania 1728. 552 l. Szavai: Cum novis vexationibus hunc annum esse inchoatum ex testimonialibus hic subiunctis liquet.

örvendetes dologról írhatok, mert a király a kérvényre, miután három hétig hevert nála, ráírta: *Placet*¹ és belső titkos tanácsosától elküldte a cancellárnak.

Ennek alapján a cancellaria nov. 24-én kiállította az indultumot, mely, nem említve a dolog szokatlan jogi természetét, mint a többi kegyosztó levél ünnepélyesen elmondja, hogy a király felségjoga teljességéből a jegyeseknek, mint lutheránusoknak megadja negyedízi rokonságuk alul a felmentést és felfüggeszt mindenféle törvényes eljárást, mely a haza törvényei szerint házasságuk miatt ellenük és Isten kegyelméből születendő gyermekeik ellen indítható. Keményen megparancsolja tehát, úgy a világi méltóságoknak, mint egyházi bíróknak, hogy az említeteket házassági ügyükben felmentetteknek tekintvén, ne merészeljék megidézni, pörbe fogni, háborgatni, károsítani.

Tehát ez határozott, kétségnélküli engedély, és hogy a benne foglalt parancsnak és tilalomnak nem engedelmeskedtek, annak oka egyfelől a körülményekben, másfelől az indultumban rejlik.

Nagy irodalmi harcz és az egyháziak és fejedelmek között sok összeütközés² volt abban a kérdésben, hogy az egyházat vagy fejedelmeket illeti-e meg a házassági akadályok megállapítása és az azok alól való felmentés joga. Sok védője akadt mindkét véleménynek, végre is a legtöbb államban az arany középúton állottak meg. Az egyházilag megállapított akadályokat elfogadták az országos törvények, felment az egyházi tilalom alól a pápa vagy felhatalmazottja és az ország törvényei alól a fejedelem.

Bármennyire elterjedt a protestantismus nálunk a XVI. században, de az államot protestáns jellegűvé nem tudta tenni. Így az előbbi megállapodás érvényes maradt továbbra is katolikusokra nézve és később a protestánsok elnyomása, a XVII. század közepe után, a protestánsokra nézve is. Ehhez képest bárki akart házassági akadály alól engedélyt nyerni, egyet a pápa meghatalmazottjától, azon püspöktől kért, a kinek dioecesi-sében lakott, egyet pedig a királytól.

¹ Adattár LXX. és XCII. Az indultum u. o. XXXIV.

² Egynehány adatot l. Roskovány: Supplementa ad collectiones monumentorum et literaturae de matrimonio in ecclesia catholica potestati ecclesiasticae subiecto stb. Tomus I. Nitriae. 1887. Különösen 50. és köv. l.

A sorrendre nézve nem volt törvény; de mégis, mivel fontosabb volt az egyházi és nehezebben kisérfárolható, különösen protestánsoknak, azért előbb egyházit igyekeztek nyerni. Ilyenkor e dispensatiót bemutatják a királynak és kérik beleegyezését, quasi jóváhagyását (consensus). Nyenkor a consensus szövegében mindig megemlítik a dispensatio bemutatását. Ha valaki a consensust előbb kérte, akkor meg a király a consensusban utasítja hivat az egyházi felmentés megnyerésére. Szóval a cancellariai praxis szerint a dispensatio megemlézése nem maradt el.

Arra is van eset, hogy a jegyesek a dispensatio megnyerése után consensus nélkül házasságot mernek kötni, a mi a kánoni tilalom tulságos respectálása és a hazai törvények negligálása. Ily eset volt a Radvánszky Jánosé. Negyedízi rokonával, Szent-Ivány Anna Máriával kötendő házasságra 1694 márcz. 24-én nyert bátyja, Palugyay Gábor érseki secretarius közbenjárására feltétel nélküli dispensatiót. Ennek alapján 1694 ápr. 18-án aggodalom nélkül megesküdött feleségével és királyi engedélyt csak 1695 máj. 6-án nyert.¹ Szokásos volt a hazai törvények illeten negligálása, áthágása, de nem vették komolyan; csak a könnyen megnyerhető királyi jóváhagyás formájának változása mutatja, hogy nem történt minden rendesen, mert ily esetekben a cancellaria nem consensust, hanem relaxatoria litist, pörelengedő levelet ad ki, melylyel megbocsátja a hazai törvények áthágását és megerősíti az egyházi dispensatiót.

III. Károly szakítva a meggyökerezett gyakorlattal, az elfogadott jogszokással a Radvánszky György esetével az igazság és méltányosság ösvényére lépett.² Meggyőződött arról, hogy a pro-

¹ Az erre vonatkozó iratok a br. Radvánszky-levéltárban I. oszt. XXIII. csomóban vannak.

² Arra is van adat, hogy az első eset Hubert pozsonyi notariusé lett volna, de házassága nem jött létre és így már a cancellaria sem akarta „példáját példának bévenni“, hanem a Radvánszky-esetet első esetnek tartották. (Adattár XXV.) Vannak oly adatok is, melyek ezzel némileg ellentétesek. Radvánszky János 1724 jún. 19-én írja, hogy hír szerint Hubert Csáky cardinalis közbenjárásával Rómából vár harmadízre dispensatiót. (Adattár XII.) Bél meg 1725 márcz. 1-én írja: D. Huber simile negotium nondum ex referada exiit. (Adattár XLIII.)

Radvánszky János keltezetlen levelében: Hubert uram dolga is jól indult, segítse Isten tovább is. (Adattár XLVII.) A későbbi adatokból gya-

testánsoknak lelkiismeretük csendesítésére nem szükséges az egyházi dispensatio harmad- és negyedízen, azért felségjogára hivatkozva minden más indokolás nélkül teljesíti Radvánszky György azon kérését, hogy teljes biztonsággal köthessen házasságot. Ezzel új diplomatikai instrumentumot teremt, mely se nem dispensatio, se nem consensus, vagy relaxatio litis, hanem a három egyesítése jogilag,¹ formai szempontból pedig inkább consensus, melyből elmarad az egyházi dispensatióra való hivatkozás.

Új a forma és tökéletlen. Úttörő és nem akar annak látszani. A szokatlan eljárást nem indokolja, a consensus formáit megtartja, így kétértelmű. Intézkedő része, melynek a leghatározottabbnak, a legfélreérthetlenebbnek kellene lennie, igen gyöngye. Mintha az egyházi törvények tilalmát, a katolikus papság praetensióját nem ismerné, csak a hazai törvények szerint indítható pört tiltja meg és a tilalmat az egyházi bíróságokra is kiterjeszti.

Ez ellenmondást indokolással kellett volna áthidalni, mely az indultumban pótolta volna a consensusnak az egyházi dispensatióra való hivatkozását, mert annak megemlítése, hogy a kérvényező lutheránus és a király felségjogainak teljességéből intézkedik, nem elég és nem zárja ki azt, hogy a ki akarja, az oklevelet csonka formulájú consensusnak ne tekintse.

Már ez ellentét elég lett volna a támadásra, a melyet kihívott az esküvő törvénytelen jellege is.

A mint Sembery és Radvánszky László, a kik a bizonyságok beadása óta állandóan Bécsben tartózkodtak, átvették az indultumot, értesítették az érdekelteket. Bár kétségtelen, hogy sietni kellett az indultum foganatosításával,² már csak azért is, hogy a dolog el ne híresedjék, mégis két hétnél több idő telt el az esküvőig.

nítom, hogy vagy újabb indultumot kért, vagy pedig őt is pörrel támadták meg; de ez utóbbi azért kevésbé valószínű, mert annak nagyobb híre lett volna.

¹ Az indorsation Grassalkovich Antal caesarum director mindhárom névvel jelöli, Pálffy Miklós nádor és Pálffy János bán mandatum relaxatorio-dispensatorium-nak nevezi; de általában röviden indultum néven emlegetik.

² L. Sembery előbbi aggodalmát és R. János nyilatkozatát: Szükséges, hogy ne praeveniáltassunk. Adattár XXXV.

Mi történt e hosszú idő alatt, arra alig van adatunk és Radvánszky László emlékirata is mélységesen hallgat, sőt úgy adja elő a dolgot, mintha Bécsből rögtön Blatnicza várába mentek volna a király kegyelmes válaszával és Révay távollétében Radvánszky György nem habozott jegyesével megesküdni.

Próbáljuk meg ez ürt a gyér adatokból, a későbbi fejleményekből és a szereplők jelleméből¹ vont következtetésekkel kitölteni és egyúttal Radvánszky László hallgatását megfejteni.

A cancellaria az indultumot 1724 nov. 24-én adta ki, ezt 1724 decz. 7-én Pesten bemutatták Grassalkovich Antal királyi ügyigazgatónak, a ki a bemutatás tényét rávezeti az indultumra és igéri, hogy mindenben ahhoz alkalmazkodik.

Ugyanebben az időben Révay Mihály Pesten tartózkodik.² Kétségtelenül bizonyos, hogy Révaynak örömmel mutatták meg az indultumot, mint hosszas küzdelmük várva-várt eredményét; de régen hangoztatott kétségeit az indultum nem oszlathatta el. Botránytól félt és legalább a maga személyéről igyekezett gondoskodni. Ravaszul kifundálta tehát, hogy ő és felesége az esküvőnél nem lesz jelen, hanem György menjen előre Blatniczára és Sembery László szintén menjen oda, mutassák be az indultumot feleségének, a ki asszonyos tudatlanságában elfogadja és leánya megesküvésébe beleegyezik, de az esküvőnél nem lesz jelen.³ Ő a világ előtt az ártatlant fogja játszani, a kit a dologról nem értesítettek és a ki később botrányt okozni, a megtörténtet meg nem törtéنتé nem tudta tenni.

Valóban így mosakodik a pör folyamán a vicariusnak írt levelében,⁴ melyet írt „*pro ratione circumstantiarum et temporis*“.⁵

De hogy a dolog így történt volna, azt lehetetlen elhinni. Kizárta ezt Radvánszky János tisztességérzete, Révay irányában mindig tapasztalható figyelmessége. Hiszen, a mikor az esküvőre nézve ad tanácsokat György fiának, azt írja,⁶ hogy Révay volt udvari papját, a kisselmecezi prédikátort „az urra, Révay Mihály

¹ L. a Századok említett számát.

² Adattár XXXV., LXIX.

³ Ugyanis, ha pört indít a szentszék, akkor a jelenlevőket is megidézi.

⁴ Adattár LXIX.

⁵ U. o. LXXV. A körülményekre való tekintettel.

⁶ U. o. XXXV.

öcsém uramra nézve is oda nem hozattathatni“. Tehát még ezzel sem akarja sérteni, nemhogy leányát oly alattomosan, híre nélkül esküvésre kényszeríttetni.

Mikor pedig arról ír, hogy hogyan legyen az esküvő, így nyilatkozik: „Köll ebben legfőképen az urat, Révay Mihály uramat respectálnunk.“¹

E nyilatkozata is tökéletesen ellenmond Révaynak.

Az az egy dolog, hogy Radvánszky László az indultummal Pesten volt, a hol Révay is tartózkodott, az a két hétnél több idő, melyet ok nélkül nem loptak el, a mikor minden körülmény gyorsaságra intett, a Révay Mihály későbbi magatartása elég bizonyíték arra, hogy nem tudta és beleegyezése nélkül történt a házasság.

Radvánszky László emlékirata csupán discretioból hallgat e megállapodásról. Cum tacet, probat.

A mikor Radvánszky János úgy vélte, hogy „hiv agensi csak harmadnap is megjelennek Blatniczán“, levelet ír Györgynek. Levele kitörő öröm és hálanyilatkozattal kezdődik. Áldja Istent és földi felséges urát „királyi kegyelmének kiadásáért. Isten mennyen, földön boldogítsa ő fölségét!“ Inti fiát, hogy adjon hálát Istennek, „a ki egyen-egyen munkállotta bennük az egyenlő akaratot, boldogította fáradozásikat s a felségeknek hajtotta szíveiket kegyelmesen“, inti, hogy legyen háládatos szüleihez, Semberlyhez és László öcscséhez.

Mivel attól tartanak, hogy a clerus meggátolja az esküvőt és a vicarius szivességgel korántsem kötelezte le őket, természetesen, hogy nem jelentik be az indultum megnyerését, sőt cél-tudatosan elmellőzik a törvényes kihirdetést is. Úgy okoskodnak, hogy a kihirdetés arra való, hogy ha valami házassági akadály van, az a háromszori kihirdetés után kiderüljön, mivel pedig az egyetlen akadályt az indultum megszüntette, felesleges.

Azzal sem sokat törődnek, hogy adventi ünnep van, „mert semmi pompáskodó lakodalom, muzsika, táncz nem leszen“, melyek nélkül a katolikus rituale is megengedi a házasságot.

Azt tartja, hogy sokat nyernének vele, ha katolikus ple-

¹ I. h.

banus adhatná őket össze; de az is eszébe jut, hogy az esketést könnyen megtagadhatják és a dolgot elhíresítvén, megakadályozzák; azért azt tanácsolja, hogy menjenek át Kis-Selmecze¹ és Lászlók megérkezése után oda hívjanak plebanust, mutassák be neki az indultumot és jó jutalom ígéréssel bírják rá, hogy adja fel a hitet. Ha nem enged, akkor bocsássák haza és tudta nélkül esküdjenek meg Mikovini Sámuel kis-selmeczi prédikátor előtt.

Különbén kérjék ki mindenben Révayné és anyja, Okolicsányi Pálné tetszését, „mert sokat tehetnek hértelen tanácsokkal; hathatós is plebanus uraiméknál interpositiojok“.

Levele befejezésében gyönyörű szavakkal azon áldást adja fiára és szerelmére, a kisasszony ő kegyelmére, „a melylyel szeretettel buzgó szülék szokták édes gyermekeiket megáldani“, — „hogy mindkét résznek ennyi búslakodási után, soha szívük meg ne szomorodjék rajtuk“.

Különbén levele nagyobb aggodalmat nem árul el. Feltétlenül bízik az indultum erejében és a kihirdetéssel, az adventi ünnepekkel nem törődik annyit, mint azzal, hogy „az esküvő és elhálás pénteken vagy szombaton — de kivált pénteken — ne esnék“.

Hogy Sembery és László az indultummal mikor érkezett meg, adatok hiányában nem lehet megállapítani.

Ha Pestről 7-én vagy 8-án elindultak (pedig feltehető, hogy nem késlekedhettek) három nap alatt az akkori alkalmatossággal is Blatniczán teremhettek.² Az esküvő decz. 12—13-án történhetett.³

Úgy látszik, hogy mindenben a R. János tanácsa szerint

¹ Styavniczka. Úgy látszik, hogy Révayné birtoka volt. Itt élt Révay régi prédikátora, Mikovini Sámuel, a földrajzíró, mint a protestáns Révay-ág concionatora.

² Adattár V.

³ Az esküvő napjának hely van hagyva R. László emlékiratában. Kérdést intéztem Kis-Selmecze, de erre nézve felvilágosítást nem kaptam, csak egy nap megjelölése nélküli feljegyzést, melyet I. Adattár XCIII.

Hasonlóan kérdést intéztem Polereczky András neczpáli ág. ev. lelkész úrhoz, mely egyházhoz Styavniczka tartozott, de onnan sem kaptam felvilágosítást. Hasonlóan nincs nyoma az esküvőnek a neczpáli róm. kath. plebania anyakönyvében, melyhez Blatnicza tartozott.

jártak el. Felszólítottak „némely plébános uraimékat“,¹ de azok megesketni nem merték, így aztán a kihirdetés mellőzésével Mikovini Sámuel adta fel a hitet. Az esküvő az adventi ünnepeknek megfelelően, csendben, feltűnés nélkül ment végbe; de történt még egy hiba, melyet kezdetben észre sem vettek, hogy t. i. Kis-Selmecz nem volt articularis hely.

Ennyi küzdelem, ennyi búslakodás után lettek egymáséi és a boldog pillanatokban bizonyosan nem is gondoltak arra, hogy még mennyi búslakodásnak néznek elébe. Pedig az indultum hiányai, a házasság körül történt törvénytelenségek támadásra ingereltek.

¹ Adattár LXIX.

VII.

A pör kezdete.

Első idézés.

Az új házasok egy hónapnál több ideig háborítatlanul élvezték boldogságukat. Esküvőjük körülményei, híre eljutott a nagyszombati vicarius fülébe, a kiról már tudjuk, hogy az eretnekeknek mily nagy ellensége. Nem lehet tudni, hogy mi bosszantotta jobban, a király elvi jelentőségű döntése-e, vagy a mellőzés-e, hogy arra nem méltatták, hogy az indultumot neki bemutassák, elég az hozzá, hogy bosszúságának híre eljutott a cancellariába; de ott nem hitték, hogy valami „extremitásra fakadjon az dolog”.¹

Hanem rosszul vélekedtek, mert a vicariusnak türehtetlenül rágta szívet a dolog. Biztos értesülést akart szerezni, elküldött azért 1725 febr 7-ike táján három plebanust Radvánszky Jánoshoz, a kik a következő kérdéseket tették fel:

1. Fia, Radvánszky György elvette-e házastársul br. Révay Mihály édes leányát?
2. Megesküdtek-e?
3. Együtt laknak-e?
4. Hol és ki előtt esküdtek meg?
5. Van-e valami ayafláság köztük és kitől mi dispensációjuk?

Radvánszky János e kérdésekre rendre felelt. Elmondta az egész históriát, az egyházi dispensatio megszerzéséért tett haszontalan kísérleteit, ismételte a vicarius durva válaszát, Sembery regensburgi eredménytelen útját, mely után nem maradt egyéb

¹ Adami XL.

hátra a királyi kegyelemnél. Azt a cancellaria útján fia meg is nyerte, melynek alapján Styavnicskán megesküdt. „Kivánták látni plebanus uraimék“ az indultumot. Előmutatta, elolvasta nekik, majd kétszer is elolvastatta velük, hogy annál jobban megértsék a királyi akaratot és az egyházi bírának is szóló tilalmat.

Ezután a plebanusok távoztak. Elmult majd két hét minden rossz hír nélkül. Már-már azt hitték, hogy ezzel az új házások háborgatása befejeződött, de reményük ellenére a vicarius febr. 16-án megidézette az új házásokat és az esküvőnél közreműködőket, vagy jelenlevőket márczius 15-re Nagy-Szombatba.¹

Az idézést a felek plebanusai kézbesítették, mely alkalommal az új házásoknak megtiltották az együttélést.

Az idéző levelek febr. 1-én keltek és átok alatt szólanak annak, a ki átveszi, hogy kézbesíti és a felek válaszával együtt visszaküldi.

Tartalma körmönfont, terminusai kemények. Nem véve tudomást az indultumról, úgy adja elő a dolgot, mintha a szentszéki ügyész jelentéséből tudta volna meg a vicarius, hogy a negyedízi rokonsággal összekötött jegyesek a hazai és egyházi törvények tilalma ellenére a hiában sürgetett egyházi dispensatio és törvényes kihirdetés nélkül adventi ünnepen, plebanusaik engedélye nélkül, nem a saját lakóhelyükön, idegen, magánprédikátor előtt esküdtek meg és Krisztus sok hívének megbotránkoztatásával, a hazai és egyházi törvények semmibevételével együtt élnek. Kérésére adja ki az idézést, hogy házasságukat törvényesen érvénytelennek, vérfertőzőnek, paráznának nyilváníthassa!²

A körülmények szerint változtatott, de hasonló idézést kapnak a többi érdekeltek; így Mikovini Sámuel,³ Sembery Sámuel, Radvánszky László mint közreműködők, Raksányi Zsuzsanna (Okolicsányi Pálné, Révay anyósa) Jezerniczky Gábor és Lácsny Mihály, mint jelenlevők.⁴

¹ Adattár XXXVIII., LII., LXXXVII., XCII.

² U. o. XXXVI.

³ Mint hitlő pap, a ki negyedízi rokonokat törvényes felmentés és nem a törvény által kijelölt (articularis) helyen összeadott. Adattár XXXVII.

⁴ Adattár XXXVIII. és XCII.

Bizonyos, hogy mindenkit váratlanul sujtott az idézés; de a legjobban Mikovinit hatotta meg. Egy szegény, a tapasztalt üldözések miatt minden gondolható bajtól félt és csak hatalmas pártfogóiban bízó prédikátor¹.

Emberi szokás, hogy veszélyben okos és oktalan tanácsokkal áll elő; de ő ezt sem teszi, hanem pártfogóira bízva, hogy fontolják meg az ügyet. Ha Sembery nem tudja megerősíteni a királlyal az indultumot és a citatiora meg kell jelenni, kéri, hogy gondoskodjanak számára ügyvédőről. Reméli, hogy Isten, egyetlen védőjük, ellenségeik alkalmatlankodását megsemmisíti, a kik ok nélkül erőszakoskodnak a jámbor, békés keresztyének ellen.

Ügyvédi utasítást közöl a négy vádpontra, arra az esetre, ha az idézésre megjelennek. Elmondja a való tényállást, hogy a rokonokat azért merete megesketni, mert látta a királyi indultumot a nyitrai püspök aláírásával.

A kihirdetés felesleges volt, mert egy félévnél több ideig beszéltek széltében arról, hogy dispensatiót akarnak nyerni. Ez igen nyilvános hír és a királyi engedély feleslegessé tette a kihirdetést.

Azzal sem követtek el semmi bűnt, hogy adventi ünnepen esküdtek; mert az esküvő ünnepi csendben ment végbe.²

Arra a vádpontra pedig, hogy nem *articularis* helyen, *plebanusi* engedély nélkül épen ő esketett, azt feleli, hogy ő a lutheránus Révay-ág egyetlen papja és törvényes felszólításra kötelességét nem tagadhatta meg.³

Mikovini nem tehetett volna helyesebbet, minthogy megidézéséről pártfogóit értesítse. A siker feltétele volt az egyöntetű eljárás.

Radvánszky János, bár váratlanul jött az idézés, nyugodtságát megőrizte. A jövőre gondolva lemásoltatta és hitelesítette az idéző levelet. Az idézésről értesítette Sigray József cancellariai referendariust, Szuha Ferencz consiliariust, s az idéző levelek

¹ Adattár XCIII.

² A lutheránus zsinati végzések is tiltják adventkor a házasságba lépést. L. *sempetii consistorium*. XVII. p. Szeberényi i. m.

³ Adattár XXXIX. Különbben a törvény megengedi, hogy előkelők udvari papot tartsanak és így az a vád, hogy nem *articularis* helyen történt az esküvő, alaptalan.

másolatát csatolva¹ Révay Mihályt és Sembery Sámuelet. Tanácsot kér mindeniktől és e mellett a cancellaria tisztviselőitől segítséget; de nem fia számára, mert azt megvédi az indultum, hanem a cancellaria méltóságának megőrzésére, mert azt vette semmibe a vicarius.²

Legelőbb Sembery Sámuel válaszol. Az esküvő után ő mint ügyvéd ide-oda utazott és így nem kézbesíthették neki az idézést. Csak a Radvánszky leveléből értesül erről és tanácsa a következő. Kérjenek ő felségétől egy kemény tilalmat, melyet ne az ügy jogi természetére (mert a házassági ügy a szentszék elé tartozik), hanem a személyek vallására alapítsanak. Nincs ugyanis olyan törvény, a mely a lutheránusokat bármily ügyben a szentszékek alá rendelné; sőt ellenkezőleg intézkedik az 1647. törvény, mely a szokást szentesíti és az 1723. országgyűlésen ő felsége is, a clerus azon követelésére, hogy a protestánsokat rendeljék a szentszékek alá, azt felelte, hogy erről majd a vallásügyi bizottság actáival együtt dönt.

Tehát ő felsége ismételt patensei szerint ez ügy is a többi sérelmes ügygyel statusquoban maradt.

Arra kell különösen figyelni, hogy az *egyháziakra* is kiterjesztett tilalomnak ne vesszen ereje, mert csak abban rejlik szabadulás.

Lehetne kérni protectionalis levelet is; de azt nehezen adják ki és jobb akkor kérni, ha a tiltó parancsnak nem engedelmessékedik a vicarius.³

Br. Sigray József egyenesen azt tanácsolja, hogy protectionalist kérjenek,⁴ a mi egyszersmindenkorra véget vetett volna a pörnek, a nélkül, hogy nagyobb jogi hatással lett volna a jövőre.

Hogy Révay melyiket tanácsolja, ágasbogas leveléből nem lehet kihámozni. Annyi bizonyos, hogy e levele is, mint a többi általában, érdekes. Érdekes első sorban azért, hogy fényesen igazolja azon feltevésemet, hogy tudott az indultumról és beleegyezett a házasságba.

¹ Adattár XLII.

² U. o. XXXVIII.

³ U. o. XL.

⁴ U. o. XLI.

Ha meggondoljuk, hogy egy ilyen pör a szentszék előtt csak a házások elválasztásával, a gyermekek törvénytelennek nyilvánításával végződhetett, szóval mindkét család megbélyegzésével, nem várhatnánk egyebet, hogy Révay haraggal tör ki azért, hogy leányát tudtán kívül megrontották; de ő elég nyugodtan veszi a hírt, a melyet „előre látott“.

Hogy mennyire nem adja a sértett apát, azt következő sorai bizonyítják: „Hazamenet szívesen Radvány felé venném utamat, de a velem menendő urak barátsága Nyitra felé való útra kényszerét. Isten éltetvén, szent János nap tájban¹ helyrehozom, kit most el kell mulatnom“.

Nem árul el sértést a levélnek egyetlen hangja se, sőt ellenkezőt bizonyítanak jóakarató tanácsai. Mert hiában ég az ő háza is, még is játszik szavaival. Kérdésbe veszi a megjelenést, de még is jobbnak tartja, ha egyszer lerázzák fejükről a galibát az által, hogy Semberyt Bécsbe küldi és a cancellariához olyan forma kérvényt nyujtanak be, a milyent leveléhez mellékel. Most már a veszprémi püspök a cancellár és van alkalma, hogy tanácsát védelmezze. Igéri, hogy ő is ír ő méltóságának, de arra is figyelmezteti Jánost, hogy Sembery által mutassa be a méltóságoknak az indultumot, mert az a fő, hogy mindenki ismerje a királyi akaratot.

Javasolja a gyorsaságot, hogy Sembery minél előbb kivehesse a parancsolatot és a terminusra azzal jelenjen meg.²

Márcz. 1-re az idézésnek híre eljut Pozsonyba, a híres tudósnak, Bél Mátyásnak fülébe is. Tanítványai, a fiatal Radvánszkyak iránti szeretetből, a család iránti tiszteletből ő is tanácsot ad, hogy az indultumtól el ne távozzanak, hanem kérjék újból a király kegyét. Különben ő nem jogtudós, ha jogtudósra lesz szükség, forduljanak Prileszky Pálhoz és Jeszenák Jánoshoz, a kik segítségüket nem tagadják meg.³

E tekintélyes férfiak véleménye megegyezett a Radvánszky János véleményével, az is bizonyos volt, hogy lehetőleg márcz. 15. terminusra a tiltó parancscsal kell megjelenni, mégis a terv

¹ A mikor bizonyára nagy János-napok lehettek Radványban.

² Adattár XLII.

³ U. o. XLIII.

végrehajtásában nagy késedelmet látunk, úgy| hogy febr. 28-án már a Révay Mihály levele is kezében volt, fiát Lászlót mégis csak márcz. 9-én küldte fel Bécsbe.¹

Mi okozta a késedelmet? Bizonyos, hogy a királyi védelem kérése és az idézésre való megjelenés közötti habozás nem, mert az utóbbi szóba sem jöhetett akkor, a mikor a király gyóntató-papjának, tanácsosának, a cancellárnak, több cancellariai consiliariusnak és Sigray referendariusnak irántuk való jóákaratjáról biztosak voltak, a mikor a már megnyert királyi kegy megerősítéséről volt szó, a mikor meg voltak győződve arról, hogy a király őket és tekintélyét meg tudja védelmezni.

A késedelemnek alig lehetett más oka, mint Sembery elfoglaltsága. Láttuk, hogy Révay sokra becsülte Sembery tehetségét, a Radvánszky János bizalma is erről tanuskodik. Bizonyos, hogy Révay tanácsa szerint őt akarta a kérvény beadására, sollicitatiojára küldeni; de Semberynek, mint ügyvédnek, mások ügyeivel is kellett törődni, a melyeket esetleg hosszas távolléte alatt későbbre halasztott. Ezek aztán annyira elfoglalták, hogy febr. 21-én azt írja Radvánszkynek, hogy nem tudja, mikor szabadulhat azoktól.²

Radvánszky János addig várt rá, míg körmére égett a gyertya és egy héttel a határnap előtt „Isten hérével útnak indította“ László fiát.³

¹ Adattár LXXXVII.

² U. o. XL.

³ U. o. LXXXVII.

VIII.

Radvánszky László bécsi tartózkodása.

Nagyon kétséges lehetett, hogy az a három nap, a melyet az idézés napjáig Radvánszky László az utazások leszámításával Bécsben tölthet, elég lesz-e ily fontos ügy keresztülvitelére, de még kétsége-sebb, hogy pótolhatja-e a tapasztalt, tudós Semberyt a fiatal 23 éves László? Igaz ugyan, hogy korához mért nagy műveltsége, olaszországi útja alatt szerzett tapasztalatai, tudományos hajlamai szép reményekre jogosítottak; azt is fel lehetett tenni, hogy az a három és fél hét, melyet Semberyyel Bécsben töltött, elég volt arra, hogy a cancelláriában tájékozódjék; de vajjon lehetett-e joggal várni, hogy ez óriási érdeksértéssel járó ügyben a fiatalsággal járó hiszékenységét, bizalmát nem használják-e ki?

Radvánszky Jánosnak aligha voltak ez irányban aggodalmai. Azt hitte, hogy csak a kérvényt kell beadni és egy pár napig a feleletre várni, azzal aztán vége lesz a pörnek.¹ Különben is megbízható, lekötelezett hívei voltak a cancelláriában és nagy reményekre jogosította az, hogy még az idézés előtt a tanácsadó veszprémi püspök lett a cancellar. Ily körülmények között nem is gondolta, hogy mikor fiát útnak indította azzal a parancscsal, hogy tegyen meg mindent és jó válasz nélkül ne jőjjön vissza, hónapokra vált el tőle.

A mint László sok jó tanácscsal és talán Révay kérvénymintájával Bécsbe érkezett, felkereste jóakaróikat. Ezek közül egyik új kérvénymintát és mellékletül a tiltó parancs tervét megkészítette.

A kérvény az összes idézettek, de természetesen első sorban az új házások nevében szól, a kik „a királyi szó szentsége

¹ Márcz. 26-án írja: Se nem jüvendőlem, se nem kívánom, hogy ezen leveletem Bécsben vegyed. Adattár XLVI.

és specialis kegyelméből, hatalma teljességéből adott engedélye alapján“ keltek egybe, mégis a szentszék őket, sőt a közreműködőket is a királyi tilalom ellenére pörbe hívja. Azért mint egyetlen oltalmukat kérik, hogy védelmezze őket, betiltva a pört a mellékelt tervezet szerint.¹

A kérvénynek megmaradt fogalmazata ismeretlen írású. Ugyan küldött Révay is kérvénymintát, de tekintve azt, hogy leveleit sem íratta soha mással, sőt a regensburgi érsek válaszát is sajátkezűleg másolta, nem lehet feltennünk, hogy akkor, a mikor félve a következményektől, bujkálni akart, iródiákját is titkába avatta volna.

Más érv erre egy eddig elő nem fordult szó a *dispensatorio-indultum*, melyet János, fiai és Sembery indultumnak, Révay hol dispensationak, hol indultumnak nevez.

Az írás egyezik a cancellariában kelt királyi tiltó parancs fogalmazatának javításával. Tehát cancellariai tisztviselő, valamelyik királyi consiliarius írta. Hogy ki, talán arra nézve felvilágosít Radvánszky János fia első levelére írt válaszában következő mondata: „Jeszenák Pál uramnak igen obligatusa vagyok.“²

Jeszenák Pál az akkori protestánsok egyik legelőkelőbb férfia. Híres jogtudós, nagy szónok. Kitént az 1715. és 23-iki országgyűlésen. Nagy része volt a *pragmatica sanctio* elfogadtatásában s ezért a király előtt is igen kedves ember.³ Megnyerése reményüket még biztosabbá tette.

László a királyhoz intézett kérvényt a tiltó parancs tervezetével együtt talán márcz. 17-én az új cancellárnak, Eszterházy Imre veszprémi püspöknek benyújtotta.⁴

A cancellaria tagjai a kérvény tárgyalásakor a tiltó parancs

¹ Adattár XLIV.

² U. o. XLV. Következtetésem helyességét igazolta a M. N. M. Jeszenák levéltára.

³ Fia Pál 1681-ben Józseftől nyer báróságot atyja érdemeiért. L. Nagy Iván: Magyarország családai.

⁴ A következő részt László emlékirata alapján (Adattár XCII.) írom, azonban ez, ha a legnagyobb részében megbízható is, nem pontos. Így pl. nem fordul elő benne egyetlen datum. Atyját sűrűn értesítette Bécsből, de levelei nincsenek meg s így emlékiratát csak a János reflectálásából bővíthetem ki. A kérvény benyújtása márcz. 17-én lehetett. Legalább is ekkor ír atyjának először Bécsből.

kiadására készek voltak, de Eszterházy, mint pap, óvakodott a szentszék tekintélyén csorbát ejteni s azt gondolva, hogy a vicariust magánlevélben is rá tudja bírni a kereset felfüggesztésére, közbevetette magát s megakadályozta a határozathozatalt azon ígéretével, hogy magánlevél útján elsimítja a dolgot.

László, atyja parancsa szerint, várta az eredményt, de hiába várta.

A cancellár talán betegsége miatt, nem írt semmit és a remélt jó válasz helyett vádolták a Radvánszkyakat, hogy miért mellőzték a kihirdetést, vagy miért nem esküdtek meg a hazán kívül.

Radvánszky János reflectál válaszában e vádakra. A kihirdetést feleslegessé tette az indultum, ha pedig külföldön esküsznek meg, úgy tűnt volna fel, hogy nem bízva a királyi kegyben, orozva bujkálnak és ezért a királyi udvartól következett volna galibájuk.

Mintha a cancellár eljárását gyanúsnak tartaná, arra buzdítja fiát, hogy Jeszenák Pállal vegyen audientiát ő felségénél, keresse fel a főministereket, mert a királyi tekintélyről, a királyi szó szentségéről, soknak használható és ártható példáról van szó.¹

Talán e levelet meg sem kapta László, már is Pozsonyba rándult márcz. 28-ika táján,² mintha látta volna, hogy hamarjában úgy sem lesz a dologból semmi. Egy hétig maradt ott.³ Hogy mit végezett Pozsonyban, arról nincs adat, de atyja helyeselte útját.

Különben aligha értesítette valami örvendetes dologról, mert atyja, — mintha valaki azt tanácsolta volna, hogy álljanak el az indultumtól, — azt írja, hogy az indultumtól, melynek kérésére a clerus merev tagadása kényszerítette, hűtlenség volna elállani.

E levele nagy keserűségről tesz bizonyosságot. Felesége és egyik leánya veszélyes beteg, két fiát és menyét a szentszék megidézte és a kívánatos orvoslás késik. E bajok súlya alatt méltó panaszszal írja: Bizonyára még ellenségem is megszánná életem.

¹ Adattár XLVI.

² Innen ír levelet atyjának márcz. 29-én.

³ Ápr. 5-én még onnan ír atyjának. Adattár XLVIII.

Legalább fiairól kívánná lerázni a galibát. Azért inti Lászlót, hogy kérjen a királytól audientiát. Ne irtózzék attól, mert „tudja, mely kegyelmes hajlandósággal legyen ő felsége ezen dologhoz és észrevette királyi tekintélyének kérdésbe vételét“.

Előre fogalmazzon egy hathatós beszédet, mondja el, hogy mily örvendetes szívvel fogadták az indultumot, hogyan támadták meg bátyját ő felsége parancsa ellenére és kérje a királyi tekintélynek és az új házásoknak védelmét.

Írásban is adjon be kérvényt, de úgy, hogy ne sértse a cancellariát és ne dühösítse a vicariust.

A következő levelében is erre inti fiát, a mikor már azt tapasztalta, hogy „dolgainkat kormányozó jó Istenünkön, oda való jó uraink segéző tanácsán és fia emberségén áll minden“. Azért kéri, parancsolja: „Kövess el mindent, valami csak tehetségedben léssen. — — Informatiót nem adhatok; informált már téged a dolog és ha meggondolod búslakodásimat, az fogja újétani erődöt, az Úristen pedig megáldja munkádat. Áldja Ő szent Felsége kegyelmesen!“

Hogy László, atyja ily kéréseire is „irtózott“ az audientiától, alig érthető, bár bizonyos, hogy szerény fiatal embernek szemben lenni földi felséges urával, előtte hosszasabban beszélni, félelmes gondolat. Érthetjük, hogy egy darabig halasztgatta, mert talált is rá okot: nem akarta addig a király elé vinni a dolgot, a míg a cancellár levelének hatásáról nem értesült.

Kezdetben úgy látszott, hogy a vicarius egy idézéssel megelégedett. Három hétnél több idő telt el az első terminus után, melyre az idézettek közül senki sem jelent meg,¹ és a második idézés nem jött. E hosszas hallgatásból azok, a kik a szent-

¹ E napról a nagyszombati consistoriumi jegyzőkönyvben a köv. bejegyzés van: Die 15. Eodem illustrissimo et reverendissimo domino Paulo Spáczay de eadem eppe Arbensi (tit. etc) vicario et causarum auditore generali praesidente levata est causa fiscalis consistorialis archiepiscopalis Strigoniensis judicialis ut actoris contra et adversus perillustrem ac gnrosom dnum Georgium Radvánszky de eadem ac magnificam dominam Susannam Révay, tamquam magis principales, nec non discretum virum Samuelem Mikoviny in comitatu Thurociensi intraque iurisdictionem huius venerabilis consistorii existentem Lutheranicum praedicantem, praeterea perillustres ac generosos dominos Ladislaum aequae Radvánszky, Gabrielem Jezerniczky, Michaelem item Lacsny, demum nobilem dominam Susannam Raksányi,

széknek szokását tudták, arra következtettek, hogy a dolgot abban fogják hagyni.¹

De ellenkezőleg történt. Ápr. 9-én ép' abban a pillanatban, a mikor Radvánszky János fiához írt levelét befejezte, megérkezett a zólyomi plebanus a második idézéssel.

Ez időben az idézetek közül senki sem volt Radványban. László, tudjuk, hogy Bécsben tartózkodott, György pedig még ápr. elején Blatniczára ment feleségével. Radvánszky János azért fogadta a plebanust, újból hivatkozott az indultumra, de minden bővebb felvilágosítást megtagadott, mondván: Se jobbágya, se szolgája fiamnak nem vagyok, ő pedig itt nincs.

E szíves fogadás után nem is adta ki a plebanus az idézés párvját és csak a János értesítéséből tudjuk, hogy márcz. 15-én, az első határnapon kelt és végső terminusul máj. 15-ét tűzte ki.

Most már eltűnt az a remény, hogy a cancellár levele elsimíthatja a hullámokat. Radvánszky János előbbi leveleire utasítja fiát és az élő Istenre kéri, kinszeríti, hogy járjon el szívesen és serényen a dologban.²

László, talán mások tanácsa folytán, még ezek után sem fanyalodott rá az audientiára, hanem újabb szerencsét próbált a cancellarián.

Újabb kérvényt ad be, melyben hivatkozva a második idézésre, megújítja előbbi kérését.³

Hogy második kérésére a cancellaria több figyelmet fordítson, ír a cancellárnak is. Elmondja, hogy a cancellár levelének remélte annyi hatását, hogy a vicarius eláll a pörtől, de atyja panaszából a második idézésről értesülvén, kénytelen második kérvényt beterjeszteni. Mivel a legjobban a cancellár kegyében és elfogulatlanságában bízik, alázattal kéri pártfogását, annyival is inkább, mert nem kér semmi új dolgot, hanem a nyert kegy megerősítését, a királyi tekintély védelmét.⁴

A cancellárhoz intézett levél ama alázatos, tekintélytisztelő

relictam alias domini Pauli Okolicsányi, tanquam minus principales respective RR. CC. ut in fasc.

¹ Adattár XLVII.

² U. o. XLVIII. Az idézésre még: LXXXVII.

³ U. o. XLIX.

⁴ U. o. L.

korhoz képest erős, férfias. Volt is oka rá, mert Révay nyugtalankodni kezdett. Bár annyira bízott abban, hogy a király megvédi tekintélyét, hogy ő maga is tanácsolta a királyhoz való folyamodást, a kedvező válasz késlekedése miatt aggódni kezdett. Sok volt benne a világi hiúság, mely könnyen előlte a férfias határozottságot, a becstületes kitűrést. Óvatosan elbujt ugyan az esküvő alkalmával, de ezzel csak azt érte el, hogy kétséges ügyben nem exponálta magát. Ez által még tekintélyének, bölcsesége hírének nem nyerte elég biztosítékát arra az esetre, ha a szentszék talál győzedelmeskedni. Ellenkező gondolatai kezdenek támadni, mindenkép' a győző fél mellé akar állani, azért Lászlónak egész nyíltan írja, hogy mivel minden úgy van, a mint előre gondolta és képzelte, gondoskodjék a cancellaria által a dolog orvoslásáról. „Igen is kívánám, tartoznám is segíteni, de az alatt interveniáltak olyan *consideratioim*, hogy nem tudom magam mire reselválnom; az ő felsége indultumát-e, vagy a szentszék *praetensioját* segítsem-e csekély recommendatióimmal?“

E nyilatkozat után még kérni meri, hogy munkája sikeréről értesítse, mert ellenkező gondolatit szülei tekinteti enyhítik.¹ (Gyermekeivel nem gondol.)

Bizony László megint csak nem írhatott a kívánatos sikeréről. A cancellaria tárgyalta ugyan a második kérvényt, de azzal is az történt, a mi az elsővel. A cancellár ismét ajánlkozott a dolog elsimitására. Megemlítette, hogy írt már a vicariusnak és még fog írni bővebben.² A consiliariusok pedig rámondták, hogy helyes és ezzel hónapokra elakasztották a végleges kifejlést.

Ez ülésen szóba kellett kerülni a vicarius válaszána, neheztelése okainak.³ Úgy látszik, hogy nem hangoztatta itt azt, hogy a király nem sértheti az egyházat, hanem nem akart tudni az indultumról,⁴ a melyet még neki nem mutattak be törvényesen

¹ Adattár LI.

² U. o. XCII.

³ Emlékiratában nincs szó róla, de atyját értesíti a vicarius neheztelésének okairól, nagyszombati úti tervéről, a mint atyja reflexióiból kétségtelenül kiderül.

⁴ Az indultum bemutatásának elmaradása mindenestre alapos forma-hiba volt. Talán ép' ezért hallgat róla Radvánszky László emlékirata.

és igen neheztelt azért, hogy György sem az esküvő előtt, sem utána nem tisztelgett nála merő makacsságból, kihívóan, megvetően.

Az utóbbi mindenesetre indok, de csak személyi, sérthette a vicarius büszke tekintélyét; de nem sértette a törvényt, azért a pörben nem szerepelhetett; azonban az elsőt Radvánszky László is alaposnak találta. A vicarius, a consistorium saját szemével közvetlenül nem látta az indultumot, és azért — ha úgy tetszik — nem is vesz tudomást róla, hanem folytatja a pört az új házások ellen, a kik az idézés szerint egyházi és világi engedély nélkül léptek házasságra. „Szükség, hogy mindenki ismerje a király akaratát, parancsolatát“ és ezen segíthet is, ha Nagy-Szombatba megy és bemutatja az indultumot. Hiszen csak ekkor lesz kénytelen a vicarius bevallani, hogy nem ellenük, hanem a király ellen harcolnak.

E vádakról és tervéről értesítve, atyját kéri, hogy írjon ő is a vicariusnak.

János fia levelét 10 napi késés után kapta. Rögtön válaszol rá és utasítja, hogy mit feleljen a vicarius vádjaira.

Feleslegesnek tartja, hogy a vicariusnak írjon, „mert ha ő felségének újabb parancsolatja a dolgot nem orvosolja, ő levele semmit nem ér“.

Arra inti, hogy mondjon el mindent őszintén a vicariusnak, hogy ismerje meg eljárásuk okait. Nem javallja a disputálást, de azért mondja meg, „hogy nem mindenekben jó informatus“, mert a puhatolózásra és idézésre küldött plebanusoknak megmutatta, elolvastatta az indultumot „és az által ő nagysága is elégségesképen informálttathatott az dologról“.

Fia nem megvetésből, nem makacsságból nem tisztelgett nála; annak oka egyéb helyes okok mellett a vicarius ismeretes válasza, a mikor azt is mondotta, hogy semmi köze velük.

Az indultumot is bemutatathatja, de csak másolatban. Az eredeti „kebeléből ki ne szakadjon, sőt bár Nagy-Szombatot se látná“. Nem gyanúsít senkit, „de sokféle a praktika, alig tud az ember kit meghinni“.

Mégis csak attól tart, hogy ha kezükbe kerül az indultum eredetije, megsemmisítik egyetlen oltalmukat. Régen bizalmatlan-

kodek már, úgy hogy fiának írt leveleit sem meri saját kezével címezni és saját pecsété alatt küldeni; mert a míg fia Bécsben működött, ő sem dugta össze kezét, hanem értesülést szerzett a vicarius szándékairól, lesette elejtett szavait s feljegyezte „a mi helytelen beszédeket ő felsége királyi hatalma, autoritása s procedáló rendi ellen“ tett.¹ Ezekből láthatta, hogy elkeseredett, mindenre képes ellenséggel van dolga.

Valóban volt is ok az elkeseredésre mindkét részről. Egyik oldalon a mellőzés, a katolikus egyháznak tűzzel-vassal védett kizárólagos, rigorosus hatalma, a másikon a minden hű alattvalóra kiterjedő jóságos királyi hatalom, a protestánsok nehéz igájának könnyítése, a jó hírnév és családi boldogság forgott koczán.

Már a dolog ujdonsága, az ilyen összeütközés példátlan-sága miatt is rejtve a jövő mindkettő előtt. Az egyik reménykedik az egyház hatalmában s hangoztatja, hogy annak a király nem árthat, a másik igazságában bízik s abban, hogy a mit a király adott, meg is tudja védeni.

Az igazságnak — mint annyiszor — a hatalom, a katolikus egyház fegyelmezett katonái előtt meg kellett egy időre hátrálni.

Annak a hivatalnak, melytől az üldözöttek oltalmat reméltek, a katolikus egyház egyik főpapja, a veszprémi püspök állott élén. A mikor cancellárjelölt volt s ily összeütközés lehetőségére nem is gondolt, igazságosnak, jogosnak tartotta azt, hogy protestánsok a katolikus főpapok mellőzésével a királytól kérjenek indultumot, sőt tanácscsal látta el a Radvánszky János megbízottját. Tanácsadásának, bátorításának nagy része volt abban, hogy szokatlan s „a katolikus egyháznak ártó“ útra tértek.

Bár oly rövid idő alatt meggyőződése nem változhatott és a becsület is állandóságot parancsolt volna, mihelyt az egyház érdeke és a királyi tekintély között ür támadt, harczra kelt, összeférhetetlenné vált a cancellár és a pap. A harcz nem tartott sokáig; a pap könnyen győzött.

Nem a cancellár beszélt már akkor, a mikor a kérvények tárgyalása alkalmával ajánkozott a dolog elsímítására; de az

¹ Adattár LII.

még megjárta, mert megvala a decorum. Békeszerető ember, ha cancellár is, igyekezhetik megakadályozni a nagy érdekek kétséges végű, mindenesetre rossz hatású összelütközését; de ha igyekezete nem sikerül, foltot ejt jellemén, ha kötelességét megszegi épen annak érdekében, a ki jó törekvését meggátolta.

1725 május elejétől kezdve végkép eltűnt a decorum, mint légnemű test elillant Magyarország cancellárja! Helyét gróf Eszterházy Imre veszprémi püspök tölti be, a mint szemöldökét összeránczolva, gondokba merülve nézi, olvasgatja a nagyszombati vicarius választát.¹

A levél a király tulajdon személyének szól és hatalmas mondások fűszerezik.

Ő felsége más birodalmaiban és az örökös tartományokban harmad- és negyedízi rokonság eretnekek között nem házassági akadály, de Magyarországon a protestáns házassági jog a katholikushoz igazodik. A kik ily rokonságban leledzenek, katolikus főpap menti fel őket, ha megtérnek, mert az az igazság, hogy a ki az anyaszentegyház üdvözlő tanait megveti, kegyét se élvezze. Nagy baj lenne abból, ha e jogszokást megváltoztatnák, mert a szabadság más törvények megszegésére csábítaná a protestánsokat.

Mégis Radvánszky György törvénytelen módon megesküdött Révay Zsuzsannával, a nélkül, hogy egyházi dispensatiót nyert, illetve áttért volna.

Meg is botránkoztak a vérfertőzésen igaz hívők és eretnekek. A consistorium hallott valamit a király engedélyéről, biztosat akart tudni, azért, hogy a jámbor lelkek felháborodását megszüntesse, felvilágosítást kért tőlük, de nem nyert.² Hogy törvényesen igazolják magukat, megidéztette, mert feltételezte, hogy

¹ Adattár LIII.

² Lehetetlen hinni. Radvánszky János mindig egyezően írja úgy Sigraynak, mint fiának, hogy az indultumot úgy a puhatólózó, mint idéző plebanusoknak bemutatta. Ezért a legőszintébb keserőséggel szól arról, hogy a vicarius nem akar tudni az indultumról. Az őszinte hang és az a körülmény, hogy fia előtt nem volt ok a ferdítésre, no meg az is, hogy arra a kérdésre, hogy az új házásoknak *kítől mi dispensatiojok?* csak az indultum bemutatásával lehetett felelni, a vicarius állítását megczáfolják. De hát neki szükség volt valami ártatlan okot felhozni az idézésre!

ő felsége csak a világi törvények alul adott nekik dispensatiót. Ők kötelességük és az illendőség szerint nem jelentek meg, sőt a második idézésre is — a szentszék birói tekintélyének gyaláztatására — azt felelték, hogy nem jelennek meg.

A hazai törvények és számos példa szerint házassági ügyekben, protestánsokra nézve is, egyedüli illetékes fórum a szentszék. Ő felsége két rendeletet adott ki, hogy a vallási ügyben egyelőre minden maradjon változatlan, azért kéri ő felségét, hogy a szentszék is méltóztassék megvédelmezni ősi törvényes jogaiban.

Bizony hatalmas levél. Bevezetése azt érezteti, hogy a király jogtalanul járt el, mikor Magyarországon a sileziai törvények szerint intézkedik,¹ és később még határozottabban előtör a sorok között, hogy a királynak a szentszék mellé kell állania és védelmeznie, ha kétrendbeli rendeletét ő maga nem akarja megszegni.

Arra alig terjeszkedik ki, hogy a házasság mily szabálytalanul történt, hanem minden alkalommal a legkeményebben érezteti, hogy Radvánszky György mennyire semmibe vett egy országos bíróságot, negligálásával mennyire megalázta tekintélyét. Így az üldözöttet, a gyámoltalan sértettet játszva, alkalmat nyer arra, hogy még ő kérje a király védelmét, protectióját.

Így két kérvény van a cancellár kezében; mind a kettő a király elé kívánkozik, mind a kettő védelmét kéri. Ha közelebről nézzük, ha összehasonlítjuk, egyik inkább a cancellárra, a másik a veszprémi püspökre akar hatni. Megint megújul benne a harc: a király vagy az egyház tekintélyét támogassa-e?

Az a két hét, a míg Eszterházy Imrében birokra kel, tusakodik a cancellár és a püspök, nemcsak neki okoz kellemetlenséget, hanem az idézetteknek is örökkévalóság.

László Bécsben téptlenül vesztegel. Atyja beleegyezett, hogy az indultumot Nagy-Szombatban bemutassa, de előbb be akarta várni a vicarius válaszát, mert attól függött, hogy szükséges lesz-e kérvényének foganatosítását sürgetni. Leste tehát a választ,

¹ Az eredeti Sileziát névszerint meg is említi. Alighanem vágás ez a cancellár ellen.

de hiába. A cancellár annyira titokban tartotta, hogy nem értesülhetett róla.

Újra sürgette a cancellariát, de hasztalan. Mégis így okot nyert arra, hogy az eddigi csendet megszegje és atyját értesítse a régi tehetetlenségről, „a valóságos persecutoról, a felséges hatalomnak illusiojáról“.

Atyja már nem is szól a dologhoz, de kitarásra ösztönzi, mert „feltételezi, hogy jó atyafiai szerencséjéért és szegény háza becsületéért nem sajnálja súlyos munkáját“.¹

László már 10 hét óta időzött Bécsben. Annyi alaptalan reménytől táplálva és végre is „annyi mortificatio“ után látva, hogy napról-napra halad az ügy, gondolt egyet és felkereste a cancellárt. Informatiót és pártfogást kért tőle. Az elsőt megnyerte, a másodikat nem.

Négyszem között leplezetlenül a veszprémi püspök nyilatkozott meg. Őszintén elmondta, hogy bizony kapott választ a vicariustól, de a szentszék tekintélyének megsértéséről való végtelen lamentálása miatt ő nem bocsáthat rá tiltó parancsot, hanem próbálják meg, hogy az indultum bemutatása mellett békésen egyezzenek ki és ha ez nem sikerül, forduljanak egyenesen a királyhoz védelemért.²

László sokkal fiatalabb és tapasztalatlanabb volt, semhogy észre vette volna a lólábat. Eszterházy oly meggyőzően tudta előadni a dolgot, hogy ő is kezdte belátni, hogy nagy hiba volt be nem mutatni az indultumot a vicariusnak és hogy addig nem fordulhatnak védelemért a királyhoz, a míg világos jelei nem lesznek annak, hogy a vicarius nem alkalmazkodik az indultumhoz és annak tilalma ellen vét.

Aggódva értesíti az Eszterházy véleményéről Révayt és atyját május 16-án.

Révay igen barátságosan felel. Néminemű consideratioi megszűntek, „szévesen sajnálja“, hogy eddig nem dőlt el az ügy, sőt azt is igéri, hogy ha csak látja, hogy László valamiben megakad, közbeveti csekély tehetségét.

Változása aligha nem a pör alapjának változásával függ

¹ Adattár LIV. E levél pár napi késéssel érkezett.

² A következő rész is Adattár XCII.

össze. Értésült a R. László leveléből és talán másunnan is, hogy a vicarius a támadást nem az indultum erőtlenségére, nem a házasság törvénytelen jellegére alapítja, hanem arra, hogy ő nem tud indultumról, mert neki nem mutatták be.

Ugyan Révay is azt tartja, hogy az indultumot rendesen közleni kellett volna vicarius urammal, de ennek elmaradása oly formahiba, a melyet jóvá lehet tenni és a mely az ő jó hírét egyáltalában nem érintheti. Önzése alhatik, miért ne szólalna meg hát az atyai szeretet?

Különben ő is azt akarná, hogy egyszer s mindenkorra vessenek véget a dolognak és bizonyosra veszi, hogy László június közepéig Bécsből jó eredménynyel távozhat.¹

Sokkal inkább, mondhatni valóságos szenvedélylyel kívánja a végleges döntést Radvánszky János. Míg Révay úgy ír Lászlónak, mintha a világon a legközönségesebb dologról volna szó és egy sor sem árulja el, hogy leánya miatt szívében ő is érdekelt, a szintén csak szívleg érdekelt Radvánszky János levelében az elkeseredés, a méltatlankodás oly hatalmasan, oly szépen nyilatkozik meg, hogy régibb irodalmunkban párját nem találni.

Elmult már a második idézés határnapja is, a nélkül, hogy az indultumnak érvényt tudtak volna szerezni. Ezután a templom ajtajára szegezett idézés, valvalis, volt várható és makacsságban való elmarasztalás. Egy szégyen helyett kettő. És ennek oka a cancellár részrehajlása!

A közelgő veszély érzete, búja annyira elfoglalja lelkét, hogy alig tudja, mit írjon, hogyan kezdje levelét; de a mikor ellenségük álnoksága, alaptalan vádjai, követelőzése jut eszébe, megered szava és foly, mint a lejtős folyású hegyi patak, mely akkor zúg legjobban, ha akadályra talál.

Őt is meg-megakasztja elkeseredése, méltatlankodása, de csak egy pillanatra. Egy-egy felkiáltás, befejezetlen mondat vagy gúnyos kérdés átsegíti az akadályon, és rohan tovább, elborítva, agyongázolva ellenségük vádjait akkorra, a mikor a síkhoz ér és szenvedélyes haragját mérsékelve, észhezszólóan ad tanácsot fiának.

Kimutatja, hogy alaptalan a vicarius azon állítása, hogy

¹ Adattár LV.

nem tud az indultumról, mert ő háromszor mutatta be megbízott plebanusainak; kimutatja, hogy nem voltak kötelesek bemutatni az indultumot, mert a cancellaria őket nem utasította erre,¹ és nem gondolhatták, „hogy kegyelmes urunk engedelmé másoknak megerősítésektől függjön“. Jószántukból meg nem mutathatták be annak az embernek, a ki mint disznókat, mint fattyakat utasította el magától, azt állítván akkor, hogy nincs köze hozzájuk.

Megczáfolja a vicarius azon vádját is, hogy kötelesek lettek volna idézésére megjelenni. Érveit nem a régi országos törvényekből veszi, hanem a jelen helyzetből.

Ily körülmények között „jelenjenek meg az idézetek Nagy-Szombatban és értekeződjenek, mit akar a szentszék? Tudjuk, hogy nem ebédre invitálnak és nem is vigasztalásért!“

A vicarius nem tartozik megtartani az indultumban kifejezett királyi parancsot, és ők, kik a király védelme alatt vannak, tartoznának ő nagysága parancsára megjelenni, oly fórum előtt, melytől ő felsége megmentette; tartoznának elvállalni a meggyalázó büntetést, elszakadva, gúny tárgyává téve a királyi indultumot?

„Megesnék bizonyára, ha megjelenve elítéltetnének (az által, a ki ellenem pört nem indíthat, a kit a föld leghatalmasabb fejedelme tiltott el a pörtől és minden háborgatásuktól) még esztendeig Bécsben sollicitálnunk köllene“.

„Ójjon Isten, hogy maga a felséges cancellaria adjon erre okot!“ Ők sem adhatnak, mert hűtlenség lenne elszakadni az indultumtól, azért biztatja fiát, hogy tovább is sürgesse a tiltó parancsot, a melyet a felséges cancellariának nem lehet megtagadni, mert a királyi hatalomnak nem helyezhet elébe senkit.

„Nem csoda, hogy a cancellar, mint papi méltóság, amoda reflexióval vagyon is; de e csak próba“, ha állhatatosak lesznek, nem hiúsíthatják meg munkájukat.

Azért csak kérje a cancellariai consiliariusokat és secretariusokat, hogy siettessék ügyüket és ha a cancellarián akadályozzák, kérjen audientíát ő felségétől.

¹ Még az indultumban is elő kellett volna fordulnia, ha erre kötelesek lettek volna, a mint nem marad el a consensusból a dispensatio megemlítése.

Arra is gondol, hogy fia irtózik az audientiától, azért, hogy bátorítsa, azt tanácsolja, hogy Jeszenák Pállal menjen a kihallgatásra és „ő kegyelme volna a szószóló“. Mondaná el, hogy mennyi idő óta, mily költségesen fáradoznak a királyi tekintély megtartásáért, a szegény házások csendességéért; de a beadandó kérvényben egy szóval se sértse a cancellariát.

A király gyóntatópapjának, Tenemann atyának is tudtára adta üldöztetésüket. Menjen el hozzá is, kérje pártfogását és mondja meg bátran, hogy mennyire tartóztatják, holott a királyi tekintélyért fírad.

A ministerekben és Savoyai Eugen hercegben is — „az hol József úr (Sigray) utat nyerhet“ — pártfogót találhat.

Az egész levél intelem arra, hogy ne engedje magát becsapni, hogy vessen véget már tökéletesen üldözésüknek. Erre inti határozottan befejező soraiban: „Édes fiam, szenvedj és munkálkodjál, a mint becsületünket, életünket szereted s re infecta ne jöjj el; mindazonáltal hozzon Isten mentől hamarébb örömünkre!“

László már se a Révay, se az atyja levelét nem olvashatta Bécsben, mert a *próbát* nem állotta ki. Szelíd szívvel, tudományos hajlamokkal megáldott, békés természetű ember volt.¹ Mintha nem lett volna bátorsága kenyértörésre vinni a dolgot, feledve joggalan üldözésüket, nem véve észre a méltatlanságot, melyet a cancellár mostani tanácsával is elkövet, elfeledkezik atyja annyiszor ismételt tanácsáról, parancsáról: hogy kérjen audientiát a királytól, ha a cancellarián nem ér el sikert.

Be sem várva atyja parancsát, május 18. vagy 19-én Bécsből „aggodalmak között“ elindult,² megkérve Kuncz Jakabot, a lutheranusok bécsi agensét, hogy értesítse őt, ha az ügy a cancellariai tanácskozások közben szóba jön.³

¹ Hogy a békét mennyire becsülte, szépen mutatja az, hogy család-történeti mnnkájában (Kéziratban a br. Radvánszky-levéltárban) atyja kuru-czkori, különösen erdélyi szereplését, mint a béke kultuszát tünteti fel, pedig másképp vala.

² Adattár XCII. Az elutazás napjáról nincs adat; de már 19-én Pozsonyban van. Bécsből Pozsony egy ugrás volt az akkori úti alkalmatosságokkal is.

³ Adattár LVII.

Május 19-én már Pozsonyban a nádornak, Pálffy Miklós-nak és 21-én Királyfalván a bánnak, Pálffy Jánosnak mutatja be az indultumot,¹ hogy ez által is fokozza erejét, hatását, hogy annál jobban respectálják Nagy-Szombatban.

22. vagy 23-án már otthon kellett lennie.

Bizonyos, hogy atyját nem értesítette elindulásáról.² Meg akarta lepni övéit, a kik azt hitték, hogy atya hatalmas levele után csak elhatározza magát a kihallgatásra. Talán a meglepetés sikerült, de arról, hogy az első öröm lecsillapultával hogyan számolt be 10 heti bécsi tartózkodásáról, nem szól emlékirata. Sokat tapasztalhatott, de semmi eredményt nem ért el. Azaz, hogy egyenesen csak neki tulajdoníthatjuk, hogy a pör újabb állapotba jutott.

Mintha azt a kemény önérzetet, mely a Radvánszky János leveleiben megcsillan, valahányszor a vicariusról ír, a kényszerűség kiölte volna, ezután jó ideig nincs szó ellenségük törekvésének megghiúsításáról, hanem egyezkednek és kegyét keresik annak az embernek, a ki őket megsértette és a kiről eddig nem is akartak tudni.

¹ A bemutatást és azon ígéretet, hogy mindenben az indultumhoz alkalmazkodnak, az indultum hátára vezették rá. L. Adattár XXXIV. és 51. l.

² Csak így érthető, hogy atyjától elutazása után *két* levél érkezett Bécsbe. Adattár LIV., LVI.

IX.

Egyezkedések.

Nagy hatású gondatlanság volt a László meghátrálása. Az egyezkedési kísérlet annyi, mint személyük biztosításáért az eddigi szilárd elvi alapról való távozás, mely eleitől kezdve magában hordozta a sikertelenség csiráját, mert az eddig hajthatatlan, büszke emberek béketörekvését nem magyarázhatták másképp, mint hogy a vicarius levele folytán nincs rendben a szénájuk Bécsben.¹

Láttuk, hogy nem is gondolt erre Radvánszky János, és hogy fia megérkezése után sem változtak elvei, arról igen ékesen beszél az, hogy három hétnél több ideig egy lépést sem tettek az egyezkedésre.²

Csak miután június 4-én a zólyomi plebanus harmadszor is megidézte őket, ment el Radvánszky László Bohus István³ a vicariushoz, kérvényt is adott be a szentszékhez; de abban nem volt szó engedményekről, sem valami nagyobb megalázkodásról.

A Radvánszky György nevében beadott kérvény elmondja a már ismert körülményeket; a dispensatioért tett háromszori

¹ Tényleg így is magyarázták. Még mielőtt izent volna a cancellár (június 25. Adattár LXXVI.) előfordul az 1724. jún. 14. consistoriumi jegyzőkönyvben, hogy a körülményekből látszik, hogy a cancellaria is törvénytelennek és érvénytelennek tartja a házasságot. Adattár LX.

² Alig hihető, hogy ez idő alatt azt várták, hogy nem dönt-e a cancellaria, mert a cancellar elég határozottan megmondta Lászlónak, hogy ő nem tehet semmit. Az csak fiatalos naivság volt Lászlótól, hogy még ezután is megbízta Kuncz Jakabot, hogy kísérje figyelemmel a cancellariai tanácskozásokat. Természetes, hogy Kuncz semmi jóról nem értesíthette. Lásd Adattár LVII.

³ Adattár XCI. és XCII.

haszontalan kísérlete meggyőzte arról, hogy protestáns nem nyerhet dispensatiót, azért a királyhoz fordult, minthogy úgy sem volt szüksége egyházi dispensatorra. Mellékeli a nyert királyi engedélyt, a melynek megsértése nélkül ellenük sem egyházi, sem világi bíróság nem indíthat pört. Kéri a szentszéket, hogy a király iránt való hódolattal alkalmazkodják ahhoz, annyival is inkább, mert nincs törvény, mely a protestánsokat a szentszékek alá rendelné.

Elégtételül bocsánatot kér azért, hogy az indultumot előbb nem mutatta be.¹

Ennyi, a mivel közeledhetnek a szentszékhez. Se a kérés, se az indultum bemutatása, a mennyiben nem idézési határnapon történt, nem a szentszék illetékességének elismerése; a bocsánatkérés már határozottan az, bár annak erejét tompítja, a körülmények kényszerítő erejét érezteti azon elvi kijelentés, hogy nincs törvény, a mely a protestánsokra nézve illetékessé tenné a kath. szentszékeket.

Ily módon vélték megszüntethetőnek a vicarius „végtelen lamentálását“, és mivel többé panaszra nem lehetett ok, remélhették a pörös eljárás beszüntetését.

A consistorium tárgyalni kezdte a kérvényt és sok ideig tanácskozott fölötte; de tökéletesen érthető okokból a pörre új alapot keresett és talált is természetesen.

Ha nem is kaptak értesítést a cancellártól,² Lászlónak gyors távozását összeköttetésbe tudták hozni előbbi levelükkel és bátran következtethettek arra, hogy kérésük nem volt hatástalan a cancellariára, a királyra. A vádlottak nem akarják fentartani az indultum erejét, tehát igazuk volt nekik, a mikor sejtették, hogy a király nem sértheti meg az egyházjogot,³ és így az indultum csak a világi törvények tilalma alól mentette fel a vádlottakat.

Mikroszkopikus vizsgálat alá vették az indultumot és óh csodák csodája, abból is csak azt süttötték ki. Belekapaszkodtak

¹ Adattár LVIII.

² Úgy látszik, hogy nem kaptak, mert jóval későbbi időben kezdik csak hangoztatni, hogy értesültek a király véleményéről.

³ Eddig csak Révay hangoztatta határozottan, hogy „a király nem praeiudicálhat az egyháznak“, a consistorium csak mint sejtelmet fejezte ki, hogy a király nem akar praeiudicálni. Ettől kezdve ez lesz a pör alapja.

ismert hiányaiba,¹ különösen azon ellenmondásba, hogy a király csak a hazai (tehát világi) törvények szerint indítható pört tiltja be, de a tilalmat az egyházi bíróságokra is kiterjeszti.

Ezen ellentét szörnyen tetszik nekik; első tagját diadalmi zászlóként lobogtatják, a másodikat titkon keblükbe rejtik, agyonhallgatják.

Így aztán az indultum kezük között összezsugorodik, jogi erejét elveszíti, consensussá vedlik, a mely csak a világi törvények tilalma alól ment fel; de az egyházi dispensatiót soha feleslegessé nem tette.

Nem is praeiudicálhat az egyháznak a király, mert dicső emlékezetű atyja és elődei sem sértették a szentszékek hatalmát, úgy hogy illetékesek voltak protestánsok fölött is, most pedig statusquóban van az állapot ő felsége ismételt rendelete szerint. Dispensatiót csak főpapok adhatnak ki és protestánsok csak előzetes áttérés árán nyerhetik meg, a mely szabálytól a pápa is csak nagy ritkán tekint el.

Mint hogy a vádlottak egyházi dispensatio nélkül kötöttek házasságot és scandalosusan együtt élnek, kötelessége az egyházi igazságszolgáltatásnak a megbotránkozást eltávoztatni, a házasság érvényességéről döntenie és a bűnösök lelkiüdvéről is gondoskodni.

De azért mégis csak füle mögött ül a consistoriumnak az indultum tilalma: „*tam ecclesiasticos*“. Nem akarja azért nagyon feszíteni a húrt, nem akarja a bűnösök büntetését, ha megmentheti az elvet, ha jóvá teszik hibájukat.

Egyelőre nem szünteti meg a pört, tovább is tiltja együttélésüket, de mindent megbocsát, sőt teljes erejéből segítségét igéri, ha a pápától kérnek dispensatiót.

Kérésükig azonban a júl. 19-re kitűzött határnap megmarad,² de a vicarius szóval megígérte Lászlónak, hogy a terminust felfüggeszti, ha dispensatioért folyamodnak.³

Isten a megmondhatója, hogy őszinte volt-e válaszuk, igéretük, hogy nem lappangott-e a classikus tökéletességgel fogal-

¹ L. 51. lapon.

² Adattár LIX., LX.

³ U. o. LXI., LXVI.

mazott válasz mögött *reservatio mentalis*, hogy nem tart-e álnokságot a jóindulatú ígéret?

Annyi azonban bizonyos, hogy az ajánlat elfogadásával lemondanak az *indultumról*, ők maguk veszik erejét a „*tam ecclesiasticos*“-ban kifejezett tilalomnak, ők maguk ismerik el illetékesnek azon bíróságot, a melytől ő felsége megmentette.

Érdemes volt-e ennyit veszíteni, annyit kockáztatni, a mikor a consistorium csak *pártfogást* ígért, de azt természetesen nem ígérhette, hogy a pápa teljesíti is kérésüket?

Sokáig tépelődhettek e kérdésen, sokszor elolvashatták a választ, a míg tökéletesen meg tudták érteni, mert még hetek mulván is úgy tetszett nekik, hogy Lehotay András consistoriumi jegyző „szántsándékkal obscuritással egyvelítette“.¹

Majd három hétig egy lépést sem tesznek ez ügyben,² de végre is R. László bátyja nevében udvariasan válaszol a vicariusnak, még pedig hasonló obscuritással egyvelítvén levelét.³

Köszöni alázatossággal ő nagyságok gratiáját, „hogy méltóztatának módot keresni a dolognak sopiálásában“, de abban „nem is tudja csak elintézni is magát“, azért egyikük nemsokára ő nagyságának „alázatosan udvarolni fog“, a mikor majd elintézik az ügyet *pártfogásával*.

Nem is lehetne megtudni, hogy mit akar e levél, ha ugyane napon régi meghitt emberüknek, jóakarójuknak, Tapolcsányi Lőrincz jezsuita rectornak⁴ nem írtak volna.

E levél⁵ már őszintébb. „Fiúi bizodalomtól viseltetve“ kéri „*atyi gratiáját*“ és egyenesen megvallja, hogy a consistorium válasza váratlan, hozzá sem szólhat, hanem kéri *informatioját*, hogy miként lehetne úgy intézni az ügyet, hogy a király kegyelmes adományát ne sértsék meg.

Informatiót, tanácsot nemcsak e katolikus papoktól, hanem

¹ Adattár LXXVII.

² Legalább is a levéltár adatai szerint. A consistorium válasza 1725 jún. 14-én kelt és csak júl. 4-én felel rá R. György.

³ Adattár LXI.

⁴ L. a Századokban megjelenő *Radvánszky György eljegyzésének története* című értekezésemet.

⁵ Adattár LXII.

a kor legnagyobb, legtiszteltebb magyar tudósától, Bél Mátyástól is kérnek.

Az a Bél tanácsa, hogy addig Rómából ne kérjenek dispensatiót, a míg nem tudják, hogy tulajdonképen mit akar a király. Aligha eláll attól, a mit oly nagy meggondolással adott.

Mint igaz protestáns jó lelkiismerettel soha sem tanácsolná az egyházi dispensatiót, nem is lenne helyes, idő előtt elszakadni az indultumtól.

Ha a király ellenkező állást foglal el, akkor is jobb kiállani a törvényes büntetést, „quam flere ad novercae tumulum“.

Különben ez saját privát, talán helytelen véleménye, de még az nap sok lutheránus és kálvinista barátja gyűl össze nála, hogy egyházuk hanyatló ügyeiről tanácskozzanak és megkérdi az ő véleményüket és a következő postával megírja.¹

Igéretét be is váltotta.² Barátainak egyhangú véleménye, hogy a júl. 19. terminusra az illetékesség elleni tiltakozódással jelenjenek meg. Így az indultumtól nem állanak el és nagyobb büntetéssel sem sujtják. Kiátkozhatják, de hiszen úgy sem élnek a katolikus egyház kebelében, sujthatják pénzbírsággal, de senki nem hajthatja be rajtuk az indultum ellenére.

Tudják meg a király véleményét is, és egyelőre semmi esetre ne kérjenek dispensatiót, mert úgy sem nyerik meg az áttérés feltétele, vagy reménybeli kifejezése nélkül, az pedig nemcsak az új házásokat, hanem az egész családot végtelen bajokba sodorja. Nem kell ugyanis ígéreteikben bízni, sőt jó mindég reservatio mentalistól tartani. Tehát vagy az említett, vagy más helyesebb tanács szerint jelenjen meg a terminuson és onnan menjen Pozsonyba, a hol három nappal később, júl. 21-én ismét összegyűlnek említett barátai, a kiktől az ügy további folytatására tanácsot nyerhet.

Értésükre adja, hogy Jeszenák Pál testvére, János, a szintén híres jogtudós Nagy-Szombatba készül és felkeresi a vicariust is. Beszélgetésükről majd értesíti.

Jeszenák volt is Nagy-Szombatban, de hivatalos dolgai miatt csak rövid ideig, úgy hogy a vicariussal nem beszélhetett;

¹ Adattár LXIII.

² U. o. LXIV.

de értesült arról, hogy a cancellar Schmauchler Gottfried szklenói plebanus útján üzenetet küldött a vicariusnak. Azt írja tehát, hogy Radvánszky úr menjen Pozsonyba és kérdezősködjék a szklenói plebanustól.¹

Kétségtelen, hogy a cancellar üzenete a vádlottakat nagyon érdekelte; de azért nem megy senki Szklenóba, hanem levél útján tudakozódnak. A plebanus Radvánszky Jánosnak régi lekötelezettje, szívesen is elmondaná az üzenetet, de levélre nem meri bízni. Csak annyit mond el, hogy jún. 25-én Bécsben beszélt a cancellárral. Üzenetét a nagyszombati consistorium egyik tagja közvetítésével juttatta a vicariushoz. Ez izenetből csak annyit sejtet, hogy a vádlottakra nézve kedvező. Erősen reméli, hogy minél hamarabb óhajtott vége lesz a pörnek.²

Meríthettek volna ebből valami tudomást, valami erőt az ellenállásra; de a levélváltásba annyi idő telt, hogy a harmadik terminusig, júl. 19-ig nem vehették.

A vicarius magatartásából pedig nem következtethettek semmi jót. Ugyan most udvariasabb kezd lenni, úgy hogy illedelmesen válaszol a György levelére, ígéreti pártfogását, de inti is Györgyöt, hogy még a terminus előtt jelenjen meg és teljesítse a consistorium kívánságát.³

Szóval szigorúan megmarad előbbi követelése mellett.

Egy hét van még a terminusig; de a vádlottak látszólag még nem határoztak semmit, nem is tesznek semmit. Készületlenül, bizonytalanul néznek a közelgő veszély elébe.

Megmozdul ekkor és interponálja magát az az ember, a kitől legkevésbé várnók: Révay Mihály. Hogyan? Az az önző, labirintus eszű ember ül a vádlottak süllyedő hajójába, a ki minden áron a győző mellé akart állani?

Nagy dolog lehetett, a mi erre indította!

Ő ugyan azt írja, hogy a természet jogán szól bele az ügybe — bárha eddig nem kívánta magát semmibe avatni —

¹ Jeszenák Bélt értesíti és levelét Bél tovább adja; de László távolléte miatt Jánosnak. Hogy hol volt László ez időtáiban, arra semmi adat. Az csak feltétel, hogy talán Révaynál és az ő útjával függene össze Révay közbelépése. Adattár LXVII., LXVIII.

² Adattár LXXVI.

³ U. o. LXV.

mert leánya veszélyben van; de nem lehet készpénznek venni az ő mondását. Megrögzött tulajdonsága, hogy játszik szavaival; de nincs egyetlen egy levele, a melyben ravaszsága és önző lelke jobban feltárulna, mint ebben.

Különös levelének különös jelleme és helyzete az oka. Közkedveltségre, tiszteletre vágyott szerfölött. Mindenkinél kiválóbb, mindenki előtt kedves akart lenni, bárha az utóbbi egyenes jellemű embernek nem sikerül, mihelyt érdekek összeütközéséről van szó, a mikor pártállást kell foglalni.

Kevés embernek jut az a szerencse osztályrészül, hogy jellemét, szavának súlyát jobban érvényesíthesse, mint ez alkalommal Révay Mihálynak. Ő mégis bujkál! Bujkál, mert döntőleg fellépni, exponálni magát, ha van is alkalom, nem szokása; nem teheti különösen most, a mikor leánya és a katolikus érdekek között kell választania. Nagy erő az atyai szeretet, de nagy hatalom a katolicismus is!

Észrevette ő jól, hogy a közel jövő a katolicismusé, állítólag e miatt tért át a katolikus vallásra¹ és rossz sorsa úgy akarta, hogy leánya férjhezmenetele lerontsa, a mit ő oly cél tudatosan építgetett és hirdetett: a katolikus egyház iránti érdekeit. Ugyan az érdem érdem marad, „de az ő háza oka és példája — másoknak.“ És hogy e példában ő tökéletesen ártatlan, azt akarja levelében bizonyítani, de úgy, hogy a mellett esedezhessék leánya mellett a vicariusnál „*lelkiismerete sérelme nélkül.*“

Tehetségét mutatja, hogy ez neki gyönyörűen sikerül! Bebizonyítja, hogy ő tökéletes jó katolikus; kiszámított feledéssel, tudatos tudatlansággal, szántszándékos ferdítésekkel mondja el, hogy neki a házassághoz semmi köze. Ő katolikushoz akarta leányát férjhez adni és csak azért egyezett bele az eljegyzésbe, mert tudta, hogy a rokonság alól protestáns vallásuk miatt úgy sem nyernek dispensatiót. (!) Nem is nyertek, de Isten tudja, kinek tanácsából, a királyhoz fordultak, a ki engedélyt

¹ Schmal András: Adversaria. Közölte Fabo A.: Monumenta evangelicorum Aug. conf. in Hungaria historica. Pest, 1863. II. 139. Péter testvérével együtt „dignitatum regni percupidi relictis sacris evangelicis Romano-catholicis se adsociarent“. Az ily vádaknak nem mindig lehet igazat adni, de Révay jelleme erősíti.

adott nekik. Távolléte alatt, tudta nélkül, feleségének félrevezetésével történt az esküvő.

Isten akaratából a baj megtörtént. Bármennyire sajnálja is, de leányát se tagadhatja meg, segítenie kell a természet jogán lelkiismerete sérelme nélkül, az pedig nem történhetik másképp, mint ha esedezik a vicariushoz.

Miután így hosszadalmasan megveti az alapot, bebizonyítja ártatlanságát, kifogástalan igaz hívő voltát és az egyház sérelme miatt sajnó kebelére szorítja bűnös leányát, akkor érkezik a legkényesebb feladathoz, mi pedig levelének a legtöbb hájjal kent, legkörmönfontabb részéhez. Itt igyekszik a legbutábbnak látszani, de azért minden sora tele észszel, minden szava hatásra számít.

Világosan írni, a kérdést bármily elvi szempontból felfogni, kérését határozottan kifejezni nem meri, mert akkor határozott pártállást kellene foglalnia. Játsza inkább az egyházjoghoz nem értőt; de e közben a ferde vallási helyzeteket felhasználva, látszólag egész öntudatlanul nagy hatású, döntő kérdéseket tesz fel.

Szabad-e az felséges királyunknak a protestánsok vallásszabadságát megszüntetni vagy megszorítani?

(*Vicarius*: Hogyne! Úgyis csak túrt *felekezet*; kényszerből kapott vallásszabadságot. Ha az ok megszűnik, az okozatnak is meg kell szűnni. L. az 1715. országgyűlési szereplését).

(*Igazság*: Nem szabad).

Szabad-e szabadságukat annyéra tágítani, hogy tiltott rokonsági fokozatban egyházi dispensatio nélkül köthessenek házasságot és egyéb tekintetben is oly szabadságuk legyen, mint másutt?

(*Vicarius*: A világért sem! A király nem sértheti meg az (r. kath.) egyház jogait).

(*Igazság*: Akkor azt is szabad. Különbén is a protestánsoknak ehhez joguk van).

Kelepczés kérdése összeveszíti a vicariust az igazsággal de ő ennek előnyét nem használja fel. Nem akar inter duos litigantes sem az igazság, sem a vicarius pártjára állani,¹ hanem

¹ Ugyan azt írja, hogy bárcsak megszüntetné a király a protestánsok szabad vallásgyakorlatát, vagy legalább megszorítaná (ő is a vallás-

látszólag minden összefüggés nélkül,¹ a logika agyontiprásával és a kérdésben való legelemibb járatlansággal (?) a vádlottak céljainak, határozatlanságának megemlítése után folytatja: „Ha abban leginkább vétkesek, hogy hérdetés nélkül meglőtt az copula“, azon könnyen lehet segíteni.

Tudta ő jól, hogy ez a legkisebb vétkük a vicarius szemében, de így éri azt el, hogy *tudomása szerint* kicsiny vétekekben, inkább hibában leledző leányának pártfogást kérhet bűnpártolás, lelkiismereti sérelem nélkül. Megmarad tehát tökéletes igaz hívőnek, de a további kérést úgy teszi fel, hogy teljesítésével a vicarius teljesen megszüntetné a pört.

Mivel oly könnyen elsimítható vétekről van szó, kéri, hogy mentse fel őket, vagy várják meg a királynak a vallásügyi bizottság határozatai fölött való döntését és azután ítéljen.

Kérésének utolsó része sem szűkölködik praktika nélkül. Ekkor már készen voltak a vallásügyi bizottság actái. Mint a bizottság tagja tudta, hogy az egyik határozat szerint a protestánsok házassági ügyei a szentszékek elé tartoznak ugyan; de protestáns törvények szerint ítélendők meg. Ha a király e pontot megerősíti, akkor a vicarius kénytelen lesz felmenteni a vádlottakat.

Arra is számít, hogy egyik kérését sem teljesíti. Ez esetben kéri, hogy „méltóztassék őszinte bizalommal megírnya, mihez tartásák magokat?“²

Ezt a nagy ügyességgel szőtt, fondorlattal terhelt levelet Lehotay Andrásnak, a consistorium jegyzőjének küldi, hogy adja át a vicariusnak. Őt magát is kérte, hogy befolyását a vádlottak javára érvényesítse.

Azonban egyik kérése sem sikerült. A vicarius sajnálkozik, igéri pártfogását, a mennyiben lehet Isten, lelkiismerete és az

ügyi bizottságban szívesen fáradozott azért), de ha ellenkezőleg cselekszik, tehetni-e róla?

¹ A nagy ür takarhatja azt, hogy a királyi engedély után (mivel ahhoz a királynak joga volt) csak a házasság formahibáiról lehet szó, különösen a kihirdetés elmaradásáról.

² Adattár LXIX. A nagyon érdekes levelet — mint a ravaszsnak és régi magyar szövevényes stylusnak kiváló mintáját — érdemes elolvasni. Ismeretes tulajdonsági miatt több helyen jónak tartottam commentálni.

egyházjog sérelme nélkül, egész határozottan hangoztatja az indultum elleni véleményét, de Révay két első kérésére nem is felel, a harmadikon meg átsiklik egy fenyegetőzéssel. „Hogyha azért még a terminus előtt nem teljesítik a citált felek kegyes ajánlatát és minapiban kiadott határozatát a tekintetes szentszéknek, senkinek másnak ne tulajdonítsák ő kegyelmek valami következik azután, hanem önnön magoknak“.¹

Nem is lehet ezt tőle rossz néven venni, mert Révay nem volt őszinte, mégis őszinteséget kért!

Fifikája Lehotayval szemben még hatalmasabb csütörtököt mondott. Bár ő néha el-elejt egy-egy őszinte szót, de levelével a consistorium érdekét szolgálja, sőt a jármot a Révay nyakába veti, mert kéri, hogy levelének tartalmát adja be a Radvánszkyaknak, mint saját véleményét. Azt hitte, hogy így alázatosabbak lesznek, mert hát szerinte az a legnagyobb baj, „hogy az emberek vagy nem akarják magokat megalázni, vagy a kikre bízzák, nem tudják a dolgok folyamatját“. A consistorium válaszában megvan az egyetlen békefeltétel, felajánlották a közbenjárást, „ha köll. Azért köll-e, vagy nem, nyilatkozni köllenek. Ha köll, tehát instálni jó“ a közbenjárásért és a terminus felfüggesztéséért.

Maga a szentszék kér érdekükben, mert így könnyebben megy a dolog és nem is kerül annyiba, mint a mennyit „ide s tova sollicitatiókra költenek“. Minden más költségük haszontalan, ez biztos eredménnyel jár, mert a vicarius szévesen munkálkodik érdekükben, magának sem lévén „semmi gyönyörúsége afféle galibákban“.²

E levélből sem lehetett megtudni azt, a mire a vádlottnak szüksége volt, hogy t. i. mi lesz az eredménye, ha az indultumhoz ragaszkodnak és a consistorium határozatát nem teljesítik?

A vicarius nem felel egyenesen e kérdésre, de enyhődik szigorúsága.³ Lehotay is a consistorium követelését ismétli és tökéletes ártatlan levelének titkolását kéri.⁴

¹ Adattár LXXII.

² U. o. LXXI.

³ Adattár LXXVII.

⁴ Csak a Radvánszkyakra való tekintettel kérheti a titoktartást, mert

Miért? Valami nagy oknak kellett működni, vagy valami fondorlatot takargatnak, hogy ennyire megváltoztak, hogy a vádlottak előtt annyira titkolóznak!

Miért változott meg annyira az a vicarius, a ki a kérő Radvánszkyakkal oly tapintatlanul bánt, hogy most a bűnös, vádlott Radvánszkyak iránt csupa udvariasság, et in omnibus licitis csupa atyai gratia? Miért válaszol most oly készségesen annak a Révaynak, a kinek levelét akkor válaszra se méltatta?

Lehetetlen, hogy azóta vette volna észre nevelési fogyatkozásait és udvariasságban épen most akarná felülmulni önmagát.

Az sem valószínű, hogy a vádlottakat, a kiket a körülmények kedvezésével a végletekig üldözött, őszintén megsajnálta akkor, a mikor a helyzetet annyira élére állította, hogy csak a Radvánszkyak bukása, vagy az ő kudarca következhetett be.

Vajjon nem a saját bőrét félti-e? Bízhatik-e abban, hogy a király tréfára veszi auctoritásának megsértését? Mert könnyű beszélni, könnyű híresztelni, hogy a király nem sértheti az egyház jogát; de nehéz hivatalosan döntení, nehéz a király szigorú tilalmát semmibe venni; nem tanácsos valakit oly dologért elítélni, a melyben, — ha bűn, — főbűnös a király. Mert olyan a helyzet, hogy formahibákért elítélheti a Radvánszkyakat, de különben a királylyal száll pörbe.

Ő ugyan azt híreszteli, hogy a cancellar már üzent neki, hogy az indultummal nem akarta a király az egyházjogot sérteni, a mit azonban meghazudtol magatartásával. Miért ígérgetné pártfogását, atyai jóindulatát, a mikor disznóknak nem való gyöngy, ha nem azt akarná, hogy a vádlottak álljanak el az indultumtól, foszszák meg magukat egyetlen oltalmuktól, és így ártalmatlanokká válva, függenek kénye-kedvétől.

Miért óhajtaná előre megszerezni a bécsi nuntiatúrától a vádlottak számára a dispensatiót,² ha nem félne a döntéstől, ha

levelében sehogy sem találhatni katolikus érdeket sértő részt. Az volna az óhajtása, hogy Révay látszólag saját magától adja be tanácsát a Radvánszkyaknak.

¹ L. a szklenói plebanus szerepét 82. l. és Adattár LXXIII., LXXIV., LXXIX.

² Adattár LXXIV.

nemcsak arra törekednék, hogy becsületesen, egyháza sérelme nélkül bontakozzék ki a galibából?

Mivel Révay későn vette a válaszokat, a vádlottak a harmadik terminus előtt nem tájékozhatták magukat. Az adatok hiánya arra mutat, hogy nem is mozdult meg közülök egyik sem, hogy valami bizonyosat megtudjon.

Elvégez mindent helyettük Jeszenák János. Bár úgy látszik, hogy még csak közelebbi ismeretség sem fűzte a Radvánszkyakhoz,¹ mégis nagy ügyszeretettel, jóindulattal és előrelátással munkálkodik közre.

Kétszer is megfordult Nagy-Szombatban. Megtudja sub rosa, hogy a vicariusnak azt üzente a cancellar, hogy az ügyet csendesén, feltűnés nélkül rendezze. Sokat fáradott a terminus elhalasztásáért,² ki is eszközölt annyit, hogy a consistorium tárgyalni kezdett erről; de pro et contra lévén felszólalások, nem határozott.

Erről értesíti a káptalani ügyész, Bencsik Mihály és mivel kifejezi azt a reményét, hogy a vicarius engedne, ha valaki nála megjelenne, vagy bárcsak Jeszenák egy szép levelet írna,³ a végén udvarolt a vicariusnak is, alkalmat nyújtva neki, hogy előhozza a Radvánszky-pört.

„Praesentia plus operatur“, mert a papir sokat eltűr. A vicarius, a ki levélben oly ügyesen leplezte helyzetét, Jeszenák kérdései elől nem térhet ki, sőt arra is kénytelen, hogy őszintén nyilatkozzék.

Panaszkodott ő nagysága, hogy soha nagyobb galibája nem volt, kívánná azért a Radvánszky-család megelégedésével végezni ezen dolgot.

Jeszenák kérte a terminus elhalasztását, minthogy azzal megelégednének a vádlottak.

Ő nagysága nem egyezik bele máskép, csak ha ígéretet tesznek, hogy Rómából dispensatiót kérnek. A terminuson úgy is arra kényszerítik, hogy nyilatkozzanak: akarnak-e pörbe bocsát-

¹ Rendesen Bélnek ír, a ki közvetíti levelét.

² Adattár LXXIII.

³ Adattár LXX. Körülbelül Bencsik árulta el a cancellár üzenetét.

kozni, vagy Rómából dispensatiót kérni? Ha nem jelennek meg, valvalissal idézi meg őket.

Jeszenák példázódott az indultummal, a vicarius pedig következetesen előtte is elferdítette a cancellar üzenetét, nem tudva azt, hogy már elárulták.

Jeszenák őszintén megmondta, hogy a dispensatiókérés veszedelmes.

Ő nagysága ígérte, hogy az áttérés csak remény alakjában lesz kifejezve.¹

Jeszenák még ezt is veszedelmesnek találta, szerette volna, ha a vicarius dispensál, a mint hallotta Bencsiktől és a consistorium egyik tagjától, hogy dispensálhat; de ő nagysága azt mondta, hogy neki nincs arra joga.²

Beszélgetésük leírása után jó tanácsokat ad levelében a vádlottaknak. Kérdésbe veszi, hogy meg lehetne vesztegetni a consistorium egyes tagjait s így várni be az ítéletet; de ezt nem tartja oly célravezetőnek, mint a terminus elhalasztását. Meg lehetne ezt nyerni ravaszsággal. A mikor felteszik a kérdést, hogy akarnak-e dispensatiót, azt kell felelni, hogy a dolgot jóakaróikkal és ügyvédekkel nem beszélhették meg, azért hirtelen nem felelhetnek. Hiszen még emberük sincs, a kivel a kérvényt megirathatnák. Adjanak azért négyheti haladékot, mely idő alatt a vicariust a galibától megszabadítanák.

Ha megnyerik, „jó volna Bécsbe fölmenni György úrnak

¹ Ez az első határozott ígérete erre vonatkozólag. Eddig csak azt ígérte, hogy a pápánál közbenjár a dispensatióért.

² El is hihetjük. Valószínűnek tartom azonban, hogy más püspököknek sem volt joga arra, hogy protestánsoknak dispensáljon. Legalább is a pápai felhatalmazás tudtommal e jogot expressis verbis nem szokta kifejezni; de azért más püspökök (nyitrai, egri, l. a Századok 1903. nov. számában dolgozatomat Radvánszky György eljegyzéséről) vigan dispensálnak. Annyi bizonyos, hogy az egyházi törvények szerint hasonló körülmények között a házasság megkötése után a vicarius még katolikusoknak sem adhatott volna dispensatiót. Ugyanis ha megvolt is a jóhiszemőség (az indultumban való hit), de az eset köztudomású lett.

Valószínű, hogy ezért is nem nyer a vicarius a nunciaturától kedvező feleletet.

is az asszonynyal együtt s vévén ő felségénél audientiát, ministeriumot is a dologról informálni¹.

A viszonyokkal alaposan megismertető, jó tanácsokkal terhes levelét útközben írta és Bucsánból Radvánszky László címén Nagy-Szombatba küldötte. Ugyancsak az ő részére Amadé Antalnénál lepecsételve utasításokat hagyott.²

Ebből tudhatjuk, hogy az volt a terv, hogy Radvánszky László jelenik meg a terminuson; de egyebet a terminus előtti heteken a vádlottakról alig tudunk.

Úgy látszik, hogy sokáig nem jutottak elhatározásra. Révay azt írja róluk, hogy a pápai dispensatio megnyerésében nem bíznak, az indultumtól elszakadni nem akarnak. A szentszéket nem is örömet sértenék, s ha lehetne, bíróságát annál is inkább elkerülnék.³

Egyéb tudósításunk nincs is, pedig ép' ez időben levél levelet ér. Jóakaró és nem jóakaró adja a tanácsot; de hogy azok közül melyiket fogadták el, hogyan gondolkoznak, arra nincs adat.

A protestáns jóakarók kitérésre buzdítják őket, a vicarius köre (kivéve Bencsiket) a pápai dispensationál más kivezető utat nem talál, Révay pedig felül Lehotaynak, de azért egyiket is, másikat is tanácsolja.⁴

Az a legszomorúbb a dologban, hogy mind e tanácsok elkésve érkeznek. A mikor Révay perczről-perczre várja a vicarius válaszát, és Jeszenák a legszámbevehetőbb levelet írja, már az előtt egy nappal, júl. 15-én, Radvánszky János „expediálta Bohus János uramat Nagy-Szombatba”.⁵ Hogy miért nem Lászlót az előbbi terv szerint, arra csak azzal a feltétellel felelhetünk, hogy nála tapasztaltabb, nyelvére vigyázó ember kellett.⁶

Miért nem várták be a Révay és Jeszenák értesítését, arról

¹ Adattár LXXIV.

² U. o. LXXIII. és LXXIV.

³ U. o. LXIX.

⁴ U. o. LXXV.

⁵ U. o. LXXXVII.

⁶ Ugyanis egyetlen érdemleges szó kiejtése, mely a per tárgyára vonatkozik, pörbe bocsátkozásnak tekintetik, mintha a vádlott az illetéktelen bíró illetékességét elismerte volna.

a vicarius kívánsága világosít fel. Azt írta ugyanis Györgynek, hogy még a terminus előtt jelenjen meg nála¹; de úgy látszik, hogy Györgyöt nemcsak a megjelenésre, de még arra sem lehetett rábírní, hogy a vicarius udvarias levelére válaszoljon. Ő tudni sem akart a pörről. Egy rövid másolatot kivéve, egy vonást sem tett a kibontakozásért, hanem aggodalom nélkül él feleségének és alispáni teendőinek. Mindenről gondoskodik helyette atyja vagy öccse, az írásokat pedig közös erővel csinálják: László fogalmazza, atyja átjavitja.

A pörnek e legnehezebb, legveszélyesebb szakában is így történt. A György nevében írt levél² mutatja azt a határozatlanságot, bizonytalanságot, a melyben voltak.

Tulajdonkép csak arra a kérdésre kellett volna felelni, hogy kell-e dispensatio vagy nem? Ők épen arra nem felelhetnek és nem írhatnak semmi érdemlegest, mert ki tudja, nem rontják-e azzal el, a mit Révay vagy Jeszenák segített?

Azért csak általánosságban mozog a levél. György köszöni a vicarius újból ajánlott gratiáját, mentegetőzik, hogy a terminus előtt oly hirtelen, bizonyos alkalmatlanságok miatt ő nagyságának nem udvarolhat, hanem Bohus János ügyvédet küldi, a ki elmaradásának való okát elmondja.

Egyetlen határozott dolog van a levélben, és ez a terminus elhalasztásáért való kérelem. Ennek be kellett következnie, akár dispensatiót kér, akár tiltó parancsot akar kieszközölni.

Hogy mi célból kéri, azt egy szava sem árulja el. Azonban a legnagyobb ügyességgel használja fel indokul azt, hogy Tapolcsányi előbbi bizalmas levelére még nem válaszolt, „holott a nélkül megindulni sem tud“, mert tanácsa, információja nélkül a sokféle lehetséges mód között nem választhat.

Tehát a csodálatos véletlen folytán tökéletesen úgy indult a dolog, a mint Jeszenák tervelte és még csodálatosabb, hogy Bohusnak is oly utasításokat adnak, a milyeneket Jeszenák is jónak tartott, hogy t. i. jóakaróikkal nem beszélhették meg még a jövőt, azért halasztást kérnek. Ha a szentszék nem engedi meg

¹ L. a 82. l.

² Adattár LXVI.

és ítélőszékké alakul, ne bocsátkozzék pörbe, hanem tiltakozzék az illetékesség ellen.¹

Utasítása volt még arra, hogy ejtse útba Blatniczát, tudakozódjék a vicarius válasza felől, kérje Révay tanácsát.

Révay meg is jelentette neki „csekély tetszését“, de szerencsére a vicarius levele még nem érkezett meg² és így Bohus annál zavartalanabb reményekkel siethetett Nagy-Szombatba, hogy még a terminus előtt beszélhessen a vicariussal.

Valószínű, hogy itt találta Jeszenák említett levelét, felbontotta és tanácsaival erősödve nézett a nehéz nap elé.

A szentszék — miután több haszontalan kísérletet tettek, hogy Bohust pörbe bocsátkozásra bírják — tekintettel a szokatlan helyzetre nem követi a szokott praxist; nem mondja ki az elmarasztaló ítéletet, nem ad ki valvalist, hanem figyelemre méltatva azt, hogy Radvánszky György még a terminus előtt is kért pörhალasztást, meg nem nevezett egyének közbenjárására, bizonyos okok miatt, a terminust egy időre felfüggeszti. Ez idő alatt elvárják, hogy Radvánszky György nyilatkozzék a szentszék ajánlata felől.³

A szentszékek birói praxisában szokatlan határozat napján ír Tapolcsányi is a vicarius hatására Radvánszky Györgynek.

Elhíhetjük neki, hogy „szívesen bánta“, hogy nem válszolt és ez által indokot nyújtott a pörhალasztásra. Most jóvá teszi hibáját, lument mutat Györgynek, hogy a vicarius információja „szerént tévő legyen“. A királytól úgy sem várhat semmit, ők pedig „módjuk és hatalmuk szerint“ Rómában pártfogolják.

Mivel a terminust felfüggesztették, „üdüje leszen maga dolgát helyesen kormányozni“.⁴

Kérdéses azonban, hogy mit tartanak ők helyesnek, hogy vajjon a pörhალasztás után lesz-e hatása a Tapolcsányi tanácsának, a kinek információja nélkül azelőtt nem akartak semmit tenni?

¹ Adattár XCII.

² U. o. LXXV.

³ U. o. LXXVIII.

⁴ U. o. LXXIX.

A kérdésre sok ideig nem kapunk feleletet. Megint meddő, üres hetek következnek, a nélkül hogy őr támadna a dolgok fejlődésében; mert nem a mostoha idők fosztottak meg az adatoktól, hanem a Radvánszkyak nem tettek egyelőre semmi feljegyzésre méltót. Az aggodalmas napok után élvezték a nyugalmat. A szentszék szept. 30-ig¹ halasztotta a pört; volt tehát még elég idejük a cselekvésre. „Qui habet tempus, habet vitam“.

¹ Adattár LXXX. Arra is van adatunk, hogy szept. 19-ig függesztették fel a terminust. Tajnai J. szept. 20-án, csütörtök napon írja: Másképp ha ezen kegyes parancsolatval nem impediálto volna, elmúlt szerdán vigső sententiájó pronuntióltatott volna. Adattár XC.

X.

Radvánszky János kieszközli a királyi tiltó parancsot.

„Radvánszky György úrnak pedig elég volt terminus halasztást nyerni, mert az összes barátai véleménye, sőt kérése intette, hogy ne hirtelenkedje el a dolgot; az egyházi dispensatiókérésnek előírt útja nemcsak egyházunkra, de a királyi hatalomra is sérelmes, azért a pör ellen magasabb fórumtól, a királytól kell orvosszert kérni, mert volt is remény megnyerésére és tudták is, hogy a szentszék kérése a cancellarián eredménytelen volt“.¹

Így folytatja László emlékiratát minden átmenet nélkül, mintha a halasztással mindent megnyertek volna, pedig van arra is adat, hogy az eredmény majdnem kétségessé vált. Ez adat Bél Mátyásnak aug. 9-én kelt levelében van.

Bél Mátyás korának legnagyobb tudósa és a lutheránusoknak elsőrendű papja és tanára volt. A tudománynak és egyháznak élt; e kettőnek szeretete töltötte be nagy szívét. Láttuk, hogy egyháza és a vádlottak, mint volt tanítványai iránt való

¹ R. Lászlónak leírása tökéletesen téves, még pedig azért, mert Bélnek a *terminus előtt* írt levele lebegett szeme előtt. Ebben van: *Alioquin quaerendam Romae dispensationem — omnes sinceri amici dissuadent. A terminus elhalasztása után ellenkezőleg azt írja: Varii varia suggerant consilia.*

Ugyancsak a terminus előtti levelében írja, hogy a cancellar nem azt üzente, a mit a vicarius híresztel, tehát kérésük nem sikerült. (Adattár LXXIII. Útóirat.)

Hogy a dolgot ne hirtelenkedjék el, arra is a terminus előtt intik. Ép' a terminus napján írja László Révaynak: „Pozsonyi jó uraink is, hogy cum declaratione cathogorica ne hertelenkedjünk, tanácsolják.“

Hogy az ügy a terminus után is kétséges volt, Bélnek következő szavai bizonyítják: *Labantibus rebus nostris, tandem succuratur. Az ügyet intricatum negotium-nak nevezi.*

szeretete folytán — mihelyt megtudja, hogy a György „hajója a révben szenved törést“ — rögtön ír, tanácsokat ad, kitartásra, a királyba vetett bizodalomra inti őket. Barátaival tanácskozik ügyükben, jogtudósokat ajánl nekik, és Jeszenákot közbenjárásra kéri, a kinek közvetítésével több dologról értesülnek és Bencsiket is megnyerik.

Egyháza érdekében, a mely világiakra támaszkodik és oly gazdag, buzgó tagok elvesztését — mint a Radvánszkyak — igen megérezte volna, figyelmezteti őket, hogy veszélyes dolog Rómából kérni dispensatiót: veszélyes az egyházra, veszélyes a családra, ha ígéretekben hisznek, reservatio mentalistól nem tartanak, mert behálózzák őket, vagy legalább is a születendő gyermekeket.

Még a terminus előtti kétséges időben is „az örök üdvösség szerelmére, a dicső család érintetlen virágára“ kéri őket, hogy kövessenek el mindent, hogy az indultumnak érvényt szerezzenek.

Ugyanez a Bél a terminus felfüggesztése után — a melylyel László szerint mindent megnyertek — azon töri fejét, hogy kiegyeztesse az indultumot az egyházi dispensatióval.

Bizonyos, hogy ő első sorban egyháza és nem a Radvánszkyak érdekében teszi meg azt, a mit tehetett. Hiszen ha csak arról van szó, hogy a pör megszűnjék, az új házasságokat ne háborgassák, könnyű lett volna áttéréssel elhárítani, de ő nem Radvánszky György nyugalmáért, hanem a lutheránus Radvánszkyakért küzd, a kik elvet képviselnek.

Mégis most keresi a compromissumot! Miért?

Mert bizonyára ismét annyira össze kezdtek bogzódni a szálak, hogy más kibontakozást nem talált és a fél győzelmet sem vetette meg a biztos veszteséggel szemben.

Úgy látszik, hogy a cancellár is azt óhajtotta, hogy az indultumtól elállva egyházi dispensatiót szerezzenek¹ és nem hihette, hogy a cancellár befolyásával szemben az indultum erejét érvényesíteni tudják, azért kezd azoknak véleménye teteszeni neki, a kik azt tartják a leghelyesebbnek, hogy ne dispen-

¹ Dominus C(ancellarius) nihil aliud praestolatur, quam ut misso indultu caesareo-regio condescendatur in puram dispensationem. Adattár LXXX.

satiót, hanem a dispensáló indultumnak az áttérés feltétele, vagy reménybeli kifejezése nélküli megerősítését kell kérni.

Így mindhárom érdeknek eleget tesznek; ők nyugodtan maradhatnak lutheránusok, respectálják a katolikusok követelését és a pápai megerősítés nem lehet káros a királyi tekintélyre se, mert igen gyakori eset, hogy a királyi adományokat a pápa elismeri, megerősíti.

Figyelmezteti őket ezen kívül, hogy siessenek, mert többé nem lehet terminushalasztást nyerni.

E levele tulajdonképp válasz R. Jánosnak egy olyan levelére, a melyben ügyeik állapotjáról értesíti. Különböen egyéb reflexio nincs benne, mint az, hogy R. János Pozsonyba készül és kéri, hogy ne késlekedjék, mert óhajtott megjelenése nagy hatású lesz úgy Nagy-Szombatban, mint Bécsben.¹

Bármily tetszetős is volt Bél tanácsa, Radvánszky János nem fogadta el. Régebben talán még elfogadta volna az egyházi dispensatiót, ha a régi praxis szerint nem kellett volna a pápához fordulni, hanem a szentszék kért volna jogot a dispensálásra,² de most már határozott, hogy személyesen kér fia érdekében védelmet a királytól.

Eddig nem is gondolt rá, hiszen a régi kurucz kincstartó, ha ki is békült az állapotok változásával, ha tiszteli is a békés, jogtisztelő királyt, nem hajlong, nem könyörög előtte egykönnyen.

Most félre teszi tartózkodását; fia ügye egyháza ügye, nem szégyen azért könyörögni, ha más eszköz nincs.

Augusztus 15-én indult meg Radványból László és Istók fiával együtt³ és 19-én megérkezett Királyfalvára, Pálffy Jánoshoz, a bánhoz és „megudvarolta“.

¹ Adattár LXXX.

² Erre vonatkoznak László szavai a terminus napján kelt levelében: Más volna a dolog, ha hogy ő nagyságok magok impetrálnák dispensandi facultatem az előtti praxis szerint. Adattár LXXVII.

E kijelentés az, a melylyel legmesszebb távoznak az elvi alaptól.

³ Útjáról rövid feljegyzések vannak 1725. lőcsei kalendáriumában; de ezek az útiránynál és összeköttetéseinél egyébről nem világosítanak fel. Legbővebb forrásunk feleségéhez intézett levelei, mert László emlékirata e részben sem pontos és megdöbbentően rövid.

Ő excellentiája igen kedvesen fogadta, alkalmasint szólott a dologhoz és sok jóval biztatta.

A mikor megtudta, hogy két fia is vele van, azonnal behívatta; ebédre, sőt éjszakára is marasztotta.¹ A bán megajándékozta „egy szép fekete metszetlen lóval“, a mi igen kedves ajándék lehetett neki, mint híres lótenyésztőnek, a méltóságos asszony pedig minden majorságán meghordozta.

Úgy látszik, hogy nagyon megtetszett neki a 12 éves Istók, a ki most ment először nyilvános iskolába, Pozsonyba. Szépen is viselkedett, „valóban reá tartotta magát. Asztalnál, kertben is a szép narancs- s citromfáknak gyümölcsével kedveskedett néki a méltóságos bánné“.³

A szíves fogadás után 20-án reggel indult Pozsonyba. Délre már meg is érkezett; de nem sokat végezhetett, mert „az urak egy companiában vendégeskedtek egész kilencz óráig“.

E délután tehát volt ideje, hogy Istók dolgában beszéljen Bél Mátyás és Beer Vilmos tanárokkal; de csak másnap szálléhatta bé kvártélyába, mert Mikos uram,³ a kinél akarta hagyni, előző délután kinn volt a szomszéd faluban.

Fiának elhelyezése után udvarlott gróf Pálffy Miklós nádornak,⁴ a ki „játszott ugyan szavaiban“, de információit is kegyelmesen bevette.⁵

Beszélgetésük egész bizalmas lehetett, mert a nádor tudakozódott, hogy szereti-e fia a menyét annyira, mint ő szerette feleségét abban az időben és úgy, a szerént szereti-é most is?

Erre volt „illendő válaszsza“ ő is.⁶

Másnap ugyancsak Pozsonyban gróf Erdődy György kamaraelnökönek udvarolt Gerhard György ügyében.⁷

E három forrásnak kisebb adatait is felhasználom, mert a társadalmi viszonyoknak igen hű képét adják.

¹ LXXXVII.

² Adattár LXXXI.

³ Ez időben szerepel Mikos Mihály, pozsonyi bíró. L. Ribini i. m. II. 278.

⁴ Adattár LXXXVII.

⁵ U. o. LXXXI.

⁶ U. o. és Századok, 1903. évi folyam 817. l.

⁷ Adattár LXXXII., LXXXVII.

Ezután László fiával tovább ment és még az nap megérkezett gróf Zichy Károlyhoz Oroszvárra.

A magas állású, kiváló humorú gróf igaz szeretettel ragaszkodott a tréfát értő öreg úrhoz. Atya és fiú között levő viszony nem lehet bensőbb, bizalmasabb, mint a milyennek Zichy Károly 77 darab jóízű, humoros levele feltűnteti.

Természetes, hogy most is szívesen fogadta őket, sőt egy ménlőval is megajándékozta. Nála töltöttek egy éjszakát¹ és másnap is későn indultak el a gróffal egy szekéren, úgy hogy csak éjjelre érkezhettek Bécsbe.²

Másnap „szemben volt némely jó uraival“, így br. Sigray József és Vajay László consiliariusokkal és bőven beszélt velük.

A nyitrai püspök értesülvén megérkezéséről, ebédre hívatta László fiával együtt. Ott volt ebéden az egri püspök is; mindketten kegyesen bántak vele. Volt is velük bő beszéde.

Innen egyenesen a cancellárhoz ment, a ki a városon kívül egy kertben lakott. Mivel éppen akkor conferentia volt nála, nem udvarolhatott, de a következő nap reggelén volt alkalma arra, hogy vele is kedvére kibeszélje magát.³

Ugyane napon még br. Szluha Ferencz és Koller consiliariusokkal a pört illetőleg, Aspermont és Althan grófokkal birtokügyben conferált.⁴

Feleségét eddigi munkájáról abban a hitben értesíti, hogy az audientiát nem kerülheti el, mert „ő felsége eleibe kél e dolog“. Úgy gondolja, hogy jó végét éri, de nem hamar, pedig nehéz a munkája és unalmas az idő.

Következő levelében is az unalom, az idő hosszúsága miatt panaszkodik. „Elgondolhatod, édes szívem, hogy bizony nem nyugszom. Soha nem hosszabb s nem rövidebb a nap, mint itt; rövid a dolognak folytatására néha, de bezzeg hosszú a tűrhetlenségben“.

Majd fiára gondol, a kiért már annyi fáradságot, annyi aggodalmat kiállott, mert hogy oly szerencsétlen vala abban, „a

¹ Utóbbi h.

² Adattár LXXXII.

³ U. o.

⁴ Adattár LXXXVII. Ép' ekkor alkudott a régi Rákóczi-féle birtokra, Debrőre, a mely dohánytermeléséről volt híres.

miben még csak parasztember fia sem akad meg“ és felsóhajt: Hej fiam, Radvánszky György! ha látnád s megfontolnád munkámat, vélhetném még csak gondolatiddal sem kívánnál megkeseréteni.

De már ezt a kesergést nem tűrhette Zichy Károly, a ki nála volt a levélíráskor. Kikapá kezéből a tollat és tótul beírta: Ej anyám asszony, bizony szép német menyecskéink vannak itt; de nem ingyen, mert aranyat kell adni nekik. Laczkó megházasodott; német asszonyt fog haza vinni. Kettő is van neki.

Radvánszky János pedig jámborul megmagyarázza a gróf szavait. „Sommája a dolognak ez: ne búsuljatok, édes gyermekém, megsegét az Isten benne.“¹

Bízhatott is, mert mindent megtett a siker érdekében. Nem sokat pihent, hanem minden követ megmozgat, felkeres mindenkit, a kiről gyanította, hogy a legcsekélyebb befolyása is lehet, tanácsal, közbenjárással a legparányibbat is segítheti a győzelem kivívásában.

Többször felkeresi a cancellariai consiliariusokat, Sigrayt, Vajajt, Szluhát, Péterfit, kétszer tárgyal a király gyóntatópapjával Tenemann-nal, Managetha és Imzen belső titkos tanácsosokkal és referendariusokkal.³

Miután ennyi befolyásos emberrel beszélt, Tenemann és Managetha segítségével megfogalmazza a kérvényt³ és aug. 30-án benyújtja a cancellárnak.⁴

Ő excellentiája helyesléssel fogadta; de nem is volt oka az ellenkezőre, mert a kérvény egy szóval sem érinti, nem sérti a cancellariát.

E kérvény valamennyi között a legőszintébb. Míg a többi hallgat a dispensatioért tett haszontalan kísérletekről, ez Rad-

¹ Adattár LXXXIV.

² U. o. LXXXVII.

³ U. o. XCII.

⁴ Naplója szerint ekkor volt a cancellárnál. Adattár LXXXVII. László emlékiratában azt írja, hogy a kérvény beadása után következő napon már kiadták a tiltó parancsot. A parancs kelte Adattár LXXXIX. szerint aug. 31.

László is e napra teszi. Azt írja ugyanis, hogy egy nappal előbb kelt a cancellárnak esztergomi érsekké való kinevezése előtt. Eszterházy Imre Christianus Augustus halála után, 1725. szept. 1. lett esztergomi érsek. L. Schmitt: Archiepiscopi Strigoniensis. 1758. 198 l.

vánszky György nevében őszintén bevallja, hogy meggyőződése volt, hogy mint lutheránus nem szorul lelke nyugalmaért egyházi dispensatoria, de azért a háborgatások kikerülése céljából megnyerésére három haszontalan kísérletet tett. Ezért kényszerült a királyhoz fordulni, a ki kegyelmesen engedélyt adott neki, melynek alapján megházasodott és a melynek parancsa ellenére a nagyszombati szentszék háborgatja, már harmadszor idézi és a kibontakozás egyedüli útjául a pápai dispensatiót jelöli ki.

Ő nem akar elállni a király indultumától, nincs is reménye, hogy dispensatiót nyerjen, azért a szentszék válaszát nem fogadja el, hanem kéri a királyt, hogy a szentszékét tiltsa el a pör folytatásától, védelmezze meg őt és a többi vádlottat.¹

E kérvény sem került a király elé, legalább is nincs rá adatunk. A cancellaria mindjárt másnapi ülésén tárgyalta és a tiltóparancs kiadását elhatározta. Nagy érdemet tulajdonítottak a gyorsaságban Managetha tanácsosnak, a ki ez ügyben előbb ő felségével, azután a cancellárral tárgyalt.²

A tiltóparancsot a cancellaria missilis alakban állította ki és a király is aláírta.³ Hogy ki fogalmazta, nem tudható, de Jeszenák Pál javította s tompította lutheránus létére az erősebb mondatok élet; így is erős terminusokban gazdag és a tiszta logika, a hazai törvények alapján érezteti, hogy mennyi jogtalanság történt a protestánsokkal.

Valószínűleg ezért is nem adtak ebből párt a vádlottaknak.⁴

A mandatum két részre oszlik. Az első rész bevezetésül foglalkozik az előzményekkel, tárgyalja a szokottnál bővebben; sőt a cancellariához benyújtott kérvénynél érdemleges részeiben részletesebben és alaposabban, a vádpontokat, a pör jog-

¹ Adattár LXXXIII.

² U. o. XCII.

³ U. o. LXXXV.

⁴ U. o. Űgy látszik, hogy a fogalmazatot szerezték meg a pár helyett. Innen tud László oly dolgokat, a melyeket csak a tiltó parancsból lehetett tudni.

Különben arra is gondoltam, hogy ez a tiltó parancs tervezetének, melyet az első kérvénnyel adtak be, lenne a fogalmazata. Csak a nagyszombati vicariusi levéltár adhatna lument, bár ott haszontalanul kerestettem.

Ribini i. m. szóról-szóra ezt közli, mint tiltó parancsot.

talanságát, („mert nem illeti a szentszéket, hogy a királyi hatalom és kegyelem teljességéből származó adományt bírálata alá vegye“) és áttér a vádlottak kérésére.

„Tehát hozzánk folyamodtak a vádlottak nevében, hogy méltóztassunk alkalmas és méltó jogorvoslatról gondoskodni: őket védeni, titeket pedig a pörtől szigorúan eltiltani.“

Ez esedezést a király kegyelmesen meghallgatja, mert a lutheránusoknak törvényes vallásszabadsága van és így a házassági ügyben — mint vallási ügyben — a szentszékek iurisdic-tiója alól mentesek és nem is kellett volna őket bíróságuk alá vonni, mivel nekik a királyi dispensatio, melyet a Tripartitum¹ és a lutheránusok fölött engedett királyi joga alapján kiadott, elégséges. Ennek erejénél fogva összeházasodhattak rendes papjuk előtt, mert a törvény szerint a protestánsok vallásukkal ellenkező czeremoniákra nem kötelezhetők² és így a vallásszabadság elvénél fogva sem tartozhatik a jogérvényesen létrejött házasság az ő elbírálásuk alá.

A protestánsok szabad vallásgyakorlatának megsértése ismételt rendeletei, a vádlottak megidézése indultuma ellen elkövetett kihágás, azért az üldözötteket kegyes pártfogása alá veszi és nekik kötelességük lesz a pört tökéletesen megszüntetni.

Keményen megparancsolja tehát, hogy tilalmát és az indul-tumot megértve, rögtön hagyják abba a pört, és a vádlottakat, a kiket királyi oltalmába vett, semmi móddal ne merjék hábor-gatni.³

Mint említettem, a parancs levélalakú. Mellékelték hozzá

¹ Trip. Partis I. Tit. 108-ra hivatkozik, de hibásan, mert az i. h. a királynak egyáltalában semmi jogot nem ad sem protestánsok fölött, sem a rokonsági tilalom megszüntetésére; ellenkezőleg az említett titulus arról szól, hogy a rokonság nem tudása folytán egyházi dispensatio nélkül kötött házasságból származó gyermekek az öröklésre törvényesek, ellenkező eset-ben törvénytelenek. Utóbbi esetben a törvénytelen magzatokat sem a király, sem a pápa nem törvényesítheti a törvényes örökösök akarata ellen.

² Hivatkozik az 1647. 15. t.-cz.-re. Az a protestánsok házassági ügyeiben a szokásjogot törvényesíti. Arról, hogy a protestánsokat meg-győződésükkel ellenkező czeremoniákra ne kényszerítsék, az 1685. 25. t.-cz. intézkedik.

³ Adattár LXXXV.

az indultum másolatát is, hogy a consistorium újabban is tanulmányozhassa, tilalmát megértse.

Mikor már készen volt a mandatum, csak akkor vették észre, hogy a többi idézettek nem biztosították a pör ellen; de a cancellaria kinyilatkoztatta Radvánszky Jánosnak, hogy az fölösleges is lenne, mert leromolván az alap, leromlott a ráépített megtámadás is.¹

Radvánszky János ez után még öt napig nyugodt lélekkel marad Bécsben. Innen ír egy kérvényt, hogy a XII. Károly által magyar fiúk részére adott ösztöndíjakat az új svéd király is engedélyezze.²

Eddig csak a fia érdekében kilincsel, ezután más dolgai tartóztatják, pedig „ha lehetséges volna, repülne“ haza Radványba, „édes szívéhez, szerelmes házostársához“, mert csak ott érezte jól magát.

A pörből még csak az volt hátra, hogy a tiltó parancs a vicarius kezéhez eljusson. A kézbesítéssel ifj. Tajnay Istvánt bízták meg, a ki a Radvánszky János kislelkesi gazdatisztjével, Institoris Tamással együtt szept. 12-én átadta a levelet és erről elismerényt állít ki.³

A vicarius azonban nem vette, nem is vehette egykönnyen tudomásul. Igen kemény volt a parancsolat, azért első sorban a szentszékeknek kellett teljes számban összegyűlni és azután a meghalt érseket helyettesítő káptalannal közölni. Azonban sem a szentszék, sem a káptalan több tag távolléte miatt⁴ teljes számmal nem gyűlhetett össze.

Látszik, hogy a vicarius még most is halasztani akarta a

¹ U. o. XCII. Ebből gondolom, hogy kezükbe került a tiltó parancsnak a fogalmazata; de László emlékiratában, a melyet, a mint a Révay kimeléséből is látszik, nem sokkal a pör után ki akart nyomtatni, ezt nem meri említeni, mert azzal bajba keverte volna azt, a kitől kapta.

² Br. Radvánszky It. III. osztály, XXXVII. csomó, 61. szám.

³ Adattár LXXXVIII. Abból, hogy Tajnay azt írja (Adattár XC.), hogy vele R. János többször is parancsolni méltóztassék, arra lehet következtetni, hogy nem a cancellaria, hanem R. J. megbízásából jár el, vagy legalább is, hogy közvetlenül ő jutalmazza fáradságát.

⁴ A káptalanból a két legfontosabb tag, a prépost és lector volt távol.

dolgot. Még új érsekétől, a volt cancellártól is útbaigazítást akart kérni, pedig hát ő is, mint cancellár, aláírta.¹

De hiába való volt minden; csak fel kellett törni a kemény diót. A consistorium szept. 18-án tudomásul vette, jegyzőkönyvbe ígtatta a tilalmat, a pör megszüntetését,² pedig egy-két nappal előbb akarta kimondani az ítéletet.

Ez elvi jelentőségű kudarczot a vicarius vak buzgalma, elfogultsága okozta. Buzgalma és az a siker, a melyet III. Károly alatt a róm. katolikusok elértek, megfosztotta józan ítélőképességétől, kiölte szívéből a szeretetet, a türelmet.

Nem tudta tűrni, hogy a protestánsok a katolikusokkal „egy földi felség s azon egy törvény alatt“ élnek, nem tudta belátni, hogy a protestánsok a katolikus iurisdictionis súlyát csak úgy viselhetik, ha nemcsak szigorából, hanem jótéteményéből is részesülnek. Jótétemény helyett durván bánt a megvetett eretnekekkel, a szigort meg végletekig akarta alkalmazni. A nagyon feszített íj megpattant, a protestantismusra célzott vessző kár nélkül hullott le; azaz, hogy kárt tett a katolikus egyháznak, melyet megingatott az usus folytán már-már kétségtelenné vált praetendált jogában.

Ez a tragikus vonás a vicarius kudarczában, a ki „szelet vetett és vihart aratott“.

¹ Adattár XC.

² U. o. LXXXIX.

XII.

A pör történeti, jogi és irodalmi hatása.

Az egész pör alatt a Radvánszkyak az elnyomott protestánsokat, a vicarius az üldözö, hatalmaskodó katolikusokat képviseli.

A vicarius megsérti és üldözi vallásukért a Radvánszkyakat, megsérti és üldözi ezzel a protestánsokat; a király megdorgálja és törvénytelennek nevezi a vicarius eljárását és ezzel törvénytelennek nyilvánítja a szentszékeknek a protestánsok fölött gyakorolt iurisdictionóját.

Így a pör hatással volt a főszereplőkre és a két egyház jogára.

A vádlottak ellen indított pör megszűnt. Az új házások háborítatlanul élhettek ezután egymásnak, sok keserűség és sok pénz árán. Mert sokba került ám a sok utazás és a jóakarát megvásárlása.

Össze is írja e kiadásokat az igazságos, pontos Radvánszky János, hogy számítsák le a György örökségéből, mert az ő érdekében adta ki. Summa facit 1500 renes forintot.¹ Ebből letud 500 frtot azért, mert a csendes lakodalomra nem költött.

Radvánszky János feljegyzése azért is nevezetes, mert a

¹ Ebbé nincs beleszámítva 4 akó bor, 16 frt ára szarvasgomba, apróbb kiadások, Bohus János nagyszombati útja és Radvánszky János bécsi útjának költségeiből egy jókora rész.

Ha összehasonlítjuk azzal az összeggel, a mennyibe a Radvánszky János említett dispensatioja került, óriási különbséget észlelünk, mert „taxával, diákok bibaléjával, vicarius uram discretiojával s holmi más tött költséggel együtt 100 tallérba tült azon dispensatio“.

Br. Radvánszky-levéltár XXIII. cs. 165. sz.

Ugyancsak György fia első eljegyzése alkalmával a dispensatio megszerzéséig 62 aranyat adott ki.

közállapotoknak ijesztő képét mutatja. A cancellarianak aprajánagyja „kapott“, sőt a nagyszombatiak közül Lehotay uram és Bencsik uram is. Lehotayt többre taksálták, bár ő csak zsebre dugta a 42 frtot, de azért nem segített rajtuk semmit. Az olcsóbb Bencsik legalább mutatott jóakaratot.¹

Ellenfelük, a vicarius tökéletes kudarcot vallott. Elfogultsága, heve oly útra ragadja, a melyről visszatérni nem lehetett. Jó ideig nem is gondolt visszatérésre, mert oly hálót készített, a melyet hite szerint nem szakíthattak át a vádlottak. A mint a háló szálai itt-ott megpattantak, újakat szőtt helyettük, dühöngve áldozatai és a király ellen. Dühét a cancellár üzenete hűti le, melynek folytán belátja, hogy „igen nagy galibába jutott“. Hiába való sok fondorkodása, nem szabadulhat belőle, pedig megelégednék azzal, ha egyháza kára nélkül becsületes végét érhetné.

Az sem sikerül, mert a király nemcsak őt dorgálja meg, de tiltó parancsában a törvények alapján kimondja, hogy a katholicus szentszékeknek a protestánsok fölött gyakorolt jurisdictionja jogtalan.

Sokat veszít ezzel a kath. egyház, de többet nyernek a protestánsok.

A kik értesülnek az ügyről, már akkor kifejezik örömlük, a mikor engedélyért a királyhoz fordulnak.² Remélik a régi szabadság visszanyerését, mert az indultum kiadásában jobb idők előjelét látják.

A pör alatt pedig együtt éreznek, együtt reménykednek, együtt búslakodnak az üldözöttekkel, a kik oly erős meggyőződéssel védik azt, a mit a király nekik és általuk a protestánsoknak adott.

Végül kitartásuk meghozta a gyümölcsöt; a királyi tilalom megerősítette azt a jogot, a melyet a *protestáns* Radvánszkyak nyertek.

Egy teherrel, egy rablánczczal kevesebb! Nem kell többé hasonló ügyben oly fórumtól könyörögni, a melytől a legtöbb esetben csak visszautasítás jön; nem kell oly bíró elé állani, a mely már csak azért sem lehet illetékes, mert ellenség!

¹ A páratlan érdekű számadás. Adattár XCI.

² L. a Voigt és Krmann Dániel levelét.

Így a pör nagy hatású a protestáns egyháztörténelemben és elsőrendű a politikai történelemben is, mert a róm. katolikus clerusnak első összeütközése elvi jelentőségű kérdésben a kiterjesztett kegyúri jogú királyial.

Hatása messzi terjedő azért is, mert tökéletesen átmeneti korszakban, olyankor történt, a mikor az országot vallásügyi tekintetben is rendezni akarták.

A protestánsok, a mint említettem, bírói szempontból szabadságot kívántak, a kath. papság pedig azt óhajtotta, hogy a protestánsokat törvényesen is rendeljék a róm. kath. szentszékek alá és követelte is ezt az 1715. és 1723. országgyűlésen, hogy irányítsa a vallásügyi bizottság munkáit; de ezt ellensúlyozta a szerencsés időben kipattant kérdés. Az indultummal a király — a kinek az országgyűlés átengedte a végérvényes rendelkezés jogát — kinyilatkoztatta véleményét és tiltó parancsával megerősítette és megmagyarázta indultumát.

Azonban a III. Károly intézkedéseiben észlelhető következetlenséget a protestáns szabad vallásgyakorlat felfogásában is látjuk.

Ugyan továbbra is gyakorolja azt a jogot, még polgárokkal szemben is, hogy protestánsoknak indultumot ad;¹ de mihelyt nem adott esetről, hanem országos intézkedésről van szó, ott a clerus befolyása meglátszik. Így a *Carolina resolutio* 5. pontja a protestánsok házassági ügyeiben is a róm. kath. szentszékeket

¹ Báró Roszner Ervin: Régi magyar házassági jog. Budapest. Franklin. 1887. 199. l. 1. jegyz. 1733-ban Meczner Henrik eperjesi polgárnak ad felmentvényt harmadizre és ugyanazon évben br. Zay Imrének nem egyenlő oldalági harmadizre. (Br. Roszner i. m. 444. l. az indultum szövege).

A tapasztalat folytán az indultumok szövege javult: a királyi jog teljességére való hivatkozás mellett indokolás is van. „Hic autem (t. i. a rokonság) iuxta dogma Augustanam (vagy Helveticam) confessionem pro-fitentium apud eosdem vetitus haud csse exponitur“.

Ezzel az is ki van mondva, hogy a protestánsoknak joga van házassági akadályokat megállapítani.

Még Maria Therezia is ad indultumot protestánsoknak; így Dobai Székely Sámuelnek 1755. nem egyenlő, harmadizi oldalági rokonságra. „Quod et nobis in secundo et tertio gradu concessit augustissima Maria Therezia MDCCLV feliciter. Adattár XCIV.

teszi illetékessé, azon kikötéssel, hogy az Augustana és Helvetica confessio elvei szerint ítéljenek.¹

Tehát compromissum a kath. praetensio és az igazság között; de haladás.

Valószínű, hogy a Radvánszky György házassági pörének, a mely oly kiméretlenül vetette fel a szentszékek hatáskörének kérdését, nagy befolyása volt e kedvező fejlődésre.

Az egykorúak mindkét részről elismerték az indultum elvi jelentőségét, nagy hatását.

Legkiválóbb bizonyága ennek, hogy történetírója is akadt.²

Radvánszky László, a ki annyit fáradt bátyja érdekében, a ki részt vesz a pörnek minden mozzanatában,³ elég fontosnak találja arra, hogy röviden elbeszélje.

Munkája a jelen számára készült nem sokkal a pör után. Ezért néha tartóztatják bizonyos tekintetek. Közös vonása ez minden olyan munkának, a mely még élő emberekről szól.

Nagyobb hibája az, hogy jelen alakjában nem befejezett, és ép' ezért nem pontos, különösen abban, hogy egyetlen dátumot sem vesz fel.

Úgy látszik, hogy emlékezetből és aránylag kevés levélből írta össze; de azért több dologra egyedüli, megbízható forrás.

Másik, majdnem egykorú forrás a *Dobai Székely Sámuel* feljegyzése. Memorabile somnium Johannis Radvánszky cz. kéziratának,⁴ melyet Radvánszky János elbeszélése után írt le, a végén megemlékezik a királyi indultumról és méltatja jelentőségét. A pörről egy szót sem szól — bár tudnia kellett arról — de az indultum protestáns egyházi hatását jó érzékkel emeli ki. Említésre méltó azért is, mert a szerző állítólag róm. kath. vallású.⁵

¹ Ribini i. m. II. köt. 251. l.

² Adattár XCII.

³ Kezdetben ő másolja, illetve fogalmazza a leveleket, később közbenjáró, „hiv agens“.

⁴ Adattár XCIV. 1773. VII/15. kelt, ifj. Radvánszky Jánosnak szóló levele szerint, 1729-ben, „a midőn a tekéntetes familia archivumát rendbe szedte“ az öreg Radvánszky János beszélt neki életéből sok anecdotumokat. Azokat jegyzi fel emlékezetből. Így jól értesült a György pöréről is. Levele br. Radvánszky-levéltár LXXX. csomó.

⁵ A kézirat birtokosának, Rác Miklós tanár úrnak levélbeli közlése.

Mivel e munkák kéziratban maradtak, az újabb irodalomra nem hathattak. Mégis, hogy valami keveset tudtak a pörről egyházjogászaink és historikusaink, azt *Ribini János*-nak köszönhetjük.

A kiváló szorgalmú, nagyérdemű férfiú becses egyháztörténeti munkájában¹ több lapon foglalkozik a pörrel és jól méltatja jelentőségét. Fejtegetéseibe — mint mindenütt munkájában — okleveleket sző. Nem állapítható meg, de valószínű, hogy ezeket az akkor rendezetlen² Radvánszky-levéltárból halászták ki. Ezekon kívül felhasznál szövebeli közléseket is.³

Különben munkájának kerete nem engedi, hogy a pörrel alaposan foglalkozzék. Határozott hibája, hogy a pör időtartalmáról nem ír, sőt rövidebbnek sejteti az által, hogy csak egy idézésről emlékezik meg, a melyre a tiltó parancs következett volna.

Belőle szerzett tudomást a pörről a *Lányi-Knauz-féle Magyar egyháztörténelem*,⁴ mely véletlenül e résznél megelégszik az egyszerű, világos felsorolással és így nem elfogult — és a protestánsok közül *Warga Lajos* Keresztyén egyháztörténelme.⁵

Más munkák is részint közvetlenül Ribiniből, részint Lányi-Knauz említett munkájából veszik át⁶ és méltatják. Ép' ezért történelmi szempontból nem lévén érdekesekek, helyettük még egy irodalmi hatásról emlékezem meg.

Nem tartom valószínűnek, mert az eperjesi collegium notariususa is volt. Másik bizonyíték az, hogy indultumot nyert. (Ha katolikus, akkor *consensus* írnia).

¹ Memorabilia Augustanae confessionis in regno Hungariae a Leopoldo magno usque ad Carolum VI. Posonii. 1789.

A pörre vonatkozó rész II. kötet 189—197. l.

² Dobai Székely Sámuel rendezése csak a birtokjogi levelekre vonatkozott.

³ Így azt írja, hogy fél kimondani azt, hogy az, a ki a királyhoz való kérelmet tanácsolta, kath. pap volt, mert azt hiszi, hogy nem adnak hitelt neki. De ő ezt hitre méltó embertől hallotta, a ki Radvánszky Györgyöt teljes igyekezettel segítette. I. m. 190—191.

⁴ Megjelent Esztergom, 1870. II. kötet 271. l.

⁵ Sárospatak, 1887. II. kötet 647. l. 18. jegyz.

⁶ *Kováts Gyula*: A házasságkötés Magyarországon egyházi és polgári jog szerint, tekintettel törvényhozásunk feladatára. Budapest, 1883. 222. l. 2. jegyz.

Pilarik Mihály egy folio alakú rövid tájékoztató munkát írt a rokonságról, mint házassági akadályról és Radvánszky Györgynek ajánlotta 1752 jan. 29-én. Címe:

De impedimentis consanguinitatis, affinitatis et cognationis

Knauz alapján elmondva az ügyet, megjegyzi, hogy ez által még nem lett végleg megoldva azon minduntalan megújult kérdés, hogy a protestánsok mennyiben tartoznak házassági dolgaikban a katolikus joghatóság alá.

Véleményem szerint a dolog jogi szempontból ellenkezőleg van. Ugyanaz a király — a mint az előbbieken annyiszor ismételt — a kinek személyét vallási ügyekben az 1715. XXX. t.-cz. a legfőbb jogforrássá tette, kimondja, hogy a kath. szentszék nem illetékes a protestánsok fölött a törvények és a szabad vallásgyakorlat elve alapján. Ezzel dönt a kérdésben a commissio religionis actáinak megerősítéséig. A Carolina resolutio pedig meghatározza, hogy a protestánsok mennyiben tartoznak a szentszékek elé.

Ha el is tekintünk a III. Károly tiltó parancsától, már az indultummal eldönti, hogy a protestánsok mennyiben *nem* tartoznak a szentszékek jurisdictioja alá, t. i. a rokonság, mint házasságbontó akadály ügyében. Mert a dolog úgy áll, hogy protestáns harmad- és negyedízi rokonoknak „*lelküismeretük* csendesítésére“ nincs szükségük *egyházi* dispensatoria, azért az indultum csak a világi tilalom alól ment fel, elismerve ez által, a mint említettem, hogy a protestánsoknak joga van a kath. egyháztól eltérően állapítani meg a házassági akadályokat. Épen az ellenkező kath. praetensio érvényesülése ellen szól az egyháziakra is kiterjesztett tilalom.

Nem is mer senki tiltakozni a királynak e jog elismerése ellen. A vicarius csak addig folytatja a pört, a míg színlelheti, hogy az a véleménye, hogy a király nem akarja sérteni a kath. egyház jogát. Mikor a tiltó parancs megmagyarázza, hogy nem a kath. egyház jogát sérti, hanem a törvények alapján a protestánsokét respectálja, „nagy csendesség lett“. (Adattár XCIII.)

És ez a csend megmarad állhatatosan, úgy, hogy a király tovább is ad indultumot, a nélkül, hogy tiltakoznának ellene.

Én legalább nem tudok arról, hogy e kérdés tekintetre méltó alakban „minduntalan megújult“.

Csúthy Zsigmond (Magyar protestáns egyháztörténet a szatmári békekötéstől a türelmi rendelet kiadásáig 1712—1782. Debreczen, 1878. 74—75. l.) részleteiben Ribini latin szövegének félreértése és saját compositioja folytán tökéletesen tévesen írja le a házassági pört. Ribini kétségeiből arra következtet, hogy az a részrehajlatlan róm. kath. pap Radvánszky Györgynek *jó barátja* volt, a kinek tanácsára a királyhoz folyamodtak.

Teljesen hibás az esküvő leírása, mintha Krmánn Dániel ev. püspök és más papok mint tanuk jelenlétében (mint ha az esküvőről adtak volna tanubizonyoságot!) november 24-én (az indultum kelte!) esküdtek volna meg!

spiritualis, quae tria impedimenta saepe et facile occurrunt in foro spirituali.¹

Praktikus célú szolgál, ellátva a rokonsági összeköttetéseket feltüntető nemzetségfával. Kevés benne az önállóság; inkább útmutató, mint mélyebben szántó jogi mű.

Tudtommal nyomtatásban nem jelent meg. Kézirata a báró Radvánszky-család levéltárában van, jelenleg még jelzés nélkül.

Másik nyeresége irodalmunknak az a sok szép levél, a melyre a pör, az üldözés alkalmat szolgáltatott.

A szatmári békével kezdődő nemzetietlen korban keltek, de fél lábbal még benn vannak a kuruczkorban. A legtöbb magyarul szól és az ügy változásaival kapcsolatban a hangulat, a valódi érzés minden hírja megpendül bennük.

A magasan szárnyaló csalóka remény, az atyai szeretet gondos aggodalma, az áradozó öröm, a méltatlankodás, elkeseredés, harag, unalom, az önzés és számító ravaszság méltóbb ruhában ritkán jelenik meg régibb irodalmunkban.

A körülmények ismerete mellett minden levél egy-egy jellemvonás, egy ember, a ki előttünk gondolatit, érzelmét kitarja és ha takargatja is, lelkébe pillanthatunk.²

A jellemeken kívül őszintén, takargatás nélkül feltárul a társadalmi, a családi élet és lapozgatás közben mindig kísért az üldözött család képe, bújja, a melynek legszentebb érzelmét és becsületét támadták meg.

Ezzel hozza aztán kapcsolatba Krmánn üldözését, „mert ez ügyben gyáván nem hódolt a clerus önkényének“.

Ez aztán félrevezeti a házassági pör higgadt méltatásától is.

Legjobban ragaszkodik Ribinihez és így a legjobb a *Bauhofer* leírása. (Geschichte der evangelischen Kirche in Ungarn. Berlin, 1854. 358—359. l.).

¹ Hoc opusculum de indagandis consanguinitatis, affinitatis et cognationis spiritualis, quae circa causas matrimoniales ex fundamento considerandae veniunt, lineis et gradibus sincero pectore spectabili ac generoso domino *Georgio de Radvány* sacrae caesareo-regiae maiestatis consiliario humillimè offert Michael Pilarik.

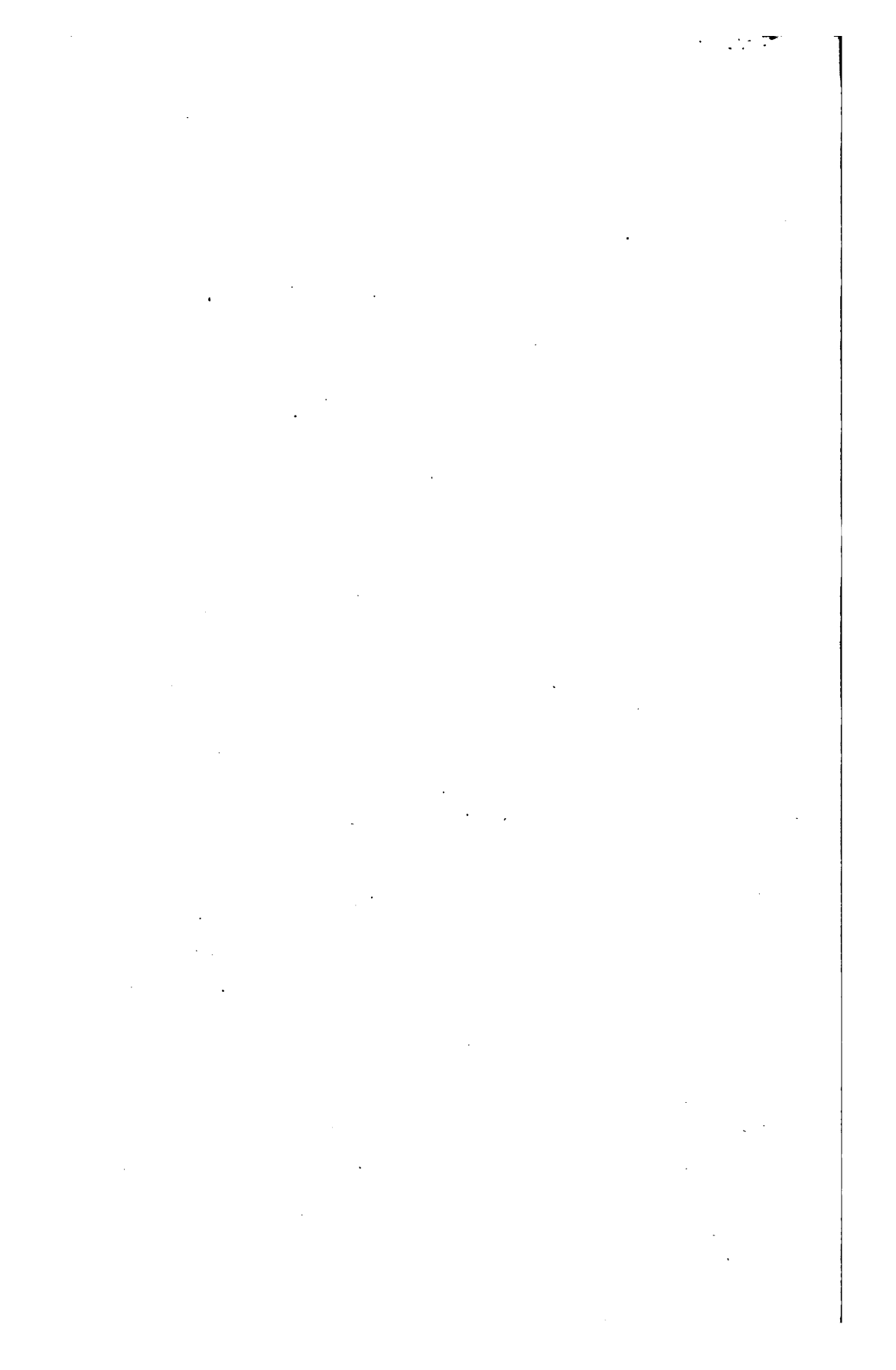
² Igen jó példa erre Révay Mihály jelleme. Az előbbiekből saját levelei alapján igen jól ismerjük. Schwantner *Scriptores rerum Hungaricarum veteres et genuini* II. kötetének 426. lapján pedig azt írják róla, hogy *törvénytudományáról, igazságosságáról és bölcs tanácsáról (!)* híres férfiú.

Egyetlen szóval menekülhettek volna; de eszükben sincs e szó kimondása, mert hitüket mindennél szentebbnek tartják.

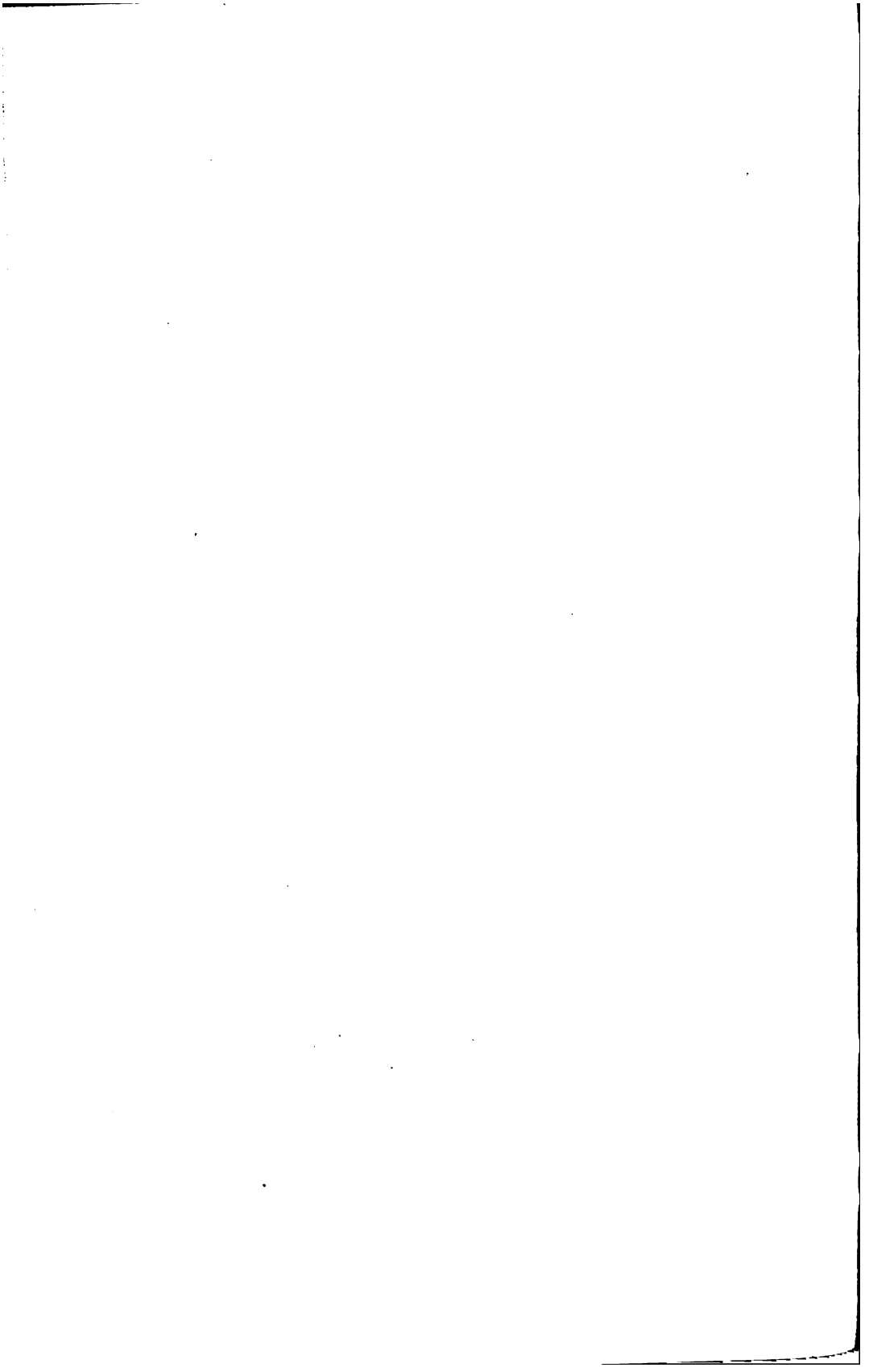
Hitük megtartotta őket: kitartásukkal győztek, állhatatosságukkal megmentették az elvet.

„Multum protestantes Hungarici debent eis, nec unquam ut eorum obliviscantur, iustum est!“¹

¹ Nagy hálaival tartoznak nekik a magyar protestánsok és nem lenne igazság, ha valaha elfeledkeznének róluk. Adattár XCIV. Az eredeti szövegben egyes szám áll, mert csak Radvánszky Jánosról szólt előbb.

ADATTÁR

I.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz.
Blatnicza, 1724. márczius 27.

Bizodalmas kedves bátyám uram, ajánlom kgdnek köteles szolgálatomat.

Öcsém, Radvánszky György uram ő kgme megadá az kgd úri levelét és jóllehet ő kgmét tovább is szévesen láttam volna pusztás házomnál, de ő kgme mentette magát, hogy nincsen ideje tovább való mulatásra. Visszavéven pedig kgtekhez az Isten, maga dolgának progressusárúl, tudom, tenni fog elégséges relatiót és minthogy megszomorodásra való ok nem adatott itten ő kgmének, reménlem vég szévvvel fog megtérni kgtekhez.

Feleségem kgdnek és velem egyött hugom asszonyinak, úgy több atyafiaknak ő kgmeknek ajánlja igaz szolgálatját, én pedig maradok kgdnek

Blatnicza, 27. Martii. 1724.

köteles szolgája

Ifj. Révay Mihály.

Br. Radvánszky levéltár III. osztály, XXVII. csomó, 108. szám.

II.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz.
Blatnicza, 1724. április 14.

Bizodalmas kedves bátyám uram,

Tegnap későn éczaka megtérven Pozsonybúl itt találtam két rendbéli úri levelit kgdnek és Pozsonyban is, a midőn elmúlt szombaton Bécsből visszajöttem volna, harmadikát. Reménlem nem esem valamely ítéletben kgdnél, hogy ezen okokból mind az háromra egyszersmind válaszolok.

Mind magának kgdnek, mind öcsém Radvánszky György uramnak megjelentetem, hogy Isten megadván érnők húsvét napját, vehetni fogja akkor ő kge és kgtek is végső resolutio-mat. Ki mivel már Isten kge által épen előtők vagyon, azért most is arra provocálván magamot, öcsém uramot ő kgmét szévesen elvárom, annál inkább is, hogy bátyám, Gerhárd György uram ő kge is ő kgmével együtt magát hozzám megalázni méltoztatik, minthogy már óhajtvá kívántam, kívánom is látni ő kge személyét. Isten ő kgmeket elhozván igen is ki fogom adni ő kgmeknek az végső resolutiot. Mert minthogy én is 26. huius Pest felé szándékozom, alkalmasabban esik, ha mennél előbb lehet, meg fogják magokat ide szegény házomhoz alázni, az mint is szévesen elvárom kívánván, hozza Isten ő kgmeket szerencsésen.

Feleségem kgdnek, úgy velem együtt hugom asszonynak ő kgmének s egész úri házának ajánlja igaz atyafiúi szolgálátját. Kívánom ez reánk virradandó szt húsvéti napokat kívánatos constitutioban érhesse és tölthesse kgtek, maradván kgdnek

Blatnicza várában, 14. Aprilis 1724.

köteles szolgálja

Ifj. Révay Mihály.

III. osztály, XXVI. csomó, 109. szám.

III.

Radvánszky György kérése Christianus Augustus esztergomi érsek és szászországi cardinalishoz. 1724. május.

Serenissime dux, eminentissime cardinalis, domine, domine benignissime.

Divina ita disponente maiestate, quae nutu inperscrutabili hominum regit animos, et accedente parentum utriusque partis legitimo consensu sacro matrimonii vinculo mihi iungere constitui illustrissimi domini Michaelis liberi baronis de Reva iunioris filiam Susannam.

Sed cum uterque ab una eademque abavia, Margaritha Görgey — licet ex diversis patribus, ego ex Andrea Máriássy priore, illa autem ex Ladislao Bossányi posteriore eiusdem marito atque ideo unilateraliter saltem, — condescendamus ab eodem communi materno stipite, utpote nominata abavia nostra, Margaritha Görgey iam in quarto gradu lineae collateralis aequalis remoti, uti ex

adnexa genealogiae nostrae schemate* uberius patet. Quamvis eundem etiam remotum consanguinitatis gradum, quoad legales consanguinitatis in matrimonio effectus, tum propagatio saltem materna, tum propter abavorum diversitatem unilateralis tantum coniunctio non mediocriter diminuat atque enervet, nihilominus tamen ad tollendum omnem, qui inde forsitan de legitimitate matrimonii nostri moveri posset scrupulum, serenitati atque eminentiae vestrae humillime supplico, dignetur pro innata sibi benignitate et in cives patriae nostrae amore eam mihi benignam praestare gratiam atque ad contrahendum tanto securius praemissum matrimonium, quoad praefatum remotum consanguinitatis gradum intuitu praeviarum etiam rationum plenariam et omnimodam canonicae dispensationis gratiam benigne impertiri. Nihil certe prius, nihil antiquius in vita habiturus sum, quam, ut demissam animi mei gratitudinem et aeternam accepti tanti beneficii memoriam serenitati et eminentiae vestrae humillima aeterni obsequii observantia pro virium mearum tenuitate demisse testari possim, uti vivo ita moriturus quoque serenitatis ac eminentiae vestrae demississimus et indignissimus servus

Georgius de Radvány

**Margaritha Görgey* genuit

ex priore marito,
Andrea Mariássy
Johannem Mariássy, qui
Johannam Catherinam Mariássy, quae
Johannem de Radvány, qui
Georgium de Radvány

ex altero marito,
Ladislao Bossany
Juditham Bossany, quae
Michaelem Révay, qui
Michaelem Révay, qui
Susannam Révay.

Fogalmazat. I. osztály, XXVII. csomó, 169. szám.

IV.

Radvánszky János kérése Christianus Augustus esztergomi érsekhez. Radvány, 1724. május 26.

Serenissime dux, eminentissime cardinalis, domine, domine benignissime.

Cum qualinam demissa instantia ad genua serenitatis ac eminentiae vestrae humillime provolvatur filius meus, Georgius de Radvány, dignabitur id ipsum serenitas ac eminentia vestra uberius iuxta atque benigne percipere tum ex humillimo dicti filii mei supplicii libello, tum ex orali relatione exhibitoris demis-

sarum praesentium, nobilis Samuelis Sembery eum in finem ad humillima serenitatis ac eminentiae vestrae obsequia exmissi.

Quem supplicem filium meum ut serenitas ac eminentia vestra ea gratia, pro qua humillime supplicat, benigne consolari dignetur, serenitatem ac eminentiam vestram ipsemet quoque ea, qua par est cum humilitate et tanto ardentius exoro, quanto rariores filius meus in patria nostra habere potest occasiones ducendi thori consortem ex domo sorti suae, utcunque tenui, convenienti propter infinitas cognationes, quibus cum potioribus et nobilioribus equestris ordinis ac plurimorum baronum etiam familiis in regno vel per agnationem, vel per cognationem vel per affinitates in tantum innexus et pene irretitus sum, ut quocunque fere cogitationes de proposito hocce convertam, ubique simile canonicum et praesenti etiam propinquioris gradus impedimentum mihi se obiiciat. Quapropter sicuti serenitatis ac eminentiae vestrae benignitatem hoc in passu ulterius quoque pro filio meo humillime implorare non cesso, ita praestitae eiusdem tantae gratiae memoria serenitati ac eminentiae vestrae aeternum obstrictus esse ac perseverare nunquam cessabo.

Serenitatis ac eminentiae vestrae
Radvány, 26. Maii 1724.

demississimus et indignissimus servus

Joannes de Radvány.

Fogalmazat. I. osztály, XXVII. csomó, 169. szám.

V.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz.
Pest, 1724. június 6.

Kedves bizodalmas bátyám uram.

Igen sajnosan esik, hogy az correspondentia nem oly punctualis itten, mint Turóczban, vagy Pozsonyban, kit annyibúl tapasztalom leginkább, hogy az kgd 21. Maii irott levele csak elmúlt postán penetrált hozzám.

Igen jól esett, ha öcsém Radvánszky László uram által tett üzenetem szerint nem sajnállotta kgd egész Ratisbonáig köldeni expressusát, mert úgy ítéltem, hogy azon instantiát praetereálni nem lehet, kinek jó successusának szerencsés előmenetelit engedje Isten, vehesse kgtek mennél elébb teljes contentumával, kiben nincs is kétségem.

Én tartoznám vele, hogy itt való dolgoknak folyásárúl tudó-

sétánám kgdet, sed ista omnia, quae hic interuenerunt et interueniunt magis requirunt oralem repraesentationem, quam ut papiro committi possint. Nem is jött elé még olyas állapot, a kit látnám méltónak, hogy in antecessum kellene kgdnek azzal udvarolnom, annál inkább, hogy reménlem innen való szabadulásomat circa 23. huius; akkor ha személyem szerint nem udvarolhatok is, Blatniczának Radványhoz való közelléte közéleteni fogja az correspondentiát és az dolgoknak circumstantialis informatióját is.

Ide érkezett feleségem, leányom is minden megkémélése nélkül lovaimnak, mert Turóczbúl megindulván itt toppant harmad napra. Ki is kgteknek igaz szolgálatját ajánlja és velem együtt atyafiságos jó akaratjában recommendálja magát maradván kgdnek

Pest, 6. Junii 1724.

igaz atyafia, szolgája

Ifj. Révay Mihály.

III. osztály, XXVI. csomó, 110. szám.

VI.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz.

Pest, 1724. június 9.

Bizodalmas kedves bátyám uram.

Megadá az kgd expressusa 5. huius irott levelit. Igen jól esett, hogy kgd Sembery Sámuel uramot nem sajnálotta Ratisbonába fárasztani, mert ő kgme tudós ember lévén, solválhat sok kérdéseket, ha obiiciáltatnának ő kgmének. Adja Isten, hogy pro contento való resolutiot hozhasson. Várni fogom én is az ő kgme tudósétását kgd írása szerint.

Az instantia jól vagyon feltéve, de ha az instructio a szerint adatott ki ő kgmének, hogy az dispensatio absolute sine conditione légyen, tartok attúl, hogy a z én levelemben feltött reménségadással nem fog egyezni és netalán tán okozzon ő eminentiajának valamely nehéz consideratiot, mert Zay András uramnak, ha szintén (kit én nehezen hihettem) sine conditione adatott ki az dispensatio Rom ában, igen nagy patrociniumnak, vagy valamely circumstantián ak kellett interueniálni.

Én innen ante 24. huius szándékozom megindulni. Veszem nagy köszönettel úri házához való széves invitatioját. Nem is

deterreálna engem semmi consideratio kgteknek való széves udvarlástúl, hanem az alkalmatlan út, ki miatt és az portékámnak (?) is alkalmas volta engem épen Esztergom és Nyitra felé való kerülésre kényszerét. Másként is arra jobb út lévén, harmadnapra Turóczba mehetek.

A feleségem is jókor, harmadnap itt termett és így követem, hogy most parancsolatjának eleget nem tehetek. Feleségem kgnek és velem együtt az asszonynak, hugom asszonynak s egész úri házának ajánlja igaz szolgálatját. Szószólásban nem volt fogyatkozás részéről, ha az circumstantiái az útaknak nem tenének ellent. Kévánom azonban, találhassa ez levelem friss egészségben mind fejenként kgteket, maradván kgdnek

Pest, 9. Junii, 1724.

köteles szolgálója

Ifj. Révay Mihály.

III. osztály, XXVI. csomó 111. szám.

VII.

Ifj. Sembery Sámuel Radvánszky Jánoshoz.
Regensburg, 1724. június 10.

Kiváltképen való nagy jó uramnak ajánlom alázatos szolgálatomat az úrnak.

Én ide 6. Junii szerencsésen érkezvén, minek előtte felséges hercegprimás urunknál audientiat vettem volna, praevie két napig a reám bizott dologról conferáltam ő eminentiaja és hercegsége favoritáival pater Götzl urammal, in ecclesiasticis való secretariusával és mélt. gróf Berényi Zsigmond urammal, a latere való kanonokjával, de hosszas conferentiáink után is tegnap magam alázatosan udvarolván, ő eminentiájának semmi kívánt vigasztaló resolútióját nem vehettem.

Ő eminentiája engemet ugyan nagy kegyelmességgel fogadta és az instántiának levelekkel együtt való beadása után majd egy óráig méltóztatott velem a dologról szólani, de az egész hosszas, hol deák, hol német beszédjének csak az volt a csélya (így) és veleje, hogy meg vagynak a kezei kötve s nincsen hatalmában, hogy maga szives kívánsága szerint vallásunkon való hazánkfainak ebben szolgálhasson, nagy deák és német expressiókkal condoleálván és szánakozván azért rajtunk. Melyekre a midőn én néhai Szécsény érsek idejében való praxist és mostani pél-

dákat is nyitrai dioecesisban repraesentáltam volna ő eminentiájának, okait adván azoknak, hogy mind azért, mivel a mi vallásunk országunkban per publicas regni constitutiones stabilizáltatott, mind pedig hogy ha a szentszék iurisdictiona alá huzattattunk, sulyát azon iurisdictionnak másképp nem viselhetünk, hanem ha favorával is élhetünk; ezekre való nézve országunkban a rigore iuris canonici in praxi már recedáltatott. De mind ezekre ő eminentiájátul ilyen válaszom vala, hogy azon praxis a római széktul soha nem approbáltatott és ezen ratiok sokszor előhozódván ő eminentiája előtt, azokra nézve minthogy vallásunkon való hazánfiainak ilyenekben szolgálni kívánta volna, még Clemens XI-nek irt volt ezen dologról és resolutioját is sokáig sürgette, de soha semmi applacidatiot nem nyerhetett. Melyre a midőn engemet nagyon megszomorítottnak látta volna, végtére ezen szókra fakadott németül: Ich schwere Ihnen, esküszem kgdnek. És ismét egy kis vártatva egynéhány szava után repetálta: „Ich schwere Ihnen noch einmal, még is egyszer esküszem kgdnek, hogy semmiképen nem lehet megcselekednem, hanem ha vallásokát kívánnák megváltoztatni. Másikint ha uegcselekednék, talán ugyan nem excommunicáltatnék, de annál nem igen sokkal kisebb notát incurrálnék a római széknél“. Melyeket nagy álmélkodással hallván, minden további reménségem elesett s illetlennek tartottam olyan nagy méltóságot esküvése után tovább erőtetni.

Melyhez képest itten már semmi reménség nem lévén nagtok, kgték más egyéb mediumról gondolkodjék.

Nyitrai püspök uramnak ezen dologban mennyire való hatalma légyen, én visszamenet voltaképen megtudom. Pater Tenemann¹ méltóságos Révay háznak nagy jóakarója, ha vagy ő kgame, vagy említett püspök uram ő excellentiája nem fogja módot találni ezen dolognak facilitatiojában, én csekély itéletem szerint további reménséget nem látom.

Méltóságos cardinalis Csáky uram ő eminentiája által ha valamit munkálkodni kíván nagtok, kgték, sietni kell a dologgal, mert pápa electiojának már vége vagyon. Cardinalis Corsini Florentinus 72. annorum választatott és Leonis XII.² nevet választott magának.

Jóllehet én ez iránt is szólván primás urunkkal ő eminentiájával, lehetne-e ez dolgot Romában véghez vinni, ő eminentiája vállat vonítván azt felelé propositiomra: Summus pontifex potest facere, si vult; sed difficulter obtinebitur.

Hogyha pedig nyitrai püspök urammal kell megindítani a dolgot, Bécsben elvárom az úr parancsolatját.

Én innen magam költségén Norinbergába elfordulok, a

¹ A király gyóntatója (confessarius) Adattár XCII.

² Ez az adat hibás. Az új pápa Benedictus XIII. nevet vett fel.

honnan más uton kívántam volna Bécsbe visszamenni, de ő eminentiája három ízben is meghagyta, hogy hire nélkül ezen földről vissza ne menjek és ha valahová divertálok is innen, jőjtek ismét vissza, kíván szemben lenni velem, minek előtte visszatérjek. Ahoz való képest, ha mit még itten parancsolni méltóztatik az úr, levelét dirigálván ide, Norinbergábúl visszatértemben itt fogom találni.

Ezek után szívesen bánván, hogy szomorú hirrel kelletik kedvtelenítenem az urat, magamot úri gratiajában alázatosan ajánlom és maradok az úrnak

Ratisbonában, 10. Junii 1724.

alázatos szolgája

Ifj. Sembery Sámuel.

U. i. Primás urunk ő eminentiája maga is fog mind az úrnak, mind Révay uram ő nagának leveleire válaszolni.

R. János jegyzete: Exhibitae Radvány, 18. Junii.

III. osztály, XXVII. csomó, 46. szám.

VIII.

Christianus Augustus esztergomi érsek válasza Radvánszky János kérésére. Regensburg, 1724. június 12.

Perillustris ac generose domine.

Ex allatis mihi per nobilem dominum Samuelem Sembery tum supplici libello, tum literis perillustris dominationis vestrae instantiam eiusdem, ut nempe super impedimento consanguinitatis in quarto gradu inter filium suum, Georgium et filiam magnifici domini baronis Michaelis Révay ad ineundum in vicem matrimonium benigne dispensarem, uberius intellexi, Utut autem perillustri dominationi vestrae alias complacere desidero, quia tamen et sponsum et sponsam a Romana catholica religione de facto alienos intelligo, eatenus etiam istius modi instantiae deferre haud valeo, cum nulla mihi cum acatholicis, nisi praevia ad fidem catholicam convertantur, dispensandi facultas sit concessa. Exopto autem, ut in alio quopiam gratificandi occasionem habeam, utpote qui persevero

Ratisbonae, 12. Junii 1724.

perillustris ac generosae dominationis vestrae Affectionatus

Cardinalis de Saxonia
manu propria.

Kívül: Perillustri ac generoso domino Joanni Radvánszky de eadem, incltyi comitatus Zoliensis tabulae iudiciariae assessori. Per Viennam, Rudno, Radvány.

Postajegyzet: 12 kr.

R. János jegyzete: Exhibitae Radvány, die 21. Junii 1724.

I. osztály, XXVII. csomó, 170. szám.

IX.

Az esztergomi érsek, Christianus Augustus válasza ifj. br. Révay Mihálynak. Regensburg, 1724. június 12.

Spectabilis ac magnifice domine baro.

Nobilis dominus Samuel Sembery huc personaliter adveniens exhibuit mihi S. D. V. literas 17. Maii Pestini exaratas, quibus, ut cum filia P. D. V. et iuniore domino Georgio de Radvány quatenus in vicem matrimonium licite inire possint super impedimento consanguinitatis in quarto gradu dispensare vellem, suppliciter instat eadem D. V. Ut ut autem spectabili ac magnificae D. V. alioquin pro posse meo gratificandi paratissimus existo, quia tamen utrumque, et sponsum et sponsam a Romana catholica religione alienos esse intelligo, declarare hisce necessitor, me cum eiusmodi, nisi praevis ad fidem catholicam *omnino* convertantur, dispensandi facultatem nullam habere.

Exopto proinde aliam occasionem, quibus meum complacendi studium valeam demonstrare, utpote omnino perseverans Ratisbonae, 12. Junii 1724.

S. D. V. affectionatissimus semper

Cardinalis de Saxonia.

Ifj. Révay Mihály br. sajátkezű másolata.

III. osztály, XXVII. csomó, 112. szám. melléklete.

X.

Ifj. Sembery Sámuel R. Jánoshoz. Regensburg, 1724. jún. 13.

Kiváltképen való nagy jó uramnak ajánlom alázatos szolgálatomat az urnak.

Én előbbeni levelemnek elküldése után is a tudvalevő dologban itten mindennemű proiectumokat tettem, hogy és mint lehetne accomodálni a dolgot, de minden munkálkodásim haszon-talanok valának, tovább is avval mentvén magát ő eminentiája, hogy se módja, se tehetsége nincsen abban, hogy vallásunkon valóknak dispensálhasson, a mint ő eminentiája maga is a mai postán méltóztatott válaszolni mind az úrnak, mind mélt. báró Révay Mihály uramnak ő ngnak, leveleit nagyobb securitásnak okáért commissariusságabéli correspondentiájában accludálván. Dessőffy uram példáját előhozván a vala a válaszom, hogy ottan egy fél pápista, azért tali in casu mégis hamarébb lehet valamit resolválni. Melyhez képest itten minden reménségtől elesvén, holnap által rándulok szomszédságban lévő htres Norinberga városának megtekintésére, az honnan legfeljebb hatod nap alatt megtérvén ide, innen egyenesen veszem utamat Bécs felé, a hova, ha mit parancsolni méltóztatik az úr, levelét oda dirigálván parancsolatját végbén vinni el nem mulatom.

Palatinusné asszonyom és Beniczky László uram halálát tegnapelőtti postával vettünk. Itten penig semmi communiciora való dolgok nincsenek. Ha Norinberga is csak olyan város, mint ez, két napig sem mulatok benne, mert itten semmi emlékezetes dolog nincsen.

Magamot ezek után az úr tapasztalt úri gratiájában alázatosan ajánlom és hogy kivánságom szerint pro voto nem szolgálhattam, az iránt alázatosan követvén az urat, még élek, maradok az úrnak

Ratisbonában, 13. Junii 1724.

igaz alázatos szolgálja

Ifj. Sembery János.

Kívül : Spectabili ac generoso domino Joanni de Radvány (pleno et competenti titulo) domino et patrono colendissimo. Per Viennam, Rudnam Neosolii.

Postajegyzet : 6 kr.

R. János jegyzete : Exhibitae Radvány, 21. Junii 1724.

III. osztály, XXVII. csomó, 47. szám.

XI.

**Radvánszky János válasza ifj. Sembery Sámuel
1724. június 10. kelt levelére. Radvány, 1724. június 19.**

Radvány, 19. Junii 1724.

Ajánlom köteles szolgálatomat meghitt jó uram kgdnek.

6. praesentis¹ Ratisbonából kült s általam tegnap vött kgd levele nemcsak nagy szomorúságot okozott bennünk közönségesen, de pennámot is megrablotta, hogy mit rescribáljak sem tudom.

En Istenem, hát az-é én szegény házomnak szerencsétlensége, hogy a miben még csak paraszt ember sem akad meg, én gyermekem megakadályoztatik? Nem terhelem panaszló soraimmal a postát, mert ha súlyát érzene, mint én, bizonyára el nem bírná leveletem, hanem szólanék ad rem, ha lehetne.

Actu expediálom emberemet Pestre az úrhoz, Révay Mihály uramhoz, még ugyan ott éri levelem ő kgmét, de 23. praesentis okvetetlen onnan megindúl s ha útjában divertál hozzám, a mire levelem által kérem (hanem ha az asszonyra s gyermekeire nézve a rossz utakat akarná elkerülni) tehát itt hamarébb, holott nem, Blatniczán egy-két nappal későbbben fogunk conferálni a dologról és kgd Bécsben fogja találni, vagy Bobok vagy Orbán Ferencz uramnál tudósétó leveletem.

Egy kis reménségnek mint egy szikráját igen becstülem primás urunk abéli hagyományát, hogy Norinbergából kgd megterését Ratisbonára venni parancsolta ő serenitása és hogy kgddel még szemben kíván lenni, mintegy láttatik alkalmatosságot nyujtani az instantia megujjítására. En bizony fejedelmi szavának hiszek, de egyszersmind hiszem azt is, hogy találhat módot, ha gratiája accedál hozzánk. Talán a szt. lélek cooperatiojából az idő alatt favorabilius gondolkodik!

Nem oly nevezetes én szegény házom, hogy szegény legény fiamnak megházasodásának emlékezete Romába jutna, hazánkban pedig, ha ő eminentiája kegyelmesen dispensál, senki kérdésben nem veszi, annál is inkább, hogy az illetén casusokat mult ország gyűlésében excipiálták a statusok de numero notarum, ugy hogy relaxatio litis ő felségétől sem kívántatik többé, *itt pedig a papi rend az ő serenitása dispensatioját nem controversálhatják* és az által is könnyebbé tetett kivált az illetén semmi quintus² gradus.

¹ E datum hibásan 10 helyett. Lehet hogy Sembery mindjárt megérkezése után írt, de a kihallgatás előtt nem írhatott érdemlegesen.

² Vétségéből quartus helyett.

Adhatná is ő eminentiája okát, ha valaha szükség hozná, hogy Révay Mihály uram praeconcipiált reménségét és az iránt következendő igyekezetét conditio gyanánt becsülte ő serenitása. Azért, a mennyiben én ki sem tudom mondani, kgdet kérem, mindnyájunk képében essék térdre ő serenitása előtt és könyvező alázatos kérésünket reiterálni ne terheltelessék, az oldala mellett valókat szép szó mellett igérettel is praeveniálván.

Ha az én Istenem úgy adná, ne lenne Nagy Szombatba szóló az expeditio, hanem csak rövideden generalibus terminis, úgy hogy akármely plebanus promulgatio nélkül feladhatná a copulát etc.

Én kgd szives fáradozásairól soha sem feletkezem meg s gyermekém sem, sőt tartozásomnak eleget tészek ajánlván az Uristennek mind kgdet s mind pengig dolgainkat.

Sajátkezű fogalmazat, III. osztály, XXXVI. csomó, 170. szám.

XII.

**Radvánszky János ifj. br. Révay Mihályhoz.
Radvány, 1724. június 19.**

Domino baroni Michaeli de Reva.
Radvány, 19. Junii. 1724.

Bizodalmas uram s öcsém, ajánlom mindenkori köteles szolgálatimot kgdnek.

Mai postán Ratisbonából vett s másában accludált Sembery Sámuel uram levele minket feletébb megszorétott, úgy hogy feleségemmel s fiammal mit tennem nem tudok, holott magam is szűkes vagyok vigasztalásban. Bizony mégsem esem e dolog iránt kétségbe, de az elméknek és szíveknek gyötrelmét s az idővesztést igen sajnálom. Ezen confisus levelem által pengig kettőre kérem s obtestálom édes jó uram öcsém kgdet.

1. Méltóztassék maga úri házat állandóságban conserválni, mely is tiszta szeretetnek próbája.

2. Ha annyi gratiam kgtek előtt, méltóztassék visszajűvőben erre venni útját, úgy is közelebb ama kerületnél, a hegynek pengig innen lészen elégséges vontató. Mert nékem, ha szintén meredekjebb is Harmanecznél a szklabinai mérges nyelv; de mégsem oly insuperabilis, hogy sajnállanám Blatniczán az udvarlást, hanem időt nyerünk vele és feleségem is mind consoláltatik kgtek úri praesentijával, mind pengig a dolognak további folytatásáról kgd bölcs elméjének kiadását és segéző

gratiáját itt kívánná érteni s hogy én is annak elgondolt modalitását submitálhassam kgd opiniojának s úri tetszésének.

Erre bizodalmasan várok kívánatos választ.

Sembery Sámuel uramnak actu irok s kérem, mégse szünjék ő serenitását supplicálni és mintha mi reménségnek szikráját itélném abból, hogy belyebb való diversioja után is Sembery uramnak kívánván szemben lenni vele ő eminentiája, ad alkalmatosságot instantiam recapitulatiojára. Vajha az idő alatt operálna a szt lélek a dologban.

Cardinal Csáky uramot azon okból, hogy a választás megelőtt, inkább vélhetem már útban lenni, hanem ha mi dolgai a mi felséges udvarunknak ott tartóztatnák, melyről kgd bizonyosabb lehet. Én penig nem tudom mit kívánják inkább, azt-é, hogy Romában írjunk ő eminentiájának, vagyis itt hazánkban abbéli kegyelmes mediatioját imploráljuk, accedálván az is, talán méltóságos nyitrai püspök uramnak, avagy vicariusának (a ki minden difficultás nélkül ilyeneket expedial) praevie elméjét vennünk nem leszen haszontalan.

Hubert uram is, a pozsonyi notarius, úgy hallom, ő eminentiája affidált gratiája szerint most vár Romából harmadévre dispensatiot.

Irok actu Zay András uramnak is kérvén in summa confidentia mind expeditioja kiserzésének modalitását s mind annak tenorát velem communicálván, reménlem nem fogja denegálni ő kgme s ugyan expressus emberem mégyen oda is.

Sajátkezű fogalmazat. III. osztály, XXXVI. csomó, 162. szám.

XIII.

**Radvánszky János Révay Mihályné,
Okolicsányi Zsuzsához. Radvány, 1724. június 19. (?)**

Bizodalmas jó asszonyom s hugom, kötelesen ajánlom becsülettel való szolgálatimat kgdnek.

Se a ratisbonai kedvetlen választ, se magunk megszomrodását kgd előtt eltitkolnom nem lehet, de nem esem kétségbe reménlvén, hogy mind ezen késlések után is Isten ő szent felsége megsegét kívánatosan felvett dologban bennünket, csak mi változás a kisasszony jó affectiojában és fiamhoz kgd gratiájában az idő alatt ne essék, kire is kérem szives kötelességgel kgteket. Instálok az úrnál azon is s egyszersmind kgdnél is, hogy visszajűvőben erre utjokat venni méltoztassék kgtek. Bizony nem ok nélkül szemtelenkedem, ahoz az út is közölebb és a

mennyiben talám nehezebecske, fogjuk helyre ütni szives köszönettel. Recommendálok azért ezen kérésemet mennél jobban lehet és kívánom, hozza az én Istenem mentől elébb jó egészségben kgteket.

P. S. Esedezem fiam mellett is, meg ne ítéltsék, hogy levelével nem udvarol, mert feletébb elkeseredett ember, míg Isten s kgték nem consolálja.

Sajátkezű fogalmazat, mely Sembery Sámuel első ratisbonai levelének vétele, június 18. után nem sok idő múlva kelt. III. osztály, XXXVI. csomó, 163. szám.

XIV.

Radvánszky János levele fia menyasszonyához, Révay Zsuzsához. Radvány, 1724. június 19.

Kedves hugomasszony, kisasszony.

Ajánlom kgdnek igaz szeretettel való szolgálatimot. Nem csak kgd hiv szolgáját, fiam R. Györgyöt, de bizonyára itt mindnyájunkat megszorított a ratisbonai váratlan válasz. Én ugyan bizonyosan reménlem s hiszem is az én Istenemet, hogy az úr, öcsém uram ő kge me segítő gratiája által is a dolog véghez fog mehetni szerencsésen; de sajnálom a confusiot s az idővesztést s kevés haladását a várt örömmek. Azért, édes hugom asszony, kérem az Istenért is kgdet, meg ne ütközzék rajta, sőt inkább mutassa dicséretes állandóságát. Estek ez előtt is szerelmeseknek ilyen nehéz próbái, de a szemérmetes tökéletességben állandó sziveket a házosságnak szerző istene szokta megsegéteni. Vagynak is példáink kívánatos dispensatioknak kiszervekben, csak lehessen mennél elébb az úrnak s kgtéknek (vajha itt Radványban ez úttal) udvarlanom, eljárók Isten segítségével mind azokban, valamiket Ő szent felsége tudnom ad.

Kivánt levele által udvarlani kgdnek a fiam, de még nem engedtem az okból, hogy felháborodott szívében elkeseredett szavaival kgdet is, az mint vélhetném bánatra ne indétsa, hanem inkább kívánom, hogy közönségesen vigasztaljon bennünket az Úristen a két egyenlő szívnek egyben hozásával és azoknak teljes örömeikkel.

Sajátkezű fogalmazat, mely Sembery ratisbonai első levelének vétele után egyszerre kelt a XI—XIII. szám alattiakkal. III. osztály, XXXVI. csomó, 163. szám.

XV.

Zay András Radvánszky Jánoshoz.
Podluzsány, 1724. június 21.

Bizodalmas nagy jó uramnak ajánlom kötölességgel való szolgálatomat kgdnek.

De dato 19. praesentis Radványbúl kült kgd úri levelét böcsülettel vettem. Dispensatiom extrahálásának módja e volt:

Az én szerencsémre meghalván akkoron római pápa, cardinalis Csáky uram ő excellentiája fölment Rómába és post electionem successoris mindjárt sub privato sigillo eiusdem kivitte számomra való dispensatiot, kit én szemeimmal sem láttam ugyan, hanem aztot repraesentálván egri püspök uram ő nga esztergomi vicarius uramnak, ő kgme valami difficultásokat tött volna abban, a kiket említett egri püspök uram ő nga maga sopiálta, mi formán, azt sem tudhatom.

Se Rómában, se N.-Szombatban én egy pinzt sem kütettem, hanem a mint irám elnevezett méltóságos urak, mind egy helyütt, mind másutt maguk vigezték dolgomat, énnékem se kültsigemben, se fáradságomban nem túlt. És ezeket valóságosan, valamint gyóntató papom előtt sincere exponálom kgdnek, sőt mind a két félhez nagy reflexióval lévén, tiszta szíbul kívánnám az kgtek dolgának elümozdítását és szerencsis véghez menetelét. Ezeket, a midőn közlem, maradok nagy uramnak kegnek

Podlusán, 21. Junii 1724.

kötölességgel való szolgálója

Zay András.

III. osztály, XXXIV. csomó, 11. szám.

XVI.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz.
Pest, 1724. június 22.

Bizodalmas bátyám uram.

Vettem volt már én is, mind mélt. cardinalis uram ő eminentiaja válaszát, mind Sembery Sámuel uram tudósétását Ratisbonábúl. Én sajnálom magam is nem kevesbé, hogy a dolognak nem lehet kívánatos successusa, mert ha ugyan csak tovább is

nem talál pro voto succedálni, nem kicsény kisebbséget kell szenvedni az én házomnak is, azért is annak állandóságát kgd kétségbe ne vegye, ha szinte időnek vesztésével jár is a dolog. És ha meg nem lesz is, nem rajtunk múlik el, hanem csupán az Isten akaratján.

Hogy pedig én kgteknek udvarolhassak visszamenő utamban, épen lehetetlen, mert terhes hét séza és egy jól megrakott szekér lévén velem igen nagy alkalmatlanság és idővesztés nélkül nem járhatnék. Hiszem Isten haza vévén szaporábban lehet correspondeálnunk és ha csak annyi időt lehet nyernem, inkább onnan hazúl kész leszek kgteknek udvarolnom.

Én még magam sem desperálok teljeséggel dolog iránt, valamég vissza nem tér Sembery Sámuel uram, kinek megtérését méltóztatik-e megvárni kgd, vagy az alatt is tenni dispositiot Rómában téendő instantia iránt, álljon kgd dispositioján. Kiben, minthogy ez előtt is tapasztalta kgd készségét pater Tapolcsányi uramnak, talán most is az ő kgme cooperatiojával kívánni fog élni kgd. Commode esik pedig, mert pro 20. huius okvetetlen Turóczba várta oda való pater superior uram, kit ha magam is ott érhetném, igen akarnám.

Cardinál Csáky uram igen is post festa compareált Romában és hogy az felséges udvar dolgai ő eminentiáját ott tartoztatnák, nem remélem ott lévén az ő felsége specialis ablegatusa Kaunitz uram, hanem ha ezen rettenetes meleg időkre nézve kívánná ő eminentiája ott maradni, kit én jobbnak és hasznosabbnak tartanám e dolognak segítségére, quia praesentia plus operatur in recommendatione, máskint ha kigyön is, remélem meg nem fogja vonni tőlönk kgmességét.

Nyitrai püspek uram ő excellentiája segítségét nem igen remélhetjök, mert ő excellentiájának abban nincs egyéb interestiája praeter nudam recommendationem.

Igen jó lesz, ha Zay András uram communicálni fogja kgddel az maga dispensatioját és annak folytatásában való modalitást, de ott is, ha szintén közölebb volt is, más segéto circumstantiák occurráltak.

Pest, 22. Junii 1724.

Iff. Révay Mihály.

U. i. M. cardinalis uram ő eminentiája válaszanak valóságos mását itt accludálok kgdnek.

III. osztály, XXVI. csomó, 112. szám.

XVII.

Okolicsányi Zsuzsanna, Révay Mihályné Radvánszky Jánoshoz. Pest, 1724. június 22.

Ajánlom kgdnek becsölettel való szolgálatomat, mint kedves bátyám uramnak.

Kedvesen vettem az kgd úri levelit. Már ez előtt is értetem volt uramnak ő kgmének Ratisbonábúl irott levelekből, hogy Sembery uram instantiájának nem volt szerencsés és kívánatos resolutioja, ki miatt tudom kgtek sem esik még kétségbe az dolognak successusárúl és tovább is folytatni meg nem szünik.

Az én és leányom állandóságában ne legyen kgteknek kétsége, mert bizonyos lehet benne kgtek, hogy mi nem vagyunk oly változásokra hajlandók, a minémőket kgtek másutt tapasztalt és ha ezen dolog elmulik is, se rajtam, se leányomon el nem mulik.

Tudom az uram megirta, mire nézve nem lehet udvarolnunk kgteknek Radványban, kiről magam es igen szépen követem kgteket. Az asszonynak ő kgmének és egész úri házának leányommal együtt ajánlom igaz szolgálatomat, ki követi is, hogy maga nem válaszolt, elégségesnek tartván az én válaszomat.

Maradok kgteknek
Pest, 22. Junii 1724.

becsölettel való szolgálója

Okolicsányi Zsuzsanna.

U. i. Fiaim is kgteknek ajánlják igaz alázatos szolgálátjokat.

Kívül: Radvánszky János czíme francziául.

III. osztály, XXII. csomó, 68. szám.

XVIII.

Radvánszky János üzenetének pontjai br. Radvánszky Mihályhoz.

Memoriale. Radvány, 29. Junii. 1724.

Conferenda cum illustrissimo domino Michaelae de Reva juniore etc. gyermekeink számára megkivántató dispensationak további sollicitatiojára.

1. Cardinal Csáky uramat várjuk-é bé és ő eminentiája kegyelmességét az iránt imploráljuk, hogy Romában azt exoperálni méltóztatnék, vagy is postai alkalmatossággal írjunk ő eminentiája után?

2. Felsőges udvarhoz recurráljunk-é pro interpositione (vagyis recommendationak mondjam inkább) római udvarhoz? Mely magyar cancellaria által (az hol a cancellarius az úrnak specialis jóakarója) lenne-é, vagy is Rómában lévő követének egyébkint parancsolni kegyelmesen méltóztatnék ő felsége annak exoperatioját; vagy is nuntius apostolicus által, mely modalitást az örög Sembery uram javall?

3. Avagy penig (mivel commissionális actákra való resolutioja ő felségének függőben vagyon ott penig specialis postulatunk közönségesen, hogy vagy eximáltassunk ez iránt a szent széktől vagy penig harmad s negyed izen nekünk is dispensáljon venerabilis clerus) directe ő felsége királyi authoritásabeli protectiot és relaxatorium litist kérjünk, facilitáltatván az új articulus által is az ilyen casus, ugy hogy nem többé jószágvesztésben járó.

4. Akármely modalitas tessék is az úrnak, avagy ha ezeknél jobbat gondolhatni, azon köll kérni, hogy velem együtt méltóztatnék felrándulni Bécsbe. Sokszor kordély dologban sem kiméljük magunkat, méltóbb gyermekink szerencséjéért s magunk becsületéért azon fáradságot felvennünk.

5. Állana az úr bölcs tetszésén annak ideje, hogy az árvai terminus¹ se haladjon a miá, cardinal Csáky uramat is vagy magunk a táján, vagy levelink Rómában érhessék.

Az árvai terminust fogja differáltatni, az mint sajdétem, camera aulica.

6. Közlem Zay András uram válaszát.

7. Egy barátom nagyon biztat, hogy Bartakovics uram kiszzerzi N. Szombatban a dispensatiot, melyen ugyan nem épétek, de vélhetvén, hogy talám magától is eshetett azon insinualás, in omnem fortunae eventum tettem oda is elégséges üzenetet.

III. osztály, XXVII. csomó, 190. szám.

¹ Radvánszky Jánost a cancellaria commissarius birónak nevezte ki Révay Mihályval együtt a likaviaknak az árvai lakosokon elkövetett „sok rendbéli elszenvedhetetlen rövidségekre nézve“. Terminus volt 1724. aug. 21. A megbízólevél III. o., XII. cs., 14. sz. alatt.

XIX.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz,
Blatnicza, 1724. július 19.

Ajánlom kgdnek kötöles szolgálatomat, mint bizodalmas
bátyám uramnak.

Követem kötölesen kgdet, hogy ily későn válaszolok úri
levelire, kit épen akkor vettem, a midőn Trencsén vármegyébe
indulnom kellett, azért is onnan való megtérésemig halasztottam
válaszadásomat.

Elofvastam Sembery Sámuel uram ő kgme levelit is. Én
nékem soha sem volt legkisebb consideratiom abban, hogy az
felséges cancellaria mitigata iam articulariter poena az consen-
sust ki ne adja, de ellenben meg sem gondolhatom, hogy avval
az szt szék autoritásának praeiudicálhasson, vagy praeiudicáljon,
mert ha csak az anyaszentgyház az házasság iránt nem dis-
pensál, az cancellariarúl kivett consensus épen haszontalan. Azért
valameddig vagy N.-Szombatbúl, vagy nunciaturatúl, vagy épen
Rómábúl nem győn valami, addig gondolkozni sem kell az can-
cellarián való sollicitatorúl, hanem ha ő felsége végső resolu-
tóját kiadná az religio dolgában való commissionak opiniojára
és abban generaliter vagy arra adna szabadságot kgteknek, hogy
per se dispensáljanak az kgtek predikatori (kit én nem hihetem)
vagy sine respectu et discrimine religionis az szt szék kgteknek
dispensáljon. És így az én csekély tetszésem szerint meg kell
várni *Bartakovith Márton* uram munkálkodásának végit és ha
ott nem lesz semmi jó resolutio, ad nunciaturam recurrálni; ha
ott sem, úgy Rómába cum recommendatione eminentissimi domini
cardinalis Csáky dirigálni azon instantiat.

Mindazonáltal igen kedvesen veszem, ha méltóztatik kgd
tudósétani, mit exoperált Sembery uram mélt. veszprémi püspök
uramnál, mert azon mélt. úr mindenekben mély experienciával
bérván, ha akarta magát sincere kiadni, atkalmasint penetrálhatta
discursusibúl sentimentumát ő kgme.

György öcsém uram itt való mulatása¹ nekőnk semmi unal-
mat nem szerzett, nec meruit ad instar Polyarchi, quia
non sub larva comparuit, sed veram repraesentavit imaginem.

Mélt. bán úram ő excellentiaja Bajmóczon vagyon, de nem
mulat sokáig; én ma megyek ő excellentiaja udvarlására. Az árvai

¹ György atyjával júl. 5-én érkezett Blatniczára. Radvánszky János
júl. 8-án visszatért, de Györgyöt otthagya, nem tudni mennyi időre. L.
Adattár LXXXVII.

terminust kéválná kamergraf uram impediálni, de törvény ellen és így nem reménlem abban lehessen progressusa. Addig is lesz alkalmatosságunk egymásnak való írásra. Maradok azonban kgdnek

Blatnicza, 19. Julii 1724.

kötöles szolgája

Ifj. Révay Mihály.

III. osztály, XXVI. csomó, 115. szám.

XX.

Bartakovics Márton R. Lászlóhoz (?) H. és d. n.¹

Jóakaró uramnak, kgdnek ajánlom köteles szolgálatomat.

Utamrúl megtérvén, házamnál tanáltam mindaz két rendbéli becsületes levelét kgdnek. Én, valamint szegény házamnál létekor megírtam kgdnek, úgy el is mentem Nagy-Szombatban, vicarius Spáczay uramnak ő nagának mind a levelét magam praesentáltam, mind azon consideratiokat, melyekről házomnál beszélgettünk, extensive, bona tamen modalitate exaggeráltam. Ő naga mind recognoscálja, mind nagyra becsüli az úr, Révay Mihály uram ő nga Pesten s másutt is in negotio religionis tett zelosa operatioját és azért, ha több ratio nem volna is, ezen motivatiot elégségesnek étilné ő naga, annyival is inkább, hogy a paritate et convenientia nem különben történhető sequelakbúl eruált argumentumok is ehez concurrálnak. De post plurimas, pro et contra factas disceptationes az vala utolsó válasza ő nagának, hogy ha ezeknél nagyobbak occurálhatnának is, mégsem placidálhatná az dolgot ő naga, siquidem esset eatenus limitatus et limites sibi positos excedere non liceret, quoniam sicut nobis, juxta leges et non de legibus esset judicandum, ita suae dominationi illustrissimae secundum commissionalem instructionem esset procedendum.

Valami csak ebben occurálhatott, nemcsak proponáltam, de pro posse exaggerative manuteneáltam, de haszontalan; mindenkor recurrált: „Non potest fieri, quia non licet“.

Ez ellen penig nekem procedálnom se nem illet, se nem lehetett.

¹ Keltezési ideje pontosan nem határozható meg. Valószínű, hogy júl. 17. után kelt, mert Révay július 19. kelt levelében írja: Meg kell várni Bartakovith Márton uram munkálkodásának végét.

Azért, hogy pro voto nem szolgálhattam kgteket, bizodalmasan követem. Micsoda particularításokra fakadtunk, sok volna papirosra tenni, azért, a midőn Isten szembe juttat kgtekkel circumstantialiter representálom. Az uraknak ő kgmeknek azonban kötelességgel való szolgálatomat ajánlván, maradok kgdnek

köteles szolgálója

Bartakovich Márton.

P. S. Nem tudom mikép esett, hogy tudósításom nem penetrált kgtekhez, mert én mindjárt onnan irtam az örög urnak juxta directionem per Rudno ad Radvány. Vicarius uram ő naga is mondotta, hogy fog Révay uramnak ő nagának válaszolni cum uberiori capacitatione, quod suae dominationi illustrissimae facere non liceat.

III. osztály, VII. csomó, 83. szám.

XXI.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz.
Blatnicza, 1724. július 30.

Ajánlom kgdnek kötöles szolgálatomat, mint kedves bátyám uramnak.

Valamint ezelőtt megirtam, most sem irhatok egyebet, hanem hogy az dispensatio venerabilis clerus akarátja és engedelmé nélkül el nem készölhet, akar m. veszprémi püspök uram ő excellentiája, akár Sigray uram opinioi is mit hozzanak magokkal, mert ilyenekben absolute semmit sem praeiudicálhat az f. cancellaria v. clerusnak. Igen jól esett pedig, hogy ex occasione lesz útja Sembery János uramnak erről való discursusra az méltóságokkal; mind onnan, mind Bartakovith uramtúl mi válasza gyön kgdnek, lehet azokat confrontálni és a közölebbet s hasznosabbat követni s úgy azután, ha kgd úgy disponálni méltóztatik, Sembery Sámuel uramat pro urgendo ulteriori obtento expediálni.

Reménlem pedig, az Isten visszahozza nemsokára m. cardinal Csáky uramot ő eminentiáját, onnan is mind informatiot, mind segítséget remélhetni.

M. bán uram talán usque medium Augusti Bajmóczon fog mulatni, az mint ma ebéden nálam lévő káplányátúl érhettem. Én már voltam ő excellentiája udvarlásán, de még egyszer el kell mennem.

Az árvai terminusról vettem director Grassalkovits uram levelit is e napokban. Kamergraf uram ő kge me ha csak el nem vetheti az 51. articulust, ezen dolgot submittálni kell ő kgmének fiscus defensiojának. Én pedig igen akarnám, ha ellehetnék benne való bíróság nélkül, mert amicabilisban procedálni nincs nagy kedvem. Ha pedig stálni fog az terminus, tartom szerencsémnek, ha mind itt, mind Árvában udvarolhatok kgdnek.

Feleségem és leányom kgdnek, úgy velem egyőtt hugom asszonynak s egész úri házának igaz szolgálatját ajánlja. Istennek hála kgték szolgálatjára mindnyájan egészségben vagyunk; adja Isten kgték friss constitutiojának hallhassuk örvendetes hérét.

Blatnicza, 30. Julii 1724,

Ifj. Révay Mihály.

III. osztáty, XXVI. csomó, 116. szám.

XXII.

Radvánszky György kérése III. Károly királyhoz, mint legfőbb bíróhoz királyi jóváhagyásért, hogy teljes biztonsággal köthessen házasságot negyedízi rokonával, Révay Zsuzsannával.

Sacratissima caesarea regiaque maiestas, domine, domine clementissime.

In omni homagiali perpetuaque fidelis obsequii reverentia maiestati vestrae sacratissimae supplex demisse repraesento, quod divina sic disponente maiestate in futuram vitae sociam thorique consortem desponsaverim mihi spectabilis ac magnifici baronis Michaelis de Reva iunioris filiam, Susannam. Cum qua, post contracta sponsalia, praeter spem et expectationem comperii, quod uterque ab una eademque abavia, utpote Margaritha Görgey, sed diversis abavis, ego nempe Andrea Mariássy, priore, illa autem Ladislao Bossány, posteriore eiusdem marito condescendendo per hoc in gradu quidem quarto lineae collateralis aequalis, sed propter abavorum diversitatem unilateleriter tantummodo sanguine iuncti simus, uti adnexum genealogiae nostrae schema uberius atque limpidius declarat.¹

¹ Ettől kezdve közölte Ribini: Memorabilia Augustanae confessionis in regno Hungariae. Pozsony, 1789. 189. l.

In quo remoto gradu, quamvis secundum religionis nostrae, utpote Augustanae confessionis ius ecclesiasticum et constitutiones consistoriales ubique, ubi eadem religio viget in praxi et usu existentes, matrimonia prohibita haud sint, quia nihilominus vigore publicarum patriae nostrae constitutionum et signanter quidem tenore articuli 12. novissimae anni 1723. diaetae, incestus usque ad quartum gradum inclusive extensus eidemque in hoc gradu certa poena corporis afflictiva constituta habetur: ne itaque ob generalia eiusdem constitutionis verba matrimonium nostrum illegitimitatis cuiuspiam argui, nosque poenae in praecitato articulo incestui dictatae qualiterunque obnoxii reddi posse videamur, huius intuitu ad pedes maiestatis vestrae sacratissimae demisse provolutus pro ea caesareo-regia gratia humillime supplico, quatenus maiestas vestra sacratissima, qua summus terrae princeps ac legum arbiter benignum regium suum consensum ad praemissum matrimonium nostrum plenaria cum securitate contrahendum clementer praebere atque per eundem personas nostras matrimonium ineuntes ab omni civili hoc in passu legum patriarum impedimento benigne enodatas, ab omni quoque reatu poenae, quae forsitan ex praemisso articulo contra nos per quoscunque iudices praetendi posset, clementer absolvere ac immunes reddere eumque in finem benignam relaxationem litis nobis, tam respectu nostri, quam prolium et successorum nostrorum utriusque sexus universorum adversus quosvis iudices et causidicos cum de praesenti, tum de futuro, clementer imperitari ac in simul nos in benignam protectionem regiam clementissime assumere non dedignetur; imprimis cum alioquin etiam publica regni lege, utpote articulo 15. anni 1647.: Evangelici, quoad matrimonialia in consueta usu relictis atque stabiliti haberemur.¹

Plenus itaque spei consequendae, pro qua humillime supplico, regiae clementiae, eiusdem nunquam immemor sicuti vivam, ita moriar quoque

maiestatis vestrae sacratissimae
humillimus perpetuoque
fidelis subditus

Georgius de Radvány.

Schema genealogiae (L. III. szám.)

Kívül: Ad sacratissimam caesaream regiamque catholicam maiestatem etc. dominum, dominum clementissimum humillimus supplex libellus intrascripti supplicantis Georgii de Radvány.

¹ Ribininél haberentur.

Ifj. Sembery Sámuel fogalmazata egy ív papíron. A lapoknak csak jobb oldalán van írás, úgy a mint most némely folyamodványon.

I. osztály, XXVII. csomó, 171. szám.

XXIIa.

A cancellaria felelete a kérvényre.

Producatur testimoniales superintendentium confessionis Augustanae, quod secundum eandem confessionem tertius et quartus consanguinitatis gradus non impediatur matrimonium.

I. osztály, XXVII, csomó, 171. szám melléklete:

XXIII.

Ifj. Sembery Sámuel Radvánszky Jánoshoz.
Bécs, 1724. október 7.

Kiváltképen való nagy jó uramnak, ajánlom alázatos szolgálatomat az úrnak.

Tegnapi consiliumban ezen szókkal indorsáltatta a felséges cancellaria a beadott memorialist: „Producatur testimoniales superintendentum confessionis Augustanae, quod secundum eandem confessionem tertius et quartus consanguinitatis gradus non impediatur matrimonium“. Melyet edoceálván azután propositiora fog menni a dolog ő felségéhez, de a harmadik gradusról miért emlékeznek nem tudom, minthogy én az instantiában a harmadik gradusról épen semmi emlékezetet nem tettem és ad casum nostrum épen semmit sem conferál, nem is conferálhat a harmadik gradus consideratiója. Quo tamen non obstante, mivel a felséges cancellaria ezt kívánja, pro securitate én csekély ítéletem szerint szükségesnek gondolnám ezen levelemnek vétele után mindjárt egy expressust superintendentens Grman,¹ mást pedig superintendentens Sartoris uraimékhoz Csetnekre küldöni, hogy ő kgyemek adjanak Radvánszky György uramnak quoad gradum praecise quartum (silentio praeterito tertio, qui ad casum praesentem non pertinet) in conformitate praemissae indorsationis, testimonialist, mely testimonialist úgy kellene stílizálni, mintha

¹ Krman helyett.

praehabita consistorii, vel contubernii vel congregationis, vel qui magis aptus videbitur terminus, consultatione emanált volna és azután a superintendentens, senior proximi contubernii et notarius és ha lehetséges még egy papi személy, qui in consultatione praesentes esse deberent, cum expressione officii sui unusquisque subscribálja.

Vagy ha consultatiot nem akarnának, vagy nem mernének tartani etiam eo non obstante, úgy gondolom lehet megint mód szerint stílizálni a testimonialist, csak a superintendentens, senior és notarius subscribálja, mely iránt méltóztassék az úr az egész dolgot Michaelides urammal közlőni, a ki papi hivataljához képest ezen formalitásokat jobban fogja tudni, sőt jónak tartanám ha kész conceptusok küldőtnének superintendentens uraiméknak.

Ezeken kívül pedig szükséges beszterczei és selmeczi ministeriumtól is venni külön-külön testimonialist sub subscriptione ibidem existentium ministrorum, mivel azon ministeriumok mint egy collegiumot repraesentálván léssen reflexio testimoniumokra, a mint az urak opinioja is azt tartja.

Ezeket pedig úgy kell folytatni, hogy a clerus fülibe ne jőjjenek, ne talán tán látván ez által kezdendő auctorítások labefactioját itten igyekezzenek gátlást tenni a dologban.

Hubert uram dolga engemet semmit sem segét, mert kiadott indultuma szerint effectusban nem menván a házassága, példáját példának bévenni nem akarják, hanem az urak dolgát legelső casusnak tartják.

Mínt hogy pedig a testimonialisok megszerzése és ide való küldése egy néhány hetet fog magában foglalni, én, ha az úr megengedi, addig haza akarnék rándulni; ne költsek s ne töltsék addig itten haszontalan időt, melyről az úr parancsolatját legelső postán el is várom.

Némelyek hirelik, kivált Imre úr¹ cliensei, hogy holnapi napon fog declaráltatni a cancellarius, de Ádám úr² háza tájéka arról még semmit sem akar tudni. Megvállik holnap, quid solem nis dies Caroli secundi tulerit.

In reliquo — magamat úri gratiajában ajánlván maradok az úrnak

Bécsben, 7. Octobris 1724.

igaz alázatos szolgálója

Iffj. Sembery Sámuel.

III. osztály, XXVII. csomó, 48. szám.

¹ Gróf Eszterházy Imre veszprémi püspök, a cancellarjelölt.

² Gróf Erdődy László Ádám nyitrai püspök és cancellar.

XXIV.

Ifj. Révay Mihály br. Radvánszky Lászlóhoz.
Blatnicza, 1724. október 7.

Ajánlom igaz szolgálatomat kgdnek, mint kedves öcsém
uramnak.

Kedvesen vettem az kgd levelit és Radzivil herczeg peregrinatioját, kit noha chinainak gondoltam lenni, de annál kedvesebb lesz nálam az olvasása, hogy Krisztus urunk koporsójához való és diariumában, a mint olvasni kezdettem, vannak szép curiositások circa res diversas.

Sembery Sámuel uram szerencsés successusárúl én nem kételkedem, csak (a minapi discursus szerint) itt ne legyen impedimentuma.

Blatnicza, 7. Octobris 1724.

Kgd igaz atyafia, szolgája

I. R. Mihály.

Kívül: Radvánszky László czíme.

III. osztály, LVIII. csomó.

XXV.

Ifj. Sembery Sámuel Radvánszky Jánoshoz.
Bécs, 1724. október 11.

Kiváltképen való nagy jó uramnak, ajánlom alázatos
szolgálatomat az úrnak.

Levellem szerint tudom, Michaelides uram tanácsával fog élni az úr, mindazonáltal az én csekély conceptusomot is ezen dolog iránt kívántam megírni az úrnak, mely ez:

Secundum Augustanae confessionis doctrinam in linea collateralis primus et secundus gradus censetur esse iure divino prohibitus, ideo indispensabilis; tertius et quartus, quia pro tali non habentur, ideo secundum nostram doctrinam sunt permissi. Verum de his duobus posterioribus gradibus in diversis provinciis nostrae religionis diversae sunt constitutiones.

In Saxonia, Pomerania et Borussia matrimonium in tertio gradu lineae aequalis permittitur, prohibetur autem lineae inaequalis. In

Brandenburgia autem tertius gradus indistincte prohibetur, sed quartus ubique, ubi nostra religio viget permittitur. Unde sequitur, quod doctrina Augustanae confessionis tertium et quartum gradum non prohibeat, licet tertius per particulares provinciarum constitutiones certo modo permissus ac certo modo prohibitus sit et hoc in casu impedimentum tale non pro impedimento a doctrina, sed a privata provinciae constitutione promanente habendum veniat. Quorum intuitu in testimonialibus rem taliter exprimendam censerem, quod videlicet quartus gradus neque secundum doctrinam Augustanae confessionis neque secundum ius eiusdem ecclesiasticum in consistoriis eiusdem in praxi existens matrimonium impediatur, uti praemissa docent, tertio gradu, qui ad nos non pertinet, silentio praeterito, paucis, generalibus terminis rem expediendam censerem.

A mi peng az oblatumot illeti én Sigray uramnak, kinek kezében ejtettem az instantiat 20, Szluha uramnak 12 és Koller uramnak is 12 aranyat ígértem, ha boldogulhatok a dologban.

Cancellarius még nem declaráltatott. In reliquo maradok az úrnak

Bécsben, 11. Octobris. 1724.

igaz alázatos szolgája

Iff. Sembery Sámuel.

III. osztály, XXVII. csomó, 49. szám.

XXVI.

A beszterczebányai lutheránus papok bizonyítványa Radvánszky György alispán részére, hogy a lutheránus egyház törvényei nem tiltják negyedízi oldalági rokonok között a házasságot.

Q. D. B. V.

Perillustris ac generosus dominus Georgius de Radvány, incltyti comitatus Zoliensis substitutus vicecomes diebus proxime praeteritis quaestionem proposuit nobis infrascriptis verbi divini ministris ecclesiae Augustanae confessioni addictis in libera regia, montanaque civitate Neosoliensi: „Utrum quartus consanguinitatis gradus lineae collateralis aequalis in ecclesiis Augustanae confessioni addictis impediatur matrimonium?“ Petiitque, ut de hac materia mentem nostram exponeremur. Expensa igitur hacce quaestione advertimus in verbo quidem Dei, Leviticorum cap. 18.

et 20. prohibita esse matrimonia in linea recta ascendente et descendente in infinitum, in linea collateralis vero in gradu primo lineae aequalis et secundo lineae inaequalis, neque ulterius iure divino extendi prohibitionem. Pro quorum sequimento, quamvis maioris reverentiae causa tertium quoque gradum lineae inaequalis vetitum Carptzovius in Jurisprudencia sua ecclesiastica L. II. tit. 5. deff. 77. asserat, aequalem tamen quartum liberum esse, patet ex sequenti definitione 85. Et hinc consequitur, quod tum per doctrinam, tum per constitutiones ecclesiasticas Augustanae confessioni addictorum in quarto, eoque aequali atque collateralis gradu consanguinitatis permissum sit matrimonium.

Id, quod perillustri domino Georgio de Radvány ad quaestionem nobis propositam respondendum censuimus.

Actum Neosolii, die 13. Octobris 1724.

<i>Elias Institoris,</i>	<i>Samuel Michaërides,</i>
nationis Germ. Aug. conf. addictae V. D. minister.	eccl. Neosoliensis Aug. confessionis V. D. M.

Joannes Godofréd,

Ertel eiusdem ecclesiae apud utramque
nationem verbi divini antistes.

Radvánszky László fogalmazata.

I. osztály, XXVII. csomó, 173. szám.

Megvan a Michaërides által kiállított eredeti is. Ez annak rövidített alakja és mintája volt a többi testimonialisnak is.

XXVII.

Radvánszky János kérése több lutheránus superintendenshez és paphoz bizonyáglevélért, hogy a luth. egyház törvényei szerint negyedízi rokonság nem házasságtiltó akadály. Radvány, 1724. október 14.

Radvány, 14. Octobris. 1724.

Excellentissime et reverendissime domine mihi sincere
colende.

Nonnullos ante menses filius meus, Georgius de Radvány sacro matrimonii vinculo sibi in vitae thorique sociam illustrissimi domini baronis iunioris Michaelis de Réva filiam Susannam divina ita disponente maiestate et accedente utrobique parentum

legitimo consensu iungere constituerat. Sed cum uterque ab una eademque abavia, Margaretha Görgey-licet ex diversis patribus condescendant, uti ex adnexo genealogiae schemate uberius patet, iam quarti gradus lineae collateralis aequalis consanguinitas, quominus matrimonium hocce consumari potuerat, impedimentum causavit.

Enimvero probe noveram iuxta religionis Augustanae canones gradum huncce consanguinitatis haud illicitum esse, sed quoniam patris lex incestuosum facit, qui olim alias notae infidelitatis reus fuit, iam vero recentior lex mitiorem poenam eidem constituat ita, ut primi et secundi gradus consanguinitatis incestuosi art. XI. proxime praeteritae diaetae regni mortis, tertii autem articulo XII. eiusdem recentissimae diaetae trium et quarti duorum annorum carceris poenae obnoxii existant: hinc postposita venerabilis cleri Romano-catholici, alias non sine praeiudicio religionis nostrae et conscientiarum laesione expeti solita dispensatione, unice apud excelsam cancellariam medelam rei huius et indultum poenae civilis (relaxationem litis vocant) quaerens, qualemnam instantiae meae amicus et agens meus dominus iunior Samuel Sembry sortitus est indorsationem, quo melius adpareat eiusdem literarum genuina paria his adnectere haud abs re fore putabam. Proinde eo, quo par est humanitatis cultu, excellentissimam ac revendam dignitatem vestram enixe rogandam esse duxi, quo praememoratae iudorsationi conforme testimonium praecise tantum quarti gradus mentione facta atque sua et reverendissimorum dominorum senioris ac notarii subscriptione roboratum quantocius mihi elargiri ac per hunc exhibitorem literarum mearum exmittere haud dedignetur.

Sane quanto magis ab huiusce instantiae meae felici eventu singulare emolumentum in ecclesiam nostram redundare re penitus considerata non nemo facile advertere potest, tanto maiorem spem concipio E. D. V. in testando hoc benevolentiae genere fore promptiorem.

Dum me in reliquo ad debita servitorum officia sincere obligeo, insimul iugem incolumitatem excellentiae vestrae precatus persevero.

P. S. Adverto admodum reverendum dominum Michaëlidem literis suis inclusisse conceptum testimonialem ab excellentissimis et plurimum reverendis dignitatibus vestris subscribendum, ego autem maiorem in modum peto quemadmodum etiam multum . . . negotii huius fore reor, dignetur E. D. V. duplices testimoniales elargiri, unus quidem memorato A. conceptui in omnibus simillimus, alius autem, pro ut libuerit plurimum reverendis dignitatibus vestris (absque exosis tum et forte disputabilibus terminis) formandus et concipiendus, ut ita temporis

compendio consulentes dominus Samuel Sembery, quas opportuno rationi status et circumstantiarum instantiae meae esse iudicaverit, exhibere possit et valeat. Spondeo tum et assecuro, quae non necessariae retentae fuerint eidem fideli occasione me E. D. V. remissurum.

Radvánszky László által irt fogalmazat.

III. osztály, XXXVI. csomó, 1. szám,

XXVIII.

Antoni Sámuel R. Jánoshoz. Csetnek, 1724. október 17.

Spectabilis ac generose domine, domine et patrone mihi colendissime.

Salutis et omnigenae a Deo benedictionis voto praemisso humillima servitia mea cum praecibus devotissimis commendo.

Litteras spectabilis dominationis vestrae 14. praesentis mensis Octobris exaratas 16. ejusdem per expressum humillima cum observantia percipiens intellectoque earum tenore, procul omni mora venerandi contubernii nostri primores convocavi. Quibus etiam promptly accurrentibus et congregatis ad mandatum spectabilis dominationis vestrae negotium inchoati in quarto gradu matrimonii inter perillustrem dominum Georgium de Radvány (titulus!) dilectum filium natu majorem ex una et illustrissimam domicellam Susannam de Reva ex parte altera, proposui insimulque rogavi, ut in quantum conscientia, constitutiones nostrae et ecclesiarum salus permissura in praesenti negotio consiliis suis praetitulatae dominationi vestrae velificari studeant. Sedulam quidem praemissis ad Deum suspiriis una mecum in discutiendo hoc negotio navarunt operam, ut expetitis a nobis ad conformitatem reverendi ministerii Novisoliensis vel etiam juxta tenorem excelsae cancellariae testimonialibus hoc in passu complacere potuissent. Verum legibus et constitutionibus contubernii nostri ad leges patriae accommodatis per antecessores nostros conditis et usurpatis, autoritate etiam palatinali anno 1610. confirmatis, longe aliud et plane contrarium (quod nimirum nuptiae debeant esse interdictae in linea collateralis aequali ad gradum consanguinitatis quartum inclusive) dictantibus adeoque ad promovendum hoc negotium in locis debitis nihil facientibus, quod tale testimonium, quale excelsa cancellaria requirit, dare nequeant, humillime eatenus implorant veniam.

Accidit quidem in hac quoque dioecesi subinde, quod

aliqui in gradu quarto consanguinitatis inire velint matrimonia, non permittantur tamen ipsis, nisi impetrata prius dispensatione.

Et hoc quoque non ignoramus, quod theologi nostri hunc gradum non impedire matrimonium statuunt, sed quia nos vivimus in ecclesia Hungarica pressa, legibus regni hujus auditores nostri ut semet accomodent sedulo urgemus. Neque hic constitutiones aut praxis ecclesiarum Saxonicarum vel aliarum imperialium allegatae videntur nobis posse patrocinari, cum sub alia sole et sub alia vivamus potestate. Quodsi interim suffragiis et statutis aliarum dioecesium vel ministeriorum negotium sublevari potest, impense gratulabimur, imo praeces jungimus, ut Deus omnis boni et ipsius matrimonii author, ita secundet intentionem perillustri domini filii et fatigia spectabilis dominationis vestrae, ut eventum sortiantur optatam salutaremque.

Quod superest, ut spectabilis dominatio vestra una cum tota inclyta domo sub divinis excubiis diu felicissimeque supersit et filios filiorum videat, ex animo praecor et permaneo spectabilis ac generosae dominationis vestrae.

Csetnek, 17. Octobris, anno 1724.

ad servitia et praeces obligatissimus

Samuel Antoni.

Kívül: Spectabili ac generoso domino, dno Joanni de Radvány (salvo pleno et competenti omni ex parte titulo) dno et patrono mihi colendissimo, in Radvány.

III. osztály, VI. csomó, 13. szám.

XXIX.

Krmann Dániel lutheránus superintendens, Petkó János vicesenior és Nógrádi János contuberniumi jegyző bizony-sága arról, hogy a lutheránus egyház törvényei szerint negyedízi rokonság nem házasságbontó akadály. Miava, 1724. október 19.

In nomine Jesu!

Nos infrascripti memoriae commendamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, quod his ipsis diebus perillustri ac generosus dominus Georgius de Radvány, inclyti comitatus Zoliensis substitutus vice-comes proposuerit nobis quaestionem formalibus hisce verbis conceptam: „Utrum quartus consanguinitatis gradus lineae aequalis in ecclesiis Augustanae confes-

sionis impediatur matrimonium“, institeritque ut super hac quaestione sententiam nostram genuine exponeremus. Ne itaque iusta petentis desideriis deesse videremur, in timore Domini habita mutua conferentia dare deprehendimus, lege quidem divina in linea recta consanguinitatis prohibitionem matrimoniorum in infinitum se extendere, in collateralis tamen linea ultra gradum secundum lineae aequalis ulterius se non exporrigere; interim ecclesias, quae invariata confessionem Augustanam intra et extra sacrum Romanum imperium profitentur, prohibitionem illam divinam, velut in ipso iure naturae fundatam ultra gradum primum et secundum ad reverentiam sanguinis et ad conciliandam gradibus illis tanto maiorem observantiam factis iure positivo constitutionibus extendere; communiter tamen in gradu quarto consanguinitatis lineae aequalis, ne videlicet praeter iustam causam scrupulis aggraventur conscientiae, permittere atque pro licitis, honestis et validis in gradu quarto iuxta supputationem canonicam habere matrimonia. Hanc sententiam nostram compluribus testimoniis Augustanae confessionis doctorum, theologorum et praxi recepta confirmare possemus, attamen potiores saltem adducemus.

Fridericus Balduinus Ss.¹ theologiae D.² et academiae Wittenbergensis quondam PP.³ ecclesiaeque ibidem pastor et superintendens generalis in *Casibus conscientiae* L.⁴ IV. c.⁵ 13. casu IV. „Jure, inquit, positivo gradibus divinis iure prohibitis adduntur gradus usque ad gradum tertium lineae aequalis, qui in nostro electoratu Saxonico ultimus est prohibitus.

Balthasar Mentzerus S. theologiae D. et quondam professor in academia Giessensi in tractatu suo *De coniugio* pagina 64. Hodie, inquit, apud nos prohibentur gradus consanguinitatis primus, secundus, tertius, subintellige iuxta supputationem canonicam.

Felix Bidenbachius sacrae theologiae doctor in tractatu *De causis matrimonialibus* pag. 49 et 50 ait: „Ex ordinatione Württembergica interdicti matrimonio his, qui in tertio consanguinitatis gradu sunt cognati et hunc esse tertium gradum consanguinitatis lineae aequalis atque perinde esse, sive ab uno vinculo sint cognati, sive a duplici.

Mathias Hafenrefferus theologiae doctor et professor in academia Tubingensi in locis suis theologicis libro III. loco X. De coniugio: „Ad maiorem, inquit, reverentiam sanguinis tuendum gravi admodum consilio ius municipale non tantum secundo aequali a communi stipite, sed et tertio gradu tam inaequalis, quam aequalis lineae a communi stipite tam consanguineis, quam affinibus, interdicat.“

¹ sacrae; — ² doctor; — ³ professor; — ⁴ libro; — ⁵ capite.

Joannes Gerhardus sacrae theologiae doctor et quondam professor publicus in academia Jenensi in locis theologicis cum privilegio S. C. R.¹ maiestatis editis t. VII. in loco *De coniugio* § 344. et 345. ait: „In linea collateralis prohibitionem extendi usque ad tertium gradum lineae inaequalis inclusive.

His theologis adiungimus Benedictum Carpozivium IC-tum² et consiliarium electoralem Saxonicum, qui in *Jurisprudentia ecclesiastica* seu consistoriali cum gratia et privilegio sacratissimae caesareo-regiae maiestatis et speciali electoris Saxoniae in publicam lucem edita libr. II. tit. V., definitione LXXVII. expresse scribit: In linea collateralis vetitum esse matrimonium usque ad tertium gradum lineae inaequalis inclusive“ et adducit ibidem ordinationes desuper electoris Saxoniae. In usu quoque arboris consanguinitatis, iurisprudentiae consistoriali annexo pag. 25. ait, quod postquam sanctio electoralis prohibitiva non nisi ad tertium gradum lineae collateralis inaequalis inclusive extendatur, licite contrahi nuptias in gradu quarto lineae inaequalis, aequalis ac in remotioribus omnibus.

Hisce extraneorum testimoniis adiungimus ecclesiarum montanarum in patria nostra testimonium. Ista in confessione sua Schemnitii ab omnibus earum ministris Augustanae confessionis anno domini 1559. die 6. Decembris conscripta et gloriosissimo imperatori Romanorum Hungariaeque regi, Maximiliano exhibita tandemque anno 1578. Novisoli typis expressa, articulo XVII. expresse statuunt, matrimonia prohibita esse in gradu prohibito, hoc est usque ad tertium inclusive.

Adiungimus etiam leges ecclesiasticas contubernii Trenchiniensis per ministros eius anno 1600 conscriptas et publicatas posteaque subscriptionibus et sigillis comitum, baronum et nobilium, in specieque Georgii Thurzo, Nicolai Dersffy, Sigismundi Balassa, Mosis Szunyogh, Jeremiae Pongrácz, Theodori Sirmienensis, Johannis Da. (igy)³ de Szent Péter, Johannis Hrabovszky et Francisci Eszterházy confirmatas, in quibus Cap. IV. De ritibus nuptialibus lex IV. ita sonat: Nemini coniugium in gradibus consanguinitatis et affinitatis lege divina (Levit. 18. et 20)⁴ ac humana prohibitis concedito, nimirum primo, secundo et tertio, sed demum in quarto.“

Atque istae contubernii Trenchiniensis aliorumque in diversis inclyti regni comitatibus contuberniorum evangelicorum leges in synodo Zolnensi anno 1610. per illustrissimum comitem ac domi-

¹ suae caesareo-regiae.

² Juris consultum.

³ Bizonyára a turóc-szentpéteri Dávid-családot kell itt értenünk. Dávid János 1625. trencsényi alispán. Tőle származik a zaturcsai protestáns ág. L. Nagy Iván: Magyarország családai. 254. lap.

⁴ Mózes III. könyv. XVIII. 11–13., XX. 17, 19.

num Georgium Thurzo regni Hungariae palatinum aliosque comites, magnates, praenobiles ecclesiarumque ministros ibidem congregatos confirmatae fuerunt §. 15. hisce synodi verbis: „Si quae contubernia habent privata sua privilegia vel quascunque praerogativas et libertates, si eae non pugnant cum vera religione et praesentibus hisce constitutionibus conservari in eodem usu per superintendentes debeant.“ Haec itaque sententia nostra tot testimoniis subnixta de quarto consanguinitatis gradu lineae collateralis aequalis in ecclesiis Augustanae confessioni addictis non impediendo matrimonium. In cuius fidem et evidentius fidei testimonium hasce nostras subscriptionibus propriis et usuali sigillo contubernii nostri firmatas praetitulato domino Georgio de Radvány exhibere volumus et exhibemus testimoniales.

Actum in Myavá, die 19. Octobris anni 1724.

Daniel Krmann

ecclesiae Myaviensis pastor et reliquarum Augustanae confessioni addictarum in certis inclyti regni comitatibus superintendens.

Joannes Neogradi

ecclesiae Bresoviensis pastor et eiusdem contubernii notarius, qui hasce extradedit.

Johannes Petko

ecclesiae Pritridiensis pastor et contubernii Berenchiano-Cseithensis vicesenior.

(ph.)

I. osztály, XXVII. csomó, 192.

XXX.

**Krmann Dániel és társai bizonyítványa Radvánszky László és Sembery Sámuel által rövidített alakjában.
L. XXIX. sz.**

In nomine Jesu.

Infrascripti tenore praesentium testatum reddimus, quod his ipsis diebus perillustris ac generosus dominus Georgius de Radvány inclyti comitatus Zoliensis substitutus vicecomes proposuerit quaestionem: „Utrum quartus consanguinitatis gradus lineae aequalis in ecclesiis Augustanae confessioni addictis impediat matrimonium?“ institeritque, ut super hac quaestione nostram sententiam genuine exponeremus. Ne itaque iusta petentis desiderii deesse videremur, habita in timore Domini consultatione et tam iure divino, quam usu receptis ecclesiarum Augustanam confessionem profitentium constitutionibus consistorialibus excus-

sis clare deprehendimus lege divina secundum Leviticorum cap. XVIII et XX.¹ in linea consanguinitatis recta in infinitum, in collateralis vero ad gradum primum lineae aequalis et secundum lineae inaequalis extendi matrimonii prohibitionem. Ultra hos gradus autem secundum principia religionis Augustanam confessionem profitentis atque unanimem doctorum eiusdem confessionis sententiam prohibitionem divinam haud quaquam exporrigi.

Et quamvis ad reverentiam sanguinis et conciliandam praedictis gradibus maiorem observantiam secundum iuris consultum Benedictum Carptzovium in Jurisprudentia ecclesiastica Lib. II., Tit. V., Defin. 75 iidem gradus circumsepianitur prohibitione matrimonii in linea collateralis usque ad tertium gradum lineae inaequalis inclusive, gradus tamen quartus lineae aequalis, liber prorsus quoad contrahenda matrimonia permittitur, uti in dicta Benedicti Carptzovii Jurisprudentia ecclesiastica videre est Libro II., Tit. V., Defin. 85.

Circa quae tamen neque id pratermittendum censuimus, quod in gradibus iure divino prohibitis dispensationi locum haud esse teneamus, ubi tamen gradus aliqui iure divino haud vetiti per singularem regum et provinciarum constitutionem speciatim prohibentur, nupturientibus in eo casu ad summas potestates civiles pro relaxatione impedimenti civilis recurrere integrum est.

In cuius fidem et evidentius fidei² testimonium hasce nostras subscriptionibus propriis et usualibus sigillis firmatas praetitulato domino Georgio de Radvány exhibere voluimus et exhibemus testimoniales.

Actum in Miava, die 19. Octobris, anno 1724.³

Daniel Krmann. Joannes Petko. Joannes Neogradi.

Radvánszky László fogalmazata javítva Sembery Sámueltól.⁴

I. osztály, XXVII. csomó, 173. szám.

Közölte Ribini i. m. 191—192. 1.

¹ Ribininél hibásan 19.

² Ribininél „rei“.

³ Ribininél 1704. hibásan.

⁴ A prot. papok kiadták a bizonyítványt s Krmann superintendes és Michaélides azonkívül albumot is adott aláírással.

Nem használták a hosszú és felesleges dolgokkal terhelt bizonyítványokat, hanem rövidebbet írtak, azoknak szellemét nem hamisítva meg. Erre azért volt szükség, mert a cancellaria csak azt kérte, hogy bizonyítsák be, hogy az Aug. confessio szerint nem tilalmas a házasság.

A kettő közötti különbség feltüntetésére közlöm a Krmann-félének eredetijét és megváltoztatott alakját is. A többinek csak megváltoztatott alakját.

XXXI.

Krmann Dániel superintendens **Radvánszky János**hoz.
1724. október 19.

Perillustris atque spectabilis domine, domine et patrone
colendissime, salutem, cultum et pia servitia.

Litterae S. D. V. vel eo nomine mihi sunt per quam gratae, quod rem inusitatum et bonae spei plenam mihi annunciant. Perlectis illis et consideratis cautelis certis circa illos, laudavi dominum Deum, qui generoso cordi spectabilitatis vestrae digito suo inscribere voluit cogitationes illas de non sollicitanda apud adversam partem dispensatione. Reges Christiani positivis legibus suis extenderunt prohibitionem alibi quondam ad tertium gradum utrinque inclusive, alibi vero ad quartum similiter inclusive, illorum itaque est dispensare in gradibus a se prohibitis, non autem pontificis Romani, vel qui ab eo dependent. Et quoniam summi nostri magistratus excelsum ministerium confessioni Augustanae addictos digito quasi indice ducit ad superintendentes, quodsi steterit testimonio per ipsos dato, possit afflictus status evangelicus suppliciter porro instare, ut revisio causarum similium in foro evangelico tractari permetteretur, prout antea fiebat, quod nisi fieret libertas religionis nostrae, esset sub aliena incompetente iurisdictione.

Vidi anno praeterito copiam litterarum Roma exaratarum, quibus significabatur, denegatum iri acatholicis dispensationem omnem, eo quod illa extendi debeat saltem ad veros matris filios.

Infelicem vero dispensationem, quae cum fidei naufragio obtinetur!

Relinquebantur antea nostrates de iure in libertate, qua erant statutis regni publicis etiam in puncto de causis matrimonialibus constituti, invenio namque dispensationes varias in protocollo quodam superintendentali per nostros superintendentes factas, inter quas eminet matrimonium concessum domino Gabrieli Illésházy, Ilonae Thurzo filio, Elisabethae autem Czobor nepoti cum Sophia Tarnovszky, Annae Czobor filia et Emerici Czobor nepte, nec tamen ob hanc permissionem sequebatur citatio ad sacram sedem.

Sed missis his et Deo commendatis, venio ad quaestionem nobis propositam. Ut conceptus meus indorsationi Viennensi ipsique propositae quaestioni esset conformis, communicato cum aliis ministris mihi vicinis consilio dedi operam poteramque theologorum complurium in aliis quoque provinciis quondam viventium adducere testimonia, in bona tamen causa, cum vel tria verba sufficiant, supersedi ab hoc labore, subverebar enim, ne dum prodesse studeo, obesse possem. Quid enim, si provo-

cassem ad consensum omnium trium statuum, sub utroque in regno Bohemiae imperante Rudolpho in arbore consanguinitatis hunc articulum posteritati reliquentium: In linea collateralis inaequali matrimonia sunt prohibita usque ad tertium gradum inclusive. Et quia mentionem tertii gradus in nostram quaestionem non venientis evitare vix potui, considerans etiam, quod in aliquibus provinciis theologi statuunt prohibitionem in tertio gradu lineae aequalis, in aliis autem provinciis statuunt eandem in eodem gradu lineae inaequalis, quamvis per utramque assertionem quartus gradus consanguinitatis liber a prohibitionem relinquantur, ne tamen dissensus alicuius argui possent theologi nostri malui omnia haec exquisita prudentia spectabilitatis vestrae et domini agentis dexteritati in aula comparata relinquere in eumque finem chartam bianca subscriptionibus nostris et sigillo communi communitam adiungere confidenterque orare, ut quidquid in conceptu illo meo displicere et obesse forsitan posset, ommittatur, reliqua vero, quae stare et causam promovere iudicabuntur, retineantur.

Deus benignissimus, qui supra omnes spes multorum operat salutem in medio terrae, regat corda consiliaque summata dirigatque ad gloriam nominis sui omnia atque sollicitationi huic optatissimum finem largiatur.

Quod si in aliis quoque S. D. V. inservire potuero, nihil in me patiar defieri. Si commoda admovebit occasio, humillime S. V. oro, dignetur nomine meo spectabili domino Georgio Gerhárd cum oblatione servitorum meorum et voto omnigenae prosperitatis multam demandare salutem.

Servet deus S. D. V. totamque domum eiusdem diutissime et suavissime.

Dabam raptissime Myava, die 19. Octobris 1724.

S. D. V. praecibus, officiis et omni studio obligatissimus, humillimusque servus

Daniel Krmann.

III. osztály, XIX. csomó, 62. szám.

XXXII.

Voigt Kristóf Sembery Sámuelhez. Selmeecz, 1724. okt. 19.

Perillustris ac generose domine, fautor honoratissime.

Ladislaus Radvánszky heri ad nos venit, sententiam nostram de quaestione, utrum matrimonium quartus consanguinitatis gradus in ecclesia nostra impediat, rogaturus. Et cum penitus

intelligerem excelsam cancellariam Hungaricam haecce testimonia mandare, manum eo libentius ad scribendum applicavi, quo laetior spes inde affulgeat, fore ut decisio causarum matrimonialium secundum canones apud nos receptas in posterum fieri possit, quo ipso iura nostra consistorialia sensim restaurabuntur. Tu non quidem indiges admonitione mea, quia ipse omnia facis, quae e re ecclesiae nostrae esse putas, nihilo tamen minus quaedam addere volui, quae pro tua erga humanitate bene consulas rogo.

Sacratissima maiestas in conventionem Altranstädtensi, quam Viennae passim invenies typis impressam, evangelicis in Silesia hanc in primis gratiam impertita est, ne causae matrimoniales secundum canones Romanae ecclesiae, sed apud nos receptos diiudicari debeant, quare si hoc casu tua opera eadem gratia impetrari posset, quantum de ecclesia mereberis, ipse vides.

Ista conventio mihi quidem praesto non est, sed quantum recordor Carpzovii et similium sententiae suae maiestati, tanquam Silesiae archiepiscopo, probatae fuerunt. Id quod maiori iure maiestas sua in Hungaria exercere poterit, cum regnum Hungariae praecise apostolicum sit et rex autoritate archiepiscopali polleat.

In consistoriis Wratislaviensi nimirum, Liegnizensi ac Brieggensi, quibus assessores etiam catholici intersunt, secundum Carpzovium deciduntur, qui mos etiam obtinet in Germania universa, ubi evangelici catholicis intermixti sunt, et ubi ratione iuris municipalis antea aliqua differentia fuit, prouti tu in literis tuis ad dominum Radvánszky¹ bene monuisti, sensim tamen desueverunt et per dispensationem, quae facillime obtineri potest, cum Carpzovio conveniunt. Quare si haec causa secundum Carpzovium ab excelsa cancella-[ria de] cideretur in conformitate cum praxi, quae in imperio Romano-Germanico et Silesia actu est, nobis de bono fundamento, cui maiora superstrui possunt, congratulari possumus. Ita te Deus adiuvet!

Sum et maneo perillustris ac generosi nominis tui
Schemnicz, die 19. Octobris 1724.

addictissimus cultor

Christophorus Voigt.

Kívül: Sembery Sámuel címre francia nyelven. Bécs.

III. osztály, XL. csomó, 203. szám.

¹ Adattár XXV.

XXXIII.

A selmeczi lutheránus papok Radvánszky Györgynek kiadott bizonyítványa arról, hogy az Augustana confessio szerint negyedízi oldalági rokonok között nem tilalmas a házasság, megegyezik a besztercebányai papok bizonyítványával. (Adattár XXVI.) Állításuk hebizonyítására a bibliát és Carptzoviust idézik.

Actum in libera regia montanaque civitate Schemniciensi,
19. Octobris 1724.

Christophoros Voigt

ecclesiae invariatae Aug. confessioni
addictae verbi divini minister primar.
(L. S.)

Isaäcus Andricius

invariatae Aug. confessioni V. D. M.
(L. S.)

Joannes Clement

eiusdem ecclesiae V. D. minister.
(L. S.)

Radvánszky György fogalmazata.
I. osztály, XXVII. csomó, 173. szám.

XXXIV.

VI. Károly király a lutheránus vallású Radvánszky György kérésére felségjogának teljességéből megengedi, hogy negyedízi rokonát, Révay Zsuzsannát nőül vegye s elenged mindenféle pört, melyet a házasság miatt akár világi, akár egyházi bírák indíthatnának. Meghagyja azért úgy világiaknak, mint egyháziaknak, hogy az említetteket és utódaikat házasságuk miatt ne merészeljék megidézni, pörbe fogni és elítélni. Bécs, 1724. nov. 24.¹

Nos Carolus VI. Dei gratia (teljes cím.) memoriae commendamus tenore praesentium significantes,² quibus expedit universis, quod nos cum³ ad demissam fidelis nostri egregii Georgii Radvánszky, Augustanae confessioni addicti, supplicationem, maiestati nostrae factam, tum vero de speciali gratia et regiae potestatis nostrae plenitudine, super matrimonio, quod praefatus Georgius Radvánszky cum generosa ac magnifica domicella

¹ Közölte Ribini i. m. 193. az indorsatio kivételével.

² Ribininél hiányzik.

³ Ribininél hiányzik.

Susanna, fidelis nostri magnifici baronis Michaelis de Réva junioris filia inire constituisset (inter quos consanguinitatis conjunctio in quarto gradu intercedere dignoscitur) consensum nostrum regium, benevolum pariter et assensum clementer praebentes litem et causam omnemque actionem, quae juxta leges patrias ratione hujusmodi matrimonii contra memoratum Georgium Radvánszky, futuramque vitae suae sociam, mentionatam Susannam Révay, aut ex Dei benedictione futuros eorundem liberos per fiscum nostrum regium, aut alios quoscumque moveri, et suscitari quocumque modo et tempore posset, relaxavimus, condonavimus et remisimus, imo praebemus, condonamus, relaxamus et remittimus praesentium per vigorem. Quocirca vobis, fidelibus nostris, spectabili ac magnifico comiti Nicolao Pálffy ab Erdőd, dicti regni nostri Hungariae palatino, judici Cumanorum, aurei velleris equiti, et locumtenenti nostro regio, caeterisque iudicibus et justitiariis repetiti regni nostri Hungariae, ecclesiasticis videlicet et saecularibus, nec non etiam causarum nostrarum regalium directori et sacrae regni coronae fiscali, modernis et futuris, praesentium notitiam habituris, harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus cognito hoc benigno et benevolo consensu nostro regio, nec non litis et actionis movendae relaxatione et condonatione, suprafatum Georgium Radvánszky et praementionatam Susannam Révay ratione praenotati ineundi matrimonii pro absolutis et enodatis habere, neque ipsos, aut futuros eorundem haeredes et posteritates hoc nomine evocari facere,¹ aut eisdem contra praesens indultum nostrum litem causamque et actionem movere, aut intentare, illosque nunc, vel in futurum ea ex ratione impetere, molestare, vexare et damnificare velitis, aut praesumatis modo aliquali. Secus nullatenus facturi, praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in archiducali civitate nostra Vienna, Austriae, die vigesima quarta mensis Novembris, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo quarto, regnorum nostrorum Romani decimo quarto, Hispaniarum vigesimo secundo, Hungariae vero, Bohemiae et reliquorum anno similiter decimo quarto.²

Carolus m. p.

(p. h.)

Ladislavus Adamus C. Erdödy

episcopus Nitriensis m. p.

Petrus Wegh m. p.

Kívül: Anno 1724. die 7. mensis Decembris in libera regiaeque civitate Pestensi praesens benignum suae maiestatis

¹ Ribininél e szó hiányzik.

² Ribininél az annus regiminis hiányzik.

sacratissimae super matrimonio intus specificatarum personarum in gradu alias prohibito constitutarum contrahendo consensus regius adeoque benigna tam eatenus, quam et litis et actionis fiscalis, vel aliorum contra easdem quoquomodo suscitabilis, dispensatio et relaxatio exhibita est mihi et praesentata per meque debito perpetuae homagialis fidelitatis cultu humillime acceptata, cui, velut respectu intus specificatarum personarum, ita non minus earundem successorum memet per omnia accomodare non sum intermissurus.

Magister Antonius Grassalkovich
S. C. R. M. consiliarius, qua causarum
regiarum per Hungariam director. mp.

Praesens benignum suae maiestatis sacratissimae domini, domini nostri clementissimi mandatum relaxatorio dispensatorium nobis exhibitum est et praesentatum ac per nos debito homagialis obligaminis ac reverentiae cultu humillime quoque acceptatum est.

Datum Posonii, die 19. mensis Maii, anno 1725.

Comes Nicolaus Pálffy mp.

Radvánszky László írása: Anno 1725. die 21. mensis Maii in residentia mea Királyfalvensi praesens benignum suae maiestatis sacratissimae domini, domini nostri clementissimi relaxatorio dispensatorium mandatum mihi quoque praesentatum est, cuius benignae commissioni ego infrascriptus memet humillime accomodare non deero.

Comes Joannes Pálffy mp.

Hártyán, patens alakban kiállított díszes eredetije I. osztály, XXVII. csomó, 188. szám alatt. Maga az oklevél szóról-szóra bevezetve a Liber regiusba (Országos levéltár. Liber regius 34. szám 712. l.)

XXXV.

**Radvánszky János fiához, Györgyhöz.¹ Radvány, 1724.
november—december.**

Isten minden jókkal áldjon jó fiam.

Tanyi Mihály is, Ádám is meghozta, a mit küldettél s üzentél. Nől örööm s áldom is az Uristent érette, hogy ezen negotiantionkat secundálta kegyelmesen. Földi felséges uramat is venerálom alázatosan királyi kegyelmének kiadásáért. Isten mennyen, földön boldogétsa ő felségét! Te penig, jó fiam, veheted észre mi szüleid s mivel tartozzék nevezet szerint olyatinoknak háládatos fiú. Bizony kötelesek vagyunk érte meghitt barátunk, Sembery Sámuel uramnak is; de az öcséd is megbizonétotta hozzád tökéletes atyafiságát. Mindezek felett Isten, a ki egyen egyen munkállotta bennünk az egyenlő akaratot, boldogétotta fáradozásinkat s a felségeknek hajtotta sziveiket kegyelmesen. Azért egyedől ő isteni felségének adjunk hálát, míg élünk.

Úgy látom az én hiv agensim csak harmad nap alatt is megjelennek Blatnicza várában. Azért nincs egyéb hátra, (szükséges is, hogy ne praeveniáltassunk), hanem, hogy a copula és a consumatio meglégyen. Köll ebben legfőképen az urat, Révay Mihály uramat respectálnunk, azért is szokott plebánusát jó ofertumnak ajánlása mellett requirálni köll az iránt. A promulgatiot épen nem praetendálhatja pater uram, mert azon egy, ekkoráig akadályoztató difficultást tollálta felséges urunk. Az adventi napok sem remorálhatják, mert semmi pompáskodó menyegzei lakadalom, muzsika, táncz nem léssen, melyek nélkül plebanus uraimék ritualisa is megengedi a házasságba lépést, az mint megtartásra méltó leveléből Michaélides² uramnak bővebben megértheted. Ezen és jó remunerationak ratioival vélhető, hogy plebanus uram moveáltatik. De az a kérdés, hogy Blatnicza várában essék-e, vagy is Styavnicskán?

Ha Blatniczán és ott(?) denegálni találja pater uram a béli functioját, mivel styavnicskai prédikátor uramot az urra, Révay Mihály öcsém uramra nézve is oda nem hozattathatni, míg az asszony a kisasszonynyal s veletek Styavnicskát éri, plebanus

¹ Keltezetlen. Az indultum kiadása után, nov. végén, vagy december elején, az esküvő előtt kelt.

² Besztercebányai pap. Csak egy szép levele maradt, fia esküvőjére való meghívó. 1729. május 6. III. o., XXI csomó, 84. szám.

uram egyebeknek is hérévé adhatja, a styavniczkai prédikátort is valamely színyes inhibitionak praetextusával megijesztheti. Azért talám, sőt meo videre, jobban esnék, ha e béli szándéknak ki nem adásával, mind az asszony, hugom asszony ő kgme s mind a kisasszony veled együtt ugyancsak Styavniczkán várátok bé László öcsédet és Sembery uramot és akkor szomszéd plebanus uraimék közöl egyet (a kihez prae coeteris nagyobb bizodalommal lenne az asszony) oda hivatván disponáltatnék az praescriptis motivis ad copulandum, mely ha effectusban épen nem mehetne, tehát plebanus uramat haza bocsátván, minden késedelem nélkül styavniczkai prédikátor uram adná fel a hitet, de úgy, hogy plebanusnak e béli szándék ne innotescálna és hogy ha lehetséges a copula és az elhálás pénteken vagy szombaton (de kivált pénteken) ne esnék.

Mindezek felett az asszonyok, Okolicsányi Pálné és Révay Mihályné asszonyom tanácsára, segítségére és patrociniómra relegállak; sokat tehetnek hértelen tanácsokkal, hathatós is plebanus uraiméknál interpositiojok, mivel sok jóakarattal szoktanak lenni ő kgmek hozzájuk. A való dolog, sokat nyernék vele, ha plebanus által menne véghez a copula.

Coeterum én s az anyád azon áldásunkat adjuk reád és szerelmesedre, a kisasszonyra ő kgmére, a melylyel szeretettel buzgó szülék szokták édes gyermekiket áldani. Könyörgünk is az Úristennek, hogy mindazt bőv mértékben tetézze rajtatok és minden lelki s testi jókkal, állandó, tökéletes szeretettel, hosszú étellel, örvendetes magzatokkal, kiknek onokáit is láthassátok, dolgaitokban kíván(a)tos előmenetellel, hogy soha szüksége ne lássatok; koronázzon, áldjon és boldogétson ő szt felsége, édes gyermekink, benneteket, hogy mindkét résznek ennyi buslakodási után soha szívünk meg ne szomorodjék rajtatok; ajánlván egyszersmind az édes menyem asszonynak szeretettel való szolgálatinkat is.

Sajátkezű fogalmazat. III. osztály, 4. csomó.

XXXVI.

Spáczay Pál esztergomi érseki generalis vicarius a szentszéki ügyész jelentésére a nagyszombati szentszék elé idézteti Radvánszky Györgyöt és feleségét br. Révay Zsuzsannát, mivel az egyházi és hazai törvények ellenére, mint negyedízi rokonok, dispensatio és kihirdetés nélkül nem a saját plebanusok előtt megesküdték. Előre is tiltja őket az együttlakástól. Nagy-Szombat 1725. febr. 1.

Paulus Spáczay de eadem, episcopus Arbensis, praepositus sancti Thomae de monte Strigoniensi, abbas beatae virginis Mariae de Madocsa, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis canonicus, sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis consiliarius, nec non eminentissimi ac serenissimi principis in Christo patris domini, domini Christiani Augusti, sacrae Romanae ecclesiae presbiteri cardinalis, praefatae ecclesiae metropolitanae Strigoniensis archiepiscopi et sacri Romani imperii principis, sacrae sedis apostolicae legati nati, primatis regni Hungariae eiusdemque summi et secretarii cancellarii, episcopatus Jauriensis administratoris, comitatum Strigoniensis et Jauriensis supremi ac perpetui comitis, ducis Saxoniae, Juliae, Cliviae etc. altéfatae sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis consilarii actualis intimi, in spiritualibus vicarius et causarum auditor generalis dilectis nobis in Christo honorabilibus fratribus, praepositis, abbatibus, archidiaconis ecclesiarum parochialium plebanis, altarium et capellarum rectoribus eorundemque vicesgerentibus et capellanis, cunctis etiam aliis clericis et presbiteris, notariis item publicis et tabellionibus, ubivis in archidioecesi ac sub iurisdictione spiritali antelati archiepiscopatus Strigoniensis existentibus et commorantibus, cum praesentibus requirendis salutem in domino sempiternam, nostrisque firmiter oboedire mandatis.

Expositum est nobis nomine et in persona fiscalis consistorialis archiepiscopalis Strigoniensis, qualiter idem fiscalis exponens perillustrem ac generosum dominum Georgium Radvánszky de eadem et generosam ac magnificam dominam Susannam Revay ex eo, quod ipsi contra omnia iura, tam videlicet canonica, quam et positiva patria in prohibito et matrimonium dirimenti consanguinitatis gradu non obstante etiam earundem legum regni huius positivarum severa prohibitionem absque ulla legitima ecclesiastica dispensatione, quam alias in suis debitis locis, utpote a potestatibus ecclesiasticis satis superque sollicitassent ac denique sine solitis denuntiationibus utique per hocce regnum apostolicum adeoque apud omnes regnicolas observari consuetis matrimonium inire seseque per alienum et extra residentiae locum, consequenter non proprium parochum et absque licentia proprii

parochi per privatum quendum praedicantem invalide copulari facere paesumpsissent et ita cum scandalo multorum (quibus nimirum iam illegitima ipsorum cohabitatio constaret et nota haberetur) Christi fidelium, derogamine, ita et vilipensione legum canonicarum et patriarum eandem cohabitationem continuari nil pensi ducerent, ad videndum et audiendum circa nullitatem eiusdem praetensi matrimonii incaestuosaque eorundem cohabitationem et concubitum declarandum, contra sese iudicialiter procedi et iuris necessitate ita ferente etiam per censuras ecclesiasticas contra eosdem suis modis et formis pronunciandas coram nobis in causam convenire vellet legibus canonicis et patriis admittentibus, prouti haec in libello actionali, eatenus si necessum fuerit, producendo uberius declarabuntur.

Pro eo devotionibus vestris et vestrum singulis in solidum in virtute sanctae et salutaris oboedientiae ac sub excommunicationis poena firmiter praecipientes committimus et mandamus, quatenus quiscunque vestrum cum praesentibus requisitus fuerit, statim ad praenotatos R. C.¹ accedat eosdemque si personaliter reperiri poterit, omnino personaliter, alioquin de domo habitationis, seu solitae residentiae loco ad diem 15. affuturi mensis Martii anni infrascripti nostri citet in praesentiam ita, ut iidem hic Tyrnaviae, comitatu Posoniensi, in figura iudicii consistorialis termino seu die in praenotato per se, vel per legitimum procuratorem suum compareant audituri et visuri contra sese iudicialiter procedi a nobisque et dominis consistorialibus super inde iudicium et iustitiam recepturi, certificando nihilominus praenotatos R. C. sic citatos, quod sive termino in praefixo modalitate praescripta comparuerint, sive non, nos tamen partis comparentis ad instantiam cum dominis consistorialibus id faciemus in praemissis, quod iuris et iustitiae dictaverit ordo, inhibendo simul easdem partes R. C. sub praementionata poena censurae ecclesiasticae, quatenus a cohabitatione statim et eo facto, ut citatio peragetur, penitus abstineant. Et tandem huiusmodi citationis, certificationis et inhibitionis seriem, prout expeditus fuerit, una cum responso citatorum nobis fideliter et conscientiose rescribi volumus praesentibus in specie remissis. Nec secus facturi.

Datum Tyrnaviae, in solita residentia nostra, die 1. mensis Februarii, anno 1725.

Paulus Spáczay
generalis vicarius Strigoniensis.

Andreas Lehotay
venerabilis consistorii archiepiscopalis
(L. S.) Strigoniensis iuratus notarius.

Litomericzky József zólyomi szolgabíró által hitelesített egykorú másolat.

I. osztály, XXVII. csomó, 175. szám.

¹ reos conventos.

XXXVII.

Spáczay Pál vicarius a szentszéki ügyész jelentésére a nagyszombati szentszék elé idézi azokat, a kik Radvánszky György és Révay Zsuzsanna közötti házasságban közreműködtek, vagy az esketésnél jelen voltak.
Nagy-Szombat, 1725. február 1.

Paulus Spáczay stb. (L. XXXVI. szám alatti idézést az első bekezdésig).

Expositum est nobis nomine et in persona fiscalis venerabilis consistorii archiepiscopalis Strigoniensis, qualiter nimirum idem exponens virum discretum Samuelem Mikoviny in comitatu Turocziensi parochum, alias nullum, sed (ut asserret) privatum duntaxat praedicantem et ministrum Lutheranicum nullamque penitus in administrandis sacramentis iurisdictionem habentem ex eo, quod idem, nescitur quo animi stimulo incitatus, quave consideratione ductus, aut cuius persuasione permotus perillustrem ac generosum dominum Georgium Radvánszky et generosam ac magnificam dominam Susannam Révay contra omnia iura canonica et patria consanguineos alias in prohibito et matrimonium dirimente consanguinitatis gradu absque ulla legitima ecclesiastica dispensatione sineque denunciationibus in oppositum stantibus extraque lege determinatam parochiam in possessione Scsavniczka attacto comitatu Turocziensi existente, habita copulare, perillustres vero ac generosos Ladislaum aequae Radvánszky, Gabrielem Jezerniczky et Michaellem Lacsny, praeterea nobilem dominam Susannam Raksányi, relictam olim Pauli Okolicsányi, quod ipsi tempore initi eiusdem praetensi matrimonii, alias nullius eidem assistere et quasi pro testibus esse haud formidassent, denique perillustrem aequae ac generosum dominum Samuelem Sembery iuniorem, quod idem in praementionato praetenso matrimonio ineundo cooperatus ac testis fuisset, ad videndum et audiendum circa praemissa contra se se iudicialiter procedi coram nobis in causam convenire vellet, sacrae sedis canonicis et regni legibus id ipsum admittentibus, prouti haec in libello etiam actionali, si necessum fuerit, porrigendo clarius et limpidius expressabuntur exindeque apparebunt.¹

Datum Tyrnaviae, in solita residentia nostra, die 1. mensis Februarii, anno 1725.

Paulus Spáczay
gen. vicarius Strigoniensis.

Andreas Lehotay
v. consistorii archiepiscopalis
Strigoniensis iuratus notarius.

(Ls.)

Másolat. I. osztály, XXVII. csomó, 176. szám.

¹ *Pro eo devotionis vestris* stb.-től végig egyezik a XXXVI. számúval.

XXXVIII.

**Radvánszky János br. Sigray József referendarius és
br. Szluha Ferencz consiliarushoz. Radvány, 1725. febr. 19.**

Illustrissime baro domine, domine colendissime, salutem
servitiorumque meorum devinctissimorum etc.

Majd két héttel ezelőtt jüve hozzám idevaló vicearchidiaconus uram zólyomi s radványi plebanus uraimékkal, a ki iussu suorum superiorum (a mint mondá) tött kérdést: Fiam, Radvánszky György elvette-e házostársúl az úr, Révay Mihály uram édes leányát; együtt laknak-é; copulatusok-é; hol és ki által; van-e mi atyafiság köztek és kitől mi dispensatiojok?

Erre én rendre feleltem, historice is deducáltam, hogy minek utána dispensatio kiadása iránt három ízben tött illendő requisitionkra s instantiánkra vicarius uram valóban kemény terminusokkal (quod nimirum margaritae non essent proiciendae porcis; spurios lacte matris ecclesiae non esse vescendos; nullam intercedere connexionem nobiscum etc.) negativát adván, magához is a felséges herczeg s cardinal érsek urunkhoz Ratisbonában járt az iránt emberem haszontalanol, melybéli külségem s fáradságom esett ob reverentiam venerabilis cleri. Ott pedig kiszakadván a dologból, nem restált egyéb, hanem hogy magához a felséges kegyelmes urunkhoz, királyunkhoz folyamodjanak alázatosan a házasolandó személyek, kik Augustana confessionnak ritusi szerint nem szükölködtek dispensatio nélkül. Melybéli kegyelmességét a felséges cancellaria által assequálván ő felségének copuláltattanak Styavnicskán, egyik lakóhelyében Révay Mihályné asszonynak vallásunkon való Révay Pál uram s az asszonynak udvari prédikátora által azon okból további promolgatio nélkül, hogy azon egy obstaculumot már ő felsége kegyelmesen tollálván, nem praesumálták kérdés alá bocsátani, a mit a királyi szent szó applacidált.

Kivánták látni is plebanus uraimék azon expeditiot. Producáltam, elolvastam s elolvastattam kétszer is, hogy annál inkább megérthessék ő kgmek s informálhassák magok instantiáját a béli minden egyházi s világi biráknak, minden impetitionak attentálásától valóságos királyi eltiltásokról.

Reménlettem is, hogy már regia autoritate absolutae et enodatae personae annak ereje mellett csendességben fognak maradhatni; de máskülönben tapasztaljuk, mert vicarius uram parancsolatja 16. praesentis mellett házomhoz jüvén plebanus uraimék fiamot s menyem asszonyt az együtt való lakástól tiltják, pro 15. Martii Nagy Szombatba idézik, sőt a prédikátort is, Okolicsányi Pálné asszonyomot mindazokkal, valakik a hitlés

alatt jelen voltak, Radvánszky László fiamat és Sembery Sámuel uramot, hogy allaboráltak a dologban pro eodem termino (nem merem kimondani) látni való mi respectálásával felséges urunk engedelminek és királyi hagyomásának.

Mínthogy penig míg a béli sollicitatiojában is a fiamnak hozzám való specialis régi affectioja szerint méltóztatott az úr hatható segítségével s patrociniummal lenni, sőt ő felsége és az excelsa cancellaria autoritása már inkább (mert gyermekém securitása in sacro verbo regio firma et secura est) involváltatik, kérem kötelesen az urat, méltóztassék most is bölcs tanácsadásával succurrálni s engem, mitévő legyek, kedves gyermekém és a több citatusoknak oltalmokban utban igazétani. Abbéli gratiáját s úri jóakarátját minden gyermekémmel együtt kívánom míg élek kötelesen megszolgálnom.

Sajátkezű fogalmazat. Felső jobb oldalán: Dno B. Zsigrai referendario, dno B. Francisco Szluha consiliario. Bal oldalon: Radvány, 19. Febr. 1725.

III. osztály, XXXVI. csomó, 191. szám.

XXXIX.

**Mikovinyi Sámuel Radvánszky Jánoshoz. Kis-Jeszen (?)
1725. február 21.**

Jesum, protectorem, in quo, a quo et per quem omnia !

Multum generosi ac perillustres domini, domini patroni omnium piorum faventissimi.

Utinam melioribus rumoribus licuisset mihi invisere scripto tenus P. D. V., sed miscentur mala bonis. Homines importuni nunquam quiescere volunt.

Die 19. mensis praesentis Februarii circa horam undecimam antemeridianam venerunt ad me cum solenni citatione duo plebani citaruntque me Tyrnaviam pro 15. Martii. In qua citatione et V. P. D. erant signatae cum omnibus personis ad sacram copulam praesentibus.

Citatio autem illa sine consensu sacratissimae caesareae maiestatis sola autoritate et praesumptione Tyrnaviensium missa et extradata est. Hic iam quid agendum sit, multum generosis ac P. D. V. considerandum committo.

Si perillustri dominus Zsembery prioris mandati dispensatorii a sacratissima caesarea maiestate confirmatorias obtinere

possit, meo tenui iudicio omnia ista molimina dissiparentur; si autem citatio ista stare deberet, rogo humiliter mature prospiciant per dominum perillustrem Johannem Just occulte P. D. V. de homine, qui meas in eodem termino suppleret vices.

Deus optimus maximus, unicus opitulator noster, pro sua clementia et iustitia confundat importunitatem omnium adversariorum nostrorum, qui sine omni causa violentiis suis quietos et pios Christicollas inquietare non desinunt, ut cogantur confusi consillescere.

In reliquo Ipsius divinae protectioni directionique vestras M. G. ac P. D. cum omnibus domesticis cordicitus commendans quam diutissime felicissimeque valere medullitus voveo et desidero maneoque M. G. ac P. D. V.

cultor intimus

Samuel Mikowiny,

exul a Rosaberga pusilli gregis inclytae familiae Revaiana, illustrissimo domino Paulo Revay adhaerens concionator aulicus immeritus, in Pathmo (igy) Kis Jaszen intra spem et metum latitans.

Dabam ibidem, die 21. Februarii, anno 1725.

P. S. Perillustis dominus, dominus Johannes Gerhardus officiosissime a me etiam salutatur.

Kivül: Multum generoso ac perillustri domino, domino Joanni Radvánszky in eadem hereditario (cum pleno honoris titulo) et cum filiis domino, patrono et favitori mihi faventissimo pateant. Radvanium.

III. osztály, XXI. csomó, 118.

XXXIXa.

Mikovinyi Sámuel utasítása ügyvédének a n.-szombati vicarius által feltett négy vádra vonatkozólag.

In nomine Jesu!

Domino procuratori, qui meas suppleret vices, pro meliori haec rationes in executionem meam observandae erunt, ubi quae siverint, cur ausus sim copulam administrare:

Primo: Quia vidi et legi legitimum sacratissimae maiestatis caesareae mandatum disponsatorium ideoque refractarius esse neque potui, neque volui — cum subscriptione etiam episcopi Nitriensis.

Secundo: Cur sine promulgatione? Quia promulgatio communissima plus, quam per medium annum praecessit, ubi omnes cordati viri de legitima dispensatione et dispensationis inquisitione locuti sunt. Insuper legitima sacratissimae caesareae maiestatis dispensatione obtenta veniente proclamatione opus non erat.

Tertio: Cur tempore adventus? Quia dispensatio eo tempore venit, urgebant non esse differendum. Copula autem sacra sacro illi tempori plane competenter sine omni musica, sine strepitu, clamore, sine laetitia excessiva in vera humilitate, in sancto silentio, in sancta devotione, in verbo dei et sacris praecibus peracta est; verbo enim dei et sacris praecibus sanctificantur omnia.

Quarto: Quia ego unicus omnium personarum inclityae familiae Revaianae in Augustana confessione et religione evangelica permanentium fui et sum hucusque secundum beneplacitum dei concionator ordinarius sollicitatus legitime, officium meum debitum denegare non potui.

Mikovinyi Sámuel sajátkezű írása.
III. osztály, XXI. csomó, 118. szám melléklete.

XL.

Ifj. Sembery Sámuel Radvánszky Jánoshoz.
Sóvár, 1725. február 24.

Kiváltképen való nagy jó uramnak ajánlom alázatos szolgálatomat az úrnak.

De dato 19. Februarii költ levelét alázatosan vévén acclusaiból csudálkozva értettem, hogy mindnyájan Nagy Szombatba pro 16. Martii idéztettünk valakik jelen voltunk, vagy coope-ráltunk Radvánszky György uram házasságában principalisinkkal együtt, mely citatio iránt énnékem még eddig egyébként nem constál, hanem csak az úr levelébül, személyemet ez iránt senki meg nem udvarlotta, domum habitationis meae penig nem tudom hol találhatták fel, quam nullam habeo.

A mi az én csekély oponiomat ezen dologban illeti, mostanában elégségesnek itélném s gondolnám egy kemény inhibitorio declinatorium parancsolatot a felséges cancellarián extrahálni és avval a sz. szék fiscalisának obvialni. A parancsolatot penig nem annyira in qualitate causae, quae quia matrimonialis, ideo fori spiritualis esse iudicaretur, hanem inkább in qualitate personarum kellene fundalni, cum nulla regni lex sit, quae A. C.¹

¹ Augustanae confessioni.

addictos sedibus spiritualibus in qualibuscunque causis subiiciat, quin potius eosdem abinde exemptos esse testentur leges illae, in quibus superintendentes iisdem permitti et quod matrimonialia nominatim in statu et usu priori relictis sunt.¹ Cumque venerabilis clerus occasione ultimae diaetae nos iurisdictioni sacrarum sedium subiiciendos postulasset, sua maiestas serenissima resolvit se occasione decisionis actorum commissio-nalium hoc quoque determinaturum. Cuius intuitu iurisdictionis sacrarum sedium in nos praetensa aequae ita, uti aliae negotium religionis tangentes quaestiones in statu quo manere debent secundum iteratas suae maiestatis serenissimae hoc in passu emanatas patentales, quamvis dubium videatur, utrum consultum sit hac ultima ratione uti, cum tantum parti adversae, quantum nobis patrocinari videatur. Indulti regii an etiam iniicienda esset quaequam mentio, nescio, si tamen pro ratione adduceretur, observandum esset in stylo, ne vis voculae *tam ecclesiasticos* (in quai plurimum salutis) pereat, si ne fors ex stylo talis interpretatio elici posset, quasi illa inhibito ad saeculares duntaxat iudice pertinere debeat, quae in indulto regio exprimitur.

Hogyha pedig protectionale mandatumot lehetne extra-hálni, annál jobb és fontosabb volna, jóllehet, minthogy ennek kiadásában sokféle consideratiokat szokott tenni a felséges cancellaria, talán tanácsosabb volna elsőbben csak declinatoriumot kivenni és annak kiadásával a felséges cancellariat részünkre s protectionkra pertrahálni. Melynek ha a szék nem engedelmeskednék, azután, én csekély gondolatom szerint, bátrabban lehetne protectioért instálni, Hogy ha pedig sem egyikét, sem másikat nem lehetne kinyerni, melyet nem remélnék, eo in casu nem látom egyéb módot a dologban, hanem egy protestatiot in termino beadni, ad evitandam duntaxat poenam contumaciae, contra incompetentiam iudicatus et cum provocatione ad indultum regium, melynek exhibitioját, ha kívánnák, cum conditione immediatae restitutionis megolvasását talán nem lehetne difficultálni; látnák azután az ellenkezők, miképen tennének valami aggravatoria sententiat continentiái ellen. Úgy vélem, a ki kiadta, fogja is tudni maga királyi auctoritását manuteneálni. Mely iránt, akar egy, akar más úttal oltalmazni fogják magokat az urak.

Kérem alázatosan ne felejtsek ki nevemet abbéli instrumentumból, ha citatus vagyok, melyet az úr jobban fogja tudni mint sem én, mert a mint felyebb is megírák, énnékem még eddig citatiomrul semmi nem innotescált. Én pedig innen husvétnek előtte ki nem szabadulok, sőt ezután is, mikorra remélhetem visszamenetelemet, nem tudom. Ajánlom ezek után

¹ Az 1647. törvény 15. articulusára czéloz.

magamot az úr tapasztalt úri gratiajába alázatosan és maradok az úrnak

Sóvár, 24. Februarii. 1725.

igaz alázatos szolgálja

Ifjabb Sembery Sámuel.

Kívül : Per illustri ac generoso domino Joanni de Radvány (pleno et competenti titulo) domino colendissimo, Per Rudnam Novisoliis.

R. János jegyzete : Exhibitae Radvány, 28. Februarii. 1725.

III. osztály, XXVII. csomó, 50. szám.

XLI.

Sigray József Radvánszky Jánoshoz. Bécs, 1725. febr. 24.

Bizodalmas régi jó uramnak igaz kötelességgel szolgálók kgdnek.

Volt már annak előtte is hire itten, hogy esztergomi vicarius uram nehezten az új házásokra, de el nem hitethettem magammal, hogy látván kegyelmes urunk ő fölsége resolutioját, ily extremitásra fakadjon az dolog. Ehez képest csekély opiniom az volna, hogy protectionálisért köllenek itten instálni, valamiben pedig én contribuálhatok kgd contentumához, nyereségemnek fogom tartanom, ha régi tökéletes devotiomat contestálhatom, állhatatosan maradván jó uramnak kgdnek

Bécs, 24. Februarii. 1725.

tökéletes köteles szolgálja

Sigray József.

Kívül : Spectabili ac per illustri domino Joanni de Radvány, incltyi comitatus Zoliensis tabulae iudicariae primario assessori etc. domino colendissimo. Posonio, Rudno, Radvány. Dominus postarum magister Rudnoiensis requiritur, ut has literas indilate inviet.

III. osztály, XXVII. csomó, 57. szám.

XLII.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz.
Pest, 1725. február 26.

Ajánlom kgdnek kötöles szolgálatomat, mint bizodalmas bátyám uramnak.

Vettem az kgd levelit acclusákkal egyött. Praeideáltam ezen impetitióját gyermekinknek. Lehetne kérdésbe venni a comparitiot is, de tanácsosabbnak itéltem, hogy egyszer lerázzák fejekről ezen galibát, kire nézve íme itt accludalom egy conceptust, méltóztassék megvizsgáltatni és a mi kívántatik vagy hozzá tenni, vagy diminuálni; de szükséges, hogy nemcsak fiam uram és leányom, de az egész certificatusoknak nevére extraháltassék az parancsolat, az kinek sollicitatiojára méltó, hogy kgtek kérje Sembery Sámuel uramot ő kgmét tudván ő kgme az egész dolgokat circumstantialiter! És minthogy ő kgme azt mondotta előttem, hogy mélt. veszprémi püspök is azt javallotta volna, hogy az dispensatiot ő felségétől sollicitálja, most lesz ideje, hogy azt ő excellentiája manuteneálni méltóztassék. Én magam is írok ő excellentiájának. Ne is tartoztassa pedig kgd Sembery uramot, hanem mennél előbb expedialja, hogy ante 15¹ kivehesse az parancsolatot és mindjárt exhibeálhassa Nagy-Szombatban. Szükség pedig az dispensatiot is magával elvinni ő kgmének és mélt. palatinus urunknak, úgy mélt. bán uramnak is pro indorsatiot feltétetni. Director uram felmegyen velem egyött Blatniczára e jövő husvétra; ő kgmének ott lehet exhibeálni, mert az essentialia, ut omnibus constet voluntas principis.

Hazamenet szévesen Radvány felé venném utamot, de a velem menendő urak barátsága Nyitra felé való útra kényszerét. Isten éltetvén, Szt.-János nap tájban helyre hozom, kit most el kell mulatnom.

Feleségem nem szintén egészséges, magam kgtek szolgálatajára törhetőképen vagyok. Ajánlja kgdnek és velem egyött a-asszonynak, hugom asszonynak ő kgmének igaz atyafiui szerez tettel való szolgálataját, kívánván találhassa ez levelem kgteket i-friss egészségben egyen-egyen, maradván kgdnek

Pest, 26. Februarii 1725.

kötöles szolgálója

Ifj. Révay Mihály.

III. osztály, XXVI. csomó, 117. szám.

¹ Martius 15-re idéztettek.

XLIII.

Bél Mátyás Radvánszky Jánoshoz. Pozsony, 1725. márcz. 1.

Spectabilis atque perillustris domine patrone aestumatissime.

Quod rem spectabili dominationi vestrae nuperis meis commendatam cordi sibi sumere velit S. D. V. re vera in lucris habeo. — Perillustris dominus Johannes Sembery hic nondum visus est, tametsi exspectari in dies feratur. Utinam opportune adsit, ne quodam modo malis nostris indormire videamur. Re vera enim decisio commissionis finalis res nostras aut constituet aut ruinae reddet propiores. Tametsi autem prius illud speremus omnes, quibus benignissima suae maiestatis sacratissimae intentio cognata est; nunquam tamen rebus nostris invigilare satis poterimus in tanta partis adversae exacerbatione.

Pasquillatores consilio etiam S. D. vestrae ductus, tamquam impuros scarabeos fimetis suis satiari eo lubentius permittam, quo magis mihi sum conscius coram deo et facie ecclesiae eius nunquam vel unica syllaba, sive dictis, sive scriptis meis offendisse me veram illam verbo dei et libro symbolico comprehensam orthodoxiam, quam mentem ad extremum vitae habitum conservaturam mihi gratiam divinam per Christum firmissime confido. Gratias interim quas possum maximas habeo S. D. vestrae pro sua in me benevolentia, quam ut mihi porro conservare velit, enixissime flagito.

Illud cum dolore accipio, molestias spectabili familiae creari a sede sacra. Equidem ut iuris beneficia, quae S. D. V. melius sunt cognita, quam mihi, taceam; ita existimo, ne latum quidem unguem a maiestaticis regiae dispensationis literis discedendum esse, donec autem praefixus terminus adveniat apud suam maiestatem sacratissimam instandum denuo esse, salvo tamen prudentum consilio.

Perillustris dominus Prileszky cum P. Jeszenák nunc circa nos sunt, qui haud credo negaturi erunt operam. Reliquas vias et rimas sileo consulto. Deus omnia vertat in meliorem partem atque prudentibus spectabilis dominationis vestrae consiliis pondus clementissime addat.

Domini Huber simile negotium nondum ex referenda exit.

Ego vero divinae gratiae commendans S. D. V. maneo eiusdem S. D. V. domini et patroni aestumatissimi

Pisonii, 1725. die 1. Martii

observantissimus

Matthias Belius.

III. osztály, VII. csomó, 90. szám.

XLIV.

A Radvánszky György házassága miatt a nagyszombati szentszék elé idézettek kérvénye III. Károly királyhoz oltalomért, azaz a pörös eljárás betiltásáért. 1725. márczius 9. után.¹

Sacratissima caesareo —regia maiestas, domine, domine clementissime.

Sacro verbo regio et ex speciali gratia et clementia sua potestatisque suae regiae plenitudine benignissime impertito M. V. S. dispensatorio indulto summa fiducia innixi ob idque matrimonium contrahentes vel vero eatenus assistentiam praebentes per sacram sedem Strigoniensem pro 15-ta Martii termino ad annulationem penes benignum tale indultum contracti matrimonii vel subeundas alias censuras ecclesiasticas evocamur. Quo in passu, cum unica maiestatis V. S. clementia perfugium nostrum sit, maiestatis vestrae pedibus summa animorum submissione advoluti humillime supplicamus, dignetur nos humillimos subditos suos penes benignum indultum suum clementissime manutene et iuxta benigne annexum proiectum motum contra nos processum benigne inhibere.

Qui in omni homagiáli perpetuoque fidelis obsequii reverentia perseveramus M. V. S.

humillimi perpetuoque fideles subditi et ancillae

*Georgius Radvánszky
Susanna Révay
Susanna Ráksányi
Samuel Mikovini
Ladislaus Radvánszky
Samuel Sembery
Gabriel Jezerniczky
Michael Lácsny.*

Ismeretlen cancellariai tisztviselő fogalmazata és írása. Az idézettek neveit R. László írta.

I. osztály, XXVII. csomó, 177. szám.

¹ R. László az Adattár LXXXVII. szerint 1725. márczius 9-én indult Bécsbe. E kérvény Bécsbe érkezése után kelt.

XLV.

**Radvánszky János fiához, Lászlóhoz. Radvány,
1725. márczius 22.**

Kedves Fiam.

Bécsből 17. praesentis kült leveledet veszem kedvesen. Isten továbbra is hordozzon, vezéreljen s meg is hozzon békével és szerencsésen.

Már nékem a dologhoz mit mondanom késő; hagylak az Úristenre s jó urainkra.

A petitum nem új, hanem, a mit egyszer adott kegyelmesen ő felsége, csak az és hogy megtartassék, a mi annak erejétől felbomolhatatlanól meglőtt s egyszersmind az ő felsége királyi authoritása.

Szinte most jön Pongrácz András ítélő-mester uram házomhoz cum domino Ladislao Zmeskal, azért is félbe szakasztom írásomat. Jeszenák Pál uramnak igen obligatusa vagyok. Tudósításodat fogom avidé várni.

Élünk mindnyájan Istennek hála; én sok gonddal s búval. Caeterum hozzon Isten consolationkra.
Radvány, 22. Martii 1725.

Radvánszky János.

III. osztály, LVI. csomó.

XLVI.

**Radvánszky János fiához, Lászlóhoz. Radvány,
1725. márczius 26.**

Aldjon Isten minden jókkal jó fiam.

Se nem jüvendölem, se nem kívánom, hogy ezen levelemet Bécsben vegyed, mindazonáltal nem hagyhatom mostani tudósétásodat válaszolás nélkül. Abból penig többet itélek, hogy sem mint irod sulyos munkád s difficultások iránt, de remélem megsegét az Úristen benne.

A promulgatio csak praetextus, mert ha a meglőtt volna: 1mo az ő felsége kegyelmes indultuma haszontalanná lőtt volna királyi hatalmának, törvénynek és a felséges cancellaria auctoritásának sérelmével (hogy ne mondjam prostitutiojával); 2do ha hazánk kívül lőtt volna is meg a copula, a praemissáknak is

annál nagyobb derogamenével esett volna, a házasoknak is hasonló, ha nem nagyobb galibájok következhetett volna még a felséges udvartúl is, mintha bujkálva, félve s orozva ex diffidentia protectionis caesareo-regiae kivántak volna az ő felsége kegyelmesen s egyszersmind törvényesen kiadott indulumával.

En opinio azért most is az, hacsak az excel. cancellarian nem bolgogulunk, végy audientiat Jeszenák Pál urammal ő felségénél, a főministereket keresd meg, mert agitur de auctoritate regia et sancto verbo eius, honore nostro, ahhoz sokaknak használható s ártható példáról is. Segéljen az Úristen, édes fiam benne.

Innen semmi ujságot nem irhatok. Magunk elszenyvedhető egészséggel vagyunk. Tegnap mindketten eret vágattunk. Lovaid jól vannak. Gróf Aspremont uram lengyelországi házassága nem succedált. Maga Rékheimbe szándékozik most proxime s utjában bétér hozzám.

Köszöntenek, a kik házamban jó szívvél vagynak hozzád. Hozzon az Úristen jó egészségben s élő vigasztalással.

Radvány, 26. Martii 1725.

R. J.

Kívül: Radvánszky László czíme latinul.

III. osztály, LVI. csomó.

XLVII.

Radvánszky János fiához, Lászlóhoz. 1725. április elején.

Isten minden jókkal áldjon jó fiam.

Vettem 29. praeteriti Pozsonyból kelt leveledet is, valamint az előbbenieket is rendszerint, egyet sem hagytam penig válaszolás nélkül. Az utolsó, a mely ma ér Bécsbe s ott fogod találni, nem lészen extra materiam. A dolog világos, melyben a felséges cancellaria semmi informatio nélkül nem szükölködik. Az instantia nem egyéb, hanem az, a mit felséges urunk egyszer kegyelmesen resolvált, hogy tudniillik az új házasokat se világi, se egyházi bírák ne háborgassák. Ő felségéhez penig recurrálnunk, ha törvényes volt is, a venerabilis clerusnak kemény válaszi, absoluta negativája, világos declaratioja, hogy qua cum porcis, qua spuriis velünk semmi connexioja etc. kinszerétett bennünket, melybéli kegyelmességét felséges király urunknak assequálván, nem lehet

a meglett dologban meg nem tartatnunk az ő felsége királyi protectiojában.

Quoad intermissam promulgationem bűven vagy informatus s relegállak említett minapi levelemre is.

Approbálom, hogy subsistáltál Pozsonyban s visszaszándékozol. Isten boldogétsa járásodat.

N. b. ha csak nem inhibeálja méltóságos cancellarius uram ab ulteriori impetitione vicarius uramot (mert elégséges informatio az ő felsége indultuma és a nagyszombati citatoriak) alig fogod elkerülhetni az audientiát, melyet annál bátrabban impetrálhatod, hogy constál, mely kegyelmes hajlandósággal légyen ő felsége ezen dologhoz s resentiscálja is regia autoritásának kérdésben vételét. Ha azért tempestive formálsz alázatos és hathatós terminusokból álló conceptust, felteszed rövideden, historice is a dolgot, ő felsége királyi autoritásától törvényesen kiadott indultumának örvendetes szívvvel acceptálását, az ellen elkezdett háborgatását a bátyádnak, holott az egyháziaknak is máskülönbet parancsolt benne ő felsége és concludáod nagy alázatosan cum petitione manutionis suae regiae legalis iam semel extradatae resolutionis ac simul supremae autoritatis és a házasoknak protectiojokkal etc. igen helyesen fognád cselekedni. Nem is köllene irtóznod tüle, mert becsületedre szolgál. A supplicatio penig, melyet akkor praesentálnál, volna ugyan jó terminusokkal, de hogy se a cancellaria ne sértődnék, se vicarius uram ne irritáltatnék.

Ebbéli szándéodat penig nem árt, sőt szükséges, hogy cancellarius uram Vajay uram által megtudja, de nem úgy hogy megüzenjed, hanem pro rei exigentia annyi resolutiodat.

Hubert¹ uram dolga is jól indult, segítse Isten tovább is.

Más terminust mindeddig sem praefigáltak s hére sincs újabb citationak. melyből catholicus szomszédém is, a kik szt. széknnek szokását tudják, azt itélik, hogy abban marad s abban fogják hagyni. Te mindazonáltal ahoz ne bizakodjál, hanem Isten hérével eljárj a dologban.

A bátyád feleségéstől most mene Blatnicza várába.

Szeverinyi János azt írja, hogy tegnap két specialis ménest kihajtottak, de még Tömösvár táján . . . az egyike 200, másika penig nro 400 darabból álló. Ha Isten meghoz, embert válasszunk, kit küldjünk eleikben.

Boriska lányom igen beteges. Könnyes szemmel olvastam tegnap fiam uram levelét. Bajom igen nagy a miatt is az anyáddal. Bizonyára még ellenségem is méltán megszánhatná életemet.

¹ Pozsonyi notarius. L. Adattár XII., XXV., XLIII.

Sembery János uramnak semmi szándéka, hogy felmenjen.
Az édes apja is igen beteg.

Légyen Isten veled.

R. János.

E levél az első citatio terminusa és a második citatio közötti
hónap, tehát április elején kelt.

III. osztály, LVI. csomó.

XLVIII.

**Radvánszky János fiához, Lászlóhoz. Radvány,
1725. április 9.**

Áldjon Isten minden jókkal jó fiam.

5. praesentis Pozsonyból kült leveledet is vettem. Nincs mit felelnem (de időm sincs hozzá, mert szinte most indulok Isten hérével Vihnyére az anyáddal együtt) hanem hogy még eddig nem citáltattak a felek N.-Szombatba. Adja Isten, hogy ne is citáltassanak.

Sembery János uramnak nincs szándékában az oroszvári út, azért dolgainkat kormányozó jó Istenünken, oda való jó uraink segítő tanácsán s magad emberségén áll minden. Kövess el mindent, valami csak tehetségedben léssen s relegállak főképen ez előtti két rendbéli leveleimre.

Nékem, úgy vélem ad 24. praesentis léssen hévvizekben késésem; oda várlak Isten segítsége által. Ad Sándor Pál¹ uram alkalmatosságot addig s ha nem, forsponoljanak sztréczei jobbágyim, mert supponálom, hogy magad is haza kívánczol, melynek sok okai.

Gilik György uram tegnap vala nálam, sokat emlegetett, a bátyádat is s bánta, hogy Turóczban van.

Köszöntet az anyád Istentül minden jóknak kívánásával.
Radvány, 9. Aprilis 1725.

Radvánszky János.

U. i. Szintén hogy végzem ezen leveletem, érkezék zólyomi plebanus újabb citatoriával, mindazokat, kiket ez előtt veled egyetemben pro 15. Maii.

¹ R. János veje, Boriska nevű leányának férje.

Most is ő felsége indultumára provocálván a fiamot megmondám, hogy se jobbágya, se szolgálja fiamnak nem vagyok, ő pedig itt nincs. S többet nem szólottam. Azért előbbeni bővebb leveleimre relegállak és kinszerítlek az élő Istenre, járj el szívesen és serényen e dologban. A cancellariabéli jó uramot sürgesd, mert itt a bátyádban az ő felsége királyi hatalma s autoritása impugnáltak.

Quoad promulgationem megirtam ratioimat. Talán többet is találsz.

Alig fogod elkerülni az audientiát, azért fundamentalis beszédet praemeditálj, mely egyezzen a bényujtandó supplicatioval. In eo casu a minisztereket is némelyeket szükséges léssen megjárnod.

Informatiot nem adhatok; informált már téged a dolog és ha meggondolod búslakodásimat, az fogja újétani erődet, az Ūristen pedig megáldja munkádot. Áldja ő szent Felsége kegyelmesen!

Doktor Moller uram is most vala itt s dissuadeálta az anyádnak a mostani indulást ex ratione valetudinis. Melyet mivel harmad, vagy negyed napra halasztjuk s holnap Zólyomban continuatioja exactorianak léssen, azért az alatt oda divertálván fogom persuadeálni Sembery János uramnak az oroszvári útat, jóllehet nem bizom hozzá. Tudósétlak erről is e jövő postán.

Ottlik Pál és Vay Ábrahám uraim ha még ott vagynak, tehát per absolutum és resolute kérjed, hogy a creditumot cum restante de interesse ő kgmek exsolválják etc. Interessel is mindketten hét esztendőre restálnak.

A mostani citatoriának párját nem akarta kiadni zólyomi plebanus. De dato 15. elapsi Martii kült; azon nap, melyre pro priori citatusok voltak. Pro nunc praefixo termino peremptorie, de ez is szokott stylus.

Czím más kézzel, idegen pecsét alatt: Per illustri ac generoso domino Ladislao Radvánszky de eadem, incltyi comitatus Zoliensis ex primariis iurato tabulae assessorii etc. domino mihi colendissimo. Viennae.

III. osztály, LVI. csomó.

XLIX.

A Radvánszky György házassága miatt a nagyszombati szentszék elé másodszer idézettek kérése III. Károly királyhoz, hogy a pörös eljárást tiltsa meg az indultum értelmében. Bécs, 1725. április 13 körül.

Sacratissima caesarea regiaque maiestas, domine, domine clementissime.

Quandoquidem a sacra sede Strigoniensi contra benignum maiestatis vestrae elargitum indultum deque potestatis suae regiae plenitudine omnis intuitu contracti matrimonii movendae litis, tam saecularis, quam ecclesiasticae relaxationem, denuo ad nullationem penes benignum tale indultum contracti matrimonii vel subeundas alias censuras ecclesiasticas evocamur, adurgente ita necessitate in omni homagiali perpetuaque fidelium obsequiorum reverentia maiestati vestrae sacratissimae nuperum humillimum nostrum memoriale in memoriam supplices et de genu revocamus, ut iuxta eotum demisse annexum proiectum motum contra nos processum maiestas vestra sacratissima benignissime inhibere dignetur.

Spe indubia freti in sacri verbi regii firmitate benignam protectionem praestolantes perseveramus M. V. S.

humillimi perpetuoque fideles subditi et ancillae

Georgius Radvánszky
Susanna Révay
Susanna Raksányi
Samuel Mikovini
Ladislaus Radvánszky
Samuel Sembery
Gabriel Jezerniczky
Michael Lácsny.

Kívül: Ad sacratissimam caesaream regiamque catholicam maiestatem etc. etc. dominum, dominum clementissimum humillimus supplex libellus intrascriptorum supplicantium.

I. osztály, XXVII. csomó, 178. szám.

L.

Radvánszky László kérése gr. Esterházy Imre cancellárhoz a nagyszombati idézetek részére való királyi védőlevél sürgetéséért. Bécs, 1725. április 13 körül.

Excellentissime et reverendissime comes, domine domine gratiosissime.

Licet quidem spem concipiebam, quod iuxta benignam excelsae cancellariae humillimae instantiae nostrae resolutionem acceptis excellentiae vestrae literis illustrissimus dominus vicarius ab ulteriori moto contra nos processu desistet, interim tamen novis quaerimoniis domesticorum super iterata nostri ad sacram sedem evocatione adductus alteram iterum cum omni animi subiectione humillimam instantiam nostram excelsae cancellariae porrigere necessitor.

Proinde cum in gratia et aequanimitate excellentiae vestrae spem habeam summam ad gratiosum excellentiae vestrae recurro patrociniū humillime, pariter et flagrantissime instando, dignetur hoc in passu nobis gratiose patrocinari.

Novi nil petitur, sed ut iuxta semel clementissime imperitum suae maiestatis sacratissimae indultum et omnis, tam saecularis, quam ecclesiasticae movendae litis relaxationem benignissime protegamur. Cuius intuitu, sicuti sacrum verbum regium eiusque auctoritatem firmam et illaesam oportere esse nullus dubito, ita excellentiae vestrae gratiosum patrociniū implorare non cesso perseveratus pro hacce gratia usque ad mortem

excellētiaē vestrae

humillimus et infirmus servus

Ladislaus de Radvánszky.

Kívül: Ad excellentissimum et illustrissimum et reverendissimum dominum, dominum Emericum e comitibus Esterházy de Galantha, episcopum Vespremiensem, S. C. R. maiestatis actualem intimum status conferentiarum consiliarium et per Hungariam aulae cancellarium (titulus, titulus) dominum dominum gratiosissimum humillima instantia introscripti supplicantis.

Sajátkezű fogalmazat. I. osztály, XXVII. csomó, 196. szám.

LI.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Lászlóhoz.
Pest, 1725. április 17.

Kedves öcsém uram.

Követem bizodalmasan kgdet, hogy kgd levelére, kit még Turóczban vettem volt, mindjárt nem válaszoltam. Isten látja, nem érkezhettem reá mind időnek rövid volta, mind más foglalatosságim miatt.

Értettem már itten más idegen emberektől, mert fiam uram semmit sem irt, hogy ujobban meglőtt az certificatio és így kgd írása szerint az felséges cancellaria levele nem sokat operál vicarius uram előtt. Azért is kgdnek de speciali et absoluto remedio procurando sollicituskodni kelletik az felséges cancellariánál, kit jóllehet én rebus sic, ut mihi praesupponebam et sperabam, stantibus igen is kívánnám, tartoznám is segíteni; de az alatt interveniáltak olyan consideratioim, hogy nem tudom magamat mire resolválnom: az ő felsége indultumat-e, vagy szt. szék praetensioját segítségem-e csekély recommendatioimmal?

Elvárom azért és kedvesen is veszem kgd successusának tudósítását, mert ellenkező gondolatimot, kikre nagy okom vagyon, az úrnak, bátyám uramnak, úgy hugom asszonyinak ő kgmeknek tekinteti igen enyhétik.

Sipienti pauca et coram plura, nam iustus dolor et praeter opinionem interveniens amaritudo, omnia calamo committere non permittit.

Ezzel maradok kgdnek

Pestini, 17. Aprilis 1725

igaz atyafia, szolgája

I. R. Mihály.

Kívül: P. ac. G. D. Ladislao de Radvány (titulo competenti) domino et fratri observandissimo. Viennae.

III. osztály, LVIII. csomó.

LII.

Radvánszky János fiához, Lászlóhoz. Vihnye, 1725. ápr. 24.

Isten minden jókkal áldjon jó fiam.

11. és 14. praesentis kült leveleidet vettem sokféle gondolkodásim s búslakodásim után csak mai napon. A dologról már mit írnom, már nem látom szükségesnek, mert reménelem Isten jóvoltából túl lehetsz rajta.

Bartakovich urammal ha szemben volnál, vagy ha vicarius urammal ezen discursus előfordul, megmondhatod: 1. hogy nem mindennekben jó informatus és hogy plebanus uraiméknak, a kik ex commissione suae dominationis illustrissimae jártak a bátyádhoz, megmutatta s megolvastatta velek a regium indultumot; azt a szükség hozta magával és az által ő nga is elégségesképen informálttathatott a dologról; 2. ante vel sub tempus copulae hogy meg nem tötte a complementumot vele, egyéb helyes okán kívül az is —, hogy midőn ő ngánál instálván pro dispensatione, minket porcusoknak, spuriusoknak lenni mondott, mondotta azt is, hogy semmi közét nem alétja, semmi connexioját nem tartja velünk.

Evvel ugyan a disputálást nem javallom, de hogy constáljon a ratio facti, szükséges és hogy nem contumacia, nem insultatio, nem contemptus. Hátha mi is mindazokat előadjuk, a mi helytelen beszédekét ő felsége királyi hatalma, authoritása s procedáló rendi ellen annotálhattunk.

Most már említett vicarius úrnak írnom épen haszontalan, mert ha ő felségének újabb parancsolatja (melyben munkálkodol) a dolgot nem orvosolja, én levelem semmit sem ér; hanem van eszed, ha Isten oda viszen. Indultumnak copiáját beadhatod, de amaz köböledből ki ne szakadjon, sőt bár N. Szombatot se látná. Nem insimulálok senkit is, de sokféle a praktika s alig tud az ember kit meghinni. A többérdől, ha Isten meghoz, szólhatunk.

Breznó ád több több turót is. Gróf Zichy Károly uramtúl elhozassuk a lovat. Vajha itt érnél bennünket; 30. praesentis léssen indulásunk. Segéljen az Úristen közönségesen bennünket.

Vihnye, 24. Aprilis. 1725.

R. J.

Kívül: — Ladislao Radvánszky — Viennae.

III. osztály, LVI. csomó.

LIII.

**A nagyszombati consistorium informatiója a cancellaria felszólítására a Radvánszky György házassági ügyében
III. Károly királyhoz. Nagy-Szombat, 1725. május 2.**

Miután a lutheranus vallású Radvánszky György hasonló vallású rokonával, Révay Zsuzsannával házasságot akart kötni, előbb a nagyszombati vicariustól, azután az érsektől kért dispensatiót, de mint acatholicus nem nyerhetett. Ezután — a mint később a consistoriumnak értésére jutott — Rómába is fordult, de eredmény nélkül, mert ily kegyelemre nem érdemes az, a ki az igaz hitet nem ismeri meg. Ő a végén mindezekkel nem törődve dispensatio nélkül, a kihirdetés mellőzésével törvénytelen helyen magán praedicator előtt házasságot kötött Révay Zsuzsannával; vele mint házastársával együtt él a nélkül, hogy bejelentette volna, hogy nyert valamelyes indulumot. Engedélyt neki a felkelhető confusiók és skandalumok elkerülése végett a régi szokás szerint kellett volna nyerni, mert bárha ő felsége más birodalmaiban és örökös tartományaiban 3. és 4. ízi rokonság acatholicusok között nem házassági akadály, Magyarországra vonatkozólag számtalan példával ki lehet mutatni, hogy házassági ügyekben a rom. kath. egyházi hatalom acatholicusok fölött is érvényes volt és azok nem gondolva dogmájukkal a r. kat. egyház iurisdictionjához fordultak hasonló ügyekben. Tagadni nem lehet, hogy a megtérés feltétele alatt (minthogy másként nem is szoktak kiváltságot adni azért, hogy a ki az anyaszentegyház üdvözítő tanait megveti, annak jóságát könnyen ne tapasztalja) sokan nyertek dispensatiót és lettek példás, jámbor és lelkes katolikusok és az anyaszentegyház kebelében állhatatosan megmaradtak.

Ha megengedik a protestansoknak, hogy házassági ügyekben dogmatikus intézményeiket kövessék, ebből kifolyólag vonatkoznának a törvényes ünnepeket megülni és egyebeket is megtartani, a mire a törvények vagy kiváltságok kötelezik őket.

És bárha a consistoriumnak a közhírből értésére jutott, hogy ő felsége a házassághoz jóváhagyását (consensus) adta az említetteknek a hazai törvények tilalma alól, — melyekről önkényt vallják, hogy őket is ép úgy kötelezik; — de mivel a

consensus formálításairól nem szerezhettek tudomást és feltételezik, hogy ő felsége az eddigi szokás szerint csak a világi törvények alól mentette fel, e miatt, mivel a közvélemény is ezt tartja, igen sokan fordultak a consistoriumhoz, a kiket a vérfertőző együttélés megbotránkozottatott. A consistorium pedig, hogy eloszlassa a hívőknek és némely eretnekeknek is lelkére szállt megbotránkozást és hogy tudomást szerezzen a dispensationról is, előbb az ily módon összeházasodott és együtt élő feleket meginttette, de még így sem akarván azok hiteles és körülményes értesítést adni, végül meg is idéztette, mert remélte, hogy — a mint illendő lett volna — megjelennek. Kötelességük is lett volna magukat a legkisebb részletekig igazolni (legitimare) a consistorium előtt, mint az ország törvénye szerint is házassági ügyben illetékes forum előtt. A törvényből bizonyos, számos példával is lehetne bizonyítani, hogy házassági ügyekben — a milyen ez is, mert a házasság érvényességéről van szó — acatholicusok fölött is ez ítélt, mégis e szokást távolról sem tartották meg, sőt ellenkezőleg e forumnak és birói tekintélyének gyalázatára azt felelték, hogy nem akarnak megjeleni.

Miután a határnap eljött és ők nem jelentek meg, második idézést és intő parancsot (mandatum, ut vocant, monitorium) is adtak ki a szokás szerint; de úgy veszik észre az idéző plebanus jelentéséből, hogy ennek sem lesz több eredménye.

Arra kéri tehát a királyt, hogy méltóztassék őket és a szentszéket ősi szokott és az ország királyaitól is megerősített birói jogban védelmezni, oltalmazni azon ismételt rendelete szerint, hogy a vallásügyben egyidőre minden változatlan (in statu, quo antea fuerunt) maradjon. Mely kegyelmét alázatos hű szolgálataikkal igyekeznek megérdemelni és szüntelenül kérni fogják a Mindenható Istent, hogy éltesse sokáig boldogan uralkodva és minden ellensége ellen dicsőségesen győzedelmeskedve.

Ő császári és királyi szent felségének alázatos, örökké hű szolgálói

az esztergomi érsekség consistoriuma.

A nagyszombati vicariusi levéltárból Consistoriumi jegyzőkönyvek 1720—1733. 513—517. l. E bő kivonatban a latin eredeti fontosabb helyeken szóról-szóra fordítva.

LIV.

**Radvánszky János fiához, R. Lászlóhoz.
Radvány, 1725. május 17.**

Édes fiam.

Midőn már óránként várnálak vigasztalásunkra, veszem 12. praesentis Bécsből kült leveledet, melyből többet értek, mint sem írtál. Ez ám valóságos persecutio és felséges hatalomnak illusioja! A dologhoz szólanom már késő, de a mit köllene is mondanom, úgy hiszem el nem hallgatod, mert velem egyaránt vagy informatus benne, hanem kívánom munkádnak kívánatos végét és hogy az Úristen hozzon meg mentül hamarább jó egészségben. Mert bizony megszántalak ennyi mortificatiód után, de egyszersmind supponálom is, hogy jó atyád-fiai szerencséjéért, szegény házom becületéért nem sajnálod súlyos munkádot. Meg sem bánod — egyéb ratiók közt — még valaha használható experientiadra nézve.

Coeterum légyen a jó Isten veled és járásodat boldogétsa.
Radvány, 17. Maii. 1725.

Radvánszky János.

Kívül: Perillustri ac generoso domino Ladislao Radvánszky de eadem, incltyi comitatus Zoliensis iurato assessori, domino mihi colendissimo Viennae¹ Radvány.²

III. osztály, LVI. csomó.

LV.

**Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Lászlóhoz.
Pest, 1725. május 19.**

Kedves öcsém uram.

Vettem 16. huius még Bécsben datált levelit kgdnek. Az előbbeni levelire nem tudom válaszoltam-é kgdnek sok dolgaim között; ha nem, igen szépen követem és kérem kgdét, meg ne ítéljen érette.

Sajnálom szévesen, hogy kgdnek egész eddég sem lehetett

¹ Áthúzva.

² Más kézzel.

resolutioja. Hoc est certum, hogy de bono ordine kellett volna közleni az indultumot vicarius urammal, mert másokra tudom könnyő volt kgdnél az felelet.

En ex certis respectibus még nem irtam sehova; de ha csak látom, hogy megakad kgtek (kit nem reménlem) interponálni fogom csekély tehetségemet. Ha csak valami akadályom nem interveniál azon vagyok, hogy ante medium Junii innen haza felé meginduljak és Radványba is betérhessek. Talán az alatt az Isten kgdet is megszabadétja Bécsből szerencsésen, kit szévesen kívánván maradok kgdnek

Pest, 19. Maii. 1725.

mindenkori szives atyafia, szolgálja

I. R. Mihály.

U. i. Épen most megyek Egerbe.

Kívül: P. et G. D. Ladislao de Radvány (titulus) domino et fratri observandissima Viennae.¹

III. osztály, LVIII. csomó.

LVI.

Radvánszky János fiához, Lászlóhoz.

Radvány, 1725. május 21.

Isten boldogétson minden dolgaidban édes fiam.

16. praesentis kült leveledet veszem. Már a szó is nálam elfogy, úgy hogy mit irjak, búmban nem tudom.

Vicarius uramnak nem constál felséges urunk indultuma? Constál penig, hogy ide való vice archidiaconus uram harmad magával házamhoz jüvén ő naga parancsolatjából, midőn bátyád házasságáról inquirálni akart, mindenekről valóságosan informáltatott az indultum productiojával is, mely iránt relatiot is tett; constál hogy kétszer is citáltatott a bátyád s ne constálna mindkétszeri productioja azon királyi indultumnak procedáló plébánus uraiméknak relatiojokból?

Praetereáltuk, úgy mond, s nem communicáltuk ő ngával az indultumot! Boldog Isten —!

¹ E szó áthúzva s alája más kézzel és tintával Radvány írva, a mi mutatja, hogy Bécsből e levél vétele előtt hazautazott.

1. Elvetett bennünket vicarius uram magától qua porcos, qua spurios, declarálta, hogy semmi connexioja velünk.

2. Nem adta azt instructióját az fels. cancellaria.

3. Nem vélhető, hogy kegyelmes urunk engedelme másoknak megerősítésektől függjön, sőt az ő felsége királyi authoritásának az által praeiudicálni nem is mertünk; sőt

pro 4. tapasztalható már most hogy ante consumationem matrimonii ezeknél is nagyobb gátlásokat vetettek volna a do-logban.

Már most compareáljanak a citatusok N. Szombatban s értekeződjenek, mit akar a szt. szék? Tudjuk hogy nem ebédre invitálnak s nem is pro consolatione. Vicarius uram nem tartozik ő felsége királyi parancsolatjának engedelmeskedni, a ki a többivel együtt nem csak ebbéli processustól, de még vexalástól is (pro ut benigni indultus verba sonant) inhibitus; ti pedig citatusok, kik felséges urunk protectioja alatt vagytok, tartoztok ő nga parancsolatjára attúl szánt szándékos elszakadástokkal ad poenam dedecore subeundam oly forumon, melytől ő felsége megmentett, megjelenni, gratiam et indultum summi terrae principis, supremae regiae potestatis mind ludibriumra exponálni?

Ojjon Isten, hogy maga a felséges cancellaria adna erre okot, mi is érdemtelnek volnánk az ő felsége kiadott kegyelmességére; hanem az egyszeri megmásolhatatlan indultumnak continentiajátúl magunkat el nem szakasztván tovább is instálj, édes fiam, protectionale inhibitoriumért, melyet felséges cancellariának nem lehet denegálni, valaminthogy királyi plenitudonak nem praeponálhatni senkit is. Úgy osztán, hogy vicarius uramnak is satisfaciáljunk una cum desiderato inhibitorio lehet az indultumot is in vidimatis paribus ő ngnak praesentálnod, ha Isten adja, visszajüvet.

Ám új dolgot nem kérünk, hanem, hogy in specie vicarius uramra reducáltassék az, a mit in genere egyházi s világi magistratusoknak egyszer és valóban parancsolni kegyelmesen méltóztatott ő felsége.

Megesnék bizonyára, ha compareálva convincáltatván, (az által, qui mihi litem movere non potest, qui ab omni processu et vexe per summum terrae principem inhibitus est) még esztendeig Bécsben sollicitálnunk köllene. Hát úgy is második esztendeje már ezen negotiationak.

Azért, a mint íram, instálj ujobban super praemissis az urakot; consiliarius, secretarius uraiméket kérjed pro acceleratione negotii és ha csak akadályoztatnák, végy audientiat felséges urunknál. Ha Jeszenák uram ott volna, bár ő kgmével együtt és ha itélnéd, ő kgme volna a szószóló; — mennyi időtül s mely költségesen folyjon ezen instantia ő felsége királyi authoritásának fentartásáért és a szegény házasok csendességéért etc. szó-

val, de beadandó supplicatioban egy terminussal sem köll megsérteni a felséges cancellariát.

Nem csoda, hogy, qua papi méltóság, cancellarius uram (quis horum, nem tudom) amoda is reflexiòval vagyon, de e csak próba, ha perseverálunk, nem frustráltathatunk.

Édes fiam, szenvedj és munkálkodjál, a mint becsöletünket, életünket szereted s re infecta ne jöjj el, mindazonáltal hozzon Isten mentől hamarább örömeinkre.

Radvány, 21. Maii. 1725.

R. J.

U. i. Nagyszombati második terminus is, úgy mint 15. praesentis elmúlt. Már ha csak nem supersedeálnak, citáltatni nem fognak benneteket különben, hanem per valvales. Azt megtudjuk-e s ki által, nem tudom? S ha azt is elutain (?) hagyjuk, annál szörnyűbb involutiók következnek. Azért, jó fiam, mindent kövess el, valamit Isten segítségéből elkövethetsz.

Excommunicatusok vagyunk mi universaliter régen, de a particularis, (spiritualiter nem ugyan) sok alkalmatlansággal jár.

Jó helyütt insinuáltattam e dolgot ő felsége confessariusánál. Menj oda is és kérjed pro interpositione s kivált hogy mennyire tartóztatol ezen sollicitatioban, holott pro regis auctoritate laborálsz; — a ministerekhez is, sőt Eugenius herczeghez, az hol József úr¹ utat nyerhet és interpositort találhat. Isten boldogétsa szives munkádot.

Czímzés más kézzel: Radvánszky László czíme francziául. Viennae.²

Más kézzel: Pressburg, Rudno, Radvány.

III. osztály, LVI. csomó.

LVII.

Kuncz Jakab Radvánszky Lászlóhoz. Bécs, 1725. június 9.

Spectabilis ac generose domine, fautor mihi colendissime.

Datae S. ac G. dominationi vestrae fidei non minus, quam officio meo, satisfacere cupiens praesentibus eidem obsequen-
tissime significandum esse duxi, quod tametsi hactenus nullus

¹ Br. Sigray József.

² Athúzva.

intermiserim suo loco diligenter percontari, in quibus terminis causa cognita hic loci constituta sit, nihilominus tamen a nemine quidquam intelligere potuerim, cum publice in consilio nulla de eadem facta sit mentio. Interim ulterius quoque huicce rei invigilare non intermittam S. ac G. D. vestram de eo, quod compertum fuerit, obsequiose certiozem facturus.

Cum autem scire percupiam, quis ibi locorum huius negotii status sit et huiusmodi notitia pro ulteriori directione mea sumopere desiderari videatur, hinc S. ac G. D. vestram enixe rogandam duxi, ut mihi statum et successum eiusdem causae perscribere non dedignetur.

Ad libellorum nostrorum supplicium exhibitionem quod attinet, effectum est paucis ante diebus, ut in praesenti sine desiderata subscriptione acceptentur.

Caeterum gratiae et constanti S. ac G. D. vestrae favori me difficilemque subsistendi rationem meam etiam atque etiam commendo et debito semper cum observantiae cultu persisto S. ac G. D. V.

Viennae, 9. Junii. 1725.

obligatissimus et obsequentissimus servus

J. K.

Kívül: Radvánszky László czime francziául.

III. osztály, LVIII. csomó.

LVIII.

Radvánszky György elmondva az egyházi dispensatio megszerzésére vonatkozó haszontalan kísérleteit s az indokokat, melyek alapján házasságához királyi beleegyezést kért és nyert, kéri a consistoriumot, hogy annak tartalmához alkalmazkodva a pörös keresetet szüntesse be a király iránti hódolattal. Hogy az indultumot csak most mutatja, azért bocsánatot kér. 1725. június 14. előtt.

Venerabile sacrae sedis archiepiscopalis consistorium,
domini, domini gratiosissimi, colendissimi.

Dum ex praevio charissimorum progenitorum meorum assensu filiam spectabilis ac magnifici baronis Michaelis de Reva iunioris, Susannam in futuram vitae sociam delegissem, esto inter meam et ipsius personam non alia, quam prout per

adnexum sub litera A. schema luculentius perhibetur, unilateralis in quarto gradu consanguinitas intercessisset, quae in dogmatibus Augustanae, quam profiteor, confessionis prohibita haud esset eoque ipso nulli ulteriori ad tranquillandam conscientiam dispensationi obnoxius fuisset neque leges patriae eo fine mihi, qua Augustanae confessioni adicto ad sacram sedem recurrenti necessitatem imposuissent; nihilominus ex puro erga venerabilem clerum humilis obsequii civili respectu ne vel sinistrae de me concipiendae opinionis, multo minus alicuius formandae impetitionis qualiscunque tandem levis causa suboriri possit, medio generosi domini Josephi Litomericzky illustrissimum ac reverendissimum dominum Paulum Spáczay, qua vicarium generalem pro extradanda mihi gratiosa dispensatione obsequenter interpellare non intermisi, ast (quam insperatam idem mihi reportaverit responsum praescindere consultius, quam referre necessarium duxi, quo mediante quamvis simplicem negativam in terminis animum meum satis acerbe perstringentibus recepissem)¹ quamvis iteratis vicibus negativam recepissem adhuc tam ex superabundanti Ratisbonam usque ad eminentissimum cardinalem et serenissimum ducem a Saxonia, qua archiepiscopum Strigoniensem supplex recursum feci atque eo nomine medio exmissi mandatarii mei humillime institi, verum ibidem quoque non aliam, quam quod in potestate et auctoritate suae eminentialis serenitatis amplius non esset Augustanae confessioni addictis dispensandi, adeptus sum resolutionem. Factis proinde hoc modo irrito sane conatu quibusvis sumptibus et fatigiis, cum aliunde eiusmodi canonica prohibitio Augustanae confessioni addictos quoad matrimonia contrahenda non stringeret, neque iisdem, qua extra gremium ecclesiae Romanocatholicae existentibus canonicae dispensationis beneficium, suffragari posse, mihi et aliis religionis eiusdem consortibus passim obverteretur ac per consequens nullo enim respectu mei legis canonicae impedimento existente pro clementissimo regio consensu ad praemissum matrimonium meum plenaria cum securitate contrahendum S. M. pedes provolutus demisse institi, de cuius erga me, immeritum subditum suum speciali gratia ac supremae regiae potestatis plenitudine qualenam benignum indultum, assensum et relaxationem litis causae omnisque actionis, per — quam demisse imploraverim, copiam eiusdem in genuinis sub litera B. humillime adnecto paribus. Qua caesareo-regia clementia firmissime nixus, imo suffultus desponsatam mihi matrimonio iungere nil dubitavi nunquam authumando, ut hac in materia quopiam, sicut experior, iudiciario a sacro venerabili consistorio impetar

¹ A zárjelbe tett rész áthúzza.

processu, multominus ii, qui praetensive cooperati, vel occasione copulae praesentes fuissent.

Quia vero summe titulata sua maiestas sacratissima vigore clementissimi illius consensus regii universis ordinariis, tam ecclesiasticis, quam saecularibus regni iudicibus et iustitiariis per — quam benigne committere et demandare dignata est, quatenus cognito praeinserto benigno consensu regio litisque et actionis relaxatione ac clementissima condonatione, tam ego, quam praelibata Susanna Révay ratione matrimonii huius pro absolutis et enodatis habeamur, neque hoc nomine contra idem benignum indultum nunc aut in futurum impetamur, molestemur vel damnificemur taliterque semel absolutos et enodatos suprema regia potestas et plenitudo iure impetere non admitteret neque amplius absque derogamine et laesione eiusdem causa huius matrimonii iudicialiter conveniri non possemus, tanto magis, quandoquidem Augustanae confessioni addictos in similibus, veluti praesens casus esset, publicae regni constitutiones foro sacrae sedis non subiecissent, quin imo qualesnam personae iurisdictioni sacrarum sedium subesse debeant, in conformitate benignae S. M. S. diaetalis resolutionis a clementissima actorum commissionalium in negotio religionis decisione adhuc dependere, innegabile foret; eapropter supratitulatum s. sedis venerabile consistorium, per — quam decenter ac humillime rogandum duxi clementissimi consensus regii benignis continentis intellectis non dedignetur, (semet per omnia accommodare ac)¹ quo iisdem condigne satis fiat, dominum fiscalem s. sedis, quatenus ab ulteriori motae litis tam respectu mei et sociae meae, quam respectu reliquorum omnium evocatorum prosecutione gratiose inhibere. Cuius benigni indulti tenoribus dum firmissime inhaereo, nullus dubito, quod sacrum venerabile consistorium pro connata erga supremam auctoritatem regiam homagialis obsequii devotione, contra expressam intentionem ac positivam mentem iure impetere amplius haud quaquam patietur, ne secus praeter spem et expectationem gravato, invito sane ad thronum S. M. S. recurrendi nova necessitas imponatur. In quem casum cum gratiosa venia et omnigeno civilis submissionis respectu quod solennem protestationem interponere mihi incumberet, spero nequaquam in malam partem impetratum iri, si quidem solo defensionis studio casum in eum id me facere oporteret.

Quod autem non prius idem benignum indultum regium coram sacro venerabili consistorio humillime produxerim, eatenus cum demissa praevia deprecatione veniam praestolabor ea indubia spe fretus, quod sacrum venerabile consistorium decla-

¹ Áthúzva.

ratoria hacce submissione mea contentum, exinde me ulteriori sua gratia complecti dignabitur, qua fretus gratiosam praestolans resolutionem una cum reliquis mecum evocatis, constantissime perseverabo

eiusdem venerabilis s. sedis consistorii

servus humillimus.

Radvánszky György fogalmazata, javítva R. Lászlótól.
I. osztály, XXVII. csomó, 179. szám.

LIX.

A consistorium Radvánszky György kérését nem teljesíti, mivel már a kihirdetés nélkül és törvénytelen pap előtt kötött házasság is érvénytelen lenne; de az indulttammal sem akarja s nem is sértheti a király az egyházi törvényeket s az a jegyeseket nem is azok, hanem a hazai törvények szerint indítható pör alól menti fel. Ezért a pört nem szüntetik be, hanem a pápától való dispensatio megszerzéséhez pártfogásukat ígérik, meghagyva a július 19-re kitűzött határnapot is. Nagy-Szombat, 1725. június 14.

Nos Paulus Spáczay stb. (Spáczay teljes czíme L., XXXVI. sz. alatti idézőlevélben) memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit, universis, quod cum nos die hodierna pro tribunali sacro ad reddenda partibus coram nobis causantibus moderativa iudicia una cum dominis consistorialibus assessoribus nostris consedissemus fuissemusque constituti, extunc dominus Georgius de Radvány praeve alias ad hoc forum spirituale intuitu praetensi cum generosa ac magnifica domina Susanna de Reva, alias intra prohibitum gradum consanguinitatis utcunque contracti matrimonii una cum eadem domina Susanna de Reva et nonnullis aliis sive cooperative, sive aliter qualitercunque cointeressatis, ad instantiam fiscalis huius consistorii iam iteratis vicibus citatus certum memoriale et a latere eiusdem certum in paribus benignum consensum regium, litis et actionis, quae iuxta leges patrias ratione huiusmodi matrimonii contra memoratum dominum Georgium Radvánszky moveri posset, relaxationem et condonationem clementer innuentem eidem huicce consistorio exhiberi et praesentari fecerit, quo mediante idem d. Georgius de Radvány instaret, quatenus fiscalis consistorialis, quo intellectis eiusdem clemen-

tissimi consensus regii benignis continentiis, iisdem condigne satisfiat, ab ulteriori motae litis tam respectu eiusdem et sociae suae, quam respectu omnium evocatorum prosecutione inhiberetur. Quo quidem memoriali et omnibus in eodem contentis rite et accurate pensatis, praeatacti quoque clementissimi consensus regii benignis continentiis humillima cum homagiali subiectione intellectis omnibusque ad hocce negotium concurrentibus circumstantiis bene ruminatis et trutinatis, mutuo habito cum praeatactis dominis consistorialibus assessoribus nostris superinde tractatu et consultatione, de maturo quoque eorundem consilio taliter superinde determinandum esse duxerimus, quod cum constaret ex propriae memorati instantis domini Georgii de Radvány, tam hic occasione eiusdem praevio modo producti memorialis, quam praelibati benigni consensus regii coram excelsa cancellaria regia Hungarica aulica factae expositionis tenore inter eundem dominum Georgium de Radvány et iam fatam dominam Susannam de Réva, alias Augustanae confessioni addictos, in prohibito consanguinitatis gradu nullis etiam adhibitis denuntiationibus, neque proprio parochi, aut quopiam articulari, verum privato solum quodam praedicante adhibito matrimonium contractum fuisse consequenterque idem matrimonium irritum, invalidum et nullum esse, cum caeteroquin neque ex benignis clementissimi consensus regii (quem licet, ut praefertur, in paribus solum hic productum et communicatum venerabundo profundae homagialis reverentiae cultu veneramur) continentiis apareret suae maiestatis sacratissimae aliam benignam mentem esse, quam quatenus iidem eo in passu a poena temporali et eatenus, uti benigne claris terminis exprimeretur, iuxta leges patrias intentando quovis litis processu immunitentur, non vero ad contrahendum contra expressas sanctiones canonicas matrimonium licitentur. Neque enim, in contrarium dubium quodpiam superesset, praelibatam suam maiestatem sacratissimam instar potissimum gloriosissimae reminiscendae genitoris sui desideratissimi aliorumque praedecessorum suorum divorum Hungariae regum iurisdictionem et potestatem ecclesiasticam cui et non alteri in matrimonialibus disponere competeret et consequenter, quia acatholicos in Hungaria hactenus semper in similibus recursum ad forum ecclesiasticum ac dependentiam ab inde habuisse neque aliter cum iisdem, quam cum expressa conditione, quatenus praevis ad fidem Romanocatholicam converti debeant dispensatos fuisse, manifeste constaret, eatenus forum ecclesiasticum in iurisdictione sua et in statu, quo ante hac perstitit, iuxta etiam iterata benigna decreta sua clementissime manutenere, nec quidquam iuribus ecclesiasticis et sacris canonibus derogare velle. Taliter itaque praememoratis domino Georgio de Radvány et domina Susanna de Réva sine

canonica dispensatione, quam alias, ut constat, nec summus pontifex similibus acatholicis facile impertiri solet, eo minus ordinarius in defectu eiusmodi facultatis posset, prouti eminentissima quoque sua serenitas ex eadem ratione eandem denegasset, scandalose matrimonialiter conviventibus, iurisdictioni ecclesiasticae incumberet eiusmodi multarum animarum ruinam, tali exemplo secum trahens scandalum praescindere et de validitate vel invaliditate matrimonii talis cognoscere ac per hoc ipsorum quoque taliter contrahentium animarum saluti prospicere. Idcirco hoc fine intentatae contra saepefatum dominum Georgium de Radvány et dominam Susannam de Réva ac reliquos, utcunque interessatos fiscalis actionis postulatam inhibitionem admitti non posse, quin potius eosdem dominum quippe toties fatum Georgium de Radvány et dominam Susannam de Réva a talismodi matrimoniali cohabitatione ulterius etiam inhiberi, qui interea de opportuno canonicae dispensationis remedio apud superiorem potestatem ecclesiasticam sibi providere studebunt, quem in finem consistorium quoque hocce, quantum fieri poterit, eosdem iuvare et si voluerint, negotium in locis debitis recommendare non intermittet, termino praevis pro die videlicet 19.ª proxime affuturi mensis Julii in negotio et causa eadem partibus praefixo in salvo relicto.

Datum Tyrnaviae ex consistorio archiepiscopali Strigoniensi iudiciali, die 14. mensis Junii, anno domini millesimo septingentesimo vigesimo quinto.

Paulus Spáczay,
gen. vicarius Strigoniensis.

Andreas Lehotay,
v. consistorii archiepiscopalis Strigoniensis iuratus notarius.

Eredetije I. osztály, XXVII. csomó, 180. szám alatt.

Főbb részeiben hasonló, de bővebb és keményebb kifejezésekkel élő feljegyzés van a nagyszombati vicariusi levéltárban. Consistoriumi jegyzőkönyvek 1720—1733.

LX.

Jegyzőkönyvi feljegyzés a Radvánszky György kérvényének benyújtásáról. 1725. június 14.

Anno 1725. die 14. mensis Junii illustrissimo ac reverendissimo domino Paulo Spáczay de eadem, episcopo Arbensi (etc. titulus) vicario et causarum auditore generali praesidente.

Lectum est memoriale domini Georgii de Radván, quo mediante instat pro relaxatione processus per fiscalem consistorialem contra eundem et dominam Susannam Révay ac reliquos interessatos moti, quo in passu determinatum est, quod cum constet ex rationibus coram excelsa cancellaria regia Hungarica aulica et praesertim matrimonium inter memoratum Georgium de Radván et dominam Susannam in gradu prohibito irritum, invalidum esse, neque suae maiestatis sacratissimae — uti ex benigno indulto appareret — benignam . . . mentem esse, quam immunitionem a poena temporali, prouti constaret gloriosae reminiscentiae praedecessorem et genitorem suae maiestatis sacratissimae semper . . . ita practicasse, neque in matrimoniis competeret alteri, quam potestati ecclesiasticae, (cui) et hodie semet semper in Hungaria acatholici accommodare deberent et hinc esset, quod (Pontifex non toleret dispensare)¹ dispensandi facultatem acatholicis non habere.²

Utólagos pótlás az idézett jegyzőkönyvben az 543. lapon.

LXI.

Radvánszky György Spáczay Pálhoz. Radvány, 1725. júl. 4.

Méltóságos püspök s generalis vicarius nékem nagy s jó uram, ngdnak ajánlom alázatos szolgálatimat.

Megtérvén öcsém Radvánszky László uram, meghozta ngtok resolutioját, sőt szóval is alázatos instantiánknak sorsárúl tött voltaképen relatiot, melyet ugyan ha szintén reménségem kívül is, mindazonáltal érdemes veneratioval vettem. Köszönem penig alázatossággal ngtok gratiáját, hogy méltóztattanak módot keresni a dolognak sopiálásában.

Már mi illeti azon modalitást, valaminthogy minapi aláza-

¹ A zárjelbe tett rész sor fölé írva.

² Dr. Benisch Arthur tanár úr szives közlése után.

tos instantiában declaráltam magamot, a szerint amannak mi lehető successusának nem tudván módját, nem is tudom csak elintézni is benne magamot. Kihez képest nem is terhelem hosszas írásommal ngodat, hanem nemsokára egyikünk ngdnak alázatosan udvarolni fog, mely alkalmatossággal ngd patrociniuma által e dolgot sopiálni igyekezem.

E mellett, hogy a praefigált terminust méltóztatott ngd suspendálni, köszönem alázatosan, kívánom is abbéli ngd gratiáját érdemetlen alázatos szolgálattal még élek megszolgálni. Lévéen pedig tovább is ngd szokott úri gratiájában reménségünk, sőt teljes bizodalunk, magamot ngd patrociniumjába alázatosan ajánlom s maradok mindenkoron ngdnak

Radvány, 4. Julii. 1725.

alázatos szolgálja

R. György.

Fogalmazat. Radvánszky László írása, javítva R. Jánostól.
I. osztály, XXVII. csomó, 181. szám.

LXII.

Radvánszky György Tapolcsányi Lőrinczhez.
Radvány, 1725. július 24.

Pater Tapolcsányi uramnak.

Bizodalmom szerint való nagy s jó uramnak kgdnek ajánlom alázatos szolgálatomot.

Tapasztalta mindenkoron szegény házunk kgd gratiáját, de én kiváltképen patrociniumjáról életem fottáig emlékezem, melyben való fiúi bizodalomtúl viseltetve mérészek ez alkalmatossággal kgdnek csekély levelemmel udvarolnom, kérvén alázatosan, méltóztatassék tovább is engem dolgommal együtt kegyes reflexioban venni s alázatos szolgálai számában megtartani.

Öcsém Radvánszky László uram meghozta ngtok resolutioját, melyet ugyan érdemes respectussal revereáltam, de megvalloim váratlan, melynek is a dolognak sopiálására tett modalitásához majd szólani sem, annál is inkább benne elintéződni nem tudok, hanem elvárom szivesen kgd választát s informatioját, csak az ő felsége királyi authoritásából költ kegyelmes adományának ne praeiudicáltassék.

Irtam alázatossággal mélt. püspek generalis vicarius uram

ő ngnak, vagyon is ő nga úri patrocíniumjában bizodalmom, de fűképen magamat kgd atyai gratiajában alázatossággal recom-mendálom s maradok mig élek kgdnek alázatos szolgája.

Fogalmazat. Radvánszky László írása.

I. osztály, XXVII. csomó, 181. szám.

LXIII.

Bél Mátyás Radvánszky Lászlóhoz. Pozsony, 1725. július 5.

Perillustris ac generose domine, fautor et amice hono-ratissime.

Literae praetitulatae D. V. rite mihi sunt redditae. Doleo rem perill. D. fratris in portu pati naufragium, neque efficacius esse indultum suae maiestatis sacratissimae. Interim spero, fore ut auctoritatem suam teneatur princeps, neque resiliat ab eo, quod tanta cum deliberatione elargitus est. Atque ex hoc quidem capite pro iudicii, quo sum, tenuitate suadere nollem, ut in sollicitando Romae dispensationem condescendatur antequam constet, quid statuerit princeps. Praeterquam enim, quod sincerus evangelicus viam hanc obtinendae dispensationis nunquam bona conscientia suadere possit, resultus ab indultu ante tempus fieri haud debet. Sin vero in contrariam partem, casu quo, iniret princeps, tum vero mallet legalem amplecti mulctae depositionem, quam flere ad novercae tumulum.

Ista mea privata, forte etiam insulsa, est opinio, quam in malam accipi partem nollem. Hodie complures apud me amici convenient ex nostris et Calvinianis, ubi de hac re movere sermonem eosque rogare sententiam non negligam eandem futura posta certo certius perscripturus. Hac vice inprimis de eo consultabimus, quomodo pessum euntes res nostrae ab interitu queant revocari, quin et terminum statuemus ad quem confluere queant tit. domini futurae audientiae personalis. Tunc vero faciam, quod officii mei fuerit. Utinam ne desint sumptus, quos nemo conferre vult. Hodie fl. 100 domini Kuntz¹ necessitati succurri.

Plura hac vice non vacat, quam ut spectabilem dominum parentem et perill. Georgium de Radvány ex me prolixè iuxta

¹ Kuntz Jakab a lutheranusok agense. Későbbi időből számtalan R. Györgyhez és Lászlóhoz intézett levele van.

et officiosime salutari rogem. Qui sum inter sincera boni successus vota P. D. V.

Posonii, 1725. die 5. Julii

observantissimus

Bél.

Kívül: Radvánszky László czíme. Radvány.

III. osztály, LVI. csomó.

LXIV.

Bél Mátyás Radvánszky Lászlóhoz. Pozsony, 1725. július 8.

Perillustris ac generose domine fautor aestumatissime.

Quod in nuperis literis meis recepi, id iam significandum est. Erant nimirum apud me amici quidam de communibus nostris fatis mutuo consultantes. Communicavi cum his negotium illud exulceratum atque omnium fere hanc intellexi esse sententiam: ad praefixum terminum, puta die 19. praesentis non aliter, quam cum protestatione comparendum esse, ne ab indultu gratiosissimo resultus fiat.

Excommunicatio si intentaretur. bruta futura est, quippe praeterea extra communionem ecclesiae Romanensis constitutis. Sin vero mulcta pecuniaria fuerit indicta, hanc eo minus poterunt desumere, quo magis prohiberet indultum quosque iudices a procedendi adversus (egali) activitate. Ergo interea necesse erit et de principis voluntate constare quidpiam. Quae si inhaerit indulto, vicimus, sin coeperit vacillare, nemo prudens credit ab executione inchatum¹ iri negotium ex rationibus facile obviis. Atque tum satis fuerit temporis de remedio cogitare. Nam condescendere in quaerendam Romae dispensationem nunquam sine conditione saltem futurae alicuius de fienda con-, vel potius perversionis spei obtinenda id vero esset, neogamos non solum, sed universam inclutam familiam infinitis malis irretire. Neque promissis eorum fidendum est, quippe quae facile reservationibus mentalibus subnixae et optime sperantibus imponunt. Residuum ergo est, ut P. D. V. dicto vel prudenti aliorum consilio adinvento alio modo ad diem 19. praesentis Tyrnaviae

¹ Inchatum = inchoatus = integer. Inchoare igének szokatlan alakja és jelentése.

comparens huc adveniat et cum amicis ad diem 21. praesentis iterum hic in nostro negotio comparituris consilium de futura negotii promotione capiat.

Interea P. D. Johannes Jeszenák hodie Tyrnaviam pertransiturus cum illustrissimo generali vicario colloquetur atque eius discursus mihi perscribet, quos diligenter cum P. D. V. communicaturus sum.

Eadem die de universali nostro negotio certi quidpiam statuemus. Utinam suis, qui sumtus iam iam deficientes, suppeditent.

His obsequiosissime salutato S. D. parente maneo P. D. V. observantissimus

Posonii, 1725. die 8. Julii

B.

U. i. Responsum praestolabor. Nunc plura ob concionem imminentem haud licet. Interea de mea sinceritate certa esse potest P. D. V.

Kívül: Radvánszky László czíme. Radvány.

III. osztály, LVI. csomó.

LXV.

Spáczay Pál Radvánszky Györgyhöz. Nagy-Szombat,
1725. július 9.

Perillustris ac generose domine mihi colendissime.

Noha ugyan kívántam volna mind sok botránkozások távoztatásáért, mind egyéb számotlan okokra nézve, melyeket eddig is alkalmasént tapasztalhatott kgték, hogy azon házosság jobb móddal és renddel, istenesebben is ment volna véghez, mi se kéntelenéttünk volna arra fakadni, a melyet el nem kerülhattünk és ezutánra is kötölesek vagyunk folytatni, ha tovább is szükséges lészen; mindazonáltal mivel minden lött dolognak, ha főképen rosszul történik, oly módját kölletik keresni, hogy ha és mennyire lehet, jobbra fordéttassék, annak okaért kívánván kggdel is hasonlóképen bánnom, más modalitást pedig sem találván, mint a melyet a minapiban proiectáltunk vala, igenis nemcsak jól fogja cselekedni, de szükséges is, hogy ugyan effectuatiojára azon proiectált modalitásnak mentül hamarébb és ante praefixum terminum compareáljon, mely alkalmatossággal

valamint eddig, úgy akkor is minden lehetőben kívánván con-
placeálnom ~~ngdnek~~,

de caetero maneo P. ac G. D. V.

Tyrnaviae, 9. Julii 1725.

obligatissimus servus

Paulus Spáczay.

Kívül: Perillustro ac generoso domino Georgio Rad-
vánszky (Titulus cum pleno honore) domino mihi colendissimo
Radvány.

I. osztály, XXVII. csomó, 182. szám.

LXVI.

Radvánszky György válasza Spáczay Pál 1725. júl. 9-én
kelt levelére.¹

Méltóságos püspök s generalis vicarius, nekem nagy s
jó uram, ajánlom alázatos szolgálatomat ngdnek.

Tapasztalom tovább is ngod úri gratiáját, vagyok is holtig
kötelezve, hogy ezen dolgomban patrocínálni nékem s továbbra
is patrocíniumját kegyesen ajánlani úri levelében méltóztatik ngod.

Minthogy pengig oly hértelen s még ante terminum szemé-
lyemben udvarolnom ngdnek bizonyos alkalmatlanságok miatt
tőlem lehetetlenség s netalán incuráljak ngdnál, küldem az alatt
nemzetes Bohus János uramot ngod udvarlására, a ki is sze-
mélyem szerint való udvarlásom elmulatásának nemcsak meg-
beszéli valóságos okait, de helyes mentségemről tanúbizony-
ságom is fog lenni.

Ez előtti alkalmatossággal alázatosan irtam vala dolgom-
ban pater Tapolcsányi uramnak, de ő kgme akkori útja miatt
válaszát s informatioját nem vehettem, holott a nélkül megin-
dulni sem tudok s mi lehető módját (sok consideratiok közt)
csak meggondolni sem tudom. Kihez képest is reménlem Bohus
uram által pater Tapolcsányi uram ő kgme gratiájából is ebben
bővebben informálatom.

Hogy pengig ngod ezen terminust suspendálni fogja méltó-
ztatni, ngod úri gratiájában vetett erős bizodalmamtúl visel-

¹ 1725. júl. 15-én kelthetett. Akkor indult Bohus Nagy-Szombatba.
L. Adattár LXXXVII.

tetve s öcsém uram által ajánlott gratiája szerint is ez iránt való kérésemnek meghallgatásában nem is kételkedem. Nem is szűnik soha is nálam ngod úri gratiájában s patrocíniumjában vetett reménségem, maradván míg élek ngod

alázatos szolgája

R. György.

Radvánszky László sajátkezű fogalmazata, javítva Radvánszky Jánostól.

I. osztály, XXVII. csomó, 183. szám.

LXVII.

**Jeszenák János Bél Mátyáshoz. Nagy-Szombat,
1725. július 11.**

Admodum reverende atque clarissime domine mihi colendissime.

Trencsinium discedens in Magyarbél alios accepi ordines, quorum ex ratione usque diem Sabathi iter meum est dilatatum.

In Radvanszkyano negotio aliud scribere non possum, quam ut dominus Radvánszky Posonium veniat et a Szklenoensi plebano experiat, an non Vienna fuerit et quidnam excellentissimus cancellarius per eundem inclyto domino vicario nunciaverit.

Interim de his, ubi die Veneris Posonium intravero coram plura.

His sum et maneo admodum reverendae claritatis vestrae Tyrnaviae, 11. Julii 1725.

servus obligatissimus

Joh. Jesz.

III. osztály, VII. csomó, 92. szám. melléklete.

LXVIII.

Bél Mátyás Radvánszky Jánoshoz. Pozsony, 1725. július 12.

Spectabilis domine, fautor aestumatissime.

Post binas meas ad P. D. Ladislaum de Radvány datas hasce in absentia eiusdem cum S. D. V. ea propter communicandas volui, ut ex iis quaedam capi queat directio, sicuti id in postremis meis me facturum promiseram.

His S. D. V. favori me commendans maneo praetit. D. V. Posonii, 1725. die 12. Julii

observantissimus

Matthias Bel.

Kívül: Radvánszky János czíme francziául.

III. osztály, VII. csomó, 92. szám.

LXIX.

**Br. Révay Mihály Spáczay Pál nagyszombati vicariusához.
1725. július 13. előtti napokban.**

Méltóságos püspök és vicarius, nékem régi nagy jó uram, ajánlom kgdnek igaz kötelességgel való szolgálatomat.

E napokban Pestrül megtérvén Radván felé vettem utamat, az hol értettem, hogy Radvánszky György uram és leányom, úgy azok is, az kik az ők copulájokkor jelen voltak, a szerint praedicator is, az ki copulálta, már harmadszor evocáltattak a szent székre.

Én egész ekkoráig nem kívántam magamat semmiben avatnom,¹ azért is leginkább, hogy nagyobb contentumomra lőtt volna, ha catholicushoz adhattam volna leányomat, de látván közettek negyedik ízen való atyafiságot, azért mint egy kedvére hadtam leányomnak Radvánszky uramhoz való férjhez menetelét, hogy tudtam, mind a kettő acatholicus lévén dispensatiot nehezen

¹ Nem igaz. Ajánlólevelet írt már a vicariusnak, az érseknek és Lászlónak nem sokkal előbb írja, hogy segíti, ha valamiben elakad. Adattár LV.

obtineálnak,¹ az mint ad plurimas instantias kgdnek is recom-mendáltam volt instantiájokat, jóllehet semmi válaszát nem vehettem kgdnek és ők sem obtineálván kgdttül semmi resolu-tiot az dispensatio iránt. Recurráltak tehát magához az mélt. cardinalis és esztergomi érsek urunkhoz, ő eminentiájához,² de ott sem nyertek semmit. Ezután ki tanácsábúl, nem tudom,³ tettek instantiat az felséges magyar cancellaria által kegyelmes urunknál ő felségénél. Ottan hogy praeter relaxationem litis vala-mit nyerhessenek, soha eszemben sem volt. Azonban legelsőben oly resolutiojok jött ki, hogy hozzanak testimoniálist magok superintendensitül, hogy in quarto gradu nem tilalmas luthera-nusoknál az házasság. Eztet értvén megütököztem nem kevésse, miért kívánja ezt az felséges cancellaria?

Beadták az testimoniálisokat, az kiket mindenfelől kiszereztek, noha én usque ad annum 37. közték fölnevelkedvén soha sem tudtam, hogy nem téltassék közöttük negyedik ízen való házasság.⁴ Referadába ment az instantiájok, az hol nem kicsiny ideig hevert, el annyira, hogy már csak nem desperáltak kívánatos resolutio éránt, hát propter omnem spem et expectationem, sed vel maxime meam,⁵ az referádra reá írta ő felsége: *Placet*. Az ő felsége resolutioja expeditióba ment, kit kivévén Pesten való létemkor idehozták, feleségemnek praesentálták. Amaz ilyen dolgokban soha nem fordulván circumveniáltatott leginkább azzal, hogy azon ő felsége indultuma extendáltatik mind egyházi, mind világi bírakra⁶ és így megengedte, hogy copuláltassanak. Jóllehet pedig requiráltattak némely plebanus uraimék, de azok megesküdtetni őket nem mervén, úgy osztán Stiavnicskán már sok esztendőttül fogva lakozó praedicatorral, ki azelőtt az én praedicatorom is volt és azóta is mind ott lakik, copuláltatták magokat és az én jelenlétem sőt hirem nélkül⁷ consummálták is az házasságot. Tudom egyébiránt, hogy ezek kgdnél is szintén így con-

¹ Bizony bizott benne ő is és óhajtotta is. (Adattár V. és XXIV.) Hogy oly számítással egyezett bele a házasságba, az csak mese. Egy leány jövődő szerencséjére, hírére nagyobb hatással van egy nem sikerült jegyesség, semhogy abból tréfát csinálhatott volna.

² Óvatosan elhallgatja, hogy az ő ajánlólevelével.

³ Bizony tökéletesen jól tudta. L. Adattár XIX. és XXI. sz.

⁴ Ez sem hihető: Nem volt ő olyan jámbor, tudatlan ember, mint a milyennek mutatja magát. Ha a külföldi praxist nem is ismerte, tudnia kellett, mint a commissio religionis tagjának, hogy a protestánsoknak speciális követelése, hogy 3–4. ízen vagy ne kelljen dispensatiót kérni, vagy respectálják a protestáns jogot és dispensáljanak nekik is a kath. főpapok. L. Adattár XVIII. sz. 3. pont.

⁵ Tehát ő is értesült róla a házasság előtt. Ellentétben van ezzel következő állítása.

⁶ Nem is vala máskép.

⁷ Ez sem áll, mert ő tudott róla. L. az 5. jegyz.

stálnak, de magam is kívántam engedelmesen kgdnek repraesentálnom.

Én, Isten ne adja, hogy anya szentegyháznak (kinek magam is érdemetlen fia vagyok) iurisdictionját legkisebb dologban is vizsgáljam, sőt inkább véremmel is ahoz való hévségemet, valaminthogy tartozom, úgy kívánom is megbizonyétnom, de tudatlan lévén az ilyen dolgokban, támad kérdés előttem: Szabad-é az felséges császárunknak és kegyelmes királyunknak Magyarországon az acatholikusok exercitiumát tollálni, restringálni, vagy annyéra tágítani, hogy citra dispensationem sacrae sedis contrahálhassanak házasságokat és más exercitiumokkal is oly szabadon élhessenek, mint másutt? ¹

Bár az elsőt, vagy ha azt sem, másodikat követné ő felsége az mi hosszas munkánkbul eredett opinio szerint, ² kibén én csekély tehetségem szerint mennyit cooperáltam és mely szívesen, tudtára lehet kgdnek. De ha tágítatik is ő felsége által az ő szabadságok, vajjon tehetni-e róla?

Adta volna az én Istenem, hogy ezen dolgot soha nem értem volna inkább, mintsem az én házom ennek oka és példája légyen másoknak is!

De ut ut sit, tagadnom nem lehet, hogy leányom; látom, hogy ilyen nehéz dologba praecipálta magát, tartozom de iure naturae segítenem, ³ a mennyire lehet lelkiismeretem sérelme nélkül. Segétségnek módját pedig nem igen találok egyebet, hanem hogy kgd előtt esedezzem mellettük.

Szentséges pápához dispensatio iránt recurrálni már későnek mondják lenni, magok sem biznak hozzá, hogy kívánatos resolutiot nyerhessenek. Gondolkodnak felőle, ha oda recurrálnak, netalán tán recedáljanak az ő felsége kegyelmes indultumának beneficiumától, az kinek keményen inhaereálni kívánnak. Az szent széket nem is örömet offendálnák s ha lehetne bíróságát is annál inkább elkerülnének.

Ha abban leginkább vétkesek, hogy hérdetés nélkül megölt az copula, ⁴ ezt complanálni nem lehetetlen. Kérem azért alázatosan kgdet, méltoztassék nékiek kegyesen patrocínálni, hogy vagy adsolváltassanak, vagy pedig ezen impetitiojok maradjon függőben addig, még ő felsége resolutioja nem gyön ki circa acta commissionis in negotio religionis iam suae maiestati serenissimae una cum opinione omnium commissariorum praesentata.

¹ Jó kelepce. Az elsőre bizonyosan a vicarius igenlőleg bölintott és ezzel a másodikra is felelt.

² A commissio religionis működését érti, melynek tagja volt.

³ Ezt ugyan későn vette észre.

⁴ Ezt is csak azért írja, hogy nagyobbat ne írjon, hogy annál jobban elárulja tudatlanságát, tüntessen ártatlanságával.

Ha valamit ő felsége kegyelmesen resolválni méltóztatik, ahhoz mindnyájan tartozni fogunk magunkat alkalmaztatni.

Vagy pedig (kit nem remélem) ha egyikére sem resolválná kgd magát, méltóztatnék nekem in sinceritate et confidentia megírnya, mihez tartásák magokat.

Kgd gratiáját magam is minden tehetséggel még igyekezem szolgálnom és abban ajánlván magamat, várni fogom kívánatos válaszát, maradván kgdnek

igaz, köteles és engedelmes szolgálja

Ifj. Révay Mihály.

P. S. Recommendálok pedig kiváltképen napam asszony ő kgme dolgát kgdnek. Méltóztatnék ő kgmének patrocínálni, hogy ne impetáltassék, minthogy ő kgme praeter meram praesentiam nem cooperált ezen dologban.

III. osztály, L. csomó.

LXX.

Bencsik Mihály, Jeszenák Jánoshoz.¹ Nagy-Szombat, 1725. július 10—15. között.

Bizodalmas jóakaró Jeszenák uram.

Radvánszky uram dolga igen is mai sessioban propositionban volt méltóságos vicarius uram ő nga által, de a terminus diei 19. huius differáltatik-e, vagy sem, nem determináltott, mert pro et contra voltak a discursusok. Hanem ugyancsak jó volna, ha az iránt mennél hamarább, még ámbár holnap vagy szombaton valaki említett vicarius uramnál ő ngnál megjelenne, vagy bárcsak kgd egy szép levelet írna az iránt ő ngnak . . . mentem a mint observálhattam, talán obtineálna, azért prospiciendum est.

Melyrül midőn sincere irok, maradok

köteles szolgálja

B. Mih.

III. osztály, VII. csomó, 93. szám melléklete.

¹ Kelte nem határozható meg bizonyosan. Bél Mátyás 1725. júl. 15. kelt leveléhez mellékelte. A mint írja, Jeszenák János küldötte neki, tehát legalább is 3–4 nappal kelt júl. 15. előtt. Ha a szövegben említett szombat július 14, akkor is 11. vagy 12-én kelt.

LXXI.

Lehotay András Révay Mihályhoz. Nagy-Szombat,
1725. július 13.

Illustrissime domine mihi gratiosissime, salutem et humil-
limorum servitiorum meorum commendationem.

Ngd úri levelét szokott alázatossággal vettem, kiben tudva
levő dolog iránt velem, maga érdemetlen szolgáljával mit paran-
csolni méltoztatik ngd, értem.

Magam praesentáltam a levelét és bőven beszélgettem a
dologról. Bár adná az Úristen és az én hivatalom¹ engedné,
opere contestálhatnám ngdhoz való alázatos költölességemet, mert
bizony tiszta igaz szivből bánom ezen galibát annyibúl, hogy
ngdat is, ha nem directe is, de relative necessario tangálja.
Kinek én külső circumstantiáit considerálván igen nehéz folya-
matját látom arra nézve is, hogy az emberek vagy nem akarják
magokat megalázni, vagy a kikre bizzák nem tudják a dolognak
cursusát. Olvasnák csak jól a minap innend kiadott instrumen-
tumot, abban föl vagyon téve, mi szükséges, mi nélkül nem
lehet és mit köll cselekedni. Minthogy dispensatio nélkül nem
lehet és azt Romábúl köll kérni, arra pedig offeráltatik inter-
positio, ha köll ; azért köll-e, vagy nem, declarálni köllenek magát?
Ha köll, tehát instálni jó volna pro effectuatione praemissae inter-
positionis és suspensione eo usque, donec inde resolutio veniat
revisionis.

Nem köll Romába menni, se küldeni ; ab hinc laborabitur,
mert ha magok instálnak ottan, eo ipso nehezebben folya a
dolog. Így az expensák is compendiáltnak ; beérnék pedig vele,
ha tantisper suspensiot nyerhetnek. A kit ide s tova sollicita-
tiokra kültének, mind haszontalan. Az² pedig még ante terminum
lenne meg.

Ezt méltóztassék ngd csak magátúl proponálni nékiek ;
jobb módot nem látok benne. Bizonyosak lehetnek abban, hogy
ő nga bizony szévesen fog cooperálni benne, mert bizony magá-
nak sincs semmi gyönyörúsége afféle galibákban és ngdnek is
kiván szivesen, a mennyire tapasztaltam, in iustis et licitis com-
placeálni.

Engemet pedig maga gratiajában és ezeket magában mélt-
oztassék tartani ngd. Másban is vélem, maga érdemetlen szol-
gájával parancsolni méltoztatván ngd, kívánok mindenekben
csékély tehetségem szerént szivesen szolgálnom ngdnek.

¹ A consistorium jegyzője.

² T: i. dispensatióért való folyamodás.

In reliquo me ulteriori gratiae illustrissimae dominationis
vestrae commendans permaneo I. D. V.
Tyrnaviae, 13. Julii 1725.

servus humillimus

Andreas Lehotay.

III. osztály, L. csomó.

LXXII.

**Spáczay Pál válasza báró Révay Mihálynak.
Nagy-Szombat, 1725. július 14.**

Spectabilis ac magnifice domine baro, domine et fautor
mihi colendissime.

Nem vélem, jobban sajnálhatná maga kgd, mint sem én
bánom történetit kedves kisasszony leányának Radvánszky György
urammal, mely casus miképen lött és történt legyen, igen is már
jól tudom és bár ne lött volna oly praecipitanter, annyival is
inkább azért, mivel mind tölem, s mind méltóságos cardinalis
urunktúl ő eminentiájátúl az iránt tett instantiákra adott válasz-
tokból vélágosan megérthették indispensabilitását az fölyebb
megnevezett contrahens felek között lévő akadálnak. Melyben
ha dispensálhattott-e a fölséges udvar, arra én egyebet sok
okokra nézve nem felelhetek, hanem hogy nem vélhetem, sőt
bizonyos is vagyok benne, hogy fölséges urunk intentioja soha
nem volt légyen, akaratja sem léssen, hogy a római anya szent
egyháznak rendelését és az egyházi törvényeket fölbontsa, a
mely okért is, ha szinte kegyelmesen oly indultumot adott is,
hogy azzal relaxáltassék a poena fiscalis iuxta leges patrias,
nem extendáltathatik az ad convulsionem legum ecclesiasticarum
et remissionem poenarum lege canonica contra incoestuose con-
trahentes et cohabitantes sancitarum. Mely dolog így lévén, hitem
és tisztetem szerint akaratom ellen is kényszerítettem szentszéki
processust erigáltatnom és mivel az is már vége felé vagyon és
s harmadik terminus pro 19ma praefigáltatott, hogyha azért még
ante terminum nem affectuálják a citált felek kegyes oblatioját
és a minapiban kiadott resolutioját a tekéntetes szentszéknek,
senkinek másnak ne tulajdonítsák ő kgmek valami következik
azután, hanem önnönmagoknak.

De reliquo én valamiben sine offensione dei, laesione con-
scientiae et praeiudicio iurium ecclesiasticorum szolgálhatok a
tekéntetes familiának, mindazokat szivesen kívánva megcseleked-

nem, me his commendo expertis gratiis permanens spectabilis ac magnificae dominationis vestrae.

Tyrnaviae, die. 14. Julii 1725.

obligatissimus servus

Paulus Spáczay.

Kívül: Illustrissimo domino, Michaeli Révay, libero baroni de Reva, suae celsissimae sacrae caesareae regiaeque maiestatis tabulae iudiciariae baroni (titulus) domino et fautori mihi colendissimo, Schavniczka.

III. osztály, L. csomó.

LXXIII.

Bél Mátyás Radvánszky Jánoshoz. Pozsony, 1725. júl. 15.

Spectabilis ac generose domine, fautor longe aestumatissime.

Nullus dubito, quin literas meas P. D. V., quibus domini Joannis Jeszenák erant acclusae, rite acceperit. Nunc denuo schedulam domini Bencsik fisci v. cap.¹ adiungo a domino Joanne Jeszenak mecum communicatam. Multam ille operam Tyrnaviae pro dilatione termini impendit apud illustrissimum vicarium generalem, sed laterem tamen lavit (így) eo nihiliominus observato, quod ad amicabilem transactionem rei quaedam spes adfulgere videatur.

Idem dominus Jeszenák hodie denuo Tyrnaviam concessit, ubi multa necessaria monita pro perillustri domino Ladislao apud illustrissimam dominam Amadyanam sub sigillo relinquet, eidem, ubi illuc pervenerit, reddenda, monens insimul, ut illustris huius feminae opera et consiliis utatur, quippe quae in locis competentibus multum possit.

Alioquin quaerendam Romae dispensationem per aeternae salutis amorem et florem inclutae familiae illibatum, omnes sinceri amici dissuadent; imo ita existimant, etsi offeret generalis vicarius operam obtinendae dispensationis sine conditione, haud tamen condescendum esse, ne qualicunque spe ex condescensione hac facta, illaqueentur, si non sponsus et sponsa, tamen secururae proles. Igitur penes indultum extrema quaeque experienda forent, clerus autem modis omnibus demulciendus. Interim

¹ F. venerabilis capituli = káptalani ügyész. Különben jogtanár is volt. Apor Pétert is ő tanította a Syntagma szerint.

aliquid fiet. Haec ex obligatione muneris mei perscribenda duxi spectabili D. V., plura sequente posta nunciaturus, qui sum P. D. V.

Posonii, 1725. die 15. Julii

observantissimus

Bél.

P. S. Praesentibus hic P. D. Prileszky et Paulo Jeszenák dabo operam, ut hodie cum iis denuo rem conferre et de eius situ moderno sententias eorum perquirere possim.

Per Szklenoiensem plebanum nuntiatum domino vicario est ab excell. cancellario, ut negotium istud sine strepitu nitatur componere. Id, quod dominus Jeszenák in facie loci sub rosa audivit.

Praefatus interim vicarius praetendit insinuatam sibi esse, regem indulto illo nihil iuribus ecclesiae praeiudicatum velle.

Kívül: R. János czíme francziául.

III. osztály, VII. csomó. 93. szám.

LXXIV.

Jeszenák János Radvánszky Lászlóhoz.
Bucsány, 1725. július 16.

Édes jó uram.

Lévén kétszer is dolgaim N.-Szombatban, elmentem mélt. vicarius uramhoz s alkalmatosságot nyújtottam, hogy előhozta kgték dolgát.

A midőn oly declaratiót tett volna, hogy maga is kívánná cum contento familiae ezen dolgot accomodálni, kértem ő ngát, méltóztatnék ezen terminust addig mig kgték jóakaróival, a kik iuristitiumig dispersusok voltak, a dolgot communicálhatja, differálni és 2. valami jó medius terminust suggerálni. Dilationak egyébképen annuálni nem akar, hanem ha declarálva lesz kgték részéről, hogy dispensatioért fog instálni. Melyet loco medii termini is proiectálta, azt mondván magának hatalmában nincsen, hogy acatholicusnak dispensálhasson. Indultumra semmi reflexiót nem teszen, mert (a mint referálja) ő felsége positive declarálta, hogy azon indultum iuribus ecclesiae ne praeiudicáljon.

Erre feleltem: Dispensationak sollicitatioja igen veszedelmes, mert ezzel recedál kgték az indultumtól s megnyerésében

egyébképen bizonyosok nem lehetünk, hanem ha annak conditionis accedálunk.

Erre opinálódott vicarius uram, hogy loco conditionis tétődnek csak spes (praetensivae) conversionis, scilicet si quidem sua sanctitas speraretur, ideo etc. De erre is nagy veszedelem nélkül nem accedálhatni.

Előhoztam bécsi nunciaturát, de ott is nem remélhetni semmit is, mert már is irt volt oda vicarius uram, azt vévén válaszúl, — quod nunciaturae autoritas non sit ad acatholicos extensa et ideo recurrendum esse ad supremam autoritatem.

Bencsik uram gondolja, hogy vicarius uram is dispensálhatna és hogy egy consistorialista is ezt sentiálná. Eziránt Bencsik urammal bővebben szólni méltóztassék.

Azt is gondoltam, ha secundum vota megyen a dolog, hogy talán lehetne a consistorialis urakat adhibitis aliis etiam mediis kgték részére disponálni, de ehez is nem bizhatni. Azt apprehendálja ő naga, hogy mind indultumnak impetratioja után s mind penig copula után is ő naga simpliciter praetereáltatott.

Igy lévén már a dolog azt gondolnám, jó volna, ha occasione moderni termini kgték semmibe ne bocsátkoznék, hanem igyekeznék valami négy hétig való respiriumot obtineálni. Azt lehetne okúl allegálni, hogy kgték a dolgot maga jóakaróival s procatoraival nem communicálhatta, mert ezen a terminuson stringáltatni fog kgték, hogy magát declarálja, kíván-e processusba bocsátkozni, vagy Romába dispensatioért recurrálni. Erre hirtelen nem felelhetni semmit is, sőt ha köllenék is dispensatioért instálni, oly embere is nincsen kgteknek, a kivel csak a memorialist föltétetné kgd.

Ha respiriumot nem obtineál kgd, köllenék-e már compareálni, én meg nem irhatom, mert szent szék processusainak praxisát épen nem tudom.

Mondotta vicarius uram, ha most nem compareál kgték, hogy a valvalisok kiadattatnak.

Gondolnám csak a respiriumot obtineálhasson kgd, simplex comparitiot cum reservatis et sine omni compromisso adorhálhatni (igy). Előbb szükséges leszen az urakat megjárni.

Meglévén a respirium, jó volna Bécsbe fölmenni György urnak is az asszonynyal együtt s vévén ő felségénél audientiát ministeriumot is a dologrúl informálni.

Mínthogy mélt. nyitrai püspök uram praesidiuma alatt az indultum kiadatott, tudom, hogy ő excellentiája is, de leginkább mélt. egri püspök uram is kész volna kgtéket secundálni.

Útjában lévén kgdnek a Magyarbél, jó volna mélt. cardinalis uramat is megudvarlani és patrociniómát implorálni. Nagy-Szombatban lévén kgd, forduljon Amade Antalné asszonyomhoz. Ő ngnak jól constálnak circumstantiai ezen dolognak.

Ezeket sietséggel utomban csak rapiálván kívántam kgdnek megírnom Magamat úri favorába ajánlván maradok
 Bučsány, 16. Julii 1725.

kgtek igaz köteles szolgája

Jeszenák János.

U. i. Existimat ill. D. vicarius dispensationem per P. D. V. absque interpositione s. sedis sollicitari non posse et ideo porrigendam esse s. sedi instantiam et sollicitandam eiusdem intercessionem, Kérem azon legyen kgd, hogy minek előtte valami declaratoria lépjen, Pozsonyban rándulhasson. Respiriumnál jobbat nem javallhatok.

Úgy is azon panaszkodik vicarius uram, hogy egész vicariusságában ennél nagyobb galibája nem volt. Lehetne azt mondani, hogy azon négy hét alatt oly modalitást keresne kgd, mely által ő naga is a galibátúl megszabadulna.

Kívül : Perillustri ac generoso domino Ladislao de Radvány, incltyi comitatus Zoliensis tabulae iudicariae assessorii, domino mihi colendissimo. *Tyrnaviae.*

III. osztály, LVIII. csomó.

LXXV.

Br. Révay Mihály Radvánszky Györgyhöz,
 Blatnicza, 17. Julii 1725.

Kedves fiam uram.

Megadá tegnap előtt Bohus János uram az kgd levelit, kinek is csekély tetszésemet megjelentettem és tegnap korán reggel el is mene. Kévántam volna ugyan addig tartóztatni ő kgmét, még megjö válaszom N.-Szombatból, de láttam szükségnek, hogy ante terminum compareáljon oda. Megjött azonban az ő kgmé elmenetele után az emberem, ki minemő választ hozott, ime in specie megküldöttem kgdnek mind vicarius, mind Lehotay uram levelit és hogy tudhassa kgtek mit irtam, az én, vicarius uramnak írott levelemnek is valóságos mását, kit irtam pro ratione circumstantiarum et temporis.

Által látom, az szt szék ezen causának prosecutiojátúl nem supersedeál, látván, hogy Bécsből kgtek még eddig ellene semmit sem hozhattak, az anya szt egyháznak iurisdictionját pedig, valaminthogy tartozik, úgy fogja is manuteneálni. Ki ellen nekem

sem lehet igen nyilván agálnom, sőt titkon sem; ha szintén lehet is penes auctoritatem regis et domini nostri clementissimi megszólalnom.

Ha hinni kell Lehotay András uram levelinek (kinek én adok is hitelt) ott elég assecuratio vagyon de obtinenda dispensatione. Ugy látom azt nem is igen kerülhetni el, ha csöndes megmaradást kíván kd, jóllehet nem kicsény consideratioja lehet kgteknek circa recessum a beneficio indulti, ha arra resolválja magát. De én attúl tartok, hogy Romában is, sőt rebus sic stantibus talám Bécsben is úgy fog interpretáltatni, a mint vicarius uram írja.

Elválík azonban, mit fog hozni Bohuss uram, ki ajánlotta magát, hogy vissza is erre fog jöni.

Feleségem kgdnek szolgálatját ajánlja, leányomat pedig velem együtt köszönti. Az uramnak, bátyám uramnak és hugom asszonyinak, úgy László öcsém uramnak, egész ott lévő atyafiaknak is, ajánljuk mindketten igaz szolgálatunkat. Szarvasgombával örömet kedveskednénk, de még bizony nem is láttam.

Ezek után ajánlom kgdet Isten oltalmába. Kgdnek örömet szolgál és minden jót kíván

Blatnicza, 17. Julii 1725.

Ifj. Révay Mihály.

Kívül: Perillustri ac generoso domino Georgio de Radvány (titulus) etc. domino filio observandissimo. Radvány.

III. osztály, L. csomó.

LXXVI.

**Schmauchler Gottfried Radvánszky Györgyhöz (?)
Szkleno, 1725. július 17.**

Perillustris ac generose domine, domine mihi colendissime, salutis voto praemisso paratissimam commendationem.

Literas dominationis perillustris, qua par est reverentia percepi, in quibus me requirit praetitulata dominatio vestra, quatenus referam tam inaudita, quam prolata per me apud instantias multifarias, ut excellentissimum dominum, dominum cancellarium actualem et nonnullos assessores sacrae sedis Tyrnaviensis de negotio suae dominationis perillustris, id scripto non praesumo facere, ex ea ratione vel maxime, ne incurram notam

apud superiores meos amittamque propensionem hucusque habitam erga me, nam in abbatem declaratus per sacram sedem, uti desuper solum praestolor resolutionem sacratissimae maiestatis. Ut tamen satisfaciam petitioni suae dominationis perillustris, breviter pro solamine volo detegere me omnino fuisse locutum in negotio suae dominationis perillustris cum excellentissimo domino, domino cancellario Viennae 25. Junii. Quenam respondit, ea communicavi cum quodam domino ex sacro consistorio, qui me assecuravit sub sua parola ea velle patefacere illustrissimo et reverendissimo domino vicario generali, quae pro parte vero suae dominationis perillustris omnia ad nutum cedent. Credo desuper firmiter optatum finem adiungere suam dominationem perill. causae suae proxime.

Ad haec esto, requisitus non fuerim, verum ex reflexione variarum adeptarum gratiarum permotus a perillustri domino parente (quem cupio revereri millenasque salutes deferre) volui reciproce hic et nunc reservire. Ex post vero, in quibus vires meae dabunt occasionem serviendi suae dominationi perill. omnino ad obsequia praesto volo esse in omnibus.

Caeterum eandem dominationem perill. divinae commendans protectioni meque favori ulteriori insinuans permaneo S. D. P.
In Szkleno, 17. Julii, anno 1725.

humillimus servus

Godefridus Schmauchler,
p. t. parochus Sclenensis.

III. osztály, XXVII. csomó, 15. szám.

LXXVII.

Radvánszky László fogalmazata Révay Mihályhoz.
Radvány, 1725. július 19.

Mélt. Révay Mihály uramnak.

Méltóságos úr, nékem kiváltképen való nagy s jó uram,
ajánlom ngdnak alázatos szolgálatimat.

Bátyám uram ő kgme nemes vármegyének hadi tisztekkel való computusiban foglalatatos lévén jelen nem létében ex communi et fraternali ratione merészlettem a ngd úri levelét felszakasztani, melyből — úgy mélt. vicarius urnak írott leveléből

¹ Schmauchler radványi plebanus is volt.

is — nem különben abból is, hogy Bohus János uramnak ngd maga tetszését s bölcs opinioját méltóztatott megjelenteni, tapasztaljuk kiváltképen való úri s kegyes gratiaját, melyért, valamint-hogy tartozunk, úgy holtig való devotionkat megbizonyétani teljes igyekezettel kívánjuk.

Veszem észre nem felel directe m. vicarius uram ngd kérdésére, de enyhődik rigiditása; Lehotay uram is, jóllehet Cicero pro domo sua, de jóakarónk. Azon minapi resolutiot jól értjük, mindazonáltal nem tagadhatja Lehotay uram is, hogy obscuritással egyelétette szántszándékkal. Utut sit, az ignorantia, quam in hac dubia re praeteximus, ad interim való refugiumunk volt. Mért hogy magok is ő ngok nem kívánták, hogy egy vágással vágjuk le a fát. Sok itt a consideratio. Más volna a dolog, hahogy ő ngok magok impetrálnák dispensandi facultatem az előtti praxis szerint. Pozsonyi jó uraink is, hogy cum declaratione cathgorica ne hertelenkedjünk, tanácsolják.

Már megválnak, mi jót hoz Bohus uram. Igen jól cselekedne penig, ha ngdat jövőleg megudvarolná. Talám ugyan nem kitelkedhetünk, hogy ne succedáljon a dispensatio Romában, mert propter rationem status omni arte allaborálnának; de ellenben tudjuk, ha jut a dolog, a felséges ministeriumnak ezen comedia nem fog tetszeni, melyet tesznek a királyi auctoritással.

Jeszenák János uram is járt per indirectum e napokban vicarius uramhoz, de még nem vettük ő kge tudósétását. Bécsi instantiajokról sincs hírünk,¹ talán awal is úgy bannak, mint egyebekkel.

Istenünk megsegéti dolgunkat. Bizonyára ő ngok is már megunták a galibáf, kívánnák ezen állapotnak sopiálását. Ezek után — —

Radvány, 19. Julii 1725.

R. László.

Sajátkezű fogalmazat. III. osztály, LIX. csomó.

¹ Nekünk sincs ennél más hírünk. Egyéb instantiáról aligha lehet szó, mint a melyre declarálta magát a király, (állítólag!) hogy az egyház-jogot nem akarja sérteni. L. Tapolcsányi 1725. július 19. Ugyanerre vonatkozik a Bél 1725. július 15. kelt levelének postscriptuma stb.

LXXVIII.

A nagyszombati szentszék határozata arról, hogy a terminust egy időre felfüggesztik. Nagy-Szombat. Az 1725. július 19. consistoriumi ülésből. (?)

Sensus deliberationis s. sedis.

Licet quidem secundum leges patrias proximque s. sedis secundum allegata venerabilis fiscalis statim sententia convictiva subsequi valvalesque decerni deberent, nihilominus tamen ad instantiam domini Georgii de Radvány tam ante terminum, quam et hic coram consistorio factam interpositionemque aliorum et ex certis aliis etiam rationibus super allegatis domini fiscalis ferenda sententia tantisper suspenditur, interea vero resolutio super proiectata modalitate praestolabitur.

NB. Coram consistorio extrajudicialiter est facta instantia super suspendendo termino et neque processui inserta.

Ugyanazon kéz írása, mint az LIX. szám alatti.
I. osztály, XXVII. csomó, 184. szám.

LXXIX.

**Tapolcsányi Lőrincz Radvánszky Györgyhez.
Nagy-Szombat, 1725. július 19.**

Nagy uram, jó uram, kgdnek alázatos szolgálatomat ajánlom.

Szivesen bánom, hogy minapi üdőben itthon nem lölt kgd levele. Igen is akkor akartam volna kgdnek lument mutatnom, mi formán s mi modalitással kellessék tudva levő dolgot Romában folytatni. Most mivel már mind szóval s mind a mennyire értettem írással is vicarius uram ő nga kgdet informálta, kérem s tanácsolom a szerént tévő légyen kgd.

Ő felsége koronás királyunk nem vélem magát másképp resolválja, hanem a mint méltóztatott tekintetes consistoriumnak declaratioját intimálni. Azonban mivelhogy suspendáltatott tantisper terminusa sententiának kimondása iránt, kgdnek üdője leszen maga dolgát helyesen kormányozni.

Én el nem vonszom magamat, ha csak egyszer megértem mi formán és mi móddal determinate resolválva vagyon s legyen kgd, a dolognak végét nyerni. Legyen azonban kgd jó remén-

ségben, hogy módunk s hatalmunk szerént folytatjuk a dolgot.
Azért is maradok kgdnek
Tyrnaviae, 19. Julii 1725.

igaz szívő jóakarója, szolgálja

Laurentius Tapolicsány.

I. osztály. XXVII. csomó. 185. szám.

LXXX.

Bél Mátyás Radvánszky Jánoshoz. Pozsony, 1725. aug. 9.

Spectabilis domine, fautar longe aestumatissime.

Quod terminus ad diem 19. Julii praefinitus suspensus tantisper sit, ex literis P. D. V. gratanter percepi. Recte factum iudicant omnes, quibuscum negotium istud contuli, differi potuisse terminum. Et cum varii varia suggerant consilia, eorum quidem maxime mihi probatur, qui putant eatenus cum sacra sede condescendum esse, ut sumtibus I. apud sedem Romanam confirmationem indultus caesareo-regii procul omni conditione aut spe futurae perversionis exoperetur. Ita enim fore existimant, ut neque auctoritas caesareo-regia, neque sacrae sedis praetensa iurisdictio imminuatur, atque adeo in causam adtracti incolumes evadant. Quantum subolfacere licet, Viennae dominus C.¹ nihil aliud praestolatur, quam ut misso indultu caesareo-regio condescendatur in puram dispensationem, quo facto non tam insufficientia regii indulti, quam nostra ipsorum culpa intricaremur. Si autem mordicus tuebimur indultum et pro redimenda nihilo minus vexa in confirmationem praedictae confirmationis et ratihibitionis papalis condescenderimus, et nos ipsi tuti erimus et indultum saepefactum manebit in salvo, neque haec istius modi confirmatio regiae dignitati praeiudicare posset quidpiam, cum nihil frequentius sit, quam ut collationes dignitatum ecclesiasticarum a rege factae per papam ratihibeantur. Ista perscribenda duxi, quae pro edecumato iudicio suo S. D. V. eo usque apud se discutiet, dum feliciter apud nos adpulerit. Neque enim praestitutus ad diem 30. Septembris terminus mutari amplius potest, cum et reliqui domini ad eum invitati iam sint eo consilio, ut labantibus rebus nostris tandem aliquando succurratur. Quam ob causam S. D. V. enixissime rogandum volui, ne eidem ter-

¹ Cancellarius.

mino optatissima sua praesentia deesse velit, tametsi in privata ista causa alterutra hebdomade citius ad nos venerit. Et addet omnino praesentia S. D. V. grande pondus intricato negotio non Tyraviae modo, sed et Viennae.

Quod reliquum est incluti comitatus liberalitatem erga destinationes meas declaratum quanti faciam, suo tempore testabor.

His intra sincera vota et servitorum meorum testificationes, maneo S. D. V. domini longe aestumatissimi

Pisonii, 1725. die 9. Augusti

servus obligatissimus

Bél.

Küül: Radvánszky János czíme francziául.

III. osztály, VII. csomó, 94. szám.

LXXXI.

R. János feleségéhez. Pozsony, 1725. augusztus 21.

Szerelmes házastársom. Édes szívem.

Én Istennek jóvoltából mindeddig szerencsésen utaztam. Kisfaludról megindulván megszállottam múlt vasárnap még dél-előtt Királyfalván, megudvarlottam méltóságos bán uramat. Ő excellentiája kedvesen látott. Fiaimat azonnal behívatta, ebéden s vacsorán ott voltunk. Minden majorságán meghordozott a méltóságos asszony. Meg is háltunk ott, valóban úri szálláson. Meg is ajándékozott egy szép fekete metszetlen lóval. Istók fiam valóban reá tartotta magát; asztalnál, kertben is a szép narancs s citromfáknak gyümölcsével kedveskedett néki a méltóságos bánné.

Ide tegnap délben érkezvén majd senkit sem találtam üresen. Az urak egy companiában vendégeskedtek egész kilencz óráig. Mikos s Jeszenák uraimék kinn voltak szomszéd faluban. Hanem ma Istócskát beszálléttam kvártélyába, skolába is introducáltam. Ő ugyan jó kedvvel s bátran bánik magával, de bizonyára őtet is mindenütt szívesen fogadják. Azért semmit se búsulj rajta, prédikátor Szeverényi uram se a magáén, mert bizony azt is egyaránt recommendáltam.

Isten verradtát adván érnem, megyek már csak László fiammal Oroszvárba, az hol nem késvén veszem magamot tovább és Isten jóvoltából odajutván tudósétlak, édes szívem, mindenkéről. Bán uram alkalmasint szólott a dologhoz s jóval biztatott,

palatinus urunk játszott ugyan szavaiban, de informatiomat is kegyelmesen bevette.

Tudakozta, szereti-é a fiam menyemasszonyt annyira, mint én téged ebben az időben szerettelek és úgy s a szerint szeretlek-é most is? Voltam illendő válaszszal én is.

E két fiam téged édesem alázatosan s mindnyájatokat velem együtt szeretettel köszentenek. Légyen Isten veletek, szerelmesim.

Pozsony, 21. Augusti 1725.

Tiéd édes szivem, míg él

Radvánszky János.

Kívül: Az én szerelmes hitvestársom, Szent-Iványi Anna Mária asszonynak, édes szivemnek, igaz szeretettel irám Radvány.

Postajegyzet: 4 x.

III. osztály, XXXVIII. csomó. 63. szám.

LXXXII.

R. János feleségéhez. Bécs, 1725. augusztus 25.

Szerelmes házastársom. Édes kincsem.

Istennek légyen hála ide is jól érkeztem tegnapelőtt szintén éjjélkor gróf Zichy Károly urammal egy sezán. Tegnap voltam némely jó uraimmal szemben, conferáltam búven. Megtudván ittlétemet mélt. nyitrai püspök uram, ebédére hivatott, ott is volt bő beszédem. Volt jelen mélt. egri püspök uram is, mindketten ő excellentiájok kegyesen bántak velem. Onnan egyenesen mostani mélt. cancellarius uramhoz menvén (a ki a városon kívül egy kertben resideál), bizonyos conferentia mia nem udvarolhattam, hanem ma reggel azt alkalmatosan véghez vittem és kedvemre kibeszéltem magamot. Vélhetem ő felsége eleibe kél e dolog, mely casusban magam is audientiára fogok mennem. Én hiszem Istent, jó végét fogom érni, azért is ne búsuljatok ti, de nékem nehéz munkám s unalmas az idővesztés. Hazamenetelemről még semmit sem irhatok; bizony repülnék, ha lehetne. Tudósétlak, édeském, e következendő postán.

Még nem vettem tudósétásodat, melyen elbúsultam.

Istók jó kedvvel marad Pozsonyban. László téged, édes szivem, alázatosan s atyafiait szeretettel köszönti, én is a szerint fejenkint, még a kis leányimat is.

Gr. Zichy Károly uram is egy fekete metszetlen lóval meg-

ajándékozott. László lovait penig kéri, melyre nézve felhozattam azokat Oroszvárba.

Végzem Istenhez buzgó sohajtással.
Bécsben, 25. Augusti 1725.

Tiéd édes szivem, mig él

Radvánszky János.

P. s. Sógor, Gerhárt György uram dolgában szólottam Pozsonyban m. g. Erdődy György camerae praeses urammal, bizonyára szivesen ajánlotta magát ő excellentiája.

Kívül: Az én szerelmes hitvestársom, Szent-Iványi Anna Mária asszonynak, édes szivemnek, igaz szeretettel
Pozsony, Rudno Radvány.

Postajegyzet: 4 x.

III. osztály, XXXVIII. csomó, 64. szám.

LXXXIII.

Radvánszky György harmadik kérése III. Károly királyhoz, melyben feltárva, hogy a királyi engedély alapján történt házassága miatt az esztergomi vicarius harmadszor megidézte, házasságát vérfertőzőnek s botrányosnak nyilvánította, tiltó parancsot kér.

Sacratissima caesareoregia maiestas, domine, domine clementissime.

Provolutus ad thronum maiestatis vestrae sacratissimae supplex de genu repraesento, quod divina ita disponente maiestate desponsata mihi spectabilis ac magnifici baronis Michaëlis de Réva iunioris filia, Susanna compertoque, quod per condescensionem ab una eademque abavia in gradu quidem quarto lineae collateralis aequalis, sed propter abavorum diversitatem unilateraliter tantummodo sanguine iuncti fuimus, qui remotus consanguinitatis gradus esto quidem apud Augustanae, quam profiteor, confessioni addictos prohibitus haud esset, eoque ipso nulli ulteriori ad tranquillandam conscientiam dispensationi obnoxius fuisset, nihilominus tamen, quandoquidem vigore publicarum patriae constitutionum, signanter vero tenore articuli 12. novissimae diaetae anni 1723. incoestu usque ad gradum quartum inclusive extenso, eidem certa poena corporis afflictiva constituta haberetur, ne alicuius formandae impetitionis qualiscunque

levis causa suboriri possit, posteaquam pro extradanda gratiosa dispensatione primum illustrissimum ac reverendissimum generalem vicarium Strigoniensem iteratis vicibus, tandem vero defunctum eminentissimum cardinalem et serenissimum ducem a Saxonia demisse interpellare non intermissem, factis tamen irritis conatu quibusvis fatigiis insperatam negativam recepissem neque mihi, qua extra gremium ecclesiae Romano-catholicae existenti canonicae dispensationis beneficium suffragari posse obverteretur, summa animi cum submissione suppliciter ad thronum M. V. S. recursum feci humillime, pariter ac flagrantissime instando pro clementissimo regio consensu et indulto ad praemissum matrimonium meum plenaria cum securitate contrahendum. Qualem vero M. V. S. erga me, immeritum subditum de clementissima gratia ac supremae potestatis regiae plenitudine, medio specialis referadae edoctoque authenticis testimoniis eo, quod nempe praementionatus quartus consanguinitatis gradus apud Augustanae confessioni addictos non impediatur matrimonium, benignum indultum et assensum, omnisque tam saecularis, quam ecclesiasticae litis relaxationem imploraverim, copiam eiusdem in genuinis humillime adnecto paribus. Qua C. R. M. V. S. clementia innixus desponsatam mihi matrimonio iungere non dubitavi nunquam authumando, ut hac in materia quopiam, sicut calamitose experior, iudiciario impetari processu, multo minus ii, qui praetensive cooperati, vel occasione copulae praesentes exstissent. Quia vero venerabile s. sedis Strigoniensis consistorium me consortemque meam penes benignum tale indultum regium contrahentes matrimonium, alios vero eatenus assistentiam aut cooperationem praebentes, ad nullationem matrimonii, vel subeundas alias censuras ecclesiasticas, tribus iam eo fine institutis iudiciariis terminis impetari processu, signanter vero medio resolutionis die 14. iam praeteriti mensis Junii anni nunc currentis Tyrnaviae emanatae, matrimonium meum ob defectum canonicae dispensationis, mihi infimo quidem, sed tamen in Christiano coetu existenti patriae filio, alioquin denegatae, pro irritis, invalido et nullo declarasset meque ob incaestuosa et scandalosa, uti praetenderetur, cohabitatione inhibendo Romae tantum quaerendae dispensationis viam mihi praescriberet, caeteroquin ulteriori ad tempus interea suspenso hocce processu.

Mihi autem quemadmodum a collato clementissimae M. V. S. indulto aliquo pacto recedere incompetens et inconsultum foret, ita illinc alicuius consequendae canonicae dispensationis nulla spes affulgeret; proinde cum unica M. V. S. clementia perfugium meum sit, summa animi fiducia et submissione ad pedes M. V. S. advolutus ardentissime, pariter ac humillime exoro, M. V. S. motum contra me et reliquos cointeressatos

processum inhibere nosque infimos subditos penes collatum benignum indultum suum regium manutenere clementissime dignetur.

Plenus itaque spei consequendae, pro qua humillime supplico, regiae clementiae, eiusdem nunquam immemor, sicuti vivam, ita moriar quoque M. V. S.

humillimus perpetuoque fidelis subditus

Georgius de Radvány.

Radvánszky László fogalmazata.

I. osztály, XXVII. csomó, 186. szám.

LXXXIV.

R. János feleségéhez. Bécs, 1725. augusztus 29.

Szerelmes házastársom. Édes szivem.

Vettem egyszersmind két rendbéli leveledet azon okból örömmel, hogy érthettem, édes kincsem, szenyvedhető egészségedet, melyben az én Istenem tartson továbbra is, sőt erősétse, sőt kedves gyermekeinkben is tegye állandóvá. Élek én is Isten jóvoltából mindeddig türethőképben. Idevaló dolgaimról, hogy tudósítsalak, nem látom szükségesnek, mert sok volna az írás, ha mindent feltenni kívánnék.

Elgondolhatod édes szivem, hogy bizony nem nyugszom. Soha nem hosszabb s nem rövidjem (így) a nap, mint itt; rövid a dolognak folytatására néha, de bezzeg hosszú a türethetlenségben.

Hej, fiam R. György! ha látnád s megfontolnád munkámat, vélhetném még csak gondolatiddal sem kívánnál megkeseréteni.

[*Más kézzel folytatólag* (ej panije matka veru mame tuto pekniye Nijemkane, ale nije za darmo, mussime ducat platijt Lazko sa osenyil, a nijem kina poveze doma, ma duplovana.) Az kgd rossz oroszvári fia ajánlja köteles szolgálatját].¹

Kikapá gróf uram kezemből a pennát s ezt veti közébe.

Sommája a dolognak ez: ne búsuljatok édes gyermekém, megsegét az Isten benne.

¹ Gróf Zichy Károly írása. Magyar fordításban: Ej, anyám asszony, bizony szép német menyecskéink vannak itt, de nem ingyen, mert aranyat kell adni nekik. Laczkó megházasodott s német asszonyt fog hazavinni; kettő is van neki.

Saxo cardinal meghala. Belső embereivel ő felségének nagy ösmeretséget vetettem. Két három nap alatt lészen új érsek.

Dubraviczky uram tudósítására irok más alkalmatossággal és, a mire szüksége lészen, megküldöm. Ha Podmaniczky uramhoz bizik, igen is ifjabbik Lepényi uramat fárasztani nem köll, de bizonytalanra nem hagyjuk magunkat.

Tegnap nagy opera volt Favoritában, ugyan a kertben ég alatt. Éjfél után két óraker jöttem el onnan. László is benn volt.

Pongrácz András uramnak szintén most irok. Voltam már én Althan urammal szemben, de a dologról nem köll szólni a cseléd előtt, hogy ki ne menjen a hére, míg meg nem lesz.

Aprmont (= Aspremont) uram megházasodott udvarnál, messzi viszi a feleségét, de ujobban kijű Magyarországba vele együtt. Rajtam s Istócskon ne búsulj. Repülnék haza, ha lehetne, meg is adja Isten csakhamar. Köszöntem az édes gyermekémet közönségesen, László is téged alázatosan s atyafiait szeretettel.

Adja Isten lássuk egymást szerencsésen, ezt kívánja
Bécs, 29. Augusti 1725.

a ki tiéd, míg él

Radvánszky János.

Kívül: Az én szerelmes hitvestársom Szent-Iványi Anna Mária asszonynak, édes szívemnek, igaz szeretettel
Pozsony, Rudno Radvány.

Postajegvzet: 4 x.

III. osztály, XXXVIII. csomó, 65. szám.

LXXXV.

III. Károly király Radvánszky György kérésére hivatkozással az 1647. és 1715. törvényekre, meg a Trip. I. 108-ból eredő királyi hatalmára, melynek alapján az indultumot kiadta, megparancsolja az esztergomi szentszéknak, hogy a szabad vallásgyakorlat elve ellenére indított pört szüntessék be. Bécs, 1725. augusztus 31. (?)

Carolus VI. etc. fideli nostro reverendo Paulo Spáczy caeterisque honorabilibus archiepiscopalis sedis Strigoniensis consistorialibus etc. salutem et gratiam. Demisse simul et querulose repraesentatum exstitit maiestati nostrae nominibus et in personis egregii Georgii Radvánszky de eadem, generosae Susannae Révay, generosae pariter Susannae Raksányi, Samuelis item Mikovini, Augustanae confessionis ministri ac etiam egre-

giorum Ladislai aequae Radvánszky, Samuelis Sembery, Gabrielis Jezerniczky et Michaëlis Lacsni, qualiter nimirum: iidem ac eadem pro parte ac ad instantiam honorabilis consistorii vestri fiscalis penes certum vicariale evocatorium mandatum die 1ma mensis Ianuarii ¹anno nunc currenti emanatum — memorati quidem Georgius Radvánszky et Susanna Révay eo praetextu, quasi iidem in prohibito et matrimonium dirimente consanguinitatis gradu absque ulla legitima quantumvis in suis debitis locis sat superque sollicitata, minus tamen consecuta ecclesiastica dispensatione, prout et sine solitis denuntiationibus matrimonium inivissent seseque per alienum et extra residentiae locum per privatum ministrum copulari fecissent, praementionatus vero Samuel Mikovini Augustanae confessioni addictus possessionis Styávnicška, in comitatu Turocziensi existentis, minister, quatenus eosdem contra iura (uti praetenditur) canonica et patria copulasset, reliqui vero exponentes partim eo intuitu, quod nonnulli eorundem tempore initi huius matrimonii adstiterent, partim vero quod in matrimonio hoc ineundo cooperati fuissent, non modo ad nullitatem huius incestuosamque, uti praetendebatur, contrahentium cohabitationem declarandam, verum et censuras ecclesiasticas contra reliquos pronunciandas pro die iam praeterita 15. mensis et anni nunc currentium infrascriptorum vestri in praesentiam citati ac evocati haberentur.

Quia vero super matrimonio hoc ineundo (quatenus inter eosdem praescitae consanguinitatis coniunctio in quarto gradu intercedere dignoscebatur) de speciali gratia et regiae potestatis nostrae plenitudine, partibus videlicet utrinque in statu Augustanae confessionis constitutis, qua videlicet Augustanae confessioni addictis per maiestatem nostram praevie dispensatum, per huiusmodique benignum eatenus consensum nostrum regium et litis, non modo fiscalis, verum et ecclesiasticarum censurarum dispensationem id, quod per vos et reliquas ecclesiasticas potestates dictis contrahentibus, qua extra ecclesiam catholicam existentibus, denegatum existit, ex apostolico-regia autoritate impertitum fuisset ac quemadmodum gratiam et auctoritatem M. N. per vos in quaestione summi incompetens et incongruum esset, ita personae quoque gratiae et verbo nostro regio innixae ob idque semet in matrimonium vel circa idem assistentiam immitentes impeti nequirent, ob hocque praevius processus legitime inhiberi posset.²

Supplicatum itaque existit maiestati nostrae nominibus et in personis antelatorum exponentium debita cum instantia humillime, quatenus eisdem de condigno et opportuno iuris remedio

¹ Hibásan Februarii helyett.

² Ettől kezdve közli Ribini Mon. A. C. II. 195.

benigne providere eosdemque hoc intuitu sub benignam regiam protectionem nostram sumere vosque a praeinsinuato contra eosdem processu serio inhibere ac superinde vobis committere et mandare dignemur, nec pateremur eosdem in praemissis quoquo modo destitui.

Quorum humillima supplicatione exaudita clementer et admissa, siquidem stante praedictorum Augustanae confessioni addictorum libero religionis eorum exercitio per articulum 30. 1715 firmato in praescito prohibito et matrimonium dirimente consanguinitatis gradu necessaria dispensatio respectu eorundem, qua talium liberumque exercitium religionis suae habentium adeoque ab ecclesiastica eatenus iurisdictione vestra exemptorum, iurisdictioni vestrae substrata non fuisset, accedens eatenus benigna dispensatio nostra regia non modo in conformitate tit. 108. Partis primae Tripartiti, verum argumento etiam regio apostolici regiminis nostri positive eisdem, qua Augustanae confessioni addictis concessa, haud dubie sufficeret. Et quia sensu articuli 15. 1647 iidem ad ceremonias religioni ipsorum contrarias peragendas obligati non essent, tum vero, quod benigna regia dispensatio nostra iam¹ praecesserat (quod denunciationibus praescitis inter eosdem in usu non existentibus constitutio legis ecclesiasticae fideles non nisi suos obligans, eosdem, qua alienos ligare non posset, absque eiusmodi denunciationibus facta ac de ritu et consuetudine eorundem)² medio ordinarii sui ministri argumento liberi exercitii utique valide intercessa copula sub censuram vestram cadere nequiret. Hocque intuitu quemadmodum liberi eorundem exercitii solitque ritus et consuetudinis laesio contra (iteratas benignas resolutiones nostras regias, quoad statum religionis Augustanae et Helveticae confessioni addictorum expeditas)³ benignum indultum nostrum regium per praevium processum manifesta evenire dignosceretur, ita pariter eosdem ex ratione, quod in benigni indulti nostri tenoribus, ne eosdem ullo modo lite ac processu molestare praesumatis, vobis serio et clementer commissum esset⁴ sub benignam regiam hoc in passu protectionem nostram assumere conveniret vobisque a praeinsinuata contra exponentes causa et processu absolute supersedere incumberet.

Pro eo vobis harum serie firmiter praecipientes committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus et rebus sic, uti praefertur, stantibus seque habentibus compertoque dun-

¹ Ribininél kimaradt.

² Áthúzva.

³ Áthúzva.

⁴ E szavakat a cancellariai fogalmazatban a javító a szélére írta, de később áthúzta. Ribini 196.

taxat praescito benigno indulto nostro regio de speciali gratia et regiae potestatis nostrae plenitudine super matrimonio hoc ineundo clementer eisdem concessio ac in iudices tam saeculares, quam ecclesiasticos extenso, illico a praeinstituto¹ processu simpliciter supersedere noveritis nullatenusque memoratos exponentes, qua videlicet praesentium quoque per vigorem sub benignam eatenus regiam protectionem nostram assumptos per amplius hoc in passu modo aliquali molestare praesumatis debeatisque et teneamini. Secus non facturi.

Cancellariai fogalmazat(?) több helyen Jeszenák] Pál javításával.

I. osztály, XXVII. csomó, 199. szám.

LXXXVI.

R. János feleségéhez. Bécs, 1725. szeptember 5.

Szerelmes házastársom. Édes szivem.

Tegnapi postán vett leveledre csak azt adom válaszul, édeském, hogy itt a dolog jól ment véghez és én mai napon Isten által hazafelé megindulnom igyekezem. Bánom, hogy kevés tartalékim fognak esni Oroszvárba, Pozsonyba, mert ha lehetséges volna, repülnék.

Sezat és slofpelczet vettem számodra, de, édes szivem, a slofpelcz nem fog tetszeni, hanemha megigazéttassuk. Csak az Úr Isten hozzon egybe s vigasztalódjam, szerelmesem, jó egészségeddel.

Felséges asszonyunk tegnap délyesd² fürdőbe ment, ő felsége is Német-Ujhelybe fog e napokban menni s ott késik mig megtér a felséges császárné.

Az eddig való cancellariusunk, gróf Eszterházy Imre uram esztergomi érsekké lött. Cancellariusunk a fog lenni, kit nem véltünk, sokaknak csodájokra.

Ma fiammal együtt voltam edéden generalis Gyulai Ferencz uramnál.

Többre már nem érkezem, hanem az én Istenemet imádom,

¹ Ribininél praeinsinuato.

² délest = délután.

juttasson egybe veletek fejenkint szerencsésen és köszöntem
gyermekedét, nagyokat és kisdedeket atyai szeretettel.
Bécs, 5. Septembris 1725.

Tiéd édes szivem, mig él

Radvánszky János.

Kívül: Az én szerelmes hitvestársom, Szent-Iváni Anna
Mária asszonynak, édes szivemnek, igaz szeretettel
Pozsony, Rudno, Radvány.
Postajegyzet: 4 x.

III. osztály, XXXVIII. csomó, 66. szám.

LXXXVII.

**Radvánszky Jánosnak az 1724. és 1725. évi lőcsei kalen-
dáriumban lévő naplójegyzeteiből.**

Turóczi utam.

1724. Martius 9. Radványbúl Isten hérével megindulván, eadem
Körmezcze.
" 10. Blatnicza várába.
" 13. Onnan Haj(nik)ba.
" 14. Istennek hála vissza Radványba.
Május 10. Turóczi útja György fiamnak.
" 11. Pesti útja László fiamnak.
" 26. Expediáltam Sembery Sámuel uramot Isten
hérével Ratisbonába.
Julius 5. Radványbúl megindulván eadem Blatnicza
várába.
" 8. R. György fiamot ott hagyván magam eadem
Radványba.
1725. 16. Februarii pro 15. Martii N., Szombat.
9. Martii. R. László fiamnak Bécsbe indulása.
Pro 15. Martii N.-Szombatba.
8. Aprilis. Zolyomi plebanus pro 15. Maii.
Pro 15. Maii. N.-Szombatba.
4. Junii. Zolyomi plebanus pro 19. Julii N.-Szombatba.
14. Julii. Bohuss János uramat expediáltam Nagy-Szom-
batba.
Pro 19. Julii. Nagy-Szombatba.

Bécsi utam.

1725. Augustus 15. Isten segítségével megindultam Radványból László s Istók fiammal. Eadem Szinásfalva.
- ” 16. Kisfalud.
- ” 17. Ibidem.
- ” 18. Szered.
- ” 19. Szeredről Királyfalva, az hol mélt. gróf s bán Pálffy János uramnak udvarolván megtartóztattam délben is, éjtszakára is. Egy fekete, metszetlen lóval megajándékozott ő excellentiája.
- ” 20. Pozsony. Istók fiam dolgában Bél s Ber uraiméknál.
- ” 21. Mikos uramnak adtam Istók fiamot. Udvarlottam palatinus urunknak.
- ” 22. item camerae praeses gróf Erdődy György uramnak ő excellentiájának. Eadem Oroszvárba mélt. gróf Zichy Károly úrhoz. Ő nga egy ménlóval megajándékozott.
- ” 23. Azon gróf úrral együtt Bécsbe.
- ” 25. Invitáltattam László fiammal együtt ebédre m. nyitrai püspök úrhoz. Eadem conferáltam br. Zsigray József és Vajay László uraimékkal.
- ” 25. Voltam mélt. cancellarius Eszterházy Imre uramnál, báró Szluha Ferencz és Koller úrnál. Gróf Aspremont és gróf Althan uraiméknál.
- ” 26. Zsigray uramnál ettem.
- ” 27. Az ő felsége confessariusánál, pater Tenemannnál gróf Löwenburg urammal.
- Die 28. Augusti referendarius Manageta és Imzen uraknál.
- ” 29. Pater Teneman NB. Erdődy Gábor uramnál.
- ” 30. B. Zsigray, Szluha, Péterfi és Vajay László uraiméknál. Item magyar cancellarius uramnál.
- ” 31. Aspremont és Strahlenberg uraiméknál.

Mindkét naptár eredetije a br. Radvánszky levéltárban.

LXXXVIII.

Tajnay István elismervénye arról, hogy a királyi tiltóparancsot az esztergomi vicariusnak átadta. Nagy-Szombat, 1725. szeptember 13.

Infrascriptus per praesentes recognosco, quod die 12. Septembris anni nunc currentis Tyrnaviae nomine perillustris domini Georgii de Radvány in causa eiusdem matrimoniali ego cum spectabilis domini Joannis de Radvány provisoris, generoso domino Thoma Institoris illustrissimo et reverendissimo domino Paulo Bartakovicz,¹ vicario sacrae sedis Strigoniensis rite praesentaverim suae maiestatis sacratissimae certum mandatum missile inhibitorium sub titulo: „Reverendis et honorabilibus N. N. archidioecesim Strigoniensem constituto generali in spiritualibus vicario et iudicibus consistorii assessoribus etc. fidelibus nobis dilectis.“

Datum Tyrnaviae, die 13. Septembris, anno 1725.

Stephanus Tajnay junior.

(p. h.)

I. osztály, XXVII. csomó, 187. szám.

LXXXIX.

A nagyszombati consistorium jegyzőkönyvileg tudomásul veszi a királyi tiltóparancsot. 1725. szeptember 18.

1725. szept. 18.

Eadem die perlatum aequae est benignum mandatum suae maiestatis sacratissimae de dato Viennae Austriae, die 31. mensis Augusti anni nunc labentis ad venerabile consistorium archiepiscopale Strigoniense in negotio et ad instantiam domini Georgii Radvánszky in causa fiscalis consistorialis, ut actoris, contra eundem dominum Georgium Radvánszky et reliquos interessatos velut in causam attractos mota, clementer emanatum cum inclusa copia benigni indulti et consensus regii eidem Georgio Radvánszky ad contrahendum matrimonium cum generosa ac magnifica domina Susanna Révay, inter quos — ut ibidem

¹ Tollhiba Spáczay helyett. A tiltóparancs is Spáczaynak és a consistorium tagjainak szól.

apponeretur — consanguinitatis coniunctio in quarto gradu intercedere dignosceretur, litem et causam omnemque actionem iuxta leges patrias propterea contra eundem Georgium Radvánszky et dictam vitae suae sociam aut ex Dei benedictione futuros eorundem liberos per fiscum regium, aut alios quoscunque moveri et suscitari quocunque modo et ratione possibilem relaxatam, condonatum et remissam esse innuentis, clementer impositi et die 24. mensis Novembris anni 1724 extradati. Et quia idem dominus Georgius Radvánszky et dicta domina Susanna Révay huc iteratis iam vicibus citati et evocati essent, benigne praecipit, ut iuxta praeceptum et continentiam eiusdem benigni indulti ratione praevio modo initi matrimonii eosdem pro absolutis et enodatis habere debeat et teneatur.

Videre poterit hoc benignum mandatum in Fasciculo —.

A nagyszombati vicariusi levéltárból. Consistoriumi jegyzőkönyvek 1720—1733. 555. l. Boreczky Elemér tanárjelölt úr szivességéből közlöm.

XC.

Tajnay István Radvánszky Jánoshoz. (?) Nagy-Szombat, 1725. szeptember 20.

Bizodalmas nagy uram.

Instructiom szerint én die 12. praesentis suo modo kgmes urunk ő felsége inhibitorium parancsolatját vicarius uramnak alázatosan praesentáltam, de minthogy pleno numero nem lehetett a szentszék, negyed napig váraoztam, reminlettem acceptatioját, azonban sok rendbeli untatásom s kirisem után vicarius uram kicsény és rövid két-három capitularis úrval conferentiát tartott, de minthogy a megholt érseknek halálával az authoritas nemes káptolonra ex integro szállott, keminy livin a parancsolat, a szentszék hirtelen abban nem ereszkedik, méglen consistorialiter nem communicáltatik a nemes káptolonval. Onnét is függ a dolog, mivel peniglen a nemes káptolon hasonlóképen pleno numero nem lehetett, nagyprépost és lector uraimék ő ngok absentiajok okozta, a szent széknek communicatioja nem lehet. Ellenben talám az is okozta, hogy ő eminentiájával csak hamar fogja communicálni a szent szék és onnét micsoda informatiot és dispositiot az iránt vehetnek, ahoz accommodálja a szent szék magát. Mivel ő eminentiája subscriptioját látták a parancsolaton, megütköztek benne, azért veszem észre, hogy onnét

várnak. Itlénem azért én, ha úgy tetszenik, hogy az úr újobban postai alkalmatossággal ő eminentiájához recurrálno, mivel ezen mostani kegyelmes parancsolatnak is promotora lévén, ez után annival inkább protegálni és manuteneálni ő eminentiájo méltóztatik az urat és pro fortiori liszen ezen dolognak megorvoslásához és jó eventusát fogja tapasztalni az úr.

Vicarius uram igen hasznosnak ítélte lenni ezen parancsolatot, máskép ha ezen kegyes parancsolatval az úr nem impedialto volna, ez el mult szerdán¹ vigső sententiájo pronuntiáltatott volna. Mostan peniglen mig mind a két szükséges helyen communicatioja léssen, in suspenso marad.

Kivánván ennek utána is, hogy az Úristen secundáljo minden jóra és nagy öröme fordítsa hosszas szomorúságát az uraknak, a mint reménlem is consolatioját, én peniglen az urat kirem, velem többször is parancsolni méltóztassék, kit ritka szerencsémnek, sőt nagy örömmek mindenkor lenni tartok, ha az úr maga szolgálatjára engemet gyakrabban applicál. Az mint is, midőn én magamot úri gratiájában és tapasztalt protectiojában recommendálom, maradok az úrnak

Tyrnaviae, 20. Septembris 1725.

mindenkori alázatos szolgálja

Tajnay Istvány.

III. osztály, XXXI. csomó, 11. szám.

XCI.

Pro memoria.

Fiam, Radvánszky György házasságában negyedizbéli atyafiságból származott impedimentumnak (mely iz jóllehet vallásunk szerint szabados, de ország törvényében bizonyos ideig tartó raboskodásnak büntetése alatt tiltatik) elhárításában hosszas időkig bús s gondos munka közt tett expensaimnak specificatiojok.

Litomiczky Jozsef uramat Nagy Szombatba generalis vicarius uramhoz expediálván adtam úti költségre renenses florenos

18 —

Hogy megtért onnan ő kgme, ámbár re infecta, adtam fáradságáért 4 akós hordó bort. Ezt nem imputálom.

¹ Szeptember 19.

Sembery Sámuel uramat ugyan a végre felséges saxoniai herceg-kardinál s esztergomi érsek uramhoz Ratisbonába küldvén adtam pro viatico florenos	100 —
Megtérvén onnan is negativával, megjutalmaztam az ő kgme fáradságát 12 arannyal seu fl.	50 d. 40
Felséges udvarhoz recurrálván, ujobban Sembery Sámuel uramat fárasztom s adok útiköltséget ő kgmének fl.	90 -
Radvánszky László fiamat utána küldvén hosszas várakozás után adtam annak is költségre fl.	100 —
Ezen két agenseim kedveskedtek jó uramnak, mélt. Eszterházy Imre uramnak 16 frt áró szarvasgombával, de ezt nem imputálom;	
báró Sigray József uramnak fl.	84 —
báró Szluha Ferencz uramnak fl.	50 d. 40
Koller uramnak fl.	50 d. 4 ^c
Végh Péter uramnak fl.	25 —
Vajay László uramnak fl.	50 d. 40
Expeditionak, azaz királyi indultumnak taxája fl.	300 —
Cancellistának bibale fl.	6 —
Janitornak fl.	2 —
Inprotocollatioért fl.	2 —
Sembery Sámuel uram fáradságának jutalma fl.	100 —
Visszajüvet fiammal kültettek fl.	52 —
A nagyszombati papi consistorium citálván az újházásokat, ujobban expediáltam László fiamot Bécsbe, a hol 9 heti késésében maga tartására s kedveskedésekre impendált (minden vásárláson kívül) fl.	211 —
Onnan megtérvén, ugyan ötlet Nagy Szombatba küldettem Bohuss István urammal fl.	30 —
Ottan kedveskedett Lehotai uramnak fl.	42 —
Bencsik uramnak fl.	25 20
Mind annyi munkával sem tudván lecsendesítenem a nagyszombati consistoriumot kintelené tettem felmennem a felséges udvarhoz, az hol csupán csak Bécszet considerálva (mert Istók fiamot Pozsonyba szállítván azon egy alkalmatossággal költségnak nagyobb részét arra tudom) erogavi fl.	112 —
Facit Rhenenses florenos	1500— ¹

Mely e szerint erogált költségemről ilyen dispositiot tészek; hogy tudni illik az ezer renesforint imputáltassék jüvendőben említett fiam, Radvánszky György részébe, az ötszázat pedig

¹ Kerek számban, mert több lenne pontosan 80 dénárral.

condonálom néki, azon okból is, hogy megházasodván nász-
népére nem kültettem.

Signatum Radvány, die 10. Octobris. 1725.

Radvánszky János.

(P. h.)

Kívül: 1725. die 10. Octobris. Fiam Radvánszky György-
nek ren. flor. nro 1000.

I. osztály, XXVII. csomó, 198. szám.

XCII.

**Brevis et necessaria narratio omnium actorum in causa
processus matrimonialis domini Georgii de Radvány,
tam reliquorum cointeressatorum.**

Postquam divina ita disponente maiestate dominus Geor-
gius de Radvány generosam ac magnificam domicellam Susan-
nam de Réva, illustrissimi domini baronis Michaelis de Reva
iunioris filiam cum consensu utrinque dominorum parentum in
arce Blatnicza anno 1724. die mensis —¹ sibi rite despon-
sasset, orta fuit suspicio respectu cuiuspiam, inter contrahentes
intercedentis consanguinitatis, quae impedimentum causavit, quo-
minus matrimonium hocce tum consumari potuerit. Cum vero
genealogia penitus investigata fuisset, luculenter patuit eosdem
contrahentes quarto quidem lineae collateralis aequalis gradu,
sed propter abavorum diversitatem unilateraliter saltem sanguine
iunctos fuisse. Cuius intuitu pro gratiosa consequenda dispen-
satione praementionatus dominus Georgius de Radvány illus-
trissimum ac reverendissimum generalem vicarium Strigoniensem,
dominum *Paulum Spáczay Tyrnaviae* primum quidem medio
exmissi hunc in finem generosi domini *Iosephi Litomericzky*,
incltyi comitatus *Zoliensis* iudicis nobilium, tandem vero (prae-
ter sollertissimas literarum tenus illustrissimi domini baronis
Michaelis de Reva factas ibidem interpositiones) medio per-
illustris domini *Martini Bartakovics* obsequenter interpellare haud
intermisit. Verum enim vero praetitulatus dominus generalis
vicarius licet quidem insperatam negativam dedisset, quominus
sanctae matris ecclesiae lacte spurios minime lactandos, neque
margaritas esse proiciendas porcis, obiecisset atque ita cano-

¹ A napot később akarta bejegyezni.

nicae dispensationis beneficium acatholicis suffragari haud posse obvertisset, adhuc tamen ex superabundanti idem dominus Georgius de Radvány *Ratisboniam* usque ad eminentissimum dominum cardinalem et serenissimum ducem a *Saxonia*, quam *archiepiscopum Strigoniensem* supplex recursum fecit atque eo nomine medio exmissi mandatarii sui generosi domini *Samuelis Sembery* iunioris humillime institit, verum ibidem quoque non aliam, quam quod in potestate suae eminentialis serenitatis amplius non esset dispensare *Augustanae confessioni addictis*, adeptus est resolutionem, prout hoc et id ex actis sequentibus sub literis A. B. C. D.¹ luculentius patet.

Factis proinde taliter irritato conatu quibusvis sumptibus et fatigiis cum dominus praetitulatus Samuel Sembery occasione reditus sui *Ratisbona Viennae* substitisset, atque ibidem causam, cur peregre profectus fuisset, nonnullis patronis exposuisset, eosdem et signanter excellentissimum ac reverendissimum dominum comitem *Emericum Eszterházy*, tunc episcopum *Vespremiensem*, alterius prorsus intuitu *Augustanae confessioni addictis* dispensandi modalitatis opinionis existere, limpidius intellexit: posse nempe haud incompetentem suam caesaream regiamque maiestatem personis *Augustanae confessioni addictis*, qua talibus exemplo etiam *Silesitarum*, nec sine fundamento legis patriae, articuli videlicet 15. anno 1647., tanto etiam magis, quandoquidem eorundem constitutiones ecclesiasticae summo terrae principi in similibus supremum episcopale ius concederent, in gradibus consanguinitatis apud eosdem haud prohibitis existentibus, omne tale, quod ex legibus patriae emergere posset, impedimentum sine canonica dispensatione, utpote quoad conscientiam eorundem minus necessaria, matrimonium contrahentibus relaxare.

Qui praetitulatus dominus Sembery posteaquam illinc feliciter reversus principalibus suis uberio rem relationem fecisset, diu multumque consultatum extitit, an hac praerecensita modalitatis via pergendo sub praesidio eius temporis domini cancellarii, excellentissimi ac reverendissimi comitis *Ladislai Adami Erdődy* episcopi *Nitriensis* eo fine apud suam maiestatem sacratissimam instituenda instantia, incaminanda foret, aut vero certo temporis intervallo, donec, quemadmodum fama vulgaverat, alte titulatus dominus episcopus *Vespremiensis* (ex ratione iam recensitae tali in materia suae favorabilis opinionis) in ordinarium cancellarium installaretur, praestolandum veniret. Ast cum in menses eiusdem installatio differetur, interim placuit iacere aleam. Enim vero praetit, dominus Sembery denuo

¹ Adattár III., IV., VIII. és IX. sz.

Viennam exmissus, talem, prout sequitur sub litera E.,¹ instantiam concepit.

Ita ergo concinnatam instantiam, postquam dominus mentionatus agens cum nonnullis patronis contulisset, approbatam excellentissimo domino cancellario, *episcopo Nitriensi* porrexit, talemque sub litera F.² desuper ab excelsa cancellaria percepit resolutionem. Quam dum praeattactus dominus agens resolutionem suis principalibus rite significasset, eius intuitu tales, ut videre est sub litera G.³ ministrorum *Augustanae confessionis* exquisitae sunt testimoniales.

Tandem placuit hasce testimoniales medio *Ladislai de Radvány* Viennam exmittere, qui dum eodem appulisset et una cum domino *Samueli Sembery*, ibidem moras trahenti, easdem excelsae cancellariae praesentasset, eadem excelsa cancellaria diligenti primum consilio ruminato hocce negotio, sed vero etiam reverendi patris *Tenemann* suae maiestatis sacratissimae confessarii percontata opinione unanimi voto decrevit referam suae maiestati sacratissimae submittendam esse, quam dum illustrissimus dominus baro *Josephus Sigray* consiliarius et referendarius concinnasset, excellentissimus dominus cancellarius comes *Ladislaus Adamus Erdődy* suae maiestati sacratissimae una cum praerecensitis testimoniis proposuit.

Interim post decursum trium circiter septimanarum sua sacratissima maiestas medio intimi sui secretarii eandem referadam excelsissimo domino cancellario transmisit indorsatam et resolutam clementissima manu propria adscripto exoptatissimo *Placet*. Tandem resolutio in expeditionem obiit taleque sub litera H.⁴ praeattactus dominus infans regium consecutus est indultum.

Ita ergo talique cum favorabili resolutione posteaquam dominus Samuel Sembery et Ladislaus de Radvány Vienna rediissent ac in arcem Blatnicza appulissent, dominus Georgius de Radvány desponsatam sibi matrimonio iungere non dubitavit. Copulam absente quidem illustrissimo domino barone Michaele de Reva, praesente tamen illustrissima domina die — Decembris anno 1723⁵ in residentia *Stuvnicskensi* ordinarius domesticus concionator, dominus *Samuel Mikovini* rite peregit, solitae promulgationes ex ratione iam per regium indultum sublatis consanguinitatis impedimenti neglectae fuerunt; solemnes tamen nuptiae celebratae haud fuerunt.

¹ Adattár XXII.

² U. o. XXIIa.

³ U. o. XXVI, XXX. és XXXIII.

⁴ U. o. XXXIV.

⁵ Tollhibából 1724 helyett. A napnak üres hely hagyva.

Interim dum nunquam autumassent coniuges, ut in causa sui matrimonii quampiam experiantur litem, sacra *sedes Strigoniensis* eisdem atque etiam, prout ex actis patet, nonnullis aliis praetensive cointeressatis insperatum movit processum, uti videre est sub litera I.¹ ex duplicis evocatorii tenoribus.

Dum itaque more consueto admodum reverendi patres, dominus vicearchidiaconus cum sibi adiunctis reverendis patribus iam denominatos praetensive causae reos, in sua quemque residentia ad forum sacrae sedis penes praerecensita evocatoria citassent, habito mutuo consilio, sed nec sine opinione *Viennensium* patronorum, decretum fuit, ut apud suam maiestatem sacratissimam medela huius negotii impleretur, cui maxime, quod elargiri clementissime placuit indultum atque adeo lacesitam auctoritatem regiam manutenere, competeret.

Quem in finem *Ladislaus de Radvány* itidem Viennam expeditus, huius sub litera L.² tenoris neoconstituto excellentissimo domino cancellario, comiti *Emerico Eszterházy* exhibuit instantiam. Sed excelsissimus dominus cancellarius cum vidisset reliquos excelsae cancellariae dominos consiliarios in resolutionem praecedentis petiti mandati inhibitorii proclivos fuisse, certis suis considerationibus ductus semet interposuit ac excelsam cancellariam assecuravit se constituisse domino *vicario Strigoniensi* scribere, ut a moto desisteret processu negotiumque hoc se per privatam correspondentiam compositurum.

Interim, forte propter aegritudinem suae excellentiae, scriptum est nihil ac cum ad sacram sedem altera vice incatti citarentur, *Viennae* existens *Ladislaus de Radvány* alteram, ut sub litera M.³ patet, instantiam suae excellentiae porrexit. Qua cum instantia aequae actum est, quam cum priori, nisi quod sua excellentia in consilio adiecisset, se quidem iam domino vicario scripsisse, adhuc tamen ex superabundanti scripturum.

Interim saepementionatus *Ladislaus de Radvány* videns negotium in dies protollari, quippe iam septimanis decem *Viennae* spe in cassum lactatus, adiit suam excellentiam atque cumulatis efflagitavit praecibus suae excellentiae hoc in passu tum expectationem, cum vero gratiosum patrocinium. Tandem sua excellentia declaravit se iam nimirum percepisse responsum domini vicarii, propter cuius de iniuriata sacrae auctoritate infinitas lamentationes petitam inhibitionem admitti non posse, satius proinde fore, ut penes praesentationem illius indulti regii bonis modis apud sacram sedem quaeratur compositio,

¹ Adattár XXXVI. és XXXVII.

² U. o. XLIV.

³ U. o. XLX.

quae si haud successerit, recurratur tandem ad suam maiestatem sacratissimam pro clementissima protectione.

Ita ergo idem *Ladislaus de Radvány* anxius ad principales suos rediit factaque negotii relatione, quia iam tertia citatio peracta extitisset, cum generoso domino *Stephano Bohus*¹ *Tyrnaviam* expeditus est, ubi talem, uti litera N.² docet, porrexerat instantiam. Sacra sedes vero huiusmodi sub litera O.³ post longas consultationes elargita est resolutionem.

Posteaquam praeattacti mandatarii rediissent, dominus Georgius de Radvány hoc in negotio illustrissimo domino *vicario*, sed vero etiam reverendo domino patri *Tapolcsányi* scripsit, prout hoc et id sub litera P.⁴ patet. Illustrissimus vero dominus vicarius domino Georgio de Radvány hunc in modum, sub litera Q.⁵ rescripsit.

Cum vero terminus per sacram sedem die 19. Julii appropinquasset, missus est pro eodem termino generosus dominus *Johannes Bohus* eo fine, ut sacrae sedis intuitu praescriptae *Romae* querendae canonicae dispensationis viae peteret luculentior declarationem causatus eo usque dominum Georgium de Radvány semet ad quaerendam eandem dispensationem tantoque magis acceptam resolvere nec scire, nec posse ac interea suspensionem eiusdem termini modis omnibus rogaret; casu vero quo si praementionatae sacrae sedis consistorium pro tribunali consederet, brevem eatenus interponeret protestationem. Quid vero hac occasione dominus Georgius de Radvány scripserit limpidius sub litera R.⁶ patescet.

His non obstantibus sacrae sedis consistorium consedit pro termino, in cuius facie, dum dominus praeattactus mandatarius semet in processum immittere nullatenus vellet, quinimo praementionatae petitioni insisteret, tandem prout observare licuit, in hunc fere modum sub litera S.⁷ venerabile consistorium deliberavit.

Quibus intellectis dominus Joannes Bohus rediit, medio cuius reverendus pater *Tapolcsányi*, ut videre est sub litera T.⁸ domino Georgio de Radvány mentem suam aperuit.

Talibus ergo modis domino Georgio de Radvány suspensionem termini impetrasse satis fuit, namque omnium amicorum

¹ Zólyom vármegyei szolgabíró. L. III. oszt. LIII. cs. R. György alispánságára vonatkozó iratok.

² Adattár LVIII.

³ U. o. LIX.

⁴ U. o. LXI. és LXII.

⁵ U. o. LXV.

⁶ U. o. LXVI.

⁷ U. o. LXXXVIII.

⁸ U. o. LXXXIX.

opiniones, imo obsecrationes monebant haud praecipitandum negotium, canonicae dispensationis praescriptam viam religioni; sed et auctoritati regiae praeiudiciosam rei que altius, apud augustam aulam medelam quaerendam esse, nam et spes affulgebat, et sacrae sedis apud excelsam cancellariam tentatam instantiam irritam fuisse constabat. Proinde ipse spectabilis dominus Joannes de Radvány una cum filio *Ladislao Viennam* se contulit, ubi postquam bonorum amicorum opinione usus altius apud augustam aulam et cum primis medio suae maiestatis sacratissimae confessarii, reverendi patris *Tenemann* et illustrissimi domini *Managethae*, secretarii intimi instantiam incaminasset, tandem excellentissimo domino cancellario, talem ut patet sub litera U.¹ per suam excellentiam approbatam praesentavit instantiam.

Mirum vero fuit altero statim die habito in consilio desideratam inhibitionem resolutam fuisse, quod illustrissimi domini *Managethae* singulariter navatae operae tribuebatur, quem primum suae maiestati sacratissimae hoc in negotio, tandem vero excellentissimo domino cancellario locutum fuisse constitit. Nec vero praetermittendum est, uno die ante, quin mandatum inhibitorium per excelsam cancellariam resolutum fuisset, excellentissimum dominum cancellarium in archiepiscopum *Strigoniensem* suam maiestatem declarasse.²

Mandatum hocce in forma missilis venerabili consistorio sacrae sedis *Strigoniensis* sonantis perque suam maiestatem sacratissimam subscripti expeditum fuit, paria vero eiusdem domino instanti extradata non fuerunt; sed et in eodem mandato reliquorum cointeressatorum nulla mentio facta fuit; verum tamen excelsa cancellaria domino instanti significavit rem esse supervacaneam, ruente enim fundamento rueret supraedificata interessatorum impeditio. Ex protocollo autem excelsae cancellariae sensum praeacti mandati, ubi fere his verbis notatus fuit: Suam maiestatem sacratissimam transmittere consistorio sedis *Strigoniensis* indultum suum regium in causa matrimonii *Georgii de Radvány* benigne elargitum, cui ut idem consistorium semet per omnia accomodet neque ipsum consortemque eius, vel ex Dei benedictione futuros eorundem liberos nunc, vel in futurum ullo litis processu impetat, benigne committere.

Tandem ergo, quod restabat, praesentatio eiusdem mandati inhibitorii generoso domino *Stephano Tajnay* commissa fuit, qui adiuncto sibi provisoro *Kisfaludiensi* *Tyrnaviae* idem inhibitorium domino vicario rite praesentavit, de qua praesen-

¹ Adattár LXXXIII.

² 1725. szeptember 1. L. Schmitth: Archiepiscopi Strigonienses. 1758. 196. lap.

tatione talismodi idem dominus *Tajnay*, uti sub litera V.¹ patet, dedit attestationem.

I. osztály, XXVII. csomó, 172. szám alatt. *Radvánszky László* sajátkezű írása, melynek a több helyen előforduló áthúzás és sajátkezű javítás fogalmazat jelleget nyújt.

Hogy *Radvánszky László* írta, bizonyítja a fogalmazati jellegén kívül az is, hogy

1. ha harmadik személyben is ír, de neve elé soha a dominus szót nem teszi, míg a többi szereplőnek megadja a teljes címet;

2. oly dolgokról ír — így különösen bécsi tartózkodása idejéből — a melyeket idegen nem tudhatott;

3. nem ír a pör jelentőségéről, belőle a protestáns egyházakra háramlott haszonról, a mi dicsekedésnek látszott volna.

Különben a munka nem esett át a végső simításon, nincs teljesen készen. Ezt mutatja egy pár üresen maradt helye, melyeket később akart pótolni; de később jónak látta ki nem nyomtatni, nem tudni, hogy mi okból.

XCIII.

A szucsáni ág. h. ev. egyház ú. n. Folytató historia című codexéből.

Mikovini Sámuel 1725. évben eskette *Radvánszky Györgyöt Révay Zsuzsannával*, a ki vele negyedik rokonsági fokon állt, miután ahhoz a királyi dispensatiót kieszközölték; de az esztergomi egyházi szék nemcsak a házaspárt, — mint az egyházi törvény kihágóját idézte bírósága elé, de *Mikovinit* is, a ki kellemetlen következményektől félt.

Radvánszky azonban a királyhoz menekült, a ki az adott dispensatiót emlékezetében tartva, megintette az esztergomi széket és nagy csendesség lett!

Hodzsa János ág. h. ev. lelkész úr által hitelesített fordítás tótból. (1902. VIII/29. Szucsán).

¹ Adattár LXXXVIII.

XCIV.

Radvánszky György házassági pörének egyházjogi jelentősége a Memorabile somnium Johannis Radvánszky című XVIII. századbeli kéziratból.

Multum *protestantes Hungarici* debent ei,¹ nec unquam ut eius obliviscantur, iustum est; primus namque is fuit, qui dispensationem in gradibus per *ecclesiam Romanam* iusque canonicum prohibitis a regibus *Hungariae* impetravit.

Georgius Radvánszky ducturus Susannam, filiam baronis Michaelis Révay tertio et quarto² sibi sanguine iunctam, non ab archiepiscopo Strigoniensi, cardinali *Christiano Augusto*, duce *Saxoniae*, nec ab ipso summo pontifice, nisi mutatis sacris potuit obtinere, accedens ministerium caesareum *auctor* erat, ut auctoritas regia super ecclesiasticam elevetur, cumque *rex Hungariae* sit apostolicus, evangelicis iuxta principem coram³ religionis in causis matrimonialibus dispensare potest. Obtenta opinione theologorum licitum esse matrimonium in tertio et quarto gradu, obtinuit dispensationem a rege, quod et nobis in secundo et tertio gradu concessit augustissima Maria Theresia anno MDCCLV. feliciter.

Eredetije *Rácz Miklós* beszterczebányai tanár úr birtokában, kinek szives közlése szerint az ide vonatkozó részt közlöm.

A kézirat állítólag *II. Lipót* korából való másolat. Szerzőjének *Dobai Székely Sámuel*t tartom *Rácz Miklós* úr állításával szemben a következő okok alapján:

1. *Rácz Miklós* úr szives értesítése szerint a kéziratból (melynek tartalma: 1. *II. Rákóczi Ferencz* fejedelem 1703. kiáltványa egykorú magyar fordításban; 2. *Oratio Francisci Szuha*; 3. *Somnium Johannis Radvánszky*; 4. *Fridericus Weber*; 5. *Georgius Roth de Királyfalva*; 6. *Gabriel Palásthy*; 7. *David Feja*; 8. *Daniel Absolon*; 9. *Anecdota de morie Generalis Caraffae*) kitűnik, hogy Székely nevű ember írta (Gens nostra *Siculica*; genitor noster *Ladislaus Székely*).

2. A *Somnium Johannis Radvánszky*-ban említi, hogy 1729-ben Radványban tartózkodott. „Longo tempore cultrum hunc inter praeciosora sua conservabat; ast pauco tempore ante adventum nostrum *ad Radvány anno 1729* deperditum aiebat non sciens quomodo.

3. *Dobai Székely Sámuel* 1773. július 15. kelt, *Radvánszky III. János*-

¹ Radvánszky Jánosnak, a kiról előbb szó van.

² Tévesen, mert negyedízi rokonok voltak. Az író az zavarja meg, hogy a cancellaria arra nézve kívánt bizonytságot, hogy a luth. egyház törvényei szerint a harmad- és negyedízi rokonság nem házasságbontó.

³ Hibás olvasás *iuxta principia religionis* helyett.

hoz intézett levele szerint (Br. Radvánszky lt. III. oszt. LXXX. cs.) 1729-ben több ideig tartózkodott Radványban, a levéltárt rendezve, a mikor az öreg Radvánszky János sok anecdotumokat beszélt neki saját életéből, a melyeket ő le is írt. Szavai: Van nálam az boldogtalan idősbik *Radvánszky György*nek, az úr ükőd nagyapjának *executioja*,¹ a ki akkoron irattatott, a midőn 1729 az tekintetes familiának archivumát rendben szedtem. Az úr nagyapja sok anecdotumokat beszélt nekem az maga fatumirúl; én azt emlékezetnek okáért leírtam. Lesz négy, vagy öt árkus. Tudom nincsenek azok az urak archivumában; leíratatom s elküldöm az úrnak emlékezetül. Jut ugyan eszembe, hogy *Radvánszky László* úrnak adtam az Radvánszky György *executioját*, de én felesen az *Adversariákkal* augeáltam.

4. Az *Adversaria* előfordul a szóban forgó kéziratban is. Erre vonatkozólag Rácz Miklós úr szíves értesítése és véleménye: „Forrásai más történeti munkák mellett *Rezik János Theatrum Eperiesense*” cz. műve, a szájhagyomány és szóbeli közlések voltak, melyeknek tarka vegyületét nem mulasztja el „*Adversaria*” czímen kritikai megjegyzésekkel kísérni.”²

A br. Radvánszky cs. levéltárában nincsenek meg *Dobai Székely Sámuel* említett munkái, legalább is még eddig nem találtuk meg. Hogy a Rácz Miklós úr birtokában lévő kézirat eredeti-e, vagy tényleg „írás hibákkal telt másolat”, azt csak autopsia után állapíthatnám meg.⁴

¹ Az eperjesi vértörvényszéken.

² Hogy Dobai Székely Sámuel ismerte a Rezik munkáját az bizonyos. A Radvánszky család levéltárában lévő kézírata végén az áll, hogy Fábri György eperjesi rector írta le „*improbo labore*” 1753-ban Dobai Székely Sámuel részére. Később az eredeti is hozzá került „*apud quem et ipsum originale videre . . . licuit.*” Ebből az eredetiből íratta le a levéltár részére Radvánszky III. János 1780-ban.

³ D. Székely Sámuel *Adversariáit* említi már Kovachich: *Scriptores rerum Hungaricarum minores Budae* 1798. I. k. 24. l.

⁴ Az eredetinek a gyulafehérvári Batthyány-könyvtárban kell lenni, bárha ott hiába kerestem a nyár folyamán.

AZ ADATTÁR NÉVMUTATÓJA.

A

Absolon Daniel 123.
Ádám 44.
Althan 106, 111.
Altranstättensis conventio 40.
Amade Antalné 92, 94.
Andricius Izsák 41.
Antoni Samuel 33.
Arbensis episcopus 46, 79.
Árva 24.
Árvai terminus 20, 21, 24.
Gróf Aspremont 59, 106, 111.
Augustana confessio 25, 26, 28, 29,
30, 33, 36, 38, 41, 49, 52, 74, 75,
76, 103, 104, 106, 107, 108, 117, 118.
Austria 42, 112.

B

Bajmócz 21, 23.
Balassa Zsigmond 35.
Balduinus Fridericus 34.
Bartakovich Márton 18, 21, 23, 66,
116.
Bartakovicz Pál 112.
Bécs 3, 9, 10, 12, 13, 20, 21, 54, 58,
59, 69, 71, 72, 94, 95, 96, 103, 106,
110, 111, 115.
Bél Mátyás 56, 81, 82, 85, 86, 92,
93, 101, 111.

Bencsik Mihály 89, 92, 94, 115.
Benedictus (XIII.) 9.
Beniczky László 12.
Dr. Benisch Arthur 79.
Ber 111.
Berenchiano-Cseithense contubernium 36.
Berényi Zsigmond 8.
Besztercebánya 29, 44.
Bidenbachius Felix 34.
Blatnicza vára. Majd minden lapon.
Bobok 13.
Bohemia 39, 42.
Bohus István 115, 120.
Bohus János 84, 95, 96, 98, 110, 120.
Boreczky Elemér 113.
Borussia 28.
Bossányi Judit 5.
Bossányi László 4, 5, 24.
Brandenburgia 29.
Bresoviensis ecclesia 36.
Brezno 66.
Brieggense consistorium 40.
Bucsány 95.

C

Calviniani 81.
Caraffa 123.
Cardinalis de Saxonia I. Christianus
Augustus.

Carolus (VI.) 41, 106.
 Caroli dies 27.
 Carptzovius 30, 35, 37, 40, 41.
 Christianus Augustus 4, 5, 9, 10, 11,
 46, 123.
 Christianus coetus 104.
 Cicero 98.
 Clemens XI. 9.
 Clement János 41.
 Clivia 46.
 Corssini cardinalis 9.
 Cumani 42.
 Czobor Anna 38.
 Czobor Erzsébet 38.
 Czobor Imre 38.
 Gr. Csáky Imre cardinalis 9, 15, 17,
 18, 20, 21, 23.
 Csetnek 26, 33.

D

Dávid János (Szentpéteri) 35.
 Dersffy Miklós 35.
 Dessőffy 12.
 Dubraviczky 106.

E

Eger 70.
 Egri püspök 102.
 Eperiesense theatrum 124.
 Gróf Erdődy Gábor 111.
 Gróf Erdődy György 103, 111.
 Gróf Erdődy László Ádám 27, 42,
 117, 118.
 Ertel Johannes Godofredus 30.
 Esztergom 8.
 Eszterházy Ferencz 35.
 Gróf Eszterházy Imre 21, 23, 27, 64,
 109, 111, 115, 117, 119.
 Eugenius hg. 72.

F

Fábri György 124.
 Favorita 106.
 Feja Dávid 123.

G

Gerhárd György 4, 39, 103.
 Gerhard János, jenai tanár 35.
 Gerhard János 51.
 Germania 40.
 Giessensis academia 34.
 Gilik György 61.
 Görgey Margit 4, 5, 24, 31.
 Götzl érseki secretarius 8.
 Grassalkovits Antal 24, 43.
 Gyulay Ferencz 109.

H

Hafenrefferus Mathias 34.
 Hajnik 110.
 Harmanecz 14.
 Helvetica confessio 108.
 Hispania 42.
 Hodzsa János 122.
 Hrabovszky János 35.
 Hubert 15, 27, 56, 60.
 Hungaria 40, 42, 77, 78.
 Hnngariae primas 46.
 Hungariae reges 77, 123.
 Hungarica cancellaria 40, 77.
 Hungarica ecclesia 33.
 Hungarici protestantes 123.

I

Illésházy Gábor 38.
 Imzen 111.
 Institoris Elias 30.
 Institoris Tamás 112.

J

János (szent) nap 65.
 Jauriensis episcopus 46.

Jenensis academia 35.
 Jeszenák János 83, 85, 89, 92, 93,
 95, 98.
 Jeszenák Pál 56, 58, 59, 71, 93, 101,
 109.
 Jezerniczky Gábor 48, 57, 63, 107.
 Just János 51.

K

Károly (III.) 24, 63.
 Kisfalud 101, 111.
 Kisfaludiensis provisor 121.
 Kis Jaszen 51.
 Királyfalva 43, 101, 111.
 Koller 29, 111, 115, 124.
 Körmeicz 110.
 Krmann Daniel 26, 36, 37, 39.
 Kuncz Jakab 72, 81.

L

Lácsny Mihály 48, 57, 63, 107.
 Lehotay András 47, 48, 78, 90, 96,
 98, 115.
 Leo (XII.) 9.
 Ifj. Lepényi 106.
 Levitici 29, 35, 37.
 Liegnizense consistorium 40.
 Likava 20.
 Litomericzky József 47, 74, 116.
 Lőcsei kalendarium 110.
 Gróf Löwenburg 111.
 Lutheranicus minister 48.

M

Magyarbél 85, 94.
 Magyarország 67, 88, 106.
 Manageta (Managetti) 111, 121.
 Maria (beata virgo) de Madocsa 46.
 Maria Theresia 123.
 Máriássy András 4, 5, 24.
 Máriássy János 5.
 Máriássy Johanna Cartherina 5.
 Maximilianus rex 35.
 Mentzerus Balthasar 34.

Miava 36, 37, 39.
 Michaelides Samuel 27, 28, 30, 31,
 37, 44.
 Mikos 101, 111.
 Mikovinyi Sámuel 48, 51, 57, 63, 106,
 107, 118, 122.
 Mollez doktor 62.
 Montanae ecclesiae 35.

N

Nagy Iván 35.
 Nagy-szombat 14, 17, 20, 21, 22, 49,
 52, 55, 61, 66, 71, 83, 85, 89, 90,
 91, 93, 94, 95, 99, 110, 113, 115.
 Német-Ujhely 109.
 Neosoliensis civitas 29.
 Neosolium 12, 30.
 Neogradi Johannes 36, 37.
 Nitriensis episcopus 51, 118.
 Novisolium 35, 54.
 Norinberga 9, 10, 12, 13.
 Nyitra 8, 55.
 Nyitrai dioecesis 9.
 Nyitrai püspök 9, 15, 18, 102, 111.

O

Okolicsányi Pálné 45, 48, 49, 57, 63,
 106.
 Okolicsányi Zsuzsa 15, 19, 45, 49.
 Orbán Ferencz 13.
 Oroszvár 61, 101, 103, 109, 111.
 Ottlik Pál 62.

P

Palásthy Gábor 123.
 Gróf Pálffy János 43, 111.
 Pálffy Miklós (erdődi) 42, 43.
 Pest 4, 7, 8, 13, 18, 19, 22, 42, 55,
 65, 70, 87.
 Petko Johannes 36, 37.
 Péterfi 111.
 Pisonium I. Pozsony.
 Pitridiensis ecclesia 36.

Podluzsány 17.
 Podmaniczky 106.
 Pollyarchus 21.
 Pomerania 28.
 Pongrácz András, itélő mester 58, 106.
 Pongrácz Jeremias 35.
 Posoniensis comitatus 47.
 Pozsony 3, 6, 43, 56, 59, 61, 81, 83,
 85, 92, 95, 102, 103, 106, 109, 110,
 111, 115.
 Pressburg 72.
 Priteszky P. 56, 93.

R

Rác Miklós 123, 124.
 Radvánszky Boriska 60.
 Radvánszky IV. György 124.
 Radvánszky V. György. Majd minden
 lapon.
 Radvánszky Istók 101, 102, 106, 111,
 115.
 Radvánszky II. János. Majd minden
 lapon.
 Radvánszky III. János 123, 124.
 Radvánszky László 6, 28, 43, 48, 50,
 57. Ettől kezdve majd minden
 lapon.
 Radvány. Majd minden lapon.
 Radványi plebanus 49.
 Radzivil herceg 28.
 II. Rákóczi Ferencz 123.
 Raksányi Zsuzsanna I. Okolicsányi
 Pálné.
 Ratisbona 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14,
 17, 49, 74, 110, 115, 117.
 Reckheim 59.
 Regensburg 8, 11, 12.
 Revaiana familia 52.
 Id. Révay Mihály 5.
 Révay Mihály (br. ifj.) majd minden
 lapon.
 Révay Mihályné I. Okolicsányi Zsuzsa.
 Révay Pál 49, 51.
 Révay Zsuzsanna 4, 5, 10, 24, 30,

42, 46, 48, 67, 73, 75, 76, 103, 106
 112, 113, 116, 122, 123.
 Rezik János 124.
 Ribini János 24, 37, 108.
 Róma 7, 9, 13, 15, 17, 18, 20, 21,
 38, 81, 82, 90, 92, 94, 96, 98, 99,
 104, 120,
 Romana sedes 100.
 Romano-Germanicum imperium 40.
 Romanum regnum 42.
 Rosaberga 51.
 Roth György (királyfalvi) 123.
 Rudno 11, 12, 23, 54, 72, 103, 106,
 110.
 Rudolf császár 39.

S

Sándor Pál 61.
 Sartoris 26.
 Saxo cardinal 106.
 Saxonia 28, 46, 104, 117, 123.
 Saxonicae ecclesiae 33.
 Saxonicus electoratus 34, 35.
 Schmauchler Godefridus 97.
 Schmitth 121.
 Schemnitium 35, 40, 41.
 Selmech 39.
 Sembery, id. 20.
 Sembery János 56, 61, 62.
 Sembery Sámuel 6, 7, 10, 11, 12, 13,
 15, 17, 18, 19, 21, 23, 27, 28, 31,
 37, 39, 44, 45, 48, 50, 54, 55, 57,
 63, 107, 110, 115, 117, 118.
 Siculica gens 123.
 Br. Sigray József 23, 29, 50, 54, 72,
 111, 115, 118.
 Silesia 40.
 Silesitae 117.
 Sóvár 54.
 Spáczay Pál, esztergomi vicarius 22,
 46, 74, 76, 78, 79, 83, 84, 86, 92,
 106, 116.
 Strahlenberg 111.
 Strigoniensis archidioecesis 112.

Strigoniensis archiepiscopus 46, 74, 117.
 Strigoniense consistorium 48, 104, 121.
 Strigoniensis mons 46.
 Strigoniensis sacra sedes 57, 106, 119, 121.
 Strigoniensis vicarius l. Spáczay.
 Styavnicska 44, 45, 48, 49, 87, 92, 107, 118.
 Szécsényi érsek 8.
 Dobai Székely Sámuel 123, 124.
 Szent-Iványi Anna Mária 102, 103, 106, 110.
 Szered 111.
 Szerémi György (Sirmiensis) 35.
 Severinyi János 60, 101.
 Szinásfalva 111.
 Szkleno 96, 97.
 Szklenoiensis plebanus 85, 93.
 Szluha Ferencz 29, 50, 111, 115, 123.
 Szucsán 122.
 Szunyógh Mózes 35.

T

Tajnay István 112, 113, 114, 121, 122.
 Tanyi Mihály 44.
 Tapolcsányi Lőrincz 18, 80, 84, 100, 120,
 Tarnovszky Zsófia 38.
 Tenemann 9, 111, 118, 121.
 Thomas (sanctus) 46.
 gr. Thurzó György 35, 36.
 Thurzó Ilona 38.
 Tömösvár 60.

Trencsén 85.
 Trencsén vármegye 21.
 Trencheniensis contubernium 35.
 Tubingensis academia 34.
 Turócz 6, 7, 8, 18, 61, 65,
 Turóczensis comitatus 48, 107.
 Tyrnavia 47, 48, 50, 78, 82, 83, 84, 85, 92, 95, 96, 100, 101, 104, 112, 114, 116, 120, 121.

V

Vajay László 111, 115.
 Vay Ábrahám 62.
 Végh Péter 42, 115.
 Veszprémi püspök l. Eszterházy I.
 Vienna 11, 12, 40, 42, 66, 69, 70, 85, 97, 100, 101, 112, 117, 118, 121.
 Viennenses 119.
 Viennensis indorsatio 38.
 Vihnye 61, 66.
 Voigt Kristóf 39, 40, 41.
 Weber Frigyes 123.
 Wittenbergensis academia 34.
 Wratislavense consistorium 40.
 Württembergica ordinatio 34.

Z

Zay András 7, 15, 17, 18, 20.
 Gróf Zichy Károly 66, 102, 111.
 Zmeskál László 58.
 Zoliensis comitatus 11, 33, 54, 69, 95, 116.
 Zolnensis synodus 35.
 Zólyom 62.
 Zólyomi plebanus 49, 61, 110.

TARTALOM.

	Lap.
I. Tájékoztató	3
II. A rokonság, mint házasságbontó akadály a római kath. és protestáns jog szerint	16
III. Radvánszky György jegyváltása	23
IV. Sembery Sámuel az esztergomi érseknél	27
V. További haszontalan kísérlet és a királyhoz intézett kérvény	35
VI. A királyi indultum	46
VII. A pör kezdete. Első idézés	56
VIII. Radvánszky László bécsi tartózkodása	62
IX. Egyezkedések	77
X. Radvánszky János kieszközli a királyi tiltóparancsot	94
XI. A pör történeti, jogi és irodalmi hatása	104—111
<i>Adattár</i>	1—124
Az Adattár Névmutatója	124—129

HORNÝÁNSZKY VIKTOR

KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN, BUDAPESTEN,
V., AKADÉMIA-U. 4. (M. T. AKADÉMIA BÉRHÁZA)

≡ KAPHATÓ MŰVEK JEGYZÉKE: ≡

- Magyar Alkotmány és Jogtörténet.** Tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére: *II. bővített kiadás.* Irta *Timon Ákos* 14.—
- Magyar Oklevél-Szótár.** Pótlék a Magyar Nyelvtörténeti Szótárhoz. Gyűjtötte *Szamota István.* Szótárrá szerkesztette a M. T. Akadémia megbízásából *Zolnai Gyula.* Megjelenik 14—16 füzetben és ára egy-egy füzetnek 1.50
- Idősb Szögyény-Marich László országbíró Emlékiratai.** Első kötet. *Kiadják Fiai* 10.—
- A Magyar Nyelvujtás Szótára.** A kedveltebb képzők és képzésmódok jegyzékével. Irta *Szily Kálmán* 8.—
- Adalékok a Magyar Nyelv és Irodalom Történetéhez.** Irta *Szily Kálmán* 6.—
- Magyar Protestáns egyháztörténeti adattár.** II. évf. Irta: *Stromp László* 3.—
- Magyar protestáns egyháztörténeti monografiák.** I. kötet. Irta: *Zoványi István* 3.20
- A linczi békekötés.** Irta: *Zsilinszky Mihály* 6.40
- Egy forradalmi zsinat története.** Irta *Zsilinszky Mihály* 2.80
- A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai.** II., III. és IV. kötet. Irta: *Zsilinszky Mihály.* A II. és III. kötet ára 8—8 K., a IV. köteté 6.—
- Kálvin János, A keresztyén vallás alapvonalai.** (Institutio Religionis Christianae.) Fordította *Nagy Károly* 6. —

